

Ο φερβολιές του Καραβά | Fervolites, the lace of Karavas

Ο φερβολιτές του Καραβά

Έκδοση: Δήμος Καραβά

Εποπτεία: Νίκος Χατζηστεφάνου

Έρευνα – Συντονισμός – Επιμέλεια:
Καλλιόπη Χαρμαντά – Πρωτοπαπά

Πολιτιστική Σύμβουλος:
Αντιγόνη Πολυνείκη

Μετάφραση:
Ρέα Φραγκοφίνου
Νίκος Χατζηστεφάνου

Σχεδιασμός - Γραφικά:
Αλεξάντρα Χριστοδούλου Χαραλάμπους

Επιλογή φωτογραφιών φερβουλιτέ:
Μάρω Χατζηστεφάνου
Μαρία Πατσαλοσαββή

Φωτογραφίες:
Δήμος Καραβά
Νίκος Λουκά
Άγισ Αγησιλάου
Radomir (Misha) Cvetic
Νίκος Χατζηστεφάνου

Χορηγοί:
Πολιτιστικές Υπηρεσίες Υπουργείου
Παιδείας και Πολιτισμού
Πολιτιστικό Ίδρυμα Καραβιωτών

Copyright © 2022 Δήμος Καραβά
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.
Απαγορεύεται η ολική ή μερική αναπαραγωγή
της έκδοσης, με οποιοδήποτε τρόπο,
χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

ISBN: 978-9963-9948-5-4

Fervolites, the lace of Karavas

Publisher: Karavas Municipality

Supervision: Nicos Hadjistephanou

Research – Coordination - Editing:
Kalliopi Harmanta – Protopapa

Cultural Advisor:
Antigone Polyneiki

Translation:
Rea Fragkofinou
Nicos Hadistephanou

Design - Graphics:
Alexandra Christodoulou Charalambous

Selection of lace photos:
Maro Hadjistephanou
Maria Patsalosavvi

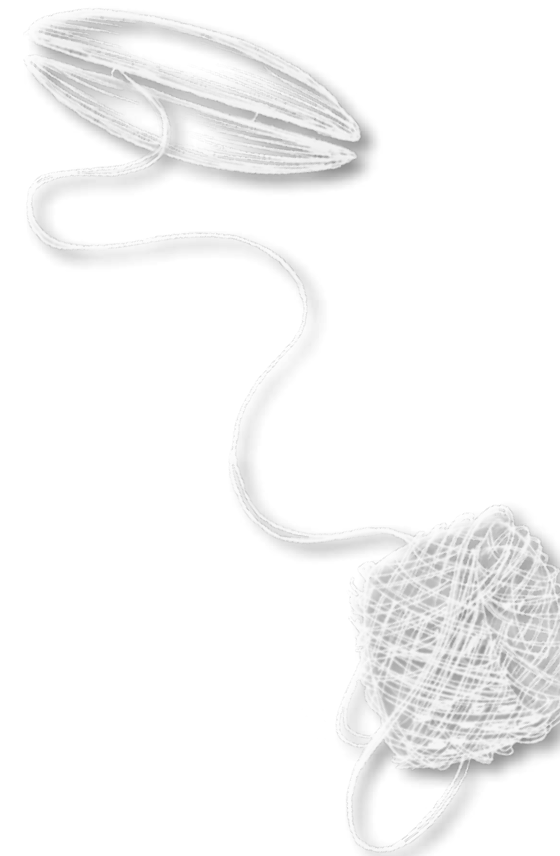
Photographs:
Karavas Municipality
Nicos Louca
Agis Agesilaou
Radomir (Misha) Cvetic
Nicos Hadjistephanou

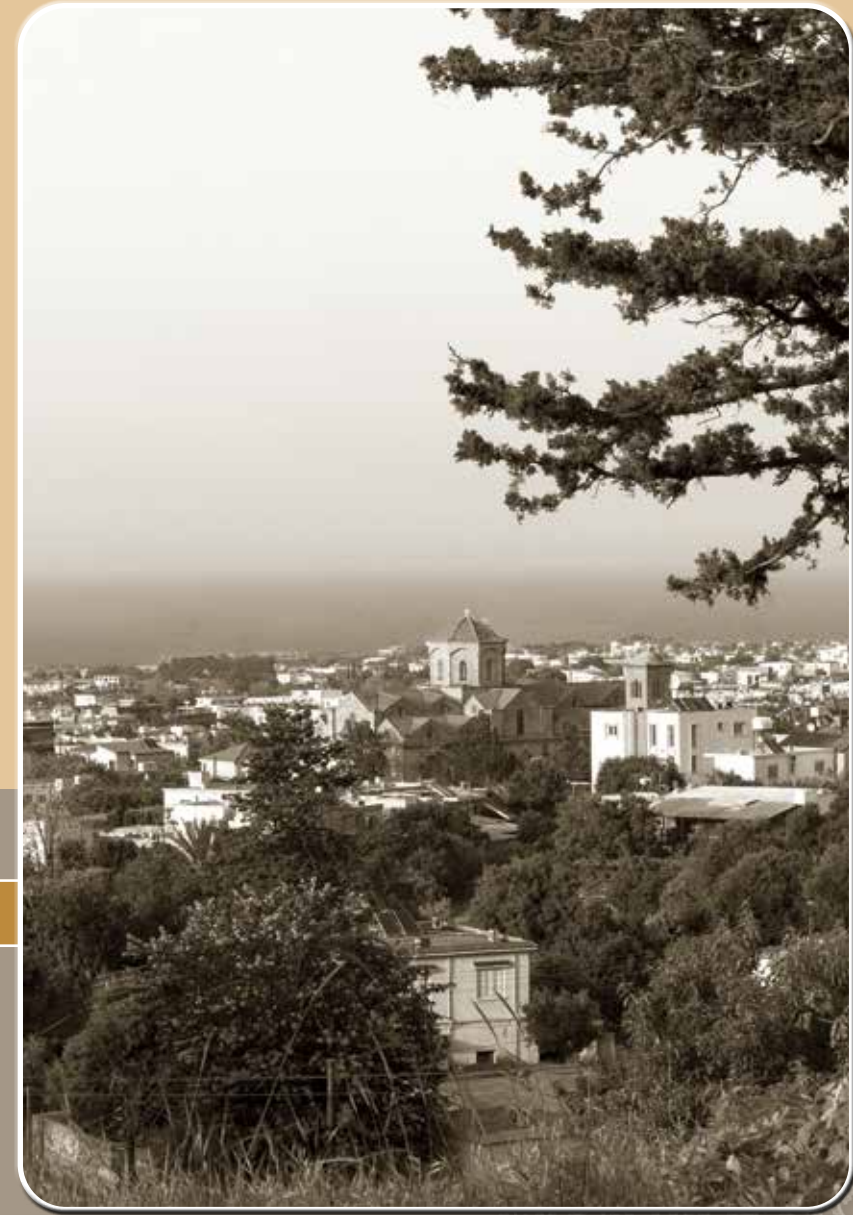
Sponsors:
Cultural Services of the Ministry
of Education and Culture
Karavas Cultural Centre

Copyright © 2022 Karavas Municipality
No parts of this publication may be
reproduced in any form without the written
permission of the publisher.

ISBN: 978-9963-9948-5-4

*Στις μανάδες, τις γιαγιάδες μας και όλες τες γυναίκες του Καραβά
που διαφύλαξαν, εξάσκησαν και ανάδειξαν την τέχνη του φερβολιτέ*

Ο θραυτός κωμικός στο ηρώδιο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛΙΔΑ

○ Χαιρετισμός από τον δημάρχο Καραβά Νίκο Χατζηστεφάνου	7-9
○ Αντί προλόγου: Ο φερβολιτές του Καραβά ως στοιχείο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Κύπρου, Ευφροσύνη Ριζοπούλου - Ηγουμενίδου - Άγγελ Νικολάου - Κονναρή	10-15
○ Αναφορά στην ιστορία του φερβολιτέ σε συντομία, Νίκος Χατζηστεφάνου	16-23
○ Φερβολιτές, η δαντέλα του Καραβά, Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά	24-37
○ Δράσεις του Δήμου Καραβά για τη διατήρηση και προώθηση της τέχνης του φερβολιτέ, Νίκος Χατζηστεφάνου	38-59
○ Η δαντέλα φερβολιτέ μέσα από τα αρχεία του Κώστα Χριστοδούλου [1910-1980], Τζούλια Αστραίου – Χριστοφόρου	60-77
○ Βιογραφικές αφηγήσεις κεντητριών του Καραβά, Δρ Αντιγόνη Πολυνείκη	78-37
○ Η τεχνική, τα μοτίβα και τα παραδοσιακά σχέδια του φερβολιτέ, Νάνια Χαραλάμπους Αντωνιάδου, Μαρούλα Μανώλη, Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά, Σωτήρα Φιούρη Ποταμίτου	24-109
Διακόσμηση των σπιτιών	162-169
Δίσκοι και κάδρα	170-173
Νεώτερα σχέδια.....	174-195
○ Ευρετήριο: Οι τεχνίτριες των έργων φερβολιτέ.....	196

CONTENTS

PAGE

○ Address from the mayor of Karavas Nicos Hadjistephanou	7-9
○ In lieu of prologue: Karavas' fervolites lace, an element of the Intangible Culture Heritage of Cyprus, Euphrosyne Rizopoulou - Egoumenidou, Angel Nicolaou - Konnari	10-15
○ The history of fervolites in brief, Nicos Hadjistephanou	16-23
○ Fervolites, the lace of Karavas, Kalliopi Harmanta - Protopapa	24-37
○ Actions of Karavas Municipality to preserve and promote fervolites lace, Nicos Hadjistephanou	38-59
○ Fervolites in the inventories of Costas Christodoulou (1910 - 1980), Julia Astreou - Christoforou	60-77
○ Biographical narratives of embroiderers from Karavas, Antigone Polyneiki	78-37
○ The technique, motifs and traditional designs of fervolite lace, Nania Charalampous Antoniadou, Maroula Manoli Georgiadou, Kalliopi Harmanta - Protopapa, Sotira Fiouri - Potamitou	24-109
House decoration	162-169
Trays and frames.....	170-173
Newer designs	174-195
○ Index-Fervolite embroiderers	196

Χαιρετισμός από τον Δήμαρχο Καραβά

Address from the Mayor of Karavas

▶ Address from the Mayor of Karavas

▶ **Χαιρετισμός από τον Δήμαρχο Καραβά**

Εκ μέρους του Δήμου Καραβά, χαιρετίζω την έκδοση «**Ο Φερβολιτές του Καραβά**». Η έκδοση αυτή αποτελούσε επιδίωξη του Δήμου εδώ και πολλά χρόνια και η έκδοσή του μας γεμίζει χαρά και ικανοποίηση.

Ο **φερβολιτές** είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τον Καραβά. Είναι η τέχνη που την ήξεραν όλες σχεδόν οι Καραβιώτισσες. Το στολίδι κάθε σπιτιού, που προσδίδει άρωμα και τέχνη σε κάθε καραβιώτικη γωνιά. Είναι, θα έλεγα, το πολιτιστικό σήμα κατατεθέν του Καραβά. Ως ψηφίδα της άυλης πολιτιστικής μας κληρονομιάς, ο φερβολιτές είναι πολύτιμο κομμάτι από την ιστορία και τον πολιτισμό μας.

Μας συνδέει με το παρελθόν, και ενδυναμώνει το παρόν, την υπόστασή μας, σε τούτο τον τόπο. Ιδιαίτερα τα δίσεχτα χρόνια που ζούμε στην προσφυγιά, μακριά από τη γη του Καραβά, ο φερβολιτές στα χέρια της κάθε Καραβιώτισσας είναι η μαστοριά που δένει με τους κόμπους και τις κλωστές του τα λουλούδια που δημιουργεί στα δάκτυλα με τα λουλούδια που πότιζε στις γλάστρες, εκεί, στις δροσερές αυλές που άφησε πίσω της.

On behalf of the Municipality of Karavas I welcome the publication «**Fervolites, the lace of Karavas**». To publish a book on fervolites has been an ambition of the Municipality for many years and being able to achieve this aim, fills us with pleasure and satisfaction.

Fervolites is inextricably linked to Karavas. It is a craft that was known to almost all the women of Karavas. It adorned every house, it endowed every corner of Karavas with its particular flavour and art. It is, I would say, the cultural trademark of Karavas. As an item of our intangible cultural heritage, fervolites is a valuable part of our history and culture.

It connects us with the past and strengthens our presence, our existence, on this land. In particular during the terrible years of life as refugees, far from the land of Karavas, fervolites lace, in the hands of all the women of Karavas has been the craft that connects them, through the knots and threads of the flowers they create on their fingers, to the flowers they watered in the pots, in the cool courtyards they left behind.

Είναι η τέχνη που κρατά τον Καραβά ζωντανό

Το βιβλίο «*Ο Φερβολιτές του Καραβά*» είναι μια άρτια δημοσίευση για τη δαντέλα που έλειπε τόσο από τις εκδόσεις του Δήμου, όσο και από τα πολιτιστικά δρώμενα του τόπου μας. Μέσα από τα κείμενά του προβάλλει η τέχνη και η τεχνική, η ιστορία, οι κεντήτριες, η ζωή και τα έργα τους και μέσα από λεπτομερείς φωτογραφίες γίνεται κατανοητή κάθε λεπτομέρεια της υπέροχης αυτής δαντέλας. Όλα τα κείμενα στο λεύκωμα μυρίζουν Καραβά. Θυμίζουν τις γιαγιάδες και τις μανάδες μας, όλες τις Καραβιώτισσες που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο είχαν σχέση με τον φερβολιτέ. Σε όλες αυτές τις γυναίκες του Καραβά αφιερώνουμε το βιβλίο με αγάπη και απέραντη εκτίμηση.

Θερμά συγχαίρω κι ευχαριστώ όλες και όλους που εργάστηκαν και έφεραν εις πέρας το Λεύκωμα. Την Καλλιόπη Χαρμαντά - Πρωτοπαπά, που πρωτοστάτησε, είχε τον συντονισμό, επιμελήθηκε τα κείμενα, επεξεργάστηκε τη δομή και φρόντισε το βιβλίο σε όλες τις φάσεις της προετοιμασίας, μέχρι την τελική του μορφή. Ευχαριστώ επίσης θερμά όσες και όσους συνέβαλαν με τα κείμενα τους στην ολοκλήρωση του έργου. Τη λειτουργό των Πολιτιστικών Υπηρεσιών Αντιγόνη Πολυεϊκή, την ερευνήτρια Τζούλια Αστραίου - Χριστοφόρου, την αναπληρώτρια καθηγήτρια Άγγελ Νικολάου - Κονναρή, την καθηγήτρια Ευφροσύνη Ριζοπούλου - Ηγουμενίδου.

Ευχαριστίες εκφράζω επίσης στη Μάρω Χατζηστεφάνου και τη Μαρία Πατσαλοσαββή για την επιλογή των φωτογραφιών φερβολιτέ και τη βοήθεια στη έκδοση. Ιδιαίτερα ευχαριστώ, τη Νάνια Χαραλάμπους - Αντωνιάδου για

It is the art that keeps Karavas alive

«*Fervolites the lace of Karavas*» is a comprehensive publication about fervolites lace-making, and is something that was absent both from the Municipality's publications and from the cultural life of our country. Its texts highlight the art and the technique, the history, the embroiderers, their life and their works, and detailed photographs showcase every aspect of this wonderful lace. All the texts in the album are redolent of Karavas. They remind us of our mothers and grandmothers, of all the women of Karavas who, one way or another, were connected to fervolites lace. We dedicate this book with love and endless appreciation to all these women of Karavas.

I warmly congratulate and thank all those who worked so hard to produce this publication. Kalliopi Harmanta - Protopapa, who led and coordinated the publication, edited the texts, elaborated the structure and worked on the book at all stages of preparation, until it arrived at its final form. I would also like to warmly thank all those who contributed with their texts to the completion of the publication: Cultural Services Officer, Antigone Polyneiki, researcher Julia Astreou-Christoforou, Associate Professor Angel Nikolaou-Konnari, Professor Euphrosyne Rizopoulou-Egoumenidou.

I would especially like to thank Nania Charalambous - Antoniadou for the detailed description of the technique for weaving fervolites, making it possible to create an accurate record. Of great value also was the contribution of Sotira Fiouri Potamitou and Maroula Manoli Georgiadou to the

την περιγραφή της τεχνικής του φερβολιτέ. Πολύτιμη ήταν επίσης η συμβολή της Σωτήρας Φιούρη Ποταμίτου και της Μαρούλας Μανώλη-Γεωργιάδου σ' αυτή τη διαδικασία καθώς και της Λουκίας Μούγη για τη συνεισφορά της σε μεταφράσεις κειμένων.

Ευχαριστίες οφείλουμε σε όλες τις Καραβιώτισσες τεχνίτριες που συμμετείχαν με έργα τους ή με συνεντεύξεις στην κοινωνιολογική έρευνα.

Ευχαριστούμε τον Καραβιώτη φωτογράφο Άγι Αγησιλάου για τη δωρεάν φωτογράφιση των κεντημάτων και τη λεπτομερή φωτογράφιση όλων των φάσεων της διαδικασίας του πλεξίματος της δαντέλας, καθώς και τη σχεδιάστρια Αλεξάνδρα Χριστοδούλου για τη σχεδίαση και καλλιτεχνική επιμέλεια της έκδοσης.

Καθοριστική στην έκδοση του λευκώματος ήταν η χορηγία των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού και του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών τους οποίους θερμότατα ευχαριστούμε.

Ως Δήμος Καραβά θα εξακολουθήσουμε να κάνουμε ό,τι μπορούμε για να διατηρούμε τις τέχνες και τις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμά μας, την πολιτιστική μας κληρονομιά. Πιστεύουμε ακράδαντα ότι ο αγώνας μας για επιστροφή ενισχύεται όσο διαφυλάσσουμε και συντηρούμε αυτή την κληρονομιά. Γι αυτό και μεριμνούμε με ενέργειες και προγράμματα, ώστε να διατηρούμε αυτή την κληρονομιά ζωντανή και ανθηρή.

Ως την ημέρα που θα βρεθούμε ξανά στον Καραβά μας.

Νίκος Χατζηστεφάνου
Δήμαρχος Καραβά

entire process. I would also like to thank Maro Hadjistephanou and Maria Patsalosavvi for the photograph selection and their help in the publication of the book, as well as Loukia Mouyi for her contribution to translations of the texts.

We also thank all the lace-makers from Karavas who participated with their work or in interviews in the sociological research.

Thanks are also due to the photographer Agis Agesilaou from Karavas for photographing the works free of charge, and the detailed photographing of all stages of the lace-making process, as well as to the designer Alexandra Christodoulou for the artistic editing and designing of the publication.

We warmly thank the Cultural Services of the Ministry of Education and the Cultural Foundation of Karavas for their sponsorship, which was of definitive importance for the publication of this book.

The Municipality of Karavas will continue to do everything possible to preserve the arts, traditions, and customs - the cultural heritage of Karavas. We strongly believe that our struggle to return to our land is reinforced while we continue to safeguard and preserve this heritage. For this reason, we make every effort through activities and programmes to keep this heritage alive and flourishing.

Until the day of our return to Karavas.

Nicos Hadjistephanou
Mayor of Karavas

**In lieu of prologue:
Karavas' fervolites lace,
an element of the Intangible
Cultural Heritage of Cyprus**

**▶ Αντί προλόγου: Ο φερβολιτές
του Καραβά, στοιχείο της Άυλης
Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Κύπρου**

Η λεπτή, χειροποίητη δαντέλα που είναι γνωστή ως φερβολιτές αποτελούσε τέχνη των γυναικών κυρίως της κωμόπολης του Καραβά, στην επαρχία Κερύνειας.

*Η ονομασία του φερβολιτέ προέρχεται από τη γαλλική λέξη **frivolité**, η οποία δηλώνει μεταξύ άλλων την επιπολαιότητα του πνεύματος και την ελαφρότητα και ματαιότητα των στολιδιών της ενδυμασίας. Η λέξη αποτελεί ακόμη την ονομασία παρόμοιας γαλλικής δαντέλας, περιγράφοντας το ανάλαφρο και λεπτεπίλεπτο αποτέλεσμα μιας δύσκολης τεχνικής, από την οποία μάλλον προήλθε η αντίστοιχη κυπριακή και που ονομάζεται *tatting* στα Αγγλικά.*

Ο φερβολιτές πλέκεται στον αέρα με τη βοήθεια μιας μικρής ξύλινης σαΐτας, που ονομάζεται μακουκούδι. Η κατασκευή του **φερβολιτέ** απαιτεί ιδιαίτερη δεξιότητα και άσκηση. Βασικό μοτίβο είναι το άνθος, που σχηματίζεται με στρογγυλά και καμπωτά σχήματα.

Με την επανάληψη του βασικού σχεδίου, οι γυναίκες του Καραβά έπλεκαν τη χαρακτηριστική αυτή δαντέλα σε διάφορα μεγέθη και σχήματα.

The fine, handmade lace known as fervolites was mainly made by the women of Karavas, a small town in the district of Kyrenia.

*The name **fervolites** comes from the French word *frivolité*, which, among other things, denotes the superficiality of the spirit and the frivolity and vanity of decorations on garments. The word is also the name used for a similar French lace, from which the corresponding Cypriot lace probably derived and which is known in English as *tatting*.*

Fervolites is created in the air with the help of a small wooden shuttle, known as *makoukoudi*. Great skill and practice are required for making **fervolites**. The basic pattern is a flower, formed by circular and arched (*kappota*) shapes.

By repeating the basic pattern, the women of Karavas made this characteristic lace into various shapes and sizes.

Fervolites was an essential part of girls' dowries, as well as a commercial commodity. In the past, women from Karavas would collect their

**Αντί προλόγου:
Ο φερβολιτές του Καραβά,
στοιχείο της Άυλης Πολιτιστικής
Κληρονομιάς της Κύπρου**

**In lieu of prologue:
Karavas' Fervolites Lace,
an Element of the Intangible
Cultural Heritage of Cyprus**

Ο φερβολιτές ήταν απαραίτητο συστατικό της προίκας των κοριτσιών, αποτελούσε, όμως, και εμπορεύσιμο είδος. Παλαιότερα, γυναίκες από τον Καραβά μάζευαν από τις συγχωριανές τους τα χειροτεχνήματα και γύριζαν τα χωριά για να τα πουλήσουν. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, συνηθισμένη πρακτική ήταν οι παραγγελίες από κεντηματέμπορους, τους κεντητάρηδες, που αγόραζαν τις δαντέλες και τις μεταπουλούσαν. Συνεπώς, η τέχνη του φερβολιτέ ταυτίστηκε με τον κατεχόμενο σήμερα Καραβά.

Η τουρκική εισβολή του 1974 και η συνεχιζόμενη κατοχή του 37% των εδαφών της Κύπρου επέφεραν βαρύ πλήγμα στην τοπική παράδοση. Όπως οι κάτοικοι πολλών άλλων περιοχών του βορείου τμήματος του νησιού, η κοινότητα του Καραβά ξεριζώθηκε από το οικείο περιβάλλον και οι άνθρωποι της διασκορπίστηκαν στις ελεύθερες περιοχές.

Αφήνοντας τα πάντα πίσω τους, οι γυναίκες του Καραβά επιδόθηκαν στον αγώνα επιβίωσης, μεταφέροντας μαζί τους στην προσφυγιά, μαζί με άλλα έθιμα και παραδόσεις, την τέχνη του φερβολιτέ ως πολύτιμο στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς τους και διατηρώντας άσβεστο τον πόθο να τη διαφυλάξουν ζωντανή ως αδιαμφισβήτητο κομμάτι της ταυτότητάς τους.

Ο εκτοπισμένος Δήμος Καραβά ανέπτυξε στην προσφυγιά πολλές και ποικίλες δραστηριότητες με στόχο τη διατήρηση, τη συνέχιση και την προβολή του φερβολιτέ. Μία από αυτές ήταν η εγγραφή του φερβολιτέ στον Εθνικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΑΠΚ) της

fellow-villagers' handiwork and travel around the villages selling them. In the early 20th century, fervolites became a retail good, kentitarides (embroidery merchants) ordering and buying lace from the women of Karavas and then selling them to customers.

Consequently, fervolites handicraft has been identified with the now occupied town of Karavas.

The Turkish invasion of 1974 and the continuing occupation of 37% of the territory of Cyprus cast a heavy blow on local traditions. Like the inhabitants of many other parts in the north of the island, the people of Karavas were uprooted from their homes and dispersed throughout the Cypriot government-controlled areas.

Leaving everything behind them, the women of Karavas joined the struggle for survival as refugees, taking with them, together with other customs and traditions, the art of fervolites-making as a precious element of their cultural heritage and investing tireless efforts to keep it alive as an indisputable part of their identity.

The displaced Karavas Municipality has developed numerous and diverse activities while living in exile, with the aim of continuing, preserving and promoting the art of fervolites. One such action was the inscription of fervolites on the National List of Intangible Cultural Heritage (ICH) of the Cyprus National Commission for UNESCO in 2016, in which, following the grouping of certain applications, 37 elements

Κυπριακής Εθνικής Επιτροπής UNESCO το 2016, στον οποίο, μετά από ομαδοποίηση κάποιων αιτήσεων, έχουν συμπεριληφθεί από το 2015 μέχρι το τέλος του 2018 37 στοιχεία.

Η «Σύμβαση για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς» (Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage – Convention pour la protection du patrimoine culturel immatériel) ψηφίστηκε κατά την 32η Γενική Συνέλευση των κρατών μελών της UNESCO στις 17 Οκτωβρίου 2003 και τέθηκε σε ισχύ το 2006. Μέχρι τις 27 Ιουλίου 2020, 180 κράτη είχαν επικυρώσει τη Σύμβαση, η οποία έχει μεταφραστεί σε 43 γλώσσες. Η Κυπριακή Δημοκρατία την επικύρωσε στις 24 Φεβρουαρίου 2006.

Στόχοι της Σύμβασης είναι ο εντοπισμός, η καταγραφή, η διαφύλαξη και η προβολή της ΑΠΚ, με σκοπό την προστασία της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών ανάμεσα στα κράτη μέλη.

Ο όρος άυλη πολιτιστική κληρονομιά αναφέρεται σε ζωντανές δραστηριότητες που έχουν κληροδοτηθεί από τους προγόνους μας, όπως προφορικές παραδόσεις, παραστατικές τέχνες, κοινωνικές πρακτικές, ήθη και έθιμα, τελετές και εορταστικές εκδηλώσεις, γνώσεις και πρακτικές που σχετίζονται με τη φύση και το σύμπαν ή γνώσεις και τεχνικές που σχετίζονται με τη χειροτεχνία, τις κατασκευές και τα παραδοσιακά επαγγέλματα.

have been included between 2015 and the end of 2018.

The «Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage» (Convention pour la protection du patrimoine culturel immatériel) was enacted at the 32nd General Assembly of UNESCO member states on 17 October 2003 and entered into force in 2006. By 27 July 2020, 180 states had ratified the Convention, which has been translated into 43 languages. The Republic of Cyprus ratified the Convention on 24 February 2006.

The objectives of the Convention are to identify, document, preserve and promote ICH, with the aim of protecting cultural diversity and promoting international cooperation and the exchange of information among the member states.

The term Intangible Cultural Heritage refers to living activities transmitted from generation to generation, such as oral traditions, performing arts, social practices, customs and traditions, rituals and festive events, knowledge and practices concerning nature and the universe, or knowledge and techniques related to craftsmanship, constructions and traditional occupations.

An essential condition for an element to be considered part of the ICH of a country is that it must be a living heritage, that is to say, the particular element cannot have been abandoned but must survive as a recognisable feature of the cultural identity of the community (or country)

Απαραίτητη προϋπόθεση για να θεωρηθεί ένα στοιχείο μέρος της ΑΠΚ ενός τόπου είναι να αποτελεί ζώσα κληρονομιά, δηλαδή να μην έχει εγκαταλειφθεί, αλλά να επιβιώνει ως αναγνωρίσιμο χαρακτηριστικό της πολιτιστικής ταυτότητας της κοινότητας (ή της χώρας) στην οποία εμφανίζεται. Σημαντική πτυχή της ΑΠΚ δεν είναι τόσο η ίδια η εκδήλωση του στοιχείου, αλλά ο πλούτος των γνώσεων και των πρακτικών που μεταδίδονται μέσω του από μία γενεά σε άλλη.

Η κοινωνικο-οικονομική αξία αυτής της μετάδοσης της γνώσης αφορά τόσο στις μειονοτικές ομάδες όσο και στα επικρατούντα κοινωνικά σύνολα ενός κράτους και είναι εξίσου σημαντική για τα αναπτυσσόμενα και τα ανεπτυγμένα κράτη.

Εύθραστη και φθαρτή, η ΑΠΚ εξελίσσεται και προσαρμόζεται στις εκάστοτε ανάγκες της κοινωνίας, την οποία εκφράζει ως αποτύπωση της ιδιοσυγκρασίας και του χαρακτήρα ενός λαού. Παρά την ευαλωτότητά της, αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα για τη διατήρηση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας ενώπιον του κινδύνου της αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης και ομοιογενειοποίησης, του ραγδαίου κοινωνικού μετασχηματισμού και των μετακινήσεων πληθυσμών λόγω πολεμικών συρράξεων ή οικονομικής ένδειας.

Παράλληλα, η κατανόηση της ΑΠΚ ξένων λαών και άλλων κοινοτήτων ενισχύει τον διαπολιτισμικό διάλογο και ενθαρρύνει τον αμοιβαίο σεβασμό της διαφορετικότητας και της ετερότητας.

in which it appears. An important aspect of the ICH is not so much the manifestation itself of the element, but the wealth of the knowledge and practices that are transmitted through it from one generation to the next.

The socio-economic value of this transmission of knowledge concerns both the minority and the dominant social groups of a state and is of equal importance for developing and developed states.

Fragile and perishable, the ICH evolves and adapts to the changing needs of the society it represents as expression of the particularities and character of a people.

Despite its vulnerability, it constitutes an important factor for the preservation of cultural diversity in the face of the dangers caused by the increased globalisation and uniformity, the rapid social changes and the movement of populations as a result of war or poverty.

At the same time, understanding the ICH of other peoples and communities strengthens the intercultural dialogue and encourages the mutual respect of diversity and otherness.

In the case of Cyprus, besides the importance of the protection and sustainable development of the island's rich ICH tradition, a significant factor that determined the decision to ratify and implement the Convention was the fact that the displacement of the population and the dispersal of refugees to other parts of Cyprus or abroad, as a result of the

Στην περίπτωση της Κύπρου, πέραν της σημασίας της προστασίας και της βιώσιμης ανάπτυξης της πλούσιας παράδοσης του νησιού σε ΑΠΚ, ένας σημαντικός παράγοντας που ενίσχυσε την απόφαση για επικύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης αποτέλεσε το γεγονός ότι οι μετατοπίσεις πληθυσμών και η διασπορά των προσφύγων σε άλλες κοινότητες/περιοχές της Κύπρου ή στο εξωτερικό, ως συνέπεια της τουρκικής εισβολής το 1974, καθιστούν ακόμα πιο επιτακτική την ανάγκη καταγραφής, διαφύλαξης και μετάδοσης αυτής της παράδοσης.

Σε αυτά τα πολιτικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα, η τέχνη της δαντέλας του φερβολιτέ αποτελεί εξαιρετο παράδειγμα ζώσας κληρονομιάς της Κύπρου, την οποία οι φορείς της θεωρούν όχι απλό χειροτέχνημα, αλλά έκφραση της αισθητικής, της εντοπιότητας και της ταυτότητάς τους. Όσο υπάρχουν τα επιδέξια χέρια των γυναικών του Καραβά που τη δημιουργούν και τη μεταδίδουν στις νεότερες γενιές και όσο αυτές πιστεύουν ότι η διατήρησή της έχει νόημα και σκοπό, θα παραμείνει ζωντανή. Τρανή απόδειξη το παρόν βιβλίο!!

*Άγγελ Νικολάου-Κονναρή
(αναπληρώτρια καθηγήτρια
Πανεπιστήμιο Κύπρου, εμπειρογνώμονας ΑΠΚ
Κυπριακής Εθνικής Επιτροπής UNESCO)
Ευφροσύνη Ριζοπούλου - Ηγουμενίδου (ομότιμη
καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Κύπρου, αντιπρόεδρος
της Κυπριακής Ακαδημίας Επιστημών, Γραμμάτων
και Τεχνών, εμπειρογνώμονας ΑΠΚ Κυπριακής
Εθνικής Επιτροπής UNESCO)*

Turkish invasion of 1974, render even more imperative the need to document, preserve and transmit this tradition.

Within this political and cultural context, the art of fervolites lace-making is an excellent example of the living heritage of Cyprus, the carriers of which consider it to be not just a handicraft, but an expression of their aesthetics, their indigenoussness and their identity. As long as the skilful hands of the women of Karavas, who create it and pass it down to younger generations, exist and as long as these women believe that there is meaning and purpose in its preservation, fervolites will remain alive. This book constitutes a powerful proof!

*Angel Nicolaou - Konnari (Associate Professor,
University of Cyprus, ICH expert for Cyprus
National Commission for UNESCO)
Euphrosyne Rizopoulou-Egoumenidou (Professor
Emerita, University of Cyprus, Vice President of
the Cyprus Academy of Sciences, Letters and
Arts, ICH expert for Cyprus National
Commission for UNESCO)*

▶ Η ιστορία του φερβολιτέ σε συντομία
Νίκος Χατζηστεφάνου

Ο φερβολιτέ είναι μια τεχνική κατασκευής χειροποίητης δαντέλας με κλωστή. Η κλωστή υφαίνεται στα δάκτυλα σε διαδοχικούς κόμπους και θηλιές με τη βοήθεια μιας μικρής σαΐτας, πάνω στην οποία είναι τυλιγμένη μια άλλη κλωστή. Η ύφανση με σαΐτα είναι η πιο παλιά μέθοδος κατασκευής της δαντέλας.

Η τεχνική του πλεξίματος της δαντέλας είναι πανάρχαια. Τόσο αρχαία που οι ερευνητές δεν μπορούν να τοποθετήσουν με ακρίβεια ούτε την πατρίδα, ούτε την καταγωγή της χειροτεχνίας αυτής. Πολλοί ερευνητές συμφωνούν στο ότι το πλέξιμο δαντέλας εμφανίστηκε στην Ανατολή και μεταφέρθηκε στην Ευρώπη, όπου εξελίχθηκε και διαδόθηκε σε όλο τον κόσμο.

Πιστεύεται ότι η τεχνική του πλεξίματος εμφανίστηκε στην αρχαιότητα όταν ψαράδες χρησιμοποιούσαν μεγάλες σαΐτες για να πλέξουν με κόμπους τα δίκτυα τους. Φαίνεται ότι κάποιοι τεχνίτες αντέγραψαν την τέχνη και τα σχέδια των ψαράδων, χρησιμοποιώντας κλωστή και πιο μικρές σαΐτες για να κάνουν δαντέλα. Σε κάποια χρονική στιγμή αργότερα, άλλοι τεχνίτες βελτίωσαν την τεχνική και άρχισαν να διακοσμούν ρούχα με δαντέλα που πωλούσαν σε πλούσιους ευγενείς. Έρευνα στο διαδίκτυο έδειξε ότι στη βιβλιογραφία υπάρχει αναφορά του 1387 για μια «άνωνυμη κινεζική

Fervolites (or frivolite, the French term for tatting) is a technique for handcrafting lace with thread. The thread is woven on the fingers to make a series of knots and loops with the use of a shuttle, around which another thread is wound. Fervolites lace made with a shuttle is the earliest method of creating tatted lace.

The technique of lace-making is very ancient. So ancient that researchers are not able to accurately place either the homeland or its origins. Many investigators agree that lace-making first appeared in the East and then moved to Europe, where it evolved and spread around the world.

Fervolites or tatting has its origin in the art of knotting. Knot working has been used in net making since the beginning of time. It is widely believed that fervolites (tatting) evolved from knotting in ancient times. It might have begun thousands of years ago when fishermen used large shuttles to weave cord into certain knots, in order to make fishing nets. Their methods were copied by weavers who innovated by using smaller shuttles to make lace. Others learned the craft, and garments decorated with tatted lace were sold to royalty. An internet search shows that the literature contains a reference from 1387 referring to an

Η ιστορία του φερβολιτέ σε συντομία

The history of fervolites in brief

μέθοδο» πλεξίματος κόμπων, καθώς επίσης και πληροφορίες για πλεκτά ευρήματα σε αρχαίους Αιγυπτιακούς τάφους.

Η τεχνική του πλεξίματος της δαντέλας φερβολιτέ, ή τουλάχιστον η αρχική μορφή αυτού που γνωρίζουμε σήμερα, αναπτύχθηκε στην Ευρώπη και στα αρχικά της στάδια ονομαζόταν knotting (πλέξιμο κόμπων). Είναι γενικά παραδεκτό ότι η τεχνική αυτή από την γραμμική σειρά κόμπων εξελίχθηκε σε κυκλικό σχήμα, παρόμοια με αυτή που ξέρουμε σήμερα ως φερβολιτέ (tattooing with shuttle). Η εξέλιξη αυτή τοποθετείται στην Ιταλία τον 16^ο αιώνα. Από την Ιταλία η τέχνη του φερβολιτέ ταξίδευσε στη Γερμανία και τη Γαλλία και κατόπιν στην Αγγλία, οι δε μετανάστες την μετέφεραν στην Αμερική. Έτσι η τέχνη του φερβολιτέ πήρε διεθνείς διαστάσεις.

Υπάρχουν διάφορες θεωρίες για τον τρόπο εξάπλωσης της

Όπως και άλλα είδη τέχνης στο παρελθόν, έτσι και η τέχνη της κατασκευής δαντέλας φερβολιτέ, ήταν στην αρχή προνόμιο των ευγενών και των πλουσίων. Για τούτο και ένας τρόπος εξάπλωσης της τέχνης αυτής, ειδικά στην Ευρώπη, ήταν μέσω των βασιλικών γάμων και της αριστοκρατίας. Πολλές βασίλισσες και άλλες κυρίες της αριστοκρατίας ασχολούνταν με την κατασκευή δαντέλας φερβολιτέ για να επιδείξουν την εργατικότητα και την επιδεξιότητα τους.

Η σαΐτα του φερβολιτέ, η «navette» των Γάλλων,

«unnamed Chinese method» of knotting, as well as information that knotted fringes were found on tomb coverings in Egypt.

The technique of lace making - fervolites, frivolite or tating - or at least the forerunner of what we know today by these names, was first developed in Europe and in its early stages was called knotting. It is generally thought that the knotting technique progressed from a string of knots to a ring of knots, similar to what we now know as fervolites. This advancement took place in Italy in the 16th century. The art travelled from Italy to both Germany and France and then to England and the Pilgrims brought it to America. Thus, fervolites lace or tating had taken on international proportions.

There are several theories of how frivolites spread

Like most arts in the past, fervolites was reserved for the rich and the noble. Consequently, one way in which fervolites was spread could have been through royal marriages and the aristocracy. Many royal women and noble ladies tatted to show off their skills and prove their industriousness.

Frivolite lace is made with the use of a shuttle. The «shuttle», as it is called in English, or «navette» in French, had become a luxury. When ladies of any social standing would go visiting, they would carry their expensive gold or mother-of-pearl shuttles in pretty bags as

«shuttle» των Άγγλων, είχε γίνει μέσον επίδειξης στους κύκλους της αριστοκρατίας. Όταν οι κυρίες των υψηλών κοινωνικών στρωμάτων πήγαιναν επίσκεψη, έπαιρναν μαζί τους για επίδειξη ακριβές σαΐτες μέσα σε πολυτελείς θήκες. Μερικές μάλιστα κυρίες αρέσκονταν να παραγγέλνουν τις προσωπογραφίες τους και ζητούσαν να απεικονίζονται με τις σαΐτες τους. Η σαΐτα κατασκευαζόταν από χρυσάφι, ασήμι, ελεφαντόδοντο, κόκκαλο, κέρατο, ταρταρούγα, φίλντισι ή κεχριμπάρι. Μερικές φορές ήταν διακοσμημένη με πολύτιμα πετράδια. Έτσι, μέσω των ευγενών, η τεχνική της κατασκευής του φερβολιτέ εξαπλωνόταν διαρκώς στην Ευρώπη. Όταν δε η Βασίλισσα Βικτώρια (1819-1901) άρχισε να φτιάχνει φερβολιτέ, όλες οι γυναίκες στην Αγγλία και την Αμερική τη μιμήθηκαν.

Από την Ευρωπαϊκή Ήπειρο η τέχνη του φερβολιτέ διαδόθηκε στον υπόλοιπο τον κόσμο. Μια θεωρία είναι ότι η τέχνη αυτή εξαπλώθηκε μέσω των εμπορικών πλοίων, κυρίως μέσω του εμπορίου που ανθούσε στα 1600 μεταξύ της Αγγλίας και της Γαλλίας και των αποικιών τους.

Στη διάδοση της τέχνης κατασκευής της δαντέλας φερβολιτέ σημαντικό ρόλο είχαν επίσης οι διάφοροι αξιωματούχοι των αποικιών, καθώς και οι φεουδάρχες και τα μέλη των οικογενειών τους, που στέλνονταν ή που κατοικούσαν στις υπερπόντιες αποικίες των Ευρωπαϊκών χωρών. Ειδικά οι κυρίες μάθαιναν την τέχνη στις ντόπιες γυναίκες, είτε στην κοινωνική τους συναναστροφή, είτε για

a way of showing their social status. Indeed, many ladies requested that they had their portraits painted with their shuttles. Shuttles were made of gold, silver, ivory, bone, horn, and mother-of-pearl, and were often decorated with expensive gems. Thus, through members of the nobility, fervolites was spreading throughout Europe. And when Queen Victoria took up tating, British and American women followed suit.

From Europe the art of fervolites was spread to the rest of the world. One theory is that fervolites was spread via trading ships, mainly through the trade that flourished in the 1600's between England and France and their colonies.

The various colonial officials, as well as the mediaeval feudal lords and members of their families, who were sent to, or resided in, the overseas colonies of European Countries, also played an important role in the dissemination of the art of making fervolites lace. In particular, the ladies used to teach the art to the local women, either in their social interaction, or in order to have many - and cheap - hands to make lace for them.

The missionaries sent from Europe to various places all over the world, also contributed to the spreading of fervolites.

In these ways the art of making fervolites, lace was disseminated not only all over Europe, but also to the ends of the earth. When the craft

να έχουν πολλά - και φθηνά - εργατικά χέρια να φτιάχνουν δαντέλες γι' αυτές. Αλλά και οι ιεραποστολές που στέλλονταν από την Ευρώπη σε πολλά και διάφορα μέρη του κόσμου συνέβαλαν στη διάδοση του φερβολιτέ.

Με τους τρόπους αυτούς η τέχνη της κατασκευής της δαντέλας φερβολιτέ όχι μόνο διαδόθηκε από τη μια άκρη της Ευρώπης στην άλλη, αλλά έφτασε και στα πέρατα της υφηλίου. Όταν η τέχνη εξαπλώθηκε και έγινε δημοφιλής, διαπιστώθηκε ότι ο φερβολιτές μπορούσε να κατασκευαστεί με μια απλή σαΐτα. Επομένως δεν ήταν πλέον αποκλειστικό προνόμιο για τις πλούσιες κυρίες με τις φανταχτερές σαΐτες. Οι σαΐτες, όπου τις χρησιμοποιούσαν, έγιναν ξύλινες και ταπεινές, όπως εκείνες που κρατούσαν οι γιαγιάδες μας. Και ακόμα πιο πρόσφατα, έγιναν πλαστικές και πιο φθηνές. Έτσι η τέχνη της κατασκευής έγινε προσιτή στον καθένα και την καθεμιά και ο φερβολιτές έγινε κτήμα όλου του κόσμου.

Στην πορεία του φερβολιτέ στον κόσμο, πολλές χώρες έχουν διαμορφώσει τη δική τους ονομασία για την τέχνη αυτή. Στην Γαλλία η τέχνη ονομάζεται «frivolite». Σε αρκετές από τις χώρες που διαδόθηκε η δαντέλα αυτή, το όνομά της, καθώς και πολλοί όροι της τεχνικής, φαίνεται ότι προέρχονται από την παλιά Γαλλική λέξη «frivolitete», που σημαίνει «δαντέλα». Δεν υπάρχει ακριβής μετάφραση της λέξης, όμως μπορεί να λεχθεί ότι έχει σχέση με την λέξη «επιπόλαιος» ή και με την «ελαφρότητα», για να αποδώσει την ανάλαφρη μορφή που έχει η δαντέλα.

spread and became popular, it was found that, in addition to the shuttle, it could also be made with a needle, or simply on fingers. Consequently, it was no longer the exclusive privilege of wealthy ladies with extravagant shuttles. The shuttles they used became wooden and humble, like those held by our grandmothers. And even, more recently, they became plastic and cheaper. Thus, the art of fervolites making became accessible to everyone and ownership of all the people.

In the course of fervolites way into the world, many countries have formulated their own terms for this art. In France it is called «frivolite». In many of the countries where this type of lace was spread, its name, as well as many terms of the technique, seems to be derived from the old French word «frivolitete» which means «lace». There is no precise translation of the word, but it can be said that it is related to the word «frivolous» which characterises the light and airy nature of the lace.

In England the art is called «tattooing». The term «tattooing» was first used in 1843. Grammatically the origin of the word is not known. Some consider it to come from the Icelandic word «taeta», which means «knot» and others, from the ancient English word «tat», which means «weave» or «knit», however no explanation is definitive.

The German word is «schiffchenarbeit» which means «work of the little boat». This refers to the canoe-like shape of the shuttle blades.

Στα Αγγλικά η τέχνη ονομάζεται tattooing. Η ονομασία tattooing χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1843. Γραμματικά η καταγωγή της λέξης δεν είναι γνωστή. Κάποιοι θεωρούν ότι προέρχεται από την Ισλανδική λέξη «taeta» που σημαίνει «κόμπος» και άλλοι, από την αρχαία αγγλική λέξη «tat» που σημαίνει «υφαίνω» ή «πλέκω», αλλά καμιά ερμηνεία δεν είναι σίγουρη.

Η Γερμανική ονομασία είναι «schiffchenarbeit» που σημαίνει «εργασία της μικρής βαρκούλας» - αναφερόμενη στο σχήμα που έχει η σαΐτα. Στα Ιταλικά λέγεται «macchi» που σημαίνει (μικρό) «μάτι» ή «chiacchierino», που σημαίνει «ομιλητικός» και παράγεται από την ομιλία που γίνεται κατά τη συναναστροφή των κυριών, όταν όλες μαζί συναντώνται και φτιάχνουν τον φερβολιτέ τους.

Στην Κύπρο την τέχνη αυτή την ονομάζουμε «φερβολιτέ». Η σχέση της λέξης με τη γαλλική είναι εμφανής. Σύμφωνα με την επικρατούσα εξήγηση, η τέχνη του φερβολιτέ και η ονομασία της μεταδόθηκε στις τεχνίτριες γυναίκες του Καραβά από δύο φέουδα που υπήρχαν στην περιοχή τον 16^ο αιώνα, όπως περιγράφεται στο σχετικό Κεφάλαιο.

Παρόμοιες παραλλαγές του ονόματος συναντούμε στην Ελλάδα που λέγεται «φριβολιτέ» ή «σαϊτάκι», την Τσεχία, όπου ονομάζεται «frivolitky», την Πολωνία που λέγεται «friwolitky», τη Σουηδία και Νορβηγία που λέγεται «frivoleter». Στη Φιλανδία, άγκαι χρησιμοποιείται τοπική ονομασία, λέγεται και «tattooing», όπως και στην Ολλανδία, τη

In Italian fervolite is called «occhi» which means «little eye» or «chiacchierino» which means «chatty» and comes from the fact that when the women get together to make lace, they chat to each other. In Cyprus the art is called «fervolites». The relationship of the word to the French is obvious. According to the prevailing explanation, the art of frivolite, as well as its name, was passed on to the local women of Karavas by two feuds that existed in the area in the 16th Century, as is described in the relevant Chapter.

Similar variations of the French name are encountered in Greece, where it is called «frivolite» or «saitaki», in the Czech Republic, where it is called «frivolitky», in Poland, called «frivolitky», and in Sweden and Norway, where it is known as «frivoleter». In Finland, although a local name is used, it is also called «tattooing», as it is in the Netherlands, Romania, Japan and some African countries.

In the countries of the East is called «makuk». From this word is derived the term «makukoudi» that we use in Cyprus for the shuttle.

In the first half of the 20th century, fervolites-making was a common pastime and magazines included designs to making assorted tatted items.

But with mechanization and commercially-produced lace that could be bought from shops cheaply and in large quantities, fervolites as a

Ρουμανία, την Ιαπωνία και σε μερικές χώρες της Αφρικής. Στις χώρες της Ανατολής λέγεται «makuk» που σημαίνει σαίτα. Από τη λέξη αυτή παράγεται και το όνομα «μακουκούδι» που χρησιμοποιούμε στην Κύπρο για τη σαίτα που πλέκεται ο φερβολιτές.

Κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα η τέχνη του φερβολιτέ ήταν ευρύτερα γνωστή και πολλά περιοδικά περιλάμβαναν σχέδια για διάφορα σχήματα και είδη δαντέλας. Όμως, με τη βιομηχανοποίηση και τη μαζική εμπορική κατασκευή δαντελών, που μπορούσαν να αγοραστούν από καταστήματα σε μεγάλες ποσότητες και φθηνά, η τέχνη της χειροποίητης δαντέλας οδηγήθηκε σε παρακμή. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο το ενδιαφέρον γι' αυτήν εξασθένησε και σχεδόν εξέλειπε.

Εντούτοις, ο τροχός γυρίζει, και αυτό συνέβη και με τη χειροποίητη δαντέλα. Νεότερες γενιές ανακαλύπτουν ξανά την ικανοποίηση και τη χαρά της επιστροφής στην παράδοση και τον τρόπο κατασκευής ποιοτικών αντικειμένων με το χέρι, όχι μόνο με το πλέξιμο, αλλά και με τον φερβολιτέ.

Μοντέρνοι τεχνίτες μόδας διαλέγουν να διδάξουν μεθόδους που χρησιμοποιούσαν οι γιαγιάδες και οι προγιαγιάδες. Ιδιαίτερα δε η τέχνη της κατασκευής κοσμημάτων με τον φερβολιτέ και αξεσουάρ, όπως σκουλαρίκια και κολιέ, άρχισε να αναπτύσσεται.

method for making lace went into decline. Interest waned after the Second World War and fervolites-making almost disappeared.

However, times change, and such has been the case with handcrafting to make fabric and lace. Newer generations are rediscovering the satisfaction of «going back to tradition» and making quality items by hand, not only through knitting and crocheting, but through fervolites lace, as well. Modern crafters are choosing to teach methods employed by their grandmothers and great-grandmothers.

Το διαδίκτυο έχει παίξει ένα τεράστιο ρόλο σ' αυτή την αναγέννηση. Όλοι μπορούν να συνδεθούν και να μοιραστούν τρόπους διδασκαλίας και την αγάπη τους στις τεχνικές μεθόδους. Πολυάριθμοι σύλλογοι, σύνδεσμοι, ομάδες έχουν δημιουργηθεί σε διάφορες χώρες στην Ευρώπη και την Αμερική από άτομα που συνεργάζονται για την προώθηση της τέχνης.

Έτσι, έχει διαμορφωθεί ένα τεράστιο δίκτυο από τεχνίτες παγκοσμίως που επωφελούνται από καθοδηγητικά βίντεο, μαθήματα, επιδείξεις κ.α. Όλοι αυτοί έχουν πυροδοτήσει ξανά το ενδιαφέρον για την τέχνη του φερβολιτέ παγκοσμίως.

Ιδιαίτερα για τη νέα γενιά των κοριτσιών του Καραβά, ο φερβολιτές είναι η σύνδεση με την πολιτιστική κληρονομιά των μητέρων και των γιαγιάδων τους, με τον Καραβά, που θα τον διατηρούν ζωντανό στις καρδιές τους μέσα από την τέχνη του φερβολιτέ.

Η εξάπλωση του φερβολιτέ στην Ευρώπη και σε ολόκληρο τον κόσμο δικαιώνει την επιδίωξη του Δήμου Καραβά για δημιουργία Ευρωπαϊκού Δικτύου Φερβολιτέ και ένταξη της δαντέλας φερβολιτέ στον κατάλογο της Άυλης Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Αυτό ακριβώς σκοπεύουμε να κάνουμε, με πρωταγωνιστή τον κατεχόμενο Δήμο μας.

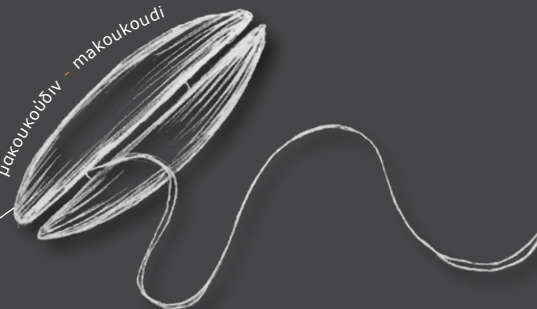
And in particular, the art of making jewellery with fervolites lace and accessories, such as earrings and necklaces began to develop.

The Internet has played a huge part in this renaissance. Anyone can connect in exciting new ways, sharing their love for these crafting methods virtually; and thus, all over the globe, a vast network of avid crafters, has been formed who join together with others and can benefit from instructional videos, virtual classrooms, forums, blog posts, articles, and much more besides.

This connected community has created a momentum that has kindled worldwide interest. Especially for the new generation of the girls from Karavas, fervolites lace is the link to the cultural heritage of their mothers and grandmothers, with Karavas, which they keep alive in their hearts through the art of fervolites lace.

The dissemination of fervolites-making throughout Europe and the world provides justification for the aim of Karavas Municipality to create a European Fervolites Network and to include fervolites lace in the UNESCO List of Intangible World Cultural Heritage. This is exactly what we intend to achieve, with our occupied Municipality playing a leading role in this effort.

μακουκούδιν - makoukoudi

Ο φερβολιτές πλέκεται στον αέρα με τη βοήθεια μιας μικρής ξύλινης σαΐτας, που ονομάζεται μακουκούδι. Η κατασκευή του φερβολιτέ απαιτεί ιδιαίτερη δεξιοτεχνία και άσκηση.

Fervolites is created in the air with the help of a small wooden shuttle, known as makoukoudi. Great skill and practice are required for making fervolites.

Φερβολιτές, η δαντέλα του Καραβά

Fervolites, the lace of Karavas

▶ Fervolites, the lace of Karavas

▶ Φερβολιτές, η δαντέλα του Καραβά

Ο φερβολιτές είναι μια χειροποίητη δαντέλα, πλεγμένη με μια μικρή σαΐτα, το μακουκούδι. Η λέξη φερβολιτές παραπέμπει στα γαλλικά. Στη Γαλλία παρόμοια δαντέλα ονομάζεται frivolite. Αυτή τη δαντέλα τη βρίσκουμε και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως στην Ιταλία, την Ισπανία, τη Γερμανία, την Ελβετία, τη Ρουμανία και την Αγγλία με διαφορετική ονομασία. Στην Ιταλία π. χ. ονομάζεται occhi ή chiachierino, στη Γερμανία schiffchenarbeit και την Αγγλία tating with shuttle.

Θεωρείται η αρχαιότερη μέθοδος να γίνει μια δαντέλα. Τον 16^ο αι. το frivolite. ήταν η λαϊκή τέχνη της αριστοκρατίας στη Γαλλία και στη συνέχεια στη Βενετία. Εδώ φαίνεται ότι συναντούμε τον κρίκο που μας συνδέει με τον φερβολιτέ.

Η Κύπρος έχει μια πολύ στενή σχέση με τη Γαλλία. Από τον 12^ο μ. Χ. αι., στα πλαίσια των Σταυροφοριών, Γάλλοι ευγενείς κατοίκησαν στο νησί. Συγκεκριμένα, ο Γάλλος Γκυ ντε Λουζινιάν αγόρασε την Κύπρο από τους Ναΐτες ιππότες, εγκαθίδρυσε Γαλλικό φεουδαρχικό βασίλειο και κάλεσε Γάλλους ευγενείς να εγκατασταθούν στην Κύπρο, μοιράζοντας τους φέουδα. Τον 15^ο αι. η Κύπρος έγινε επαρχία της Βενετίας, οπότε η Κύπρος είχε πολύ στενή σχέση με Γάλλους και Βενετούς, οι οποίοι παρέμειναν στο νησί ως τον 16^ο αι., οπότε οι Τούρκοι κατέλαβαν την Κύπρο.

Fervolites is a type of handmade lace, woven with a small shuttle, the makoukoudi. The word fervolites comes from the French word frivolite, the term for a similar kind of lace. This type of lace is also found in other European countries, including Italy, Spain, Germany, Switzerland, Romania and England under different names. For example, in Italy it is known as occhi or chiachierino, in Germany schiffchenarbeit and in England tating with shuttle.

It is thought to be the oldest lace-making method. In the 16th century frivolite was a popular handicraft for the aristocracy in France and later in Venice, from where fervolites was brought to Cyprus.

Cyprus had very close links with France. Members of the French nobility settled on the island in the 12th century in the framework of the Crusades. Specifically, Guy de Lusignan bought Cyprus from the Knights Templar, established a French feudal kingdom and handed out fiefdoms to members of the French nobility in order to entice them to settle on the island. In the 15th century, Cyprus became a province of Venice, and Cyprus developed close ties with the French and Venetians who remained on the island until the 16th century, when Cyprus came under Ottoman rule.

*Η εκκλησία του Αγ.Γεωργίου Μεζερέ
The church of St. George Mezere*

Στην περιοχή του Καραβά υπήρχαν τη μεσαιωνική εποχή δυο γνωστά φέουδα. Το ένα είναι το φέουδο Μεσρέ, μετέπειτα περιοχή Μεζερέ, κοντά στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου του Μεζερέ¹. Το άλλο φέουδο, γνωστό σαν τσιφλίκι της Ελιάς, περιλάμβανε περιοχή του χωριού Ελιά, από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου, όπου και βρισκόταν το αρχοντικό της οικογένειας, ως την παραλία Πέντε Μίλι του Καραβά.

1. Το βασιλικό φέουδο Μεσρέ, fief de Mesre, αναφέρεται στο Grivaud, *Μελέται και υπομνήματα*, 1992, σ. 544 και J. Richard, *Documents chypriotes des Archives du Vatican*, Paris 1962.

Medieval tombstone, Agios Nikolaos, Elia

During medieval times there were two well-known fiefs in the Karavas area. One is the Mesre fief, in the area later known as Mezere, near the church of St. George of Mezere¹. The fief, known as the fief of Elia, included part of the village of Elia, from the church of St Nicholas, where the family's manor house was situated, to the beach of Pente Mili in Karavas.

1. The royal feudal Mesre, fief de Mesre, is mentioned to Grivaud, *Μελέται και υπομνήματα*, 1992, σ. 544 and J. Richard, *Documents chypriotes des Archives du Vatican*, Paris 1962.

Το φέουδο της Ελιάς ανήκε τον 16^ο αι. στην οικογένεια του Ματθαίου Παλαιολόγου, που η γυναίκα του καταγόταν από οικογένεια Γάλλων ευγενών². Φαίνεται ότι από εδώ μεταδίδεται ο φερβολιτέ στον Καραβά.

Ο φερβολιτέσ αφορούσε την καθημερινότητα στη ζωή του Καραβά. Οι γυναίκες μπορούσε να μιλούν με τις γειτόνισσες και να πλέκουν τον φερβολιτέ τους. Τα χέρια τους ήταν τόσο εξοικειωμένα, ώστε δούλευαν αυτόματα, μηχανικά, πλέκοντας και δένοντας τους κατάλληλους κόμπους και σχηματίζοντας τα μοτίβα, σε μια μεγάλη ποικιλία. Με μια μικρή σαΐτα στο χέρι πλέκουν αριστουργήματα. Στον Καραβιώτικο φερβολιτέ διατηρούνται παραδοσιακά μοτίβα που σχηματίζουν ποικίλα σχήματα με σύνθετους τρόπους πλοκής.

Με τον φερβολιτέ φτιάχνονται μικρά και μεγάλα πετσετάκια σε διάφορα σχέδια, σχήματα και χρώματα, τραπεζομάντιλα και κουρτίνες ή λωρίδες που κοσμούν φορέματα και είδη προίκας, όπως μαξιλαροθήκες και σεντόνια. Σήμερα με δαντέλες από φερβολιτέ φτιάχνουν διάφορα κοσμήματα και τσάντες ή διακοσμούν δίσκους με γυαλί που έχουν πετσετάκι φερβολιτέ σε διάφορα μεγέθη και σχήματα.

Οι Καραβιώτισσες γενικά πρωτοπορούσαν στα κεντήματα, στην υφαντική και γενικά

2. Αικατερίνη Αριστείδου, *Ανέκδοτα έγγραφα της Κυπριακής Ιστορίας από το Κρατικό Αρχείο της Βενετίας*, τ. Β' [1509 – 1517], Πηγαί και μελέται της Κυπριακής Ιστορίας, έκδοση του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, Λευκωσία 1994, σσ. 291-311.

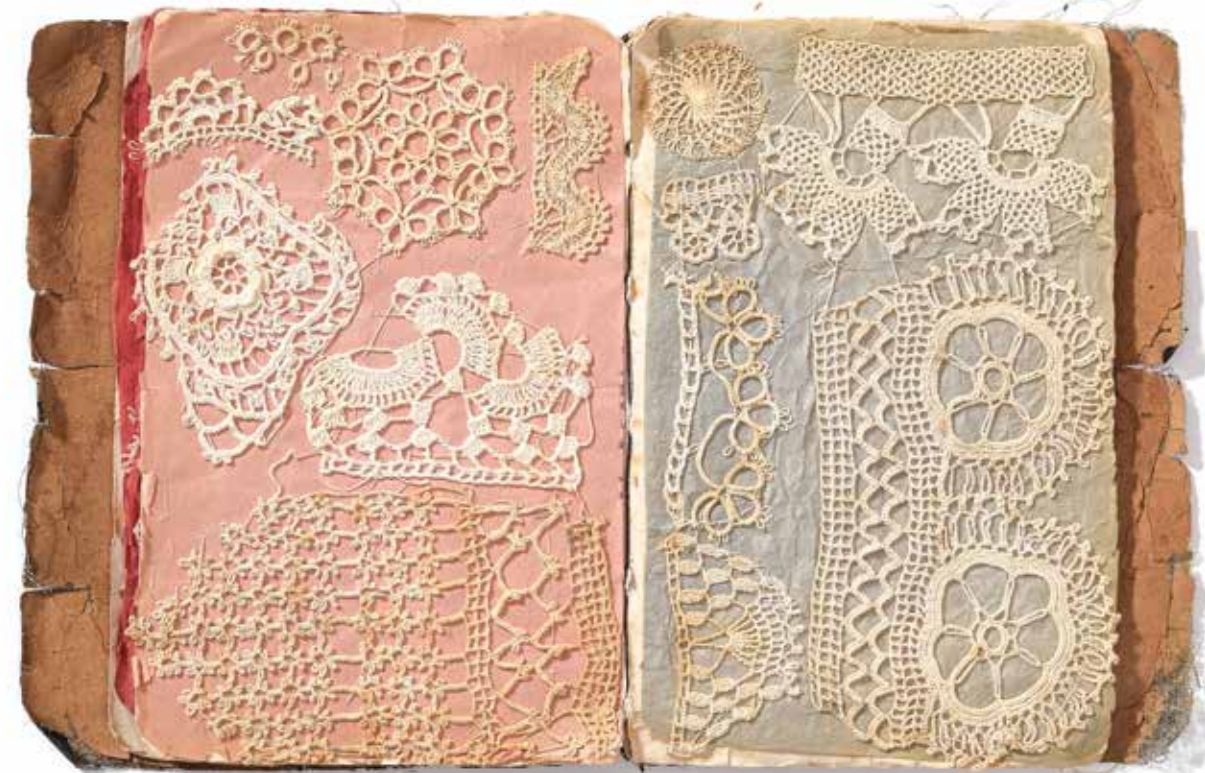
In the 16th century, the fief of Elia belonged to the family of Matthaios Palaiologos, whose wife was descended from French aristocracy². It is likely that it was from here that fervolites was introduced to Karavas.

Fervolites lace was part of the everyday life of Karavas. The women could chat to their neighbours while weaving their lace. Their hands were so used to the process that they could work automatically, mechanically, weaving and tying the knots and forming a wide variety of motifs. With a small shuttle in their hands they wove masterpieces. The fervolites lace of Karavas maintains traditional motifs forming a variety of shapes with complex weaves.

Fervolites lace is made into large and small doilies in a variety of designs, patterns, and colours, tablecloths and curtains or strips to decorate dresses and dowry items such as pillowcases and sheets. Nowadays, fervolites lace is used to make a variety of jewellery items and handbags or decorations for trays where lace doilies in various shapes and sizes are placed under glass.

The women of Karavas were pioneers in the fields of embroidery, weaving, and folk art in general. Indicative of this is the article discovered by the late history buff, Aristeidis Koudounaris in the 1913 newspaper Salpinx,

2. Ekaterini Aristeidou, Αικατερίνη Αριστείδου, *Ανέκδοτα έγγραφα της Κυπριακής Ιστορίας από το Κρατικό Αρχείο της Βενετίας* (Unpublished documents of Cypriot History), τ. Β' [1509 – 1517], Πηγαί και μελέται της Κυπριακής Ιστορίας (Sources and studies of Cyprus History), published by the Centre for Scientific Research, Nicosia 1994, pp. 291-311.

Το δειγματολόγιο του Πολύβιου, εμπόρου της Λαπήθου, όπου μεταξύ των άλλων εντοπίζονται και δείγματα φερβολιτέ

The sample book of the Lapithos merchant Polyvios which contained samples of fervolites lace

στη λαϊκή τέχνη. Ενδεικτική είναι η είδηση που επισήμανε ο αείμνηστος ιστοριοδίφης Αριστείδης Κουδουνάρης στην εφημερίδα Σάλπιγξ του 1913, όταν οι Καραβιώτισσες πρώτες εισέφεραν στον εθνικό έρανο χειροτεχνήματα δικά τους για να πουληθούν την εποχή των Βαλκανικών πολέμων:

«Αι κυρίαί του χωρίου Καραβά της Κύπρου προσέφερον εις την επί των εράνων επιτροπήν ό,τι πολυτιμότερον περιείχον τα κιβώτια των εις κεντήματα, παλαιούς τσεβρέδες και άλλα έργα τέχνης, όπως ταύτα αποσταλώσιν προς τον Πρόεδρον της Κυβερνήσεως διά τας εθνικάς ανάγκας. Τα εργόχειρα ταύτα, όπως και όσα άλλα ήθελον σταλή, θ' αποτελέσουν τον πυρήνα μεγάλης αγοράς υπέρ των οικογενειών των εν πολέμω πεσόντων».

Ιδιόχειρη ευχαριστήρια επιστολή απέστειλε τον Αύγουστο του 1913 στις κοινοτικές αρχές του Καραβά ο Ελευθέριος Βενιζέλος³.

Ο φερβολιτέ αποτελείσε ένα σημαντικό εισόδημα για πολλές οικογένειες τον 19^ο και τον 20^ο αι. Σε πιο παλιά εποχή εμπορευόμενες γυναίκες γύριζαν σε άλλα χωριά και πουλούσαν φερβολιτέ μαζί με άλλα είδη προίκας. Επίσης οι κεντηματέμποροι από τη Λάπηθο αλλά και ο Κώστας Χριστοδούλου από τη Λευκωσία, αγόραζαν είδη φερβολιτέ από τον Καραβά. Πολύ χαρακτηριστικό το δειγματολόγιο του Πολύβιου,

when the women of Karavas were the first to offer their work to be sold as part of the national collection in aid of the Balkan wars:

«The ladies of the village of Karavas in Cyprus have offered to the collection committee the most valuable contents of their chests in embroideries, old tsevredes (embroidered runners) and other works of art, asking that they be sent to the President of the Government for the needs of the nation. These handicrafts, and any others that might be sent, will form the main body of a large sale for the benefit of the families of the fallen in the war».

A handwritten letter of thanks was sent in August 1913 to the community authorities of Karavas by Eleftherios Venizelos³.

Fervolites lace was an important source of income for many families in the 19th and 20th centuries. In older times, women used to go round the villages and sell fervolites lace together with other dowry items. In addition, the embroidery merchants from Lapithos, as well as Costas Christodoulou from Nicosia, used to buy fervolites lace from Karavas. The sample book of the Lapithos merchant, Polyvios, which contained samples of fervolites lace among other items, is very characteristic.

Fervolites lace was made mainly by the women of Karavas, and it was commonly said that

3. Εφημερίδα Σάλπιγξ 1/14.11.1913. Επίσης Βλ. Κώστα Χατζηστεφάνου «Μια ιστορική επιστολή του Ελευθέριου Βενιζέλου», *Καραβάς*, έκδοση του προσφυγικού σωματείου Ο Καραβάς, τ. Α', 1989, σσ. 56-57.

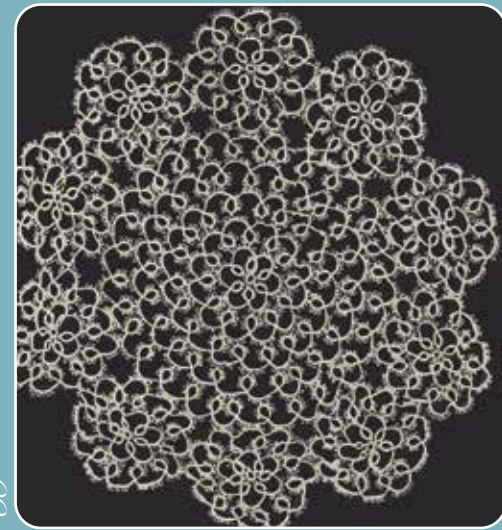
3. Salpinx Newspaper 1/14.11.1913. See also Costas Hatjstefanou «A historic letter from Eleftherios Venizelos», *Karavas*, published by the refugee association «Karavas», vol. A, 1989, pp. 56-57.

εμπόρου της Λαπήθου, όπου μεταξύ των άλλων εντοπίζονται και δείγματα φερβολιτέ. Με τον φερβολιτέ ασχολούνταν κυρίως οι γυναίκες του Καραβά. Όπως λεγόταν συχνά, «ο Καραβάς ήταν η μάνα του φερβολιτέ». Σε πιο μικρή κλίμακα ήταν γνωστή η δαντέλα στην Κερύνεια και στις ενορίες της Λαπήθου που γειτνιάζαν με τον Καραβά καθώς και στο Όμοδος της επαρχίας Λεμεσού.

Τον φερβολιτέ σε πιο απλή μορφή συναντούμε επίσης σε χωριά της Πάφου, όπως στη Γιόλου και τη Θελέτρα, με την ονομασία «πιπίλλα

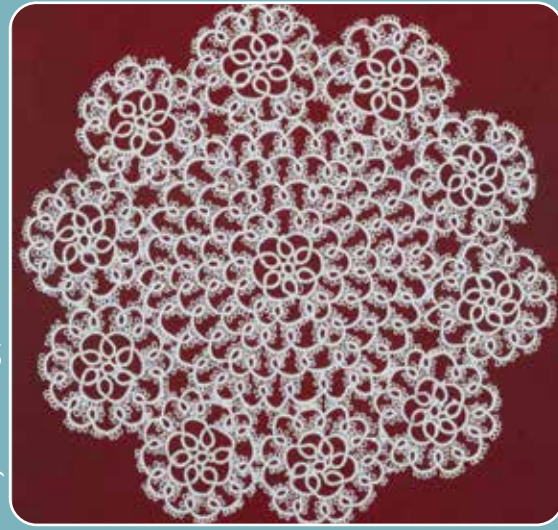
«Karavas was the mother of fervolites». On a smaller scale, the lace was also known in Kyrenia and the parishes of Lapethos that were next to Karavas, as well as at Omodos in Limassol district.

A simpler form of fervolites lace is also found in villages of Paphos, such as Yiolou and Theletra, where it was known as «pipilla tou makoutziou» (pipilla lace made with a shuttle). This was woven by improvised shuttles made of reeds and decorated headscarves. They did not make large sets of lace as was common in

France

Παραδοσιακός Φερβολιτές

Cyprus

Frivolite Traditional

του μακουτζιού». Η «πιπίλλα του μακουτζιού» πλέκεται με αυτοσχέδιες σαϊττες από καλάμι και στολίζει τα μαντήλια της κεφαλής. Δεν φτιάχνουν μεγάλα σύνολα της δαντέλας, όπως στον Καραβά. Αυτοσχέδιες μικρές σαϊττες με το καλάμι χρησιμοποιούσαν σε πιο παλιά

Karavas. Improvised small reed shuttles were also used in Karavas in older times.

There was a Frankish fief in this area too and it seems that the local women were taught the technique from the same source – the French.

Η Αναστασία Μοδέστου, 82 χρονών, πλέκει την πιπίλλα του μακουτζιού. Κατάγεται από τη Θελέτρα και παντρεύτηκε στη Γιόλου. Την έμαθε από τη μητέρα της, που γεννήθηκε περίπου το 1900. Το μακουτζι το έφτιαξε η ίδια με το καλάμι. Φωτογράφιση: Χριστάκης Παπανικολάου
Anastasia Modestou 82 years old, is weaving "pipilla tou makoutziou" She was born in 1900. Foto Christakis Papanicolaou

εποχή και στον Καραβά. Και στην περιοχή αυτή υπήρχε φέουδο Φράγκικο και φαίνεται ότι έμαθαν τη δαντέλα και εκεί από την ίδια πηγή, τους Γάλλους. Σύμφωνα με τον Louis de Mas Latrie η Γιόλου ανήκει σε ξεχωριστή κατηγορία με άλλα χωριά της Κύπρου που ανήκαν σε διάφορους αξιωματούχους και πιτλούχους της Βενετοκρατίας⁴.

According to Louis de Mas Latrie, Yiolou was in a separate category from other Cypriot villages which belonged to various officials and title-holders of Venetian Rule⁴. European countries who are involved in making this type of lace. This will also open a window of cultural communication and strengthen bonds with other countries.

4. Η περιοχή της Γιόλου ανήκε στον κόμητα Ρουσιά. Βλ. Louis de Mas Latrie, Histoire de l Ile de Chypre sous le regne des princes de la Maison de Luisignian, par M. L.de Mas Latrie, t. III, Paris, a l'imprimerie imperial, MDCCCL

4. Yiolou's area belonged to Count Rousias: Louis de Mas Latrie, Histoire de l Ile de Chypre, t. III, Paris, MDCCCL.

Ο φερβολιτές, χαρακτηριστικό δημιουργήμα των γυναικών του Καραβά, συνεχίζεται και στην προσφυγιά και αποτελεί ένδειξη της Καραβιώτικης καταγωγής. Οι γυναίκες του Καραβά, φορείς και συνεχιστές αυτής της παράδοσης στην Κύπρο, πεισματικά συνεχίζουν να πλέκουν διάφορα χειροτεχνήματα με τον Καραβιώτικο φερβολιτέ. Δεν θα ήταν υπερβολή να επισημάνουμε ότι τα Καραβιώτικα σπιτία –κατά κανόνα-κοσμούνται με διάφορα είδη φερβολιτέ. Πολλές κατάφεραν με τα χειροτεχνήματά τους να εξασφαλίσουν έναν πόρο για την οικογένειά τους στην προσφυγιά.

Η διατήρηση όμως του παραδοσιακού φερβολιτέ απειλείται με εξαφάνιση, όταν η παρούσα γενιά που μεγάλωσε με αυτή την παράδοση φύγει από τη ζωή. Γι' αυτό επιβάλλεται η ενίσχυση της μεταβίβασης στη νεότερη γενιά με πιο συστηματική εκπαίδευση – εκμάθηση και εξεύρεση τρόπων διοχέτευσης των χειροτεχνημάτων στην αγορά. Όμως η νεότερη γενιά χρειάζεται γνώσεις και κίνητρα για να μπορέσει να πάρει τη σκυτάλη από τους παλιότερους, που έχουν ζήσει και έχουν ζυμωθεί με την τοπική παράδοση.

Σήμερα γενικά τα παραδοσιακά χειροτεχνήματα απειλούνται με αφανισμό. Η τοπική παράδοση και ιδιαίτερα η Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά έχει δεκτεί το βαρύτερο ίσως πλήγμα. Όταν αυτή η συνέχιση είναι δύσκολη στις ελεύθερες περιοχές, όπου διατηρούνται τα βασικά συνεκτικά στοιχεία της κοινωνίας, το έργο καθίσταται δυσκολότερο όταν πρόκειται για τις κατεχόμενες περιοχές, όπου οι τοπικές κοινωνίες έχουν διαλυθεί με την τουρκική εισβολή και ο πληθυσμός διασκορπίστηκε.

The making of fervolites lace, the characteristic creation of the women of Karavas, still continues in exile, and provides living proof of its origins from Karavas. The women of Karavas, who are the bearers and continuers of this tradition in Cyprus have not ceased to create various handicrafts from fervolites lace.

It would not be an exaggeration to note that, as a rule, the homes of the people of Karavas are decorated with various items made from fervolites lace. Many women have managed to secure an income for their families through their embroideries, while living as refugees away from their village.

However, it is feared that when the current generation that grew up with this tradition, eventually dies out, traditional fervolites lace will be threatened with extinction. It is therefore imperative that transmission to future generations is supported by more systematic training-education and by finding ways to channel the handicrafts onto the market. The younger generation needs knowledge and incentives in order to be able to pick up the baton from the older generations who have lived their whole lives with this tradition.

Currently, traditional handicrafts in general are threatened with extinction. Local traditions and in particular the Intangible Cultural Heritage have perhaps been hit hardest. If continuing the tradition in the government-controlled areas where the basic cohesive elements of society are found, is difficult, the task becomes even harder in the occupied areas, where the local communities have been broken up as a result of the Turkish

Στο ειδυλλιακό τοπίο του Καραβά, 1968

«Ο φερβολιτές είναι το κέντημα του Καραβά. Μυρίζει λεμονανθούς, μυρίζει γη βρεγμένη, μυρίζει ιώδιο της θάλασσας. Είναι ολόκληρος ο Καραβάς από άκρη σε άκρη. Είναι όλες οι γυναίκες του Καραβά, ζωντανές και πεθαμένες, που κεντούσαν και κεντούν τον φερβολιτέ με το μακουκούδι και τους κτύπους της καρδιάς τους»

Μάρω Δαμιανού Χατζηστεφάνου, «Καραβάς η ψυχή μας»

Πλέκοντας φερβολιτέ στον καταπράσινο δροσερό Καραβά

«Ο φερβολιτές ήταν κάτι που χαρακτήριζε ιδιαίτερα τις Καραβιώτισσες. Άμα περπατούσες μέσα στον Καραβά, θα τις έβλεπες, όπου και αν ήταν, είτε κάθονταν, είτε περπατούσαν, είτε μιλούσαν με τις γειτόνισσες τους, να κρατούν και τον φερβολιτέ τους. Ήταν κάτι που χαρακτήριζε ιδιαίτερα τον Καραβά. Και σήμερα, άμα πας στα σπίτια τους, θα τις δεις να κάνουν τον φερβολιτέ τους. Χρειάζεται πολλή δεξιότητα για να φτιάξεις τον φερβολιτέ. Δεξιότητα, γιατί χρειάζεται να τον πλέξεις με τα δάκτυλά σου ουσιαστικά και είναι κάτι που θέλει και εξάσκηση και υπομονή».

Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά, «Καραβάς η ψυχή μας»

Ο βασικός πυρήνας που συντηρούσε την παράδοση του τόπου εξαφανίστηκε.

Τα οργανωμένα σύνολα του Καραβά προσπαθούν να στηρίξουν τις ανώνυμες γυναίκες – φορείς της παράδοσης με διάφορους τρόπους. Σημαντική ώθηση έδωσε η ένταξη του φερβολιτέ στον Εθνικό Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Κύπρου.

Η αναγνώριση του φερβολιτέ ως στοιχείου της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Κύπρου αποτελεί πολύ σημαντικό σταθμό, που λειτουργεί θετικά σε πολλούς τομείς.

Πρώτα έχει ενισχυθεί η αυτογνωσία και η αυτοπεποίθηση για την αξία του αντικειμένου και έχει φανεί η αναγκαιότητα της συνέχισης αυτής της τοπικής μοναδικής παράδοσης.

Επίσης λειτουργεί ως μοχλός παρουσίασής του στην αγορά, τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό, ενισχύοντας το τοπικό τουριστικό προϊόν.

Η καταγραφή στον Εθνικό Κατάλογο έχει κάνει γνωστή τη δαντέλα με το *μακουκούδιν*, τη μικρή σαϊπτα και έχει αυξήσει το ενδιαφέρον γύρω από αυτή την ξεχωριστή χειροποίητη δαντέλα του Καραβά, της Κύπρου και γενικότερα της Ευρώπης.

Στόχος είναι να ενισχυθεί ο συνεκτικός δεσμός, τόσο ανάμεσα στους διασκορπισμένους Καραβιώτες, όσο και η γνωριμία με οργανωμένα σύνολα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, που

invasion and the populations have dispersed. The basic nucleus that maintained the tradition of the land has disappeared.

The organised groups of Karavas are making efforts to support the anonymous women who are continuing the tradition in various ways. An important impetus was given by the entry of fervolites lace on the National List of the Intangible Culture Heritage of Cyprus.

The recognition of fervolites lace as an element of the Intangible Culture Heritage of Cyprus was a very important milestone that has had positive results in many areas.

First of all, it strengthens our knowledge and confidence in the value of the lace and demonstrates the need to continue this unique local tradition.

It also encourages its promotion on the markets, both locally and abroad, thus enhancing the local tourist product.

The entry on the National List has made the lace with the *makoukoudin* [shuttle] more widely known, and has raised interest around this special handmade lace of Karavas, Cyprus and Europe in general.

The aim is both to strengthen the bond among the dispersed people of Karavas, and to bring them together with organised groups in other European countries who are involved in making

ασχολούνται με αυτό το είδος δαντέλας. Έτσι ανοίγει επιπλέον ένα παράθυρο πολιτιστικής επικοινωνίας και ενισχύει τους δεσμούς με τις άλλες χώρες.

Με τον τρόπο αυτό υλοποιούνται και οι στόχοι του ΟΗΕ, που, μέσω της Σύμβασης της Ουνέσκο, καταρτίζει τον Κατάλογο των αντικειμένων της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς σε παγκόσμια κλίμακα. Σε πρώτο στάδιο η καταγραφή γίνεται σε τοπικό επίπεδο και στη συνέχεια καταρτίζεται ο κατάλογος σε ευρωπαϊκό και σε διεθνές επίπεδο.

Καλλιόπη Χαρμαντά-Πρωτοπαπά

Κεντητάρηδες της Λαπήθου

Νικόλας Ευαγγελίδης: ήταν πιο γνωστός ως Νικόλας ο κεντητάρης. Το κατάστημά του ήταν στην ενορία του Αγίου Λουκά.

Πολύβιος Χαραλάμπους: Το κατάστημά του ήταν στην Αγία Παρασκευή. Έκανε εξαγωγές κεντημάτων και στην Αγγλία μέσα σε ξύλινα κιβώτια. Είχε κατάστημα επίσης στην οδό Ελλάδος στην Κερύνεια και στο Φόρεστ Παρκ στις Πλάτρες. Συνεργαζόταν με Λευκαρίτες κεντηματέμπορους.

Δημήτρης Αποστολίδης: Είχε κατάστημα στην Αγία Παρασκευή. Συνεργαζόταν με τους Λευκαρίτες εμπόρους. Ήταν ο κύριος έμπορος πρώτων υλών κεντητικής - κλωστές DMC, βελόνια, υφάσματα- με τα οποία εφοδίαζε και τους άλλους εμπόρους.

this type of lace. This will also open a window of cultural communication and strengthen bonds with other countries.

In addition, it will help to implement the goals of the UN, which, through the UNESCO Convention has drawn up Lists of items of the Intangible Culture Heritage on a worldwide scale. At a first stage the items are recorded at the local level and the list is then drawn up at the European and international levels.

Kalliopi Harmanta-Protoyapa

Embroidery merchants of Lapithos

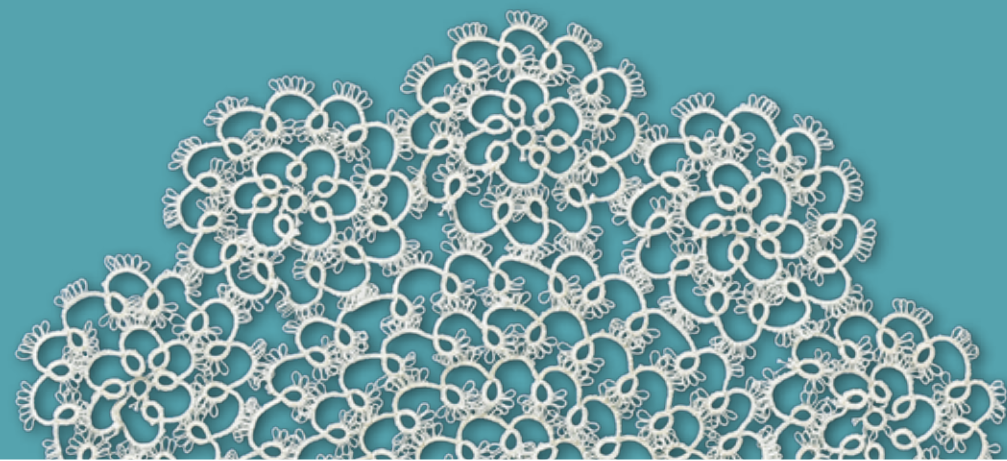
Nikolas Evangelides: was known as Nikolas the kentitaris [embroidery merchant]. His shop was at Agios Loukas.

Polyvios Charalampous: His shop was in Ayia Paraskevi. He exported embroideries in England also, in wooden boxes. He had also a shop on Ellados street in Kyrenia and at Platres Forest Park. He worked together with embroidery merchants from Lefkara.

Demetres Apostolides: He had a shop in Ayia Paraskevi. He was working with the embroidery merchants at Lefkara. He was the main raw materials merchant for embroidery.

Karabais | Karavas

Δράσεις του Δήμου Καραβά
για διατήρηση και προώθηση του φερβολιτέ

Actions of Karavas Municipality to
preserve and promote fervolites lace

▶ Actions of Karavas
Municipality to preserve and
promote fervolites lace

Nicos Hadjistephanou

▶ **Δράσεις του Δήμου Καραβά
για διατήρηση και προώθηση του
φερβολιτέ**

Νίκος Χατζηστεφάνου

Ο Δήμος Καραβά καταβάλλει συνεχείς προσπάθειες για τη διατήρηση και προβολή της τέχνης του φερβολιτέ. Μετά τον εκτοπισμό των κατοίκων του Καραβά από τους Τούρκους το 1974, οι γυναίκες - φορείς διασκορπίστηκαν σε διάφορα σημεία στην Κύπρο, ακόμα και σε παροικίες του εξωτερικού. Ταυτόχρονα οι νέες Καραβιώτισσες στράφηκαν σε άλλες δραστηριότητες, ενώ πολλές από τις παλαιότερες τεχνίτριες έφυγαν από τη ζωή.

Γι' αυτό ολοένα και λιγότερες Καραβιώτισσες γνωρίζουν την τέχνη του φερβολιτέ, με αποτέλεσμα η τέχνη να κινδυνεύει να χαθεί. Για τούτο και ο Δήμος ξεκίνησε μια προσπάθεια για τη διατήρηση της τέχνης, την προβολή και τη μετάδοσή της στις επόμενες γενιές.

Μεγάλο επίτευγμα της προσπάθειας είναι η καταγραφή της δαντέλας φερβολιτέ στον Εθνικό Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Κύπρου το 2016. Η απονομή των πιστοποιητικών εγγραφής των στοιχείων στον Εθνικό Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, πραγματοποιήθηκε στις 27 Απριλίου 2017, στη Λεβέντειο Πινακοθήκη στη Λευκωσία.

***Karavas Municipality** is dedicated to the effort to preserve and promote the art of making fervolites lace. After the citizens of Karavas were displaced by the Turks in 1974, the women who were the main carriers of the craft, were dispersed all over Cyprus, and even in Cypriot communities abroad, while the younger women of Karavas turned to other activities, and many older craftswomen died.*

That is why fewer and fewer women of Karavas know how to make fervolites lace and the craft is in danger of dying out. For this reason, the Municipality set into motion concerted efforts to preserve the craft, promote and pass it on to future generations.

A major achievement was the registration of fervolites lace on the National List of Intangible Cultural Heritage of the Cyprus National Commission for UNESCO in 2016. The awarding of the Certificate of registration in the National List of Intangible Cultural Heritage National UNESCO List took place on 27 April 2017, at the Leventis Gallery in Nicosia.

Το Πιστοποιητικό Εγγραφής του «φερβολιτέ» στον Κατάλογο, παρέδωσε ο τότε Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού Κώστας Καδής στον Δήμαρχο Καραβά Νίκο Χατζηστεφάνου στην παρουσία του τέως Δημάρχου Γιάννη Παπαϊωάννου και της καραβιώτισσας Καλλιόπης Χαρμαντά-Πρωτοπαπά.

Για την επίτευξη των στόχων του ο Δήμος Καραβά διοργανώνει εκθέσεις φερβολιτέ που έφτιαξαν Καραβιώτισσες πριν ή μετά την εισβολή και συμμετέχει σε εκδηλώσεις και φεστιβάλ-εκδηλώσεις που διοργανώνονται στην Κύπρο και στο εξωτερικό. Επίσης οργανώνει τις Καραβιώτισσες τεχνίτριες, διοργανώνει μαθήματα εκμάθησης του φερβολιτέ και επιδιώκει την επικοινωνία και συνεργασία με ομάδες που ασχολούνται με την παραδοσιακή αυτή τέχνη σε ευρωπαϊκές χώρες.

The Certificate for the Registration of «fervolites» on the List was handed by the then Minister of Education and Culture, Mr Costas Kadis, to the Mayor of Karavas, Mr Nicos Hadjistephanou, in the presence of the former Mayor, Mr Yiannis Papaioannou and Mrs Kalliopi Harmanta-Protoyapa.

In order to achieve its aims, Karavas Municipality organises exhibitions of fervolites lace made by women of Karavas before or after the invasion, and participates in events and festivals held in Cyprus and abroad. It also organises the women of Karavas, holds classes instructing women in making the lace, and seeks contacts and cooperation with groups engaged in this traditional craft in European countries.

Οι συντελεστές της εγγραφής του φερβολιτέ στον Εθνικό Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Κύπρου, Γιάννης Παπαϊωάννου, Νίκος Χατζηστεφάνου και Καλλιόπη Πρωτοπαπά, μαζί με τον Υπουργό Παιδείας Κώστα Καδή

«Η Λαϊκή Τέχνη και το Κέντημα ως Πολιτιστική Κληρονομιά και παράδοση του Δήμου Καραβά και των αδελφών Δήμων Λειψών, Κυθήρων και Αμύνταιου», Νοέμβριος 2011

Τα τελευταία χρόνια ο Δήμος Καραβά διοργάνωσε πολλές εκθέσεις φερβολιτέ, από τις οποίες καταγράφονται ενδεικτικά οι πιο κάτω:

Τον Σεπτέμβριο του 2013, συμμετείχε στα πλαίσια κοινής δράσης Δήμων και κοινοτήτων Παγκύπρια για τις «Ευρωπαϊκές ημέρες κληρονομιάς 2013», με θέμα «Ανακυκλώνοντας την παράδοση». Στα εγκαίνια της έκθεσης που έγιναν στις 21 Σεπτεμβρίου 2013 τιμήθηκε η Καραβιώτισσα Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά για την πολύτιμη συνεισφορά της στην προσπάθεια προβολής και εκμάθησης του παραδοσιακού Καραβιώτικου κεντήματος φερβολιτέ και για τη συνολική προσφορά της σε θέματα λαϊκής τέχνης. Επίσης οι παρευρισκόμενοι είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν τεχνίτριες να φτιάχνουν το παραδοσιακό κέντημα.

Τον Φεβρουάριο του 2014 ο Δήμος σε συνεργασία με το Δημοτικό Συμβούλιο Νεολαίας Δήμου Καραβά και τη στήριξη του Προσφυγικού Σωματίου «Ο Καραβάς» διοργάνωσαν εκδήλωση με τίτλο «Κεντήματα και υφαντά του Καραβά». Στην εκδήλωση παρουσιάστηκαν μεταξύ άλλων κεντήματα και υφαντά, και κυρίως εκθέματα φερβολιτέ, τα οποία μέλη του Συμβουλίου Νεολαίας του Δήμου συγκέντρωσαν από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Στόχος ήταν οι νέοι του Καραβά να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους για τις λαϊκές τέχνες και τις παραδόσεις του Καραβά.

Τον Δεκέμβριο του 2016 διοργάνωσε ειδική εκδήλωση με τίτλο «Η παραδοσιακή

Over the last few years, Karavas Municipality has organised numerous fervolites exhibitions, including the following:

In September 2013, it took part in a joint action by Municipalities and Communities on «European Heritage Days 2013», entitled «Recycling Tradition», Karavas citizen Kallistheni Koshiari-Louca was honoured at the opening of the exhibition on 21 September 2013, for her valuable contribution to the effort to promote and teach the traditional fervolites lace of Karavas and for her overall contribution to the folk art of Cyprus. The participants also had an opportunity to observe embroiderers making the traditional lace.

In February 2014, in cooperation with the Municipal Youth Council of Karavas Municipality and with the support of the Refugee Association «Karavas», the Municipality organised an event entitled «Embroideries and woven goods of Karavas». At the event embroidered and woven goods were presented among other things, while the exhibition was centered on fervolites lace, which members of the Municipality's Youth Council had gathered from their families. The aim was for the youth of Karavas to enrich their knowledge on the folk arts and traditions of Karavas.

In December 2016, a special event was organised entitled «Fervolites, the traditional lace of Karavas», with speeches and a large exhibition of lace items.

Η υπουργός Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων κ. Ζέτα Αιμιλιανίδου εγκαινιάζει την έκθεση «Κεντήματα και υφαντά του Καραβά», Φεβρουάριος 2014

Στιγμιότυπο από την εκδήλωση «Κεντήματα και υφαντά του Καραβά» Φεβρουάριος 2014

Καραβιώτικη δαντέλα φερβολιτές», με ομιλίες και πλούσια έκθεση φερβολιτέ.

Άλλη μια έκθεση, εντυπωσιακή σε εκθέματα, οργάνωσε ο Δήμος στο οίκημα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών τον Σεπτέμβριο του 2018. Στην έκθεση συμμετείχαν πάνω από 40 Καραβιώτισσες με δικές τους δημιουργίες ή με έργα που κατασκευάστηκαν στον Καραβά πριν το 1974.

Επίσης ο Δήμος Καραβά συμμετείχε σε διάφορα πολιτιστικά φεστιβάλ προβάλλοντας τον Καραβιώτικο φερβολιτέ. Τον Ιούνιο του 2012 ο Δήμος συμμετείχε στο πολιτιστικό φεστιβάλ που διοργάνωσε ο Δήμος Ιδαλίου μέσα στα πλαίσια του ευρωπαϊκού προγράμματος «Ευρώπη για τους πολίτες», με δικό του περίπτερο το οποίο προέβαλλε την ιστορία και παράδοση του κατεχόμενου Δήμου μας, αλλά και τον φερβολιτέ. Είκοσι περίπου τεχνίτριες από τον Καραβά συμμετείχαν στην πολιτιστική αυτή εκδήλωση παρουσιάζοντας τον παραδοσιακό φερβολιτέ του Καραβά.

Τον Σεπτέμβριο του 2012 ο Δήμος Καραβά συμμετείχε στο πολιτιστικό φεστιβάλ που διοργάνωσε ο Δήμος Γερίου με τίτλο «Ζωή και Φως μέσα από την Παράδοση», το οποίο περιλάμβανε παρουσίαση εκθεμάτων λαϊκής τέχνης από ελεύθερους και κατεχόμενους Δήμους και Κοινότητες της Κύπρου. Ο Δήμος συμμετείχε στο φεστιβάλ με δικό του περίπτερο στο οποίο παρουσιάστηκαν εκθέματα λαϊκής τέχνης, δαντέλας φερβολιτέ καθώς και έκθεση φωτογραφίας.

Another exhibition with an impressive number of exhibits, was held by the Municipality at the premises of the Karavas Cultural Foundation in September 2018. Over 40 women from Karavas took part in the exhibition with their own work or embroideries made in Karavas before 1974.

Karavas Municipality also took part in various cultural festivals with a view to promoting the fervolites lace of Karavas. In June 2012, the Municipality took part in a cultural festival organised by Idalion Municipality in the framework of the EU programme «Europe for Citizens», with its own stand, where it showcased the history and traditions of our occupied Municipality, and the fervolites lace. About twenty craftswomen from Karavas took part in this cultural event and presented the traditional lace of Karavas.

In September 2012, Karavas Municipality participated in the cultural festival organised by Geri Municipality entitled «Life and Light through Tradition», which included a presentation of exhibits of folk art by government-controlled and occupied Municipalities and Communities of Cyprus. The Municipality participated in the Festival with its own stand where it presented exhibits of folk art, fervolites lace, and a photography exhibition.

In May 2013 it took part in an event organised by the Cyprus Folk Art Museum for International Museum Day and European Museum Night entitled «Museum Night and Day», presenting the art of fervolites lace.

Πολιτιστικό φεστιβάλ του Δήμου Ιδαλίου, Ιούνιος 2012

Τον Μάιο του 2013 συμμετείχε στην εκδήλωση του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης Κύπρου για τη Διεθνή Ημέρα Μουσείων και την Ευρωπαϊκή Νύχτα Μουσείων με τίτλο «Ημέρα και Νύχτα Μουσείων» παρουσιάζοντας την τέχνη κατασκευής του φερβολιτέ.

Τον Οκτώβριο του 2017 ο Δήμος Καραβά, παρουσίασε την τέχνη του φερβολιτέ με εκθέματα και επιδείξεις στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Κύπρου, στα πλαίσια των «Ευρωπαϊκών Ημερών Κληρονομιάς».

Μέσα στα πλαίσια της διοργάνωσης Ευρωπαϊκές Ημέρες Κληρονομιάς και Διεθνούς Ημέρας Τουρισμού, που οργάνωσε η Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, τον Σεπτέμβριο του 2018, ο Δήμος Καραβά συμμετείχε επίσης με έκθεση φερβολιτέ.

Τον Μάιο του 2019, ο Δήμος Καραβά ήταν ο τιμώμενος Δήμος στις εκδηλώσεις που έγιναν στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης, στην πλατεία Αρχιεπισκοπής για τη Διεθνή Ημέρα Μουσείων, κατά την οποία παρουσιάστηκε μια πλούσια έκθεση δαντέλας φερβολιτέ, από ιδιωτικές συλλογές Καραβιωτών.

Τον Οκτώβριο του 2019 ο Δήμος Καραβά έδωσε το παρών του στο φεστιβάλ «Αφάμεια», που οργάνωσε η Κοινότητα Κοιλανίου. Ο Δήμος Καραβά συμμετείχε με έκθεση φερβολιτέ, ενώ παράλληλα τεχνίτριες, έδειχναν και επεξηγούσαν την τέχνη της δαντέλας αυτής. Παρούσα και η δασκάλα του φερβολιτέ κ.

In October 2017 it presented the art of fervolites with exhibits and demonstrations at the Cyprus Folk Art Museum, in the framework of «European Heritage Days».

In the framework of events for European Heritage Days and International Tourism Day organised by the Society of Cypriot Studies, in September 2018, Karavas Municipality also participated with an exhibition of fervolites lace.

In May 2019, Karavas Municipality was the honoured Municipality at events held at the Cyprus Folk Art Museum, in Archbishop Kyprianos Square for International Museum Day, where a large exhibition of fervolites lace from private collections belonging to women of Karavas was presented.

In October 2019, Karavas Municipality took part in the Festival «Afameia» organised by the community of Koilani. Karavas Municipality participated with an exhibition of fervolites lace, and embroiderers demonstrated and explained the technique for making this lace. Also present was fervolites instructor, Kallistheni Koshiari Louca. The exhibitions also contained posters promoting Karavas, its arts and culture.

In June 2020 the Municipality established the «Karavas Fervolites Workshop», in which all the fervolites lace-makers participate. The aim is to keep alive the art of fervolites, which is an element of the Intangible Cultural Heritage of Cyprus.

Ευρωπαϊκές Ημέρες Κληρονομιάς. Οκτώβρης 2017

Μέρα Μουσείων: Επίδειξη φερβολιτέ από τις τεχνίτριες Καλλισθένη Λουκά και Σωτηρούλα Τσιουρούτη, Μάιος 2019

Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά. Την έκθεση πλαισίωσαν posters με προβολή του Καραβά, της τέχνης του και του πολιτισμού του.

Τον Ιούνιο του 2020 ιδρύθηκε από τον Δήμο «Εργαστήριο Φερβολιτέ του Καραβά», στο οποίο συμμετέχουν όλες οι τεχνίτριες του φερβολιτέ. Σκοπός είναι η διατήρηση ζωντανής της τέχνης του φερβολιτέ, που αποτελεί στοιχείο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Κύπρου.

Τον Σεπτέμβριο του 2020, διοργάνωσε συνάντηση των κεντητριών φερβολιτέ στο Royal Hall στη Λευκωσία. Η συνάντηση σημείωσε επιτυχία με τη συμμετοχή πέραν των 30 τεχνιτριών με καταγωγή τον Καραβά. Σε ένα ευχάριστο κλίμα οι Καραβιώτισσες είχαν την ευκαιρία να συναντηθούν με τις συγχωριανές τους και να επιδείξουν τις δαντέλες φερβολιτέ που φτιάχνουν. Στη συνάντηση παρευρέθηκε και η διευθύντρια του Τμήματος Κυπριακής Χειροτεχνίας Μαρία Αναξαγόρα και έγινε ανταλλαγή απόψεων για τους τρόπους διατήρησης και προώθησης της Καραβιώτικης δαντέλας «φερβολιτέ» στην Κύπρο και το εξωτερικό.

Πέραν των πιο πάνω δράσεων ο Δήμος Καραβά ενθαρρύνει τη διοργάνωση μαθημάτων φερβολιτέ σε Λευκωσία και Λεμεσό.

Μέσα στα πλαίσια της διατήρησης, προβολής και προώθησης της τέχνης αυτής, αλλά και της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, ο Δήμος Καραβά σε συνεργασία με την εγνωσμένη δασκάλα

In September 2020 our Municipality organised a meeting of fervolites embroiderers at the Royal Hall in Nicosia. The meeting was very successful and was attended by over 30 craftswomen from Karavas. In a pleasant climate, the women of Karavas had an opportunity to meet their fellow-villagers and show the lace they make. Also present at the meeting was the Director of the Cyprus Handicraft Service Maria Anaxagora and a discussion was held about ways to preserve and promote fervolites lace from Karavas in Cyprus and abroad.

In addition to the above actions, Karavas Municipality encourages the holding of fervolites making classes in Nicosia and Limassol.

Within the framework of preserving, promoting, and showcasing this craft and our cultural heritage, in cooperation with the renowned teacher of fervolites lacemaking, Kallistheni Koshiari-Louca, Karavas Municipality organised for the first time in 2017, a series of classes for all—whether from Karavas or not – who wished to learn this craft.

The classes were held twice a week at the premises of the Karavas Cultural Foundation in Strovolos, and continued with success until 2020, where they had to stop as a result of the Covid pandemic.

Within the framework of the activities to disseminate the art of fervolites lace, in 2020 a workshop was set up in Limassol with the

Μαθήματα φερβολιτέ από την Καλλισθένη Λουκά

Συνάντηση τεχνιτριών στο Royal Hall, Σεπτέμβριος 2020

του φερβολιτέ Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά διοργάνωσε για πρώτη φορά το 2017 σειρά μαθημάτων, για όσες Καραβιώτισσες και μη, επιθυμούσαν να μάθουν την τέχνη αυτή.

Τα μαθήματα διοργανώνονταν δύο φορές την εβδομάδα στο οίκημα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών στον Στρόβολο και συνεχίστηκαν με επιτυχία μέχρι το 2020, όταν και διακόπηκαν λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού.

Μέσα στα πλαίσια εξάπλωσης της τέχνης του φερβολιτέ, συστάθηκε το 2020 εργαστήριο εκμάθησης και στη Λεμεσό, με εκπαιδευτριά την εξαιρετική τεχνίτρια Νούλα Π. Στυλιανού. Οι μαθήτριες της είναι σχεδόν όλες από την Επαρχία της Κερύνειας.

Παρά τις δυσκολίες της πανδημίας τα μαθήματα άρχισαν ξανά τον Απρίλιο του 2021. Ο Δήμος εξασφάλισε επιχορήγηση εκμάθησης του φερβολιτέ από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού και έτσι έγινε κατορθωτή η δημιουργία τριών τμημάτων μαθητριών στη Λευκωσία και δύο τμημάτων στη Λεμεσό. Στο δυναμικό των εκπαιδευτριών, εκτός από την πολύπειρη Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά και τη δημιουργική Νούλα Στυλιανού προστέθηκαν ακόμα δυο έμπειρες Καραβιώτισσες.

Στη Λευκωσία η Μαρούλα Μανώλη-Γεωργιάδου, ονομαστή τεχνίτρια, ανέλαβε την εκπαίδευση ενός τμήματος. Στη Λεμεσό ενίσχυσε τη διδασκαλία των Τμημάτων η παραδοσιακή μαστόρισσα του

highly skilled craftswoman Noula P. Stylianou as the instructor. Almost all the students hail from Kyrenia District.

Despite the difficulties caused by the pandemic, classes recommenced in April 2021. The Municipality secured a grant from the Cultural Services of the Ministry of Education and Culture and this made possible the creation of three classes in Nicosia and two in Limassol.

In addition to the greatly experienced Kallistheni Koshiari-Louca and the creative Noula P. Stylianou, another two experienced instructors from Karavas joined the team. In Nicosia, Maroula Manoli Georgiadou, a renowned craftswoman, took over the teaching of one class. In Limassol, the traditional fervolites expert Androula Tsourouti joined the instructors.

Through this initiative by the Municipality, scores of women, from Karavas and elsewhere are being taught, or will be taught the art of making fervolites lace.

In addition, Karavas Municipality has circulated a ten-minute documentary entitled «The traditional fervolites lace of Karavas», produced and directed by Petros Petrides, aimed at the further publicising and promoting fervolites lace.

Karavas Municipality also intends to promote the art of fervolites-making in European countries that have links to fervolites.

Η εκπαιδευτριά Νούλα Στυλιανού

Μαρούλα Κ. Ευαγγελίδη

Η εκπαιδευτριά Ανδρούλα Τσουρούτη

Μαθήματα φερβολιτέ από την εκπαιδευτριά Μαρούλα Μανώλη Γεωργιάδου

φερβολιτέ Ανδρούλα Τσιουρούτη. Με αυτή την πρωτοβουλία του Δήμου, δεκάδες Καραβιώτισσες και μη διδάσκονται ή αναμένεται να διδαχτούν την τέχνη του φερβολιτέ.

Επιπρόσθετα, ο Δήμος Καραβά έχει κυκλοφορήσει 10λεπτό ντοκιμαντέρ, με τίτλο «Η παραδοσιακή Καραβιώτικη δαντέλα φερβολιτέ» σε επιμέλεια-σκηνοθεσία Πέτρου Πετρίδη, με στόχο την περαιτέρω προβολή και προώθηση του φερβολιτέ.

Πέραν τούτων, ο Δήμος Καραβά επιδιώκει την προβολή της τέχνης του φερβολιτέ σε Ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες έχουν σχέση με τον φερβολιτέ.

Στα πλαίσια αυτά, αντιπροσωπεία του Δήμου υπό τον Δήμαρχο Καραβά τον Ιουνίου του 2019 πήγε στη Ρουμανία και συγκεκριμένα στην ιστορική πόλη Suceava, όπου παρουσίασε έκθεση της παραδοσιακής Καραβιώτικης δαντέλας φερβολιτέ και έθεσε τις βάσεις για πολιτιστική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών.

Στις 24 Ιουνίου υπογράφηκε Πρωτόκολλο Πολιτιστικής Συνεργασίας μεταξύ του Δήμου Καραβά, της Ρουμανικής Εθνικής Επιτροπής ΟΥΝΕΣΚΟ και της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Συλλόγων, Κέντρων και Συνδέσμων της ΟΥΝΕΣΚΟ. Η υπογραφή έγινε στον χώρο του Εθνογραφικού Μουσείου της Μπουκοβίνα στην παρουσία εκπροσώπου του Δήμου και της Εφόρου του Μουσείου.

Ως ανταπόδοση της ιστορικής αυτής συνεργασίας, αντιπροσωπεία από την Ευρωπαϊκή

Υπογραφή του Πρωτοκόλλου με την UNESCO Ρουμανίας

In this framework, a delegation of the Municipality, headed by the Mayor of Karavas visited the historic Romanian city of Suceava in June 2019, and presented an exhibition of the traditional fervolites lace of Karavas, and laid the foundation for cultural cooperation between the two countries.

On 24 June, a Protocol of cooperation was signed between Karavas Municipality, the Romanian National Commission for UNESCO and the European Federation of Associations, Centres and Clubs of UNESCO Romania. The protocol was signed at the Ethnographic Museum of Bukovina in the presence of a representative of the Municipality and the Curator of the Museum.

In return to this historic cooperation, a delegation from the Romanian National Commission for UNESCO and the European Feder-

Υπογραφή του Πρωτοκόλλου Πολιτιστικής Συνεργασίας του Δήμου Καραβά με τη Ρουμανική Εθνική Επιτροπή Ουνέσκο, Νοέμβριος 2019

Έξω από το χώρο της Έκθεσης στη Suceava Ρουμανίας, Ιούνιος 2019

Ομοσπονδία Συλλόγων, Κέντρων και Συνδέσμων της ΟΥΝΕΣΚΟ Ρουμανίας επισκέφθηκε την Κύπρο τον Νοέμβριο του 2019 και ανανέωσε το πρωτόκολλο πολιτιστικής συνεργασίας με τον Δήμο Καραβά.

Η τελετή έγινε στο οίκημα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών στον Στρόβολο στην παρουσία πλήθους επισήμων, μεταξύ των οποίων και η πρέσβειρα της Ρουμανίας στην Κύπρο, και τελούσε υπό την αιγίδα του Υπουργού Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Στην επιδίωξη της προσπάθειάς του για συνεργασία και προώθηση της τέχνης του φερβολιτέ σε διεθνές επίπεδο ο Δήμος Καραβά έχει έρθει σε επικοινωνία με τον Γαλλικό Σύνδεσμο Φερβολιτέ και προωθεί τη συνεργασία με Ιταλικούς συνδέσμους φερβολιτέ.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, και παρά τις δυσκολίες λόγω του covid 19 - τους περιορισμούς στις συναθροίσεις, τα πρωτόκολλα και τις κάθε λογής προφυλάξεις- ο Δήμος Καραβά διοργάνωσε τον Οκτώβριο το 2021 την Πρώτη Διεθνή Έκθεση Δαντέλας Φερβολιτέ και την Πρώτη Διεθνή Συνάντηση Τεχνητριών Φερβολιτέ. Πήραν μέρος τεχνίτριες από την Κύπρο, τη Γαλλία και την Ιταλία. Η έκθεση και η συνάντηση σημείωσαν μεγάλη επιτυχία και σηματοδότησε τη διεθνή προβολή της τέχνης του φερβολιτέ.

Προσπάθεια του Δήμου Καραβά είναι να δημιουργηθεί ένα Ευρωπαϊκό Δίκτυο Φερβολιτέ,

ation of Associations, Centres and Clubs of UNESCO Romania visited Cyprus in November 2019 and renewed the protocol for cultural cooperation with Karavas Municipality.

The ceremony took place at the Karavas Cultural Foundation in Strovolos in the presence of a large number of officials, including the Ambassador of Romania in Cyprus, and was held under the auspices of the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Cyprus.

With a view to pursuing its efforts for cooperation and promotion of the art of making fervolites lace at the international level, Karavas Municipality has been in contact with the French Fervolites Association and is also promoting cooperation with Italian fervolites associations.

Within this framework and despite the difficulties caused by Covid 19 - restrictions in gatherings, protocols and all sorts of precautions - in October 2021 Karavas Municipality held the First International Fervolites Lace Exhibition and the First International Meeting of Fervolite embroiderers, with the participation of embroiderers from Cyprus, France and Italy. The exhibition and the meeting were extremely successful and marked the beginning of the international promotion of the art of fervolites.

The objective of Karavas Municipality is to establish a European Fervolites Network, with the participation of Associations and Organisations

Εγκαίνια της Πρώτης Διεθνούς Έκθεσης Δαντέλας φερβολιτέ από τον αναπληρωτή διευθυντή των Πολιτιστικών Υπηρεσιών Κυπριανό Λούη, Οκτώβριος 2021

Ημέρα Ρουμανίας παρουσία της πρέσβειρας της Ρουμανίας, Νοέμβριος 2019

στο οποίο να συμμετέχουν Σύνδεσμοι και Οργανώσεις από διάφορες χώρες που ασχολούνται με την κατασκευή της δαντέλας φερβολιτέ.

Μέσω του Δικτύου αυτού επιδιώκουμε να προβάλλουμε διεθνώς την πολιτιστική μας κληρονομιά και ταυτόχρονα να ενημερώσουμε ότι ο τόπος κατασκευής του φερβολιτέ στην Κύπρο, ο Καραβάς μας, είναι σήμερα κατεχόμενος.

from various countries which are engaged in the making of fervolites lace.

Through this network we aim to promote our cultural heritage internationally while at the same time informing people that Karavas, the place where fervolites is made in Cyprus, is today under Turkish occupation.

Πρώτη Διεθνής Έκθεση Φερβολιτέ, Οκτώβριος 2021

Πρώτη Διεθνής συνάντηση τεχνιτριών φερβολιτέ, Οκτώβριος 2021

Συνάντηση τεχνιτριών φερβολιτέ στο Πολιτιστικό Ίδρυμα Καραβιωτών "Εργαστήρι φερβολιτέ του Καραβά", Ιούνιος 2020

Από την Έκθεση Χειροτεχνημάτων του Καραβά, Σεπτέμβριος 2018

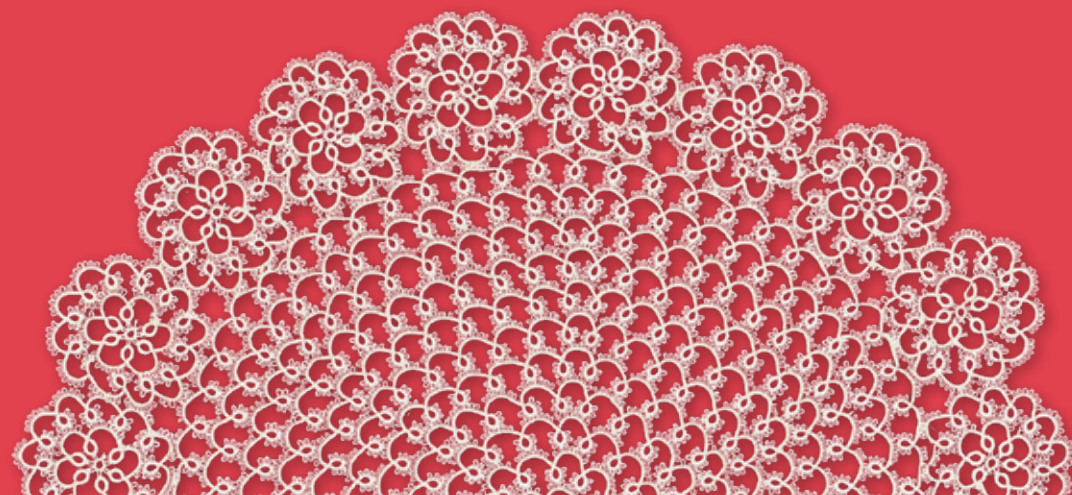
Μέρα Μουσείων. Συμμετοχή και του παιδικού χορευτικού συγκροτήματος, Μάιος 2019

«Η λαϊκή τέχνη πολιτιστική κληρονομιά του Δήμου Καραβά και των αδελφών Δήμων Λειψών, Κυθήρων και Αμυνταίου». Συνδιοργάνωση Προσφυγικού Σωματείου "Ο Καραβας" και Δήμου Καραβά, Νοέμβριος 2011

Μαθήματα φερβολιτέ

Η δαντέλα φερβολιτέ μέσα από
τα αρχεία του Κώστα Χριστοδούλου

Fervolites in the inventories
of Costas Christodoulou

▶ Fervolites in the inventories of Costas Christodoulou (1910-1980)

▶ Η δαντέλα φερβολιτέ μέσα από τα αρχεία του Κώστα Χριστοδούλου (1910-1980)

Ο Κώστας Χριστοδούλου (1878-1972) ήταν ένας από τους σημαντικότερους Κύπριους επιχειρηματίες, με δραστηριότητα, η οποία άρχισε κατά τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα και συνεχίστηκε μέχρι τις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα από τους συνεργάτες και συνιδιοκτήτες της επιχείρησής του.

Μια από τις κύριες δραστηριότητές του συνδεόταν με την παραγωγή και το εμπόριο παραδοσιακών υφαντών, δαντελών και κεντημάτων, που τα διέθετε στα καταστήματα και υποκαταστήματά του που βρίσκονταν στις κυριότερες πόλεις του νησιού.

Μέσα από τις Ετήσιες Απογραφές του Κεντρικού Καταστήματος Λευκωσίας, από όπου ο Κώστας Χριστοδούλου διεύθυνε και συντόνιζε την επιχείρησή του, αντλούμε πλούσιες και ενδιαφέρουσες πληροφορίες. Κατά τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, όταν άρχισε να λειτουργεί η επιχείρησή του, η πρωτεύουσα Λευκωσία εξελισσόταν σταδιακά σε μεγάλο εμπορικό και οικονομικό κέντρο του νησιού.

Εκτός από παραδοσιακά είδη, ο Κώστας Χριστοδούλου προμήθευε τους σημαντικότερους

Costas Christodoulou (1878-1972) was one of the most important businessmen of Cyprus. His business activities began in the early decades of the twentieth century and were continued until the beginning of the twenty first century by the associates and co-owners of his company.

One of his main activities was connected to the production and trade of traditional woven fabrics, laces and embroideries, which he sold in his stores and shops in the island's main towns.

Through the Annual Inventories of the Nicosia Central Store, from where Costas Christodoulou ran and coordinated his business, we are able to draw a wealth of interesting information. During the early years of the twentieth century, when the business began its operations, the capital Nicosia was gradually evolving into a major commercial and financial centre of the island.

In addition to traditional items, Costas Christodoulou supplied the main Cypriot merchants with locally produced and imported threads, fabrics and sewing materials, and provided

Κύπριους έμπορους με επιτόπιες και εισαγόμενες κλωστές, υφάσματα και υλικά ραπτικής και όλα τα βαφεία με πρώτες ύλες βαφικής. Η μεγάλη δραστηριότητά του σε αυτούς τους τομείς υπήρξε πολύ σημαντική για τη διατήρηση και την ανάπτυξη της εγχώριας παραδοσιακής χειροτεχνίας, ειδικά μέχρι τα μέσα περίπου του 20^{ου} αιώνα, πριν αρχίσει η μαζική αντικατάσταση των κυπριακών προϊόντων με εισαγόμενα είδη. Στήριξε εκείνα τα χρόνια την επιτόπια παραγωγή των Κύπριων χειροτεχνών, τόσο στις πόλεις, όσο και στην ύπαιθρο. Η ιδιαίτερη αξία που έχουν τα παραδοσιακά είδη, επειδή είναι, κυριολεκτικά, συνυφασμένα με την ιστορία και τον πολιτισμό του τόπου, καθιστά πολύ σημαντικό το έργο αυτού του ικανού επιχειρηματία. Κατάφερε να προωθήσει εμπορικά είδη της λαϊκής παράδοσης και τέχνης και με αυτό τον τρόπο να συμβάλει στο να κρατηθούν ζωντανά μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα.

Τα κυπριακά παραδοσιακά είδη με τα οποία ασχολείτο κάλυπταν ευρύ φάσμα: Στις δαντέλες, περιλάμβανε τον φερβολιτέ, τις *πιπίλλες*, τις *βενίς*, τις πλεκτές και τον *κροσιέ*. Στα υφαντά οι δραστηριότητές του σε παραγωγή και διάθεση είχαν σχέση με ποικιλία ειδών, όπως *αλατζιές*, *παντελονίτσια*, *ιχράμια*, *φυθκιώτικα*, *ταϊστά*, μεταξωτά και *λευκονοιτζιάτικα*. Στα κεντήματα συναντούμε τα λευκαρίτικα και τις σταυροβελονιές.

Τα καταστήματά του, συχνά, τροφοδοτούσαν τις τεχνίτριες με πρώτες ύλες, οι οποίες ήταν

raw materials for dyes to all the dyers' workshops. His extensive activities in these areas proved very important for the preservation and development of domestic traditional handicrafts, particularly until about the middle of the 20th century, before imported goods began to replace en masse Cypriot products.

In this way, local production of Cypriot handicrafts was supported, both in the towns and the rural areas. Because traditional goods are literally interwoven with the history and culture of the island, their high value confers great importance on the work of this able entrepreneur.

He successfully promoted commercial goods in the folk tradition and in this way contributed to keeping them alive until the last decades of the 20th century.

The Cypriot traditional goods he dealt with covered a broad spectrum: laces included fervolites, bibilles, venice, knitted and crocheted goods. Woven goods sold at his stores covered a variety of items, including cotton *alatzies*, *twill pantelonikkia*, *ichramia (bed covers)*, *fythkiotika* - woven fabrics from the village of Fyti village, seer-sucker fabrics (*taista*), silks, and *lefkonitziatika* - woven fabrics from the village of Lefkonoiko. The embroideries included lefkaritika and cross-stitch.

From his shops he often supplied the craftswomen with raw materials, either local or imported, and then received the finished items from them.

είτε επιτόπιες ή εισαγόμενες, και στη συνέχεια παραλάμβαναν από αυτές τα τελειωμένα αντικείμενα.

Στις σελίδες που ακολουθούν, παρατίθενται πληροφορίες για τον φερβολιτέ, οι οποίες βασίστηκαν κυρίως σε στοιχεία από τα βιβλία *Ετήσιων Απογραφών*, στο οποία καταγράφονταν τα αποθέματα που βρίσκονταν στο Κεντρικό Κατάστημα του Κώστα Χριστοδούλου. Τα βιβλία βρίσκονταν στην κατοχή του Μιχαλάκη Κυθραιώτη, ο οποίος ήταν γαμπρός και συνεταιρός του, από το 1948. Τα στοιχεία αναφέρονται στα χρόνια 1910-1980. Δυστυχώς ελλείπουν απογραφές για μερικά χρόνια, συγκεκριμένα για τις περιόδους 1940-1943 και 1973-1976.

Από το 1910-1976 τα στοιχεία αφορούν Ετήσιες Απογραφές των εμπορευμάτων του Καταστήματος της Λευκωσίας και από το 1977-1980 αφορούν μηνιαίους καταλόγους πωλήσεων του ιδίου καταστήματος. Σε αυτές τις περιπτώσεις λήφθηκαν δειγματοληπτικά ορισμένοι μήνες για κάθε χρόνο. Πρόσθετες πληροφορίες που ενισχύουν τα συμπεράσματα της ανάλυσης αντλήθηκαν από το Β' τόμο του συγγράμματος «Η υφαντουργία της Κύπρου από την αρχαιότητα μέχρι τον 20ο αιώνα και η συμβολή του Κώστα Χριστοδούλου», (2006), της Αικατερίνης Αριστείδου, έκδοση του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών. Η Αριστείδου διετέλεσε Αναπληρώτρια Διευθύντρια του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών.

The pages that follow contain information about the fervolites, based mainly on data from the Annual Inventory logs in which were recorded the stocks at Costas Christodoulou's Central Store. The books were in the possession of Michalakis Kythraiotis, who was Christodoulou's son in law and partner from 1948.

The information covers the years 1910 -1980. Unfortunately, inventories are missing for certain periods, specifically 1940-1943 and 1973-1976.

From 1910 to 1976 the data refer to Annual Inventories of the stock at the Nicosia Store and for the period 1977-1980 they are the store's monthly sales lists. In these cases, the data were taken on a sampling basis on certain months each year.

Additional information supporting the conclusions of the analysis was drawn from volume B' of the book «The textile industry of Cyprus from antiquity to the 20th century and the contribution of Costas Christodoulou» (2006), by Ekaterini Aristeidou, published by the Centre for Scientific Studies. Aristeidou has served as Deputy Director of the Centre of Scientific Studies.

The inventories contain lists with the names, quantities, types and prices of each item. Frequently, additional information is given together with the name, such as size, use, colour, technique and quality.

Οι απογραφές περιλαμβάνουν καταλόγους με την ονομασία, την ποσότητα, το είδος και την τιμή κάθε αντικειμένου. Συχνά μαζί με την ονομασία δίνονται πρόσθετες πληροφορίες, όπως το μέγεθος, η χρήση, το χρώμα, η τεχνική και η ποιότητα. Πέρα από τη χρησιμότητά τους για τον ερευνητή, οι πληροφορίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, επειδή σε αυτές χρησιμοποιείται η ορολογία της εποχής και του εξειδικευμένου τομέα της παραδοσιακής δημιουργίας γενικά. Σε μερικές απογραφές ορισμένα στοιχεία είναι δυσανάγνωστα ή δεν φαίνονται καθαρά. Αναγνωρίστηκαν συγκρινόμενα με όμοια στοιχεία που παρουσιάζονται καθαρά σε άλλες απογραφές.

Με αυτό τον τρόπο μειώθηκαν τα κενά και το ενδεχόμενο λάθους. Η απουσία καταστάσεων για κάποια χρόνια και η πιθανότητα να υπάρχουν κενά στην καταγραφή κάποιων στοιχείων στις ετήσιες καταστάσεις είναι παράγοντες που επίσης επηρέασαν αρνητικά τη συνεχή ροή των δεδομένων. Αυτά, όμως, δεν εμπόδισαν την τελική αποτίμηση και εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων και τάσεων, που είναι φανερά και αδιαμφισβήτητα. Η εργασία εντοπισμού και καταγραφής ήταν χρονοβόρα και επίπονη διότι το υλικό στις απογραφές είναι ογκώδες και περιλαμβάνει όλα τα είδη, παραδοσιακά και άλλα, που βρίσκονταν στα κεντρικό κατάστημα.

Οι όροι που χρησιμοποιούνται για τα διάφορα είδη του φερβολιτέ έχουν ιδιαίτερη αξία, διότι δεν είναι πλέον σε χρήση και αναφέρονται σε είδη που η παραγωγή τους έχει εκλείψει εδώ

In addition to its usefulness for the researcher, the information is of particular interest since it uses the terminology of the period and of the specialised sector of traditional creativity in general.

In certain inventories some of the data are illegible or cannot be clearly read. They were deciphered by comparing them to similar data written clearly in other parts.

This helped to reduce any gaps and possibilities of error. The absence of logs for certain years and the possibility that there were gaps in the records of certain items in the annual statements were factors that also had a negative impact on the continuous flow of data. However, this did not prevent the final assessment, the drawing of general conclusions and identification of trends, which are evident and indisputable. The task of identifying and documenting was time-consuming and arduous, since the contents of the inventories is voluminous and includes all items, traditional and others that were found at the central store.

The terms used for the various types of fervolites are of particular value since they are no longer in common usage and refer to items that have long ceased to be produced. Some examples of such terms are, «fervolites by the cubit», «monogyrillos», «trigyrillos», «13-piece set», and «dressing table set».

The terms also indicate the use for which the fervolites items is intended, such as petsetaki

και πάρα πολλά χρόνια. Μερικά παραδείγματα του λεξιλογίου είναι, ο «φερβολιτές του πήχη», «μονογύριλλος», «τριγύριλλος», τα «σετ 13 τεμαχίων» και τα «σετ τουαλέτας». Η ονομασία φανερώνει επίσης τη χρήση για την οποία προορίζονταν τα αντικείμενα φερβολιτέ, όπως πετσετάκι, δισκόπαννο, γιακάς, μανικέττα κτλ. Πρόσθετα, καταγράφονται άλλες σημαντικές πληροφορίες, τα χαρακτηριστικά ποιότητας, το μέγεθος και η τιμή. Μέσα από τη συλλογή όλων των σχετικών στοιχείων, έγινε δυνατό να εξαχθούν συμπεράσματα που παρατίθενται στη συνέχεια της παρούσας έρευνας.

Στις δεκαετίες 1930-1960 (με εξαίρεση τα χρόνια της διάρκειας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου), ο φερβολιτές είχε την πιο μεγάλη ανάπτυξη, στοιχείο που αντανακλάται στις αντίστοιχες καταγραφές, οι οποίες ήταν οι πιο ογκώδεις και πλούσιες σε στοιχεία.

Ο φερβολιτές, ανήκει στα είδη για τα οποία παρουσιάζονται συνεχή στοιχεία στα βιβλία του Κώστα Χριστοδούλου. Όπως αναφέραμε, πρόκειται για ετήσιες απογραφές, για τούτο, στα βιβλία καταγράφεται το απόθεμα που είχε στο κατάστημα, χωρίς πληροφορίες για συναλλαγές. Κατά συνέπεια, απουσιάζει οποιαδήποτε σύνδεση με τεχνίτριες ή τόπο προέλευσης των αντικειμένων. Γνωρίζοντας όμως ότι ο Καραβάς είναι ένας από τους σημαντικότερους χώρους παραγωγής του φερβολιτέ στην Κύπρο, μπορούμε να κάνουμε την υπόθεση ότι ο Κώστας Χριστοδούλου ανέθετε την παραγωγή σε Καραβιώτισσες

(doily), diskopanno (tray cloth), yiakas (collar), maniketta (cuffs), etc. In addition, other important information is recorded such as quality characteristics, size and price. The collection of all the relevant details made it possible to draw conclusions, which are cited later in this study.

In the 1930s to the 1960s (except for the years of World War II), fervolites was at the peak of its development, and this is reflected in the records of the times, which were larger and richer in data.

Fervolites was one of the goods about which there is a constant flow of information in the books of Costas Christodoulou. As was stated earlier, these were annual inventories and for that reason the books record the stock found in the shop, without details of transactions. Consequently, any connection to craftswomen or the place of origin of the items is absent.

However, in the knowledge that Karavas was one of the most important places where fervolites was produced in Cyprus, it can be assumed that Costas Christodoulou assigned its production to craftswomen from Karavas.

The records also contain data on the materials and orders the completion of which were pending as they were still in the hands of the weavers, embroiderers, makers of bibilles and silk spinners. Regarding these categories, data are presented in the records, but there is no

τεχνίτριες. Στις καταγραφές των καταστημάτων υπάρχουν επίσης στοιχεία για υλικά και για παραγγελίες που η εκτέλεση τους εκκρεμούσε, γιατί βρίσκονταν ακόμα στα χέρια υφαντριών, κεντητριών, πιπιλιαστριών και μολιτιστριών. Για αυτές τις κατηγορίες παρουσιάζονται στοιχεία στις καταστάσεις, δεν εμφανίζονται όμως τεχνίτριες του φερβολιτέ. Αυτό παραπέμπει στην υπόθεση ότι χρησιμοποιούσαν κουβαρίστρες που τις προμηθεύονταν μόνες τους, είτε από καταστήματα του Κώστα Χριστοδούλου ή από καταστήματα που βρίσκονταν επί τόπου στον Καραβά. Προφανώς, οι αποστάσεις έκαναν τις δοσοληψίες με το κατάστημα στην Λευκωσία δύσκολο εγχείρημα για τις Καραβιώτισσες τεχνίτριες, ιδιαίτερα κατά τις πρώτες δεκαετίες που εμφανίζεται ο φερβολιτές στις απογραφές του καταστήματος. Οι περιορισμένες κατά την εποχή αυτή συγκοινωνίες, έκαναν την διακίνηση και μετάβαση στη Λευκωσία δύσκολη και χρονοβόρα.

Οι δοσοληψίες διευκολύνονταν επίσης από τεχνίτριες και μεταπωλητές, που ενεργούσαν ως μεσάζοντες. Μάζευαν τους φερβολιτέδες από τις Καραβιώτισσες και τους παρέδιδαν σε καταστήματα. Μια τέτοια περίπτωση ήταν της Καραβιώτισσας Μαρίτσας, η οποία μαζί με τον άντρα της γύριζαν και μάζευαν τους φερβολιτέδες του Καραβά. Στη συνέχεια μεταπωλούσαν τους φερβολιτέδες σε τουριστικά καταστήματα στην Κερύνεια και στη «Χώρα», δηλαδή στην Λευκωσία. Πιθανόν να παρέδιδαν επίσης φερβολιτέδες στο κατάστημα του Κώστα Χριστοδούλου εφόσον ήταν ο

mention of the women who crafted the fervolites. This leads to the assumption that they used threads supplied by themselves either from the shops of Costas Christodoulou or shops found locally in Karavas. Obviously, the distances made dealings with the Nicosia store difficult for the women of Karavas, particularly in the early days when fervolites first appeared in the inventories. Limited transport facilities during this period made it difficult and time consuming to travel to Nicosia.

The transactions were also facilitated by craftswomen and resellers who acted as go-betweens. They would collect the laces from the women of Karavas and deliver them to the shops. One such person was Maritsa from Karavas, who went round with her husband collecting the fervolites. They would then resell them to tourist shops in Kyrenia and Chora (Nicosia).

μεγαλύτερος επιχειρηματίας σε αυτά τα είδη. Με αυτό τον τρόπο υπήρχε ροή παραγγελιών στις τεχνίτριες του φερβολιτέ, που με την πώλησή τους μπορούσαν να έχουν σημαντικό εισόδημα¹.

Μέσα από τα διάφορα είδη και μεγέθη του φερβολιτέ που καταγράφονται, διαφαίνονται αυτά για τα οποία υπήρχε μεγάλος αριθμός και ποσότητες αποθέματος, κάτι που παραπέμπει, προφανώς, στην ύπαρξη αυξημένης ζήτησης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, κάποια είδη εμφανίζονται για ένα χρονικό διάστημα και μετά εξαφανίζονται, ενώ παράλληλα εμφανίζονται άλλα νέα, στοιχείο που δείχνει αλλαγές στις προτιμήσεις των αγοραστών και συνάμα στις τάσεις της μόδας της τότε εποχής. Φαίνονται παράλληλα αρνητικές επιδράσεις στην παραγωγή και διάθεση προϊόντων λόγω πολιτικών καταστάσεων, γεγονότων όπως ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η Τουρκική εισβολή.

Επίσης, η σταδιακή εισροή φτηνότερων δαντελών από βιομηχανίες χωρών του εξωτερικού, καθώς και οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές επηρέασαν αρνητικά την πορεία του φερβολιτέ. Σαν αποτέλεσμα μειώθηκε ο αριθμός των ηλικιωμένων τεχνιτριών του φερβολιτέ, ενώ, από τα μέσα περίπου του εικοστού αιώνα οι νεότερες Καραβιώτισσες στρέφονται προς την εκπαίδευση και δεν ασχολούνται με την παραγωγή του.

¹ Παρόμοιες πρακτικές με παρουσία μεσαζόντων ανάμεσα στο κατάστημα του Κώστα Χριστοδούλου και τεχνίτριες παρατηρούνται επίσης σε σχέση με τη Φύτη, για το Φυτιώτικο Υφαντό και το Όμοδος, για την πιπίλα.

It is likely that they also delivered to Costas Christodoulou's store, since he was the major retailer in these items. This ensured a flow of orders to the fervolites lace-makers, and secured them a decent income¹.

The various types and sizes of fervolites recorded show which ones were stocked in large numbers and quantities, indicating increased demand. In some cases, certain goods appear for a certain period and then disappear, while other new ones appear, indicating changes in buyers' preferences and also the fashion trends of the period.

At the same time, we can see the negative impact that the political situation had on the production and sale of goods, namely from events such as World War II, and the Turkish invasion.

In addition, the gradual incursion of cheaper machine-made lace from abroad, as well as social and economic change had a negative impact on the future of fervolites. As a result, the number of older fervolites makers fell, and from about the middle of the twentieth century, the younger women of Karavas were more interested to receive higher education and ceased to be involved with its production.

¹ The existence of persons acting as go-betweens, facilitating the transactions between Costas Christodoulou shops and craftswomen, is also testified in the case of Phyti weaving and bibilla making of Omodhos.

Αναλυτικά, από τα στοιχεία των Ετήσιων Απογραφών του Κεντρικού Καταστήματος Λευκωσίας του Κώστα Χριστοδούλου που αφορούν τους φερβολιτέδες εξάγουμε τα ακόλουθα:

Όλα τα είδη που αναφέρονται στις απογραφές του κεντρικού καταστήματος είναι: οι λωρίδες του πήχη, τα πετσετάκια και τα δισκόπαννα διάφορων μεγεθών, τα αστεράκια, οι κολλάροι, οι μανικέπτες, τα σετ τραπέζιου 13 τεμαχίων και τα σετ τουαλέτας 3 τεμαχίων.

Από το **1910** μέχρι το **1927** δεν αναφέρονται φερβολιτέδες. Είναι τα πρώτα χρόνια, η περίοδος οργάνωσης της επιχείρησης, και η οικονομική δραστηριότητα της ήταν περιορισμένη. Πιθανοί λόγοι επίσης είναι η πολύ δύσκολη οικονομική κατάσταση στην αγροτική κοινωνία και οι επιπτώσεις του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου. Θα δούμε πως στα επόμενα χρόνια παρατηρείται εμπλουτισμός σε όλα τα παραδοσιακά χειροποίητα είδη και στις συναλλαγές της επιχείρησης.

Από το **1927** μέχρι το **1929** εμφανίζονται φερβολιτέδες σε λωρίδες που πωλούνταν με τον πήχη. Αυτά τα είδη συνεχίζουν να υπάρχουν μέχρι το 1959, όμως μειώνονται αισθητά από τη δεκαετία του 1940. Οι λωρίδες ήταν συνήθως ίσιες από την μία πλευρά, διότι εφαρμόζονταν στις άκριες των υφασμάτων και η άλλη πλευρά ήταν καπνωτή και σχηματιζόταν από το κλασσικό βασικό κυκλικό σχήμα της δαντέλλας του φερβολιτέ. Αυτές οι λωρίδες είχαν μία σειρά κάππες και

Analytically, the data of the Annual Inventories of the Nicosia Central Store of Costas Christodoulou concerning fervolites, lead to the following conclusions:

The items mentioned in the inventories of the central store are: strips by the cubit, doilies and tray cloths in different sizes, stars, collars, cuffs, 13-piece table sets and 3-piece dressing table sets.

Between **1910** and **1927** there is no mention of fervolites. These were the early years, the time when the business was being set up, and its economic activity was limited. Other possible reasons were the great economic hardship among the rural communities and the effects of the First World War. We noticed that in future years there was an increase in all traditional handmade items and in their sales.

Between **1927** and **1929** fervolites appeared in strips sold by the cubit. These items continued to exist until 1959, but after the 1940s their quantities declined perceptibly. The strips were usually straight along one edge as they were sewn onto the edges of the fabrics, and the other side was shaped into the classical basic rounded form of fervolites. The strips had a row of arches described as single, double with two rows of arches, etc., and the width went up to «5 gyllles» which consisted of five arches.

«Fervolites lace, stars by the cubit», probably referred to a strip made up of small units of fervolites, such as stars or flowers, where the

αναφέρονται σαν μονές, διπλές με δύο σειρές κάππες κτλ και το πλάτος τους αυξανόταν μέχρι τις «5γύριλλες» που αποτελούνταν από πέντε κάππες πλάτος. Στην περίπτωση που αναφέρεται, «ταντέλλα φερβολιτέ αστεράκια του πήχη», πιθανόν να ήταν λωρίδα που την αποτελούσαν μικρές ενότητες φερβολιτέ, όπως τα αστεράκια ή τα λουλούδια, όπου δηλαδή οι κάππες σχηματίζονταν γύρω από ένα κεντρικό σημείο. Η «κόλληση» είναι λωρίδα με δύο ίσιες πλευρές που ένωνε δύο υφάσματα μαζί. Τα ντόπια χειροποίητα υφαντά είχαν περιορισμένο πλάτος που ήταν συνήθως 60 εκατοστά για αυτό και έπρεπε να ενωθούν μεταξύ τους για να γίνουν μεγαλύτερα μεγέθη.

arches were formed around a central point. The «kollisi» (join) was a strip with two straight edges joining two fabrics together. Local handmade woven fabrics were of limited width, usually 60 cm and had to be sewn together to obtain greater widths.

In the fervolites sold by length, where the word «skaloudi» (step) is used, as in «monon (single) me skaloudi» - «monogyrillon me skaloudi», it refers to the first row of the design, made from crochet lace. The term describes the linear design of the crochet that resembles a ladder on which the various designs were formed.

Στους φερβολιτέδες του πήχη όπου αναφέρεται το «σκαλούδι», όπως π.χ. «μονό με σκαλούδι», «μονογύριλλον με σκαλούδι», αναφέρεται στην πρώτη σειρά του σχεδίου που γίνεται από δαντέλα κροσιέ. Ο όρος «σκαλούδι» αναφέρεται στο γραμμικό σχέδιο του κροσιέ που μοιάζει με σκάλα και πάνω σε αυτό σχηματίζονται τα διάφορα σχέδια.

Η λέξη «φυκλούδι» υποδηλοί τις μικρές λεπτές καπούδες που αποτελούνται από μία μόνο κλωστή και σχηματίζονται στην κορυφή των κάππων του φερβολιτέ. Έτσι αναφέρονται τα σχέδια «9φυκλον» και «7φυκλον». Ο όρος «φυκλούδι» αναφέρεται και σε παρόμοιες καπούδες που γίνονται στην πιπίλλα.

Οι λωρίδες φερβολιτέ του πήχη εφαρμόζονταν στις άκριες μαξιλαροθηκών, σεντονιών, κουρτινών, τραπεζομάντηλων, και σε διάφορα

The term «fykloudi» refers to the small fine arched shapes consisting of a single thread and formed on top of the fervolites arches. Thus, we find the 9fyklon and 7fyklon designs. The term fykloudi also refers to similar small arched shapes on bibilla lace.

The fervolites strips were sewn onto the edges of pillowcases, sheets, curtains, tablecloths, and on various garments, such as women's blouses, nightdresses and underwear. In the early part of the century, fervolites was used to decorate the long undershirt worn beneath the sayia, one of the most important traditional Cypriot garments for women.

In the next decades, fervolites was used to decorate modern blouses, dresses, nightdresses and underwear. The items that were adorned with the masterfully crafted handmade fervolites lace were particularly beautiful.

είδη ένδυσης, όπως γυναικεία υποκάμισα, μπλούζες, νυκτικά και εσώρουχα. Στις αρχές του αιώνα ο φερβολιτές διακοσμούσε το μακρύ πουκάμισο που φοριόταν κάτω από τη σαγιά, η οποία ήταν από τα σημαντικότερα γυναικεία Κυπριακά παραδοσιακά ενδύματα. Τις επόμενες δεκαετίες ο φερβολιτές διακοσμούσε τις νεότερες γυναικείες μπλούζες, τα φορέματα, τα νυκτικά και τα εσώρουχα. Τα αντικείμενα αυτά που ήταν διακοσμημένα με τους αριστοτεχνικά καμωμένους χειροποίητους φερβολιτέδες είχαν μια ιδιαίτερη λεπτή ομορφιά.

Αναλυτικά τα είδη του πήχη που καταγράφονται είναι: πήχης κλώσι φερβολιτέ μονόν, μονό με σκαλούδι, διπλόν, μονογύριλλον, μονογύριλλον ψινδρόν, μονογύριλλον με σκαλούδι και κλώσι με μύτη, μονογύριλλον άνευ σκαλούδι, μονογύριλλον σκέπτο, τριγύριλλον, τετραγύριλλον, κόλλησιν, 9φυκλον, 7φυκλον, 5γύριλλον, ταντέλλαν φερβολιτέ αστεράκια, φερβολιτέ 2", 1 1/2" και ψιντρό, διπλό με καμαρούδι.

Οι ποσότητες των λωρίδων του πήχη ανέρχονται σε αρκετές δεκάδες και εκατοντάδες. Η πιο μεγάλη ποσότητα παρατηρείται στην καταγραφή του **1936**, όπου υπάρχουν «606 πήχης φερβολιτέδες, 4γύριλλο, 3γύριλλο και 7φυκλο».

Σε ορισμένες περιπτώσεις τα δείγματα φερβολιτέ συνοδεύονται από τα γράμματα Α ή Β που διακρίνει την ποιότητά τους, και διαφοροποιεί ανάλογα το κόστος τους. Η ποιότητα Α αντιστοιχεί σε φερβολιτέ που είναι καμωμένος από καλοσχηματισμένες κάππες

Analytically, the types of lace sold by length are: cubit single fervolite arch ending (klosi), single with skaloudi (ladder), double, single-arched (monogyrillon), fine single-arched (monogyrillon psintron), single-arched with ladder and arched-ending with points, single-arched without ladder, single-arched plain, triple-arched (trigyrillon), four-arched (tetragyrillon), strip joining two fabrics, 9fyklon (see above paragraph for the term fykloudi), 7fyklon, 5gyrillon, fervolites star lace 2", 1 1/2" and fine, double with a small arch.

The quantities of strips by the cubit come to several hundreds. The largest amount is found in the 1936 inventory and amounts to 606 cubits of fervolite lace, 4gyrillo, 3gyrillo and 7fyklo.

In some cases, the fervolites samples were accompanied by the letters A or B, which denoted their quality and differentiated the cost. 'A' quality corresponded to lace consisting of well-formed arched edges repeated uniformly with the same size. A requirement for 'A' quality lace was also that the fervolites knots were tight and firm.

The value varies from 3/4 to 3 piastres per cubit.

The **1930s** saw the appearance of round fervolites stars with a diameter of 1" and 2". These were probably incorporated into larger fabrics for making curtains, tablecloths, etc. Their small size leads to the conclusion that they probably consisted of a flower motif, where

που επαναλαμβάνονται σταθερά στο ίδιο μέγεθος. Ενδεικτικό της Α ποιότητας είναι επίσης ότι οι κόμποι του φερβολιτέ είναι καλοσφιγμένοι και στερεοί.

Οι αξίες τους κυμαίνονται από 3/4 μέχρι 3 γρόσια τον πήχη.

Κατά τη δεκαετία του **1930** παρουσιάζονται τα αστεράκια φερβολιτέ στρογγυλά, με διάμετρο 1", 2". Αυτά πιθανόν να ενσωματώνονταν σε μεγαλύτερα υφάσματα που προορίζονταν για κουρτίνες, τραπεζομάντηλα κτλ. Το μικρό τους μέγεθος οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πιθανόν να αποτελούνταν από ένα μοτίβο λουλουδιού, όπου τα καππωτά σχέδια εξελίσσονταν γύρω από ένα κεντρικό σημείο. Τα αστεράκια υπάρχουν στις καταγραφές των χρόνων 1930, 1931, 1933, 1936 και 1938.

Για την περίοδο από το **1939** μέχρι το **1943** λείπουν οι απογραφές, ενώ για τα χρόνια από το 1944 μέχρι το 1946, τα είδη και οι ποσότητες είναι περιορισμένα, γεγονός που προφανώς σχετίζεται με τις αρνητικές επιπτώσεις από τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

Το **1944, 1946, 1947, 1948 και 1949** εμφανίζονται οι κολλάροι με αστεράκια φερβολιτέ 3" και το **1948** και **1950** τα ζεύγη μανικέττες. Αυτά τα χρόνια οι κολλάροι εμφανίζονται να έχουν αξία από 1-3 σελίνια ο ένας και οι μανικέττες 1-2 σελίνια το κάθε ζεύγος. Οι κολλάροι και οι μανικέττες εφαρμόζονταν σε επίσημες μπλούζες και φορέματα και πρόσθεταν λεπτότητα και χάρη

the arched designs developed round a central point. The stars are found in the records for the years 1930, 1931, 1933, 1936 and 1938. There are no inventories for the period **1939 – 1943**, while for 1944-1946, the varieties and quantities are limited, clearly a result of the effects of the Second World War.

In **1944, 1946, 1947, 1948 και 1949** collars appeared with 3" fervolites stars and in 1948 and 1950 pairs of cuffs. During these years the collars were priced at 1-3 shillings each and cuffs at 1-2 shillings a pair.

The collars and cuffs were sewn onto formal blouses and dresses and added refinement and grace to the young women's appearance, indicating that during this period emphasis was placed on items related to embellishing the dresses rather than home decorations, as in previous and subsequent years.

1947 saw the first appearance of circular doilies with diameters of 5", 6", 7", 8", 9", 10", 14", 15", 16", 17", and 11"X16" (tray covers). These were still found in almost all annual inventories until 1972. The purpose of the doilies was to protect and decorate furniture such as coffee tables, sideboards and so on. They also decorated the trays on which housewives offered their guests homemade preserves. They bore witness to the high levels of housekeeping, taste and skills of the hostess.

The variety of sizes and the long period over

στην όλη εμφάνιση των κοπέλων. Έτσι αυτά τα χρόνια δίνεται έμφαση σε είδη που έχουν σχέση με τον καλλωπισμό των φορεμάτων παρά με την διακόσμηση του σπιτιού όπως τα προηγούμενα, αλλά και τα επόμενα χρόνια.

Το **1947**, αρχίζουν να εμφανίζονται τα στρογγυλά πετσετάκια με διάμετρο 5", 6", 7", 8", 9", 10", 14", 15", 16", 17", και 11"X16" (κάλυμμα ορθογώνιου δίσκου), που η παρουσία τους συνεχίζεται σχεδόν σε κάθε ετήσια απογραφή μέχρι το 1972. Τα πετσετάκια προορίζονταν για να προστατεύουν και να διακοσμούν έπιπλα, όπως τα τραπεζάκια, οι σιφονιέρες και άλλα. Διακοσμούσαν επίσης τους δίσκους, όπου οι νοικοκυρές πρόσφεραν στους ξένους σπιτίσιο γλυκό. Μαρτυρούσαν την νοικοκυροσύνη, το γούστο και τη δεξιοτεχνία της οικοδέσποινας.

Η ποικιλία των μεγεθών και το μεγάλο χρονικό διάστημα που καταγράφονται στις απογραφές, καταδεικνύουν ότι ήταν από τα βασικά και τα πιο εμπορεύσιμα είδη που διέθετε το κατάστημα. Το **1972** είναι η τελευταία χρονιά που εμφανίζονται φερβολιτέδες στις απογραφές του Κεντρικού Καταστήματος, γιατί λείπουν οι απογραφές **1972** μέχρι **1976**. Οι τιμές για τα στρογγυλά πετσετάκια με διάμετρο 16" ήταν 600 μίλς/ένα, για διάμετρο 8" ήταν 400 μίλς/ένα και για διάμετρο 6" ήταν 100 μίλς/ένα.

Από το **1948** εμφανίζονται τα «σετς 13 τεμαχίων» σε μπεζ και άσπρο χρώμα σχεδόν ανελλιπώς μέχρι το 1972. Αυτά ήταν σετ φαγητού και αποτελούνταν από έξι τεμάχια

which doilies are recorded in the inventories, indicate that they were among the shop's most important and widely sold products. 1972 was the last year in which fervolites appears in the inventories of the Central Store, as there are no inventories for the years 1972 to 1976. The price for the 16" round doilies was 600 mils each, for 8" it was 400 mils, and the 6" doilies the price was 100 mils apiece.

1948 saw the appearance of «13-piece sets» in beige and white and this continued almost without a break until 1972. These were dinner sets and were made up of six medium-sized pieces to be placed under the plates, a larger one for the serving dish, and six small ones for the glasses.

The 13-piece dinner set and the dressing-table set were of foreign provenance, since traditionally, tables were covered only with a tablecloth. This is supported by the use of the English term «set», meaning a group of items. The same sizes were also made from bibilla lace as well as lefkaritiko embroidery. The price for the 13-piece fervolites set throughout this period (1948-1972) fluctuated from 26 shillings (1300 mils) to 3000 mils each.

A little later, from 1952 to 1972, almost without a break (1952, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, and 1972) 3-piece dressing-table sets also appear in the inventories. These consisted of two me-

μετρίου μεγέθους που τοποθετούνταν κάτω από τα πιάτα, ένα μεγαλύτερο για την κεντρική πιατέλα με το φαγητό και έξι μικρά τεμάχια για τα ποτήρια. Τα σετ 13 τεμαχίων τραπέζιου και τουαλέτας έχουν ξένη προέλευση, διότι παραδοσιακά τα τραπέζια σκεπάζονταν μόνο από τραπεζομάντηλα. Αυτό ενισχύεται από τη λέξη σετ που προέρχεται από την αγγλική λέξη «set» και σημαίνει ομάδα αντικειμένων.

Τα ίδια μεγέθη γίνονταν επίσης και από δαντέλα πιπίλλας καθώς και από λευκαρίτικο κέντημα. Οι τιμές των 13 σετ φερβολιτέ όλα αυτά τα χρόνια (1948-1972) κυμαίνονταν από 26 σελίνια (1,300 μιλς) μέχρι 3,000 μιλς/ένα.

Λίγο αργότερα, από το 1952 μέχρι το 1972, σχεδόν ανελλιπώς (1952, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972) εμφανίζονται τα σετς τριών τεμαχίων τουαλέτας. Αυτά αποτελούνταν από δύο μέτριοι μεγέθους πετσετάκια και ένα μεγαλύτερο και διακοσμούσαν το έπιπλο της τουαλέτας, όπου καλλωπίζονταν οι κοπέλες.

Μερικά χρόνια το σετ τουαλέτας αναφέρεται με το αγγλικό όνομα dressing table set που δείχνει και την προέλευσή του. Αυτά τα σετ ανήκαν στη μόδα της εποχής και η συνεχής εμφάνιση τους στις καταγραφές δείχνει ότι για αυτά υπήρχε μεγάλη ζήτηση. Οι τιμές τους κυμαίνονται από πέντε σελίνια ή 250 μιλς μέχρι 600 μιλς/ένα.

dium-sized doilies and one larger one and were used to decorate the dressing table where the women sat to make themselves look pretty. The English term was used for these sets, indicating its foreign provenance. The sets were part of the fashion of the times and their frequent mentions indicate large demand. The prices varied from five shillings or 250 mils, to 600 mils each.

As stated earlier, there are no records for the years 1972-1976. For the last years, **1977 - 1980** there are monthly sales statements and not annual stock inventories. Fervolites do not appear in these statements. The invasion and occupation of Karavas by the Turkish army in 1974, and the uprooting of the people of Karavas from their homes had an irreparable impact on fervolites production as well as all other renowned traditional goods produced there.

The inclusion of fervolites as an element of the Intangible Cultural Heritage of Cyprus underlines its importance and contributes to its recognition as an important traditional craft of our island.

In addition to the analysis and evaluation of information regarding fervolite lace, this research also contributes to the preservation of the memory of Karavas, the place directly linked to fervolites and its people.

Julia Astreou-Christoforou
Researcher in the traditional Cypriot textiles

Οι απογραφές για τα χρόνια 1972-1976, απουσιάζουν, όπως αναφέραμε ήδη. Για τα τελευταία χρόνια από το **1977** μέχρι το **1980** υπάρχουν μηνιαίες καταστάσεις πωλήσεων, και όχι ετήσιες απογραφές αποθεμάτων. Σε αυτές τις καταστάσεις δεν εμφανίζονται φερβολιτέδες.

Η εισβολή και η κατοχή του Καραβά από τον Τουρκικό στρατό που έγινε το 1974, και ο ξεριζωμός των Καραβιωτών από τον τόπο τους ήταν ο λόγος που επηρέασε ανεπανόρθωτα την παραγωγή του φερβολιτέ και όλων των άλλων περιφημων παραδοσιακών ειδών που γίνονταν εκεί.

Η αναγνώριση του φερβολιτέ ως στοιχείου της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Κύπρου υπογραμμίζει τη σημασία του και συμβάλλει στη διάκρισή του ως αξιόλογης παραδοσιακής τέχνης του νησιού μας.

Η παρούσα έρευνα, εκτός από την ανάλυση και αποτίμηση στοιχείων για τον φερβολιτέ, συμβάλλει παράλληλα στη διατήρηση ζωντανής της μνήμης του Καραβά, του τόπου που συνδέεται άμεσα με τον φερβολιτέ και των ανθρώπων του.

Τζούλια Αστραίου-Χριστοφόρου
Ερευνήτρια σε θέματα Κυπριακών
παραδοσιακών υφασμάτων

«Η ζωή μου ήταν έναν εργόχειρο»:
Βιογραφικές αφηγήσεις
κεντητριών του Καραβά

«My life was an embroidery»:
Biographical narratives of
embroiderers from Karavas

▶ «Η ζωή μου ήταν έναν εργόχειρο»:
Βιογραφικές αφηγήσεις κεντητριών
του Καραβά

«Η ζωή μου ήταν έναν εργόχειρο. Η πέρασις μου
ήταν ένα εργόχειρο. Εκάμναμεν τα εργόχειρα,
τα κεντήματα, τζι εζιούσαμεν.»
(Ελένη Παγδατή, γ. 1931)

«Έκαμνα φερβολιτέ. Εκάμναν μόνον στον
Καραβάν.»
(Ζωή Κωνσταντίνου, γ. 1910)

«Εκάμναμεν τον φερβολιτέ που 'εν τον
έκαμνε κανέναν άλλον χωρκόν της Κύπρου.
Εφέραν τον που την Γαλλίαν τζι εμάθαν μας
τον εις τον Καραβάν τζι εδουλεύκαν όλες οι
Καραβκιώτισσες.»
(Χαρίτα Βλάχου Κύρκου, γ.1928)

Βασιλική
Χριστοδουλίδου

Οι μαμάδες μας, οι γιαγιάδες
μας, καταπιάνονταν με αυτό
το εργόχειρο για να στολίσουν
το σπίτι τους, να κάνουν την
προίκα των παιδιών τους...

«Ο φερβολιτές σαν εργόχειρο θεωρείται κατ'
εξοχήν το εργόχειρο των Καραβιότισσων. Οι
μαμάδες μας, οι γιαγιάδες μας, καταπιάνονταν
με αυτό το εργόχειρο για να στολίσουν το σπίτι

▶ «My life was an embroidery»:
Biographical narratives of
embroiderers from Karavas

«My whole life was an embroidery. My liveli-
hood was embroidery. We embroidered, made
lace and that is how we made a living».
(Eleni Pagdati, b. 1931)

«I used to make fervolites lace. It was only
made in Karavas
(Zoe Constantinou, b. 1910)

Charita Vlachou Kyrkou

«It came from France, they
taught us in Karavas and all
the women of Karavas worked
on it»

«We made fervolites lace, which was not made
in any other village in Cyprus. It came from
France. They taught us in Karavas and all the
women of Karavas worked on it».
(Charita Vlachou Kyrkou, b.1928)

«Fervolites lace-making is considered to be
the essential embroidery of the women of Kar-
avas. Our mothers, our grandmothers worked
on it in order to decorate their homes, prepare
their children's dowries, or even sell it in or-

τους, να κάνουν την προίκα των παιδιών τους και ακόμα να τα πουλήσουν για να δώσουν στο σπίτι τους, στον οικογενειακό προϋπολογισμό, κάποια έξοδα που μπορούσαν να συμβάλουν με τον δικό τους τρόπο.»

(*Βασιλική Χριστοδουλίδου, γ. 1930*)

«Ελαλούσαν ότι που μας επιάσαν οι Ιταλοί, εκατοικήσαν εις το χωριό τζι έν' οι Ιταλοί που ἔφηκαν την τέχνη τούτη εις τον Καραβάν. Μόνο εις τον Καραβάν εκάμναν φερβολιτέ, κανέναν άλλον χωρκόν!»

(*Χρυστάλλα Πολυκάρπου, γ. 1943*)

«Πριν να πάω σκολείον που ἔμαθα τον φερβολιτέ.»

«Ἐμαθα 10 χρονών. Ἐμαθεν με η Ἄννα του Κορτζή. Εχώννετον να μεν μάθουμε εμείς. Εχώσθήκαμεν τζι είδαμεν την με μιαν φιλενάδα μου. Σιγά σιγά ηύραμεν το τζι έτρεσεν η κλωστή. Εκάμναμεν τζαι φικλούδκια.»

(*Ζωή Κωνσταντίνου, γ. 1910*)

«Εκάθουμουν κοντά στην Ευαγγελίστριαν. Που ήμουν έξι χρονών εμαθαίναμεν πιπίλλαν του βελονιού τζαι φερβολιτέ. Εμάθαν με οι εξαδέλφες μου. Εβκάλλαμεν τα έξοδά μας. Εδιούσαν μου 100 στρογγυλά γυριλλούδκια ένα γρόσιν. Μετά επήα ράψιμον.»

(*Καλλιόπη Τσαγγαρίδου, γ. 1926*)

«Που ήμουν πέντε χρονών εμάθαμεν τζι εκάμναμεν φερβολιτέ. Ἦταν τζαι πιο γλήορα ακόμα. Τζι αθθυμούμαι την [μάμα μου]

der to provide for their homes, for the family budget, some income that they were able to contribute in their own way ...».

(*Vasiliki Christodoulidou, b. 1930*)

«They used to tell us that when the Italians conquered the island, they settled in the village and it was the Italians who left this art in Karavas. They only made fervolites in Karavas, in no other village».

(*Chrystalla Polykarpou, b. 1943*)

«I learned how to make fervolites lace before I went to school»

«I learnt how to make it when I was 10. Anna Kortzis taught me. She would hide so that we wouldn't be able to see how it was done. So a friend of mine and I hid and watched her. We gradually got the idea and the thread flowed smoothly. We also made fyklouthkia (loops).

(*Zoe Constantinou, b. 1910*)

I lived near Evangelistria. When I was six we were taught how to make pipilla with a needle, and fervolites lace. My cousins taught me. We made a bit of money for our expenses. They gave us one piastre for 100 small gyriouthkia [circles]...Then I learned dressmaking.

(*Kalliopi Tsangaridou, b. 1926*)

«We learned how to make fervolites when I was five. Perhaps even earlier. I remember [my mother] slapped me, like this, 'you'll never learn', she said. The thread wouldn't flow

έδωκεν μου τζι έναν πάτσον, έτσι, «εννά μεν μάθεις εσού» λαλεί μου. Ἐν έτρεσεν η κλωστή κανονικά να γίνει το τουρτζελλούδιν. Η μάμα μου εκάθετον τζεινη τζειαμαί, εκάθουμουν τζι εγώ πκιόν...Είχαμε φουκούν τζι εβράζαμεν πρωί - σειμώνα, ε εμάθαμεν. Τζαι η γιαγιά, οι γιαγιάδες μου, ήταν οι καθαρότερες κοπέλες που είσεν, ελαλούσαν. Που πέντε χρονών, που πέντε χρονών, αθθυμούμαι. Εκουντούσαν με να φύω, κανεί να κάμνω.»

(*Ελένη Παγδατή, γ. 1931*)

«Που πέντε χρονών, πριν να πάω σκολείον που ἔμαθα φερβολιτέ. Ἐμαθέν με [η μάμα μου] που πολλά μικρή, που πέντε χρονών, τζι εκάμναμεν τον γυρόν της καρκόλας.

Στο μαχαζίν που ἔσεν η μάμα μου, το πρώτον, εμαζεύκουνταν οι γεναιτζες τζι εκάμναν φερβολιτέ. Ἐρκουνταν που την άλλην γειτονιάν, οι Πιρινές τες ελαλούσαν, οι Κλατσιούδες, τζι εκάμνασιν. Τζι έμαθε μιά κορούδα πουἔμασιν στην ίδια ηλικία.

Τζαι γιατί να μάθει τζεινη να κάμνει φερβολιτέ τζι εγιώ να μεν μάθω να κάμνω; Τζι έμαθα τζι εκάμνα μόνον τούτους τους [πόντους] που μέσα τζι ἔν ηξερα να το πιντώσω να κάμω πετσετάκι. Τζαι λαλεί μου η γειτόνισσα τζειαμαί που ἔχαμε το μαχαζί, η Μαρίτσα του Κλατσιά, «Ἐλα να σου τα πιντώσω με το βελόνι.» Τζι επίντωσέ μου τα τζι έκαμα έξι πετσετάκια. Τζαι που ἔρτεν τζείνος ο Μιχαλάκης [ο κεντηματέμπορας] έδωκα του τα τζι έπιασα ένα ζευγάρι παππούτσια! Ἐκαμα χαρά!»

(*Χρυστάλλα Πολυκάρπου, γ. 1943*)

properly to make the tourtzelloudin [pear-shaped circles]. My mum would sit there too, and I sat over there...We had a stove and kept warm, in the mornings – winter, I remember. Well, we did learn. And my grandmother, our grandmothers, they would say we were the neatest girls. Since I was five, five years old, I remember. They would push me away – telling me to stop – that I had done enough».

(*Eleni Pagdati b. 1931*)

«I learned how to make fervolites lace when I was five – before I went to school. [My mother] taught me when I was very young, five years old, and we made the flounce around the bed.

In my mum's shop, the first one, the women would gather and make lace. They would come from the other neighbourhood – they were the Pirines and the Klatsioudes, and they embroidered. A little girl who was my age learned how to do it, so I thought, why does she know how to make lace and I don't?

So I learned how to do it but I only knew how to do these [knots] and I didn't know how to join them together to make a doily. And my neighbour from where we had the shop, Maritsa, Klatsias's daughter, said to me 'Come here, I will sew it together for you with a needle'. And she did, and I made six doilies. And then when that Michalakis came over [the embroidery merchant] I gave them to him and I got a pair of shoes! I was so happy!»

(*Chrystalla Polykarpou, b. 1943*)

«Φτάνει να σου δείξει να τρέσει η κλωστή. Που τζιαμαί τζαι τζει μόνη σου κάμνεις τον φερβολιτέ. Εκάμναμεν τερναρέππους, πορτιερούδκια, ένα γαζίν, τωρά `εν ιξέρω αν θα το αθθυμηθώ να το κάμω.

Τζι εξιφτούσαμεν τα, εκάμναμεν τρία γαζιά τζαι που γυρόν ταντέλα, εκολλάρισκεν τα με την κόλλα, εισιδέρωνε τα τζι έπαιρνε τα [η μάμα μου] στα χωριά τζι επούλαν τα. Στο Παραλίμνι, στη Σωπήρα, στο Όμοδος, παντού. Τα μακουκούδκια έκαμνέν τα ξύλενα ο πελεκάνος. Ήταν ο Σταυρής του Τσακροκωλή τζιαμαί που `καμνε, διάφοροι πελεκάνοι που εκάμνασιν.»

(Χρυστάλλα Πολυκάρπου, γ. 1943)

Μαρούλα Παγδατή
Κωνσταντίνου

«Εξεκίνησα που έξι χρονών να κάμνω φερβολιτέ».

«Εξεκίνησα που έξι χρονών να κάμνω φερβολιτέ. Είμαστε ακόμα τέσσερις αδελφές και όλες καθούμασταν γυρόν, η μάμμα μου, η γιαγιά μου, η θεία μου, εγώ, οι αδελφές μου τζι εκάμναμεν φερβολιτέ για βοήθεια στην οικογένειά μας.»

(Μαρούλα Παγδατή-Κωνσταντίνου, γ. 1928)

«As long as they show you how to make the thread flow, after that you can make the fervolites lace by yourself. We made different shapes and patterns, a row of strips, I don't know if I can remember how to do it now.

We would fray the edges, make three strips and lace all around, starch it, iron it and then [my mother] would take them to the villages and sell them. To Paralimni, Sotira, Omodos, everywhere. The shuttles were made of wood by the carpenter, Stavris Tsakrokolis. There were other carpenters there making them as well».

(Chrystalla Polykarpou, b. 1943)

«I started to make fervolites lace at the age of six. We were four sisters and we would all sit around. My mother, my grandmother, my aunt, my sisters and I making fervolites to help our family».

(Maroula Pagdati-Constantinou, b. 1928)

«I have been making fervolites since I was nine. We practically learned it on our own, by watching the others. It was difficult, but when you want something you can do it».

(Sotiroula Kitsiou-Tsiourouti, b.1943)

«When I was six I started going to primary school. We used to stay in the neighbourhood and play – they didn't let us wander around the village on our own. Karavas was very beautiful! It had many grand houses. On the first day, I remember my brother held my hand and

Σωτηρούλα Κίτσιου
Τσιουρούτη

«Ήταν δύσκολη δουλειά, αλλά άμα θέλεις κάτι, το μαθαίνεις.»

«Από τα εννιά μου χρόνια έμαθα τζι έφτιαχνα φερβολιτέ. Μόνες μας σχεδόν το εμάθαμε, με το δειν, που εβλέπαμε τες άλλες. Ήταν δύσκολη δουλειά, αλλά άμα θέλεις κάτι, το μαθαίνεις.»

(Σωτηρούλα Κίτσιου Τσιουρούτη, γ.1946)

«Έξι χρονών όταν ήμουν, επήα Δημοτικό. Ξεκινώντας να πάω στο Δημοτικό, διότι μωρά `εν τζι εφήναν μας να γυρίζουμε το χωριό, ήμασταν στη γειτονιά, επαίζαμεν. Ο Καραβάς ήταν πάρα πολλά ωραίος! Δηλαδή, είσεν τ' αρχοντικά του. Την πρώτη ημέρα θυμούμαι εκράτεν με ο αδελφός μου που το σιερούδιν τζι επήρεν με. Όταν εξεκίνησα τζι είδα τον Καραβά, είδα τις γειτονιές, διότι για να πάω στο Δημοτικό εθέλαμεν είκοσι-κοσπέντε λεπτά, ήταν πάνω στον κύριο δρόμο πο' πήαινε στην Λάπηθο. Όταν είδα γειτονιές-γειτονιές να κάθονται οι παρέες στις αυλές τζαι γυρόν τα λουλούδια, `εν είσεν αυλήν, ηλιακόν που να μεν έν' γεμάτος με λουλούδια. Ο Καραβάς ήταν ο παράδεισος, πραγματικά! Τζι εθώρουν τες [γενναίτζες] να κάμνουν τον φερβολιτέ τζι εζήλεψα τζι ήθελα τζι εγώ να μάθω».

(Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά, γ. 1945)

took me there. When I set out and saw the village, I saw the neighbourhoods, it was a 20-25 minute walk to the school – it was on the main road to Lapithos. When I saw groups of people in the different neighbourhoods sitting in the yards with flowers all around. There wasn't a yard or a front room that wasn't full of flowers. Karavas was a true paradise! And I watched the women making fervolites lace and felt jealous – I wanted to learn how to do it too».

(Kallistheni Koshiari-Louca, b. 1945)

Καλλισθένη
Κοσιάρη-Λουκά

«Οι κόρη μου είσαι μιτσιά, για φερβολιτέ να μιαλύνεις άλλο νάκκον», είπε μου η μάμα μου. «Οι! Εγώ θέλω να μάθω.»

«Η μάμα μου 'εν έκαμνε [φερβολιτέ]. Διότι ήταν Παλιοσοφίτισσα, ήταν υφάντρια, ύφαινε, αλλά έκαμνε τζαι σμιλί πολύ. Όταν ετέλειωσα την πρώτη τάξη λέω της «μάμα θέλω τζι εγώ να μάθω φερβολιτέ!» «Οι κόρη μου είσαι μιτσιά, να μιαλύνεις άλλο νάκκον», είπε μου η μάμα μου. «Οι! Εγώ θέλω να μάθω.»

Εκάμναν τζαι στη γειτονιά μας, αλλά όταν είδα τζι άλλες παρέες-παρέες να κάθονται να κάμνουν, ήθελα να μάθω. Ε στην πολλήν ώραν...έκαμα ότι έκλαια τζιόλα για να την πείσω να με αφήσει. «Ε, πήαινε τζι έξω στον Μιχαήλη τον Σιούτα», έκαμνε μακουκούδια, «να σου κάμει μακουκούδι.» Έκαμε μου το μακουκούδι τζι επήα σε μιάν παρα-γειτόνισσα που εσχετιζούμασταν με τις κορούδες της. Επήα στην Θεωρού τζαι λαλώ της «Θκειά Θεωρού, θέλω τζι εγιώ να μάθω φερβολιτέ.» Τζι εγέλασε, γιατί οι κορούδες της έν είσαν μάθουν ακόμα. «Εννά σου δείξω, κόρη μου» λαλεί μου «τζι αν μάθεις, έμαθες.» Τζαι που την πρώτην ημέραν έμαθα φερβολιτέ. Χαρούμενη, χαρούμενη! Επήα σπίτι, «είδες μάμα που έμαθα τζι ελάλες μου ότι είμαι μιτσιά;»

(Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά, γ. 1945)

«My mum didn't make fervolites lace. She knew all the old crafts, she used to weave, she was a weaver, but she also crocheted a lot. When I finished the first form of elementary school, I told her, «Mum, I want to learn how to make fervolites'. «No, you are too young», she told me, «when you get a bit older». «No! I want to learn».

Other women in the neighbourhood used to embroider, and when I saw them sitting in little groups embroidering, I wanted to learn how to do it too. Eventually...I even pretended to cry so that she would let me do it, «Fine», she said, «go to Michalis Sioutas» – he used to make shuttles – «he will make you a shuttle».

He made the shuttle and I went to a neighbour whose daughters I was friends with. I went to Theorou and I said to her, «Aunt Theorou, I want to learn how to make fervolites lace».

She laughed, because her daughters hadn't learnt how to do it yet. «I will teach you, love», she said, «And if you learn, you learn'. And from the very first day I learned how to make fervolites lace. I was so, so happy! I went home and said, «See mum, I managed to learn, even though you said I was too young».

(Kallistheni Koshiari-Louka, b. 1945)

«I learned how to make fervolites lace when I was little, from my mother. When you know how to do it, you can do it with your eyes shut».

(Maroula Loizou-Kaimakki, b. 1944]

«Τον φερβολιτέ τον έχω μάθει τζι εγώ από μικρή, από τη μητέρα μου. Όταν τον μάθεις, τον κάμνεις με κλειστά μάτια».

(Μαρούλα Λοΐζου-Καϊμάκκη, γ. 1944)

«Εσουνάουνταν ούλλες οι κοπέλλες της γειτονιάς τζι εκαθούμασταν τζι εκάμναμεν φερβουλιτέ, που μιτσιές, που εφτά χρονών, εκάμναμεν τούντο εργόχειρον ούλλες μας.»

(Ευτέρπη Παπαϊωάννου, γ. 1935)

«Δώδεκα-δεκατριών χρονών έμαθα τον φερβολιτέ. Έξερα. Αλλά εγώ πιο πολλά ασχολήθηκα με το σμιλί.»

(Σωτήρα Φιούρη-Ποταμίτου, γ.1944)

«Η μητέρα μου, η Μαρία του Ασπρή, ασχολείται τζαι με τον αργαλειό τζαι το μετάξι που έβκαλλε που τον μεταξοσκώληκα. Το ύφαινε. Ήταν η μανία της να 'φανίσκει μεταξωτά. Πότε εφάνισκεν νομίζετε; Τη νύχτα! Τζι εδιερωτούμουν πάντα πόσον τζοιμάται τούτ' η γενναίκα; Εμάς δεν ήταν αρχοντικό το σπίτι.

Ήταν κανονικό σπίτι, με τα δωμάτια του πάνω που 'ταν τα υπνοδωμάτια τζαι το καθιστικό, κάτω η κουζίνα, η τραπεζαρία που ετρώαμεν τζι ο αργαλειός μες στην κουζίνα. Το άλλο δωμάτιο ήταν ούλλον πιθάρκα! Η μάμα μου, παρ' όλο ότι ήμουν τόσο μικρή, έβαλε με τζι έκαμνα της μασούρκα για να φτυχά εις την ύφανση, να μεν κάθεται στο δουλάππι να κάμνει μασούρκα.»

(Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά, γ. 1945)

Efterpi Papaioannou

«All the neighbourhood women gathered round and we would sit and embroider fervolites lace, from a very young age – seven years old».

(Efterpi Papaioannou, b. 1935]

«I learned how to make fervolites lace when I was 12 or 13. I knew how to do it, but I mainly did crochet».

(Sotira Fiouri-Potamitou, b.1944)

«My mother, Maria Aspri, also worked with the loom and with silk from silkworms. She used to weave the silk. She adored weaving silk. When do you think she did her weaving? At night! I always wondered when that woman slept. We did not have a grand house. It was an ordinary house, with the bedrooms and sitting room upstairs, and the kitchen downstairs, together with the dining room where we ate, and the loom was in the kitchen.

The other room was full of large pottery jars! Even though I was very young, my mother would ask me to make the bobbins for her so she wouldn't lose time over her weaving, so she wouldn't have to sit there and make them herself».

(Kallistheni Koshiari-Louka, b. 1945)

«Η μητέρα μου η Σωτηρία είναι από τον Καραβά, το γένος Πολυδώρου, κι ο πατέρας μου ο Σάββας από τη Δρούσεια. Όταν ήταν δύο χρονών η μάμα μου ήταν Λευκωσία. Όταν εγεννήθηκα εγώ, επηγαίναν εις τον Καραβάν εξοχήν και πήγαν εις το Έξι Μίλι να κάμουν μπάνιο. Και βρήκαν ένα οικόπεδο και αγοράσαν ένα οικόπεδο. Οπότε είχαμεν το σπίτι μας το εξοχικόν εκεί. Επερνούσαμεν τα καλύτερα μας χρόνια, ήταν υπέροχα καλοκαίρια! Με το που να κλείσουν τα σχολεία επηγαίναμεν στο Έξι Μίλι κι επιστρέφαμεν τον Σεπτέμβρη π' ανοίγαν τα σχολεία.

Καθημερινά θα πηγαίναμε θάλασσαν το πρωί, το απόγευμαν εμαζευόμασταν οι γειτόνισσες, οι ξαδέρφες μου, εκεντούσαμεν, γιαυτόν έμαθα τον σταυρόπουντον και το σμιλί. Από μικρή μου άρεσεν το κέντημα, έμαθα το σμιλίν, έμαθα τον σταυρόπουντον και περίμενα να μάθω και το μακουκούδι. Τον εκεντούσαν στον Καραβά, τον εκεντούσε μια γειτόνισσά μας και τον έβλεπα, μου άρεσε. Ήταν η Αντρούλα που έκαμνε σιάμιση. Έβλεπα την καθημερινά, το καλοκαίρι ήμασταν μαζί.

Η μάμα μου δεν ήξερεν, ούτε η γιαγιά μου. Η γιαγιά μου ήξερεν το σμιλί και η μάμα μου. Επρόλαβεν μας η Τουρκική εισβολή, οπότε δεν το έμαθα. Πάντα έψαχνα κάποιον να μου το μάθει και μετά στον δρόμο μου εβρέθηκεν η Καλλισθένη που έκανε τα μαθήματα και επήα κοντά της και το έμαθα, [ήμουν] πενηνταέξι-πενηνταεφτά χρονών».

(Ανδρούλα Κουκουλίδου Κοζάκου, γ. 1955)

Androula Koukoulidou Kozakou

«I never got the chance to learn. I was always looking for someone to teach me».

«My mother, Sotiria, is from Karavas, from the Polydorou family, and my father, Savvas, is from Droushia. When my mother was two, they came to Nicosia. When I was born, they used to go to Karavas on holiday and we went to Exi Mili to swim in the sea. They found a plot of land which they bought. So we had a holiday home there. Those were the best times, they were wonderful summers.

Every day we would go to the beach in the mornings and then, in the afternoons all the neighbours, my cousins, would get together and embroider. That was how I learned to do cross-stich and to crochet and was waiting to learn how to use the shuttle. They used to use it in Karavas, a neighbour of ours used to make lace with the shuttle and I liked watching her. It was Androula who made siamishi (a fried dessert). I watched her every day – we were together during the summer.

My mother and grandmother didn't know how to make lace with the shuttle. They knew how to crochet. Then came the Turkish invasion so I never got the chance to learn. I was always looking for someone to teach me, and then I happened to meet Kallistheni who gave lessons, so I went to her and she taught me. I was about 56-57 years old».

(Androula Koukoulidou Kozakou, b. 1955)

«Ως τα μεσάνυχτα εμάχουνταν να τελειώσουν έναν κολλάρον, τον οποίον επουλούσαν έξι γρόσια στους κεντητάρηδες»

«Είσηνπραματευτάδες, άλλοι με αμάξια, άλλοι με τα γαδούρκα. Είσην έναν Σάββαν με το αμάξιν τζι ο Ατσιγγανος. Επιάναμεν πράματα που λλόου τους, 'εν μας εδιούσαν χρήματα. Ήπιανεν ο Πολύβιος τζι ο Νικολής ο κεντητάρης που τον Άιν Λουκάν. Συνήθως εδιούσαν μας πράματα. Είχαν καταστήματα.»

(Καλλιόπη Τσαγγαρίδου, γ. 1926)

«Έρκετον τούτος ο κεντητάρης ο Νικολής που την Λάπηθο με τη βαλιτσού του, επουλούσαν του τα τζι εδιαινεν τους, ας πούμεν, με τα σελίνια. Τζαι τούτος που εμιλούσεν τα καλαμαρίστικα αθθυμούμαι ήταν ο βοηθός του, ο οποίος ονομάζετον Απαλλής, Έλληνας της Αιγύπτου. Τζαι η άλλη ήταν η Μαρίτσα τζαι ο άντρας της, ο Κωστής με τα τρία γαϊδούρια. Πά' στα γαούρκα ήταν φορτωμένος, μα ό,τι του εζήτας! Κουβαρίστρες, ρούχα, φόδρες, μα τα πάντα είσην τα πά' σ' τζείνα τα τρία τα γαούρκα τζι επήαινεν.

Τούτος ο Κωστής 'εν ανακατώνετον με τον φερβολιτέ. Έν η Μαρίτσα, η γεναίκα του που ανακατώνετον με τον φερβολιτέ. Τζι εκράτεν τον μποξιάν της τζείνη. Ο Νικολής είσην την βαλιτσού του. Τούτη εκράτεν τον μποξιάν τζι εγύριζεν τα σπιθκια του Καραβά, έπκιανε τους φερβολιτέδες τζι έπαιρνεν τους εις την Χώραν, εις την Αμμόχωστον.

Kalliopi Tsangaridou

«They would labour until midnight to finish a collar that they would sell to the embroidery merchants for six piastres».

«There were peddlers – some in carts and others on donkeys. There was one called Savvas on a cart, and the Gypsy. We would get goods from them, they didn't give us money. The lace was collected by Polyvios and Nikolis the embroidery merchant from Ayios Loukas. They usually gave us goods. They had shops».

(Kalliopi Tsangaridou, b. 1926)

«An embroidery merchant called Nikolis, from Lapithos, used to come with his little suitcase, they would sell the lace to him and he would pay them, let's say, with shillings. And there was another one who spoke like the Greeks from Greece, I remember, he was the assistant, and his name was Apallis, he was a Greek from Alexandria.

There was another one, called Maritsa and her husband, Costis, with the three donkeys. The donkeys were laden with anything you could ask for! Bobbins, clothes, lining materials, he had everything on those three donkeys and he travelled around. Costis didn't deal with the fervolites lace, it was his wife, Maritsa who dealt with that. And she had her own bundle, and used to go round the houses in Karavas to collect the lace and take it to Nicosia or Famagusta.

Είσην έναν που τα Λεύκαρα που έρκετουν τζι έπιανε τα που λόου τους. Ο κεντητάρης που την Λάπηθο, ο Νικολής, θυμούμαι ήταν ένας φιντροκαμωμένος άνθρωπος. [Επουλούσαν τα] στο εξωτερικό, Λίβανον, Γαλλίαν, Ευρώπην, Αγγλίαν».

(*Σωτήρα Φιούρη-Ποταμίτου, γ. 1944*)

«[Εγοράζαν] που τζείνες πο ξέρασιν.»

«[Εγοράζαν] που τζείνες πο ξέρασιν. Είσην ορισμένους [κεντητάρηδες] που εξέραν τζι επηάινασιν. Σαν εγιώ, να πούμε, οι θκειάδες μου, οι οικογένειες τζείνες, να πκιάσουν [φερβολιτέ]. Είσην αλλημιάν οικογένειαν έτσι. Τις Θεοτικούδες τες ελαλούσαμεν, που το επίθετο του παπά τους. Ναι, εκεντούσαν τζαι τζείνες έτσι καλά».

(*Ελένη Παγδατή, γ. 1931*)

«Οι του Πιρή, οι Πιρίνες, ήταν τσιάκκοι, ήταν πά' στον φερβολιτέ μεν αρωτήσεις. Ήταν η θκειά μου η Μαρίτσα... Η Πάνω γειτονιά είσην πάρα πολλές.»

(*Σωτήρα Φιούρη-Ποταμίτου, γ. 1944*)

«Κεντήματα, εκτός του φερβολιτέ, τζαι βελόνι τζαι σμιλί τζαι που ούλλα, ήταν οι Ττοφάτζαινες. Η Ελλού του Ττοφά. Τζι έκαμνε τζείν' το βελόνιν, 'εν ετανούσαν σέρκα πάνω. Η Ελλού του Κρυού έκαμνε βελόνι, δαντέλα με το βελόνι. Αλλά η μόνη ζήτηση που είσην, που επουλιέτουν, ήταν ο φερβολιτές.»

(*Χρυστάλλα Πολυκάρπου, γ. 1943*)

There was one man from Lefkara who used to collect it on their account.

The embroidery merchant from Lapithos, Nikolis, was a small-built man, as a recall. He sold the lace abroad – Lebanon, France, Europe, England».

(*Sotira Fiouri-Potamitou, b. 1944*)

«They would buy from the women they knew»

«They would buy from the women they knew. There were some [embroidery merchants] who knew where to go. Like me, for example, my aunts, those families, to collect fervolites lace. There was another family like that. We called them the Theotikoudes, from their father's surname. Yes, they were very good embroiderers too».

(*Eleni Pagdati, b. 1931*)

«The Piris women were really good at making the lace. There was my aunt Maritsa...that neighbourhood of the village had many excellent embroiderers».

(*Sotira Fiouri-Potamitou, b. 1944*)

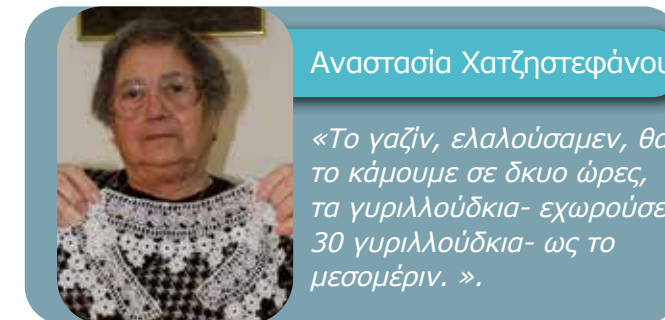
«The Tofas women were very good at all embroideries in addition to fervolites – crochet, needle, everything. Ellou, daughter of Tofas. She was very good with the needle as well, she had a very good hand. Ellou Kryou used the needle, she made needle lace. But the only thing in demand, the only thing that sold, was fervolites».

(*Chrystalla Polykarpou, b. 1943*)

«Επήαμεν στον κεντητάρην τζι έδωκεν μας το σχέδιον»

«Επήαμεν στον κεντητάρην τζι έδωκεν μας το σχέδιον. Εξηλώσαμεν το να το δούμεν πώς το έκαμεν. Κεντητάρης ήταν ο Νικολής που την Λάπηθον. Πρώτα έκαμα της πήχης τζι ύστερα έκαμα πετσετάκια. Επουλούσαμεν τα. Ήν μας εδιάν λεφτά, επιάνναμεν ρούχα.»

(*Ζωή Κωνσταντίνου, γ.1910*)

Αναστασία Χατζηστεφάνου

«Το γαζίν, ελαλούσαμεν, θα το κάμουμε σε δκυο ώρες, τα γυριλλούδκια- εχωρούσε 30 γυριλλούδκια- ως το μεσομέριν. ».

«Μεταξύ της εποχής 1935 ως 1940, πριν τον Παγκόσμιο πόλεμο, η γειτονιά μου τουλάχιστον, εκαταγίνετουν με το πλέξιμο τους κολλάρους. Επαίρναν τους στους κεντητάρης στην Λάπηθον. Είναι κολλάροι για φόρεμα τζαι για τα μανικέττα των φορεμάτων. Τζαι έτσι, όλες οι κοπέλλες τζαι οι ηλικιωμένες εκαπαλιάζουσαν [συναγωνίζουσαν] να τελειώσουν τους κολλάρους. Οι κολλάροι είναι τζαι βελονόκομπος τζαι φερβολιτές, ανάμεικτος. Εκάμναν γαζίν πρώτα, τα γυριλλούδκια τζαι τες μαργαρίτες που πάνω. Είχαν ορισμένη ώρα. Το γαζίν, ελαλούσαμεν, θα το κάμουμε σε δκυο ώρες, τα γυριλλούδκια- εχωρούσε 30 γυριλλούδκια- ως το μεσομέριν.

«We went to the embroidery merchant and he gave us the pattern»

«We went to the embroidery merchant and he gave us the pattern. We undid it to see how it was done. The embroidery merchant was Nikolis from Lapithos. First we made lace by the cubit and later doilies. We sold them. They did not give us money – we got clothes».

(*Zoe Constantinou, b.1910*)

Between 1935 and 1940, before the War, in my neighbourhood at least, we made collars. They would take them to the embroidery merchants in Lapithos for collars and cuffs for dresses. So all the women, young and old would compete to finish the collars. The collars were made with fervolites lace and crochet – a mixture. First they made the gazin [strip], then the gyriouthkia [circles] and the daisies on top.

They had a fixed time. We would say, 'we will finish the strip in two hours; the circles – there was room for 30 little circles – by lunchtime. After lunch we had to make the daisies, so that we worked hard until midnight to finish a collar that we sold to the merchants for 6 piastres together with the bobbin. They brought the threads from France and during the war they weren't able to bring DMC threads».

(*Anastasia Hadjistephanou, b. 1927*)

«During the 1930s, apart from being used in dowries, fervolites lace was also a kind of embroidery sold on the market, like lefkari-tiko lace. In Lapithos there were two or three merchants who bought this lace and paid by

Μετά το μεσομέριν έπρεπε να κάμουμεν τες μαργαρίτες, έτσι ως τα μεσάνυχτα εμάχουνταν να τελειώσουν έναν κολλάρον, τον οποίον επουλούσαν έξι γρόσια στους κεντητάρηδες μαζί με την κουβαρίστρα. Αυτοί εφέρναν τα νήματα που την Γαλλίαν τζαι με τον πόλεμον δεν μπορούσαν να φέρνουν κουβαρίστρες DMC».

(*Αναστασία Χατζηστεφάνου, γ. 1927*)

«Τη δεκαετία του 1930 ο φερβολιτές εκτός από τη χρήση του σαν είδος προίκας, ήταν και ένα είδος κεντήματος που μπήκε στο εμπόριο, όπως το λευκαρίτικο κέντημα. Στη Λάπηθο υπήρχαν δυο – τρεις κεντητάρηδες που αγόραζαν τις δαντέλες αυτές και τις πλήρωναν με το κομμάτι. Αργότερα, τη δεκαετία του 1950, από προσωπικά βιώματα, όταν ο τουρισμός αναπτύχθηκε στην περιοχή, ο φερβολιτές ήταν περιζήτητος. Ερχόντουσαν οι κεντητάρηδες και αγόραζαν τα πετσετάκια από τις κεντήτριες.

Επεσήμαιναν τις καλές κεντήτριες και τις επισκέπονταν στα σπίτια τους κατά τακτά χρονικά διαστήματα. Ο φερβολιτές τότε πωλείτο υπό μορφή σετ. Το σετ αποτελείτο από ένα μεγάλο πετσετάκι, έξι μέτρια και έξι μικρά. η τιμή που πλήρωναν οι κεντητάρηδες ήταν ενάμισι λίρα το κάθε σετ.»

(*Νάνια Χαραλάμπους-Αντωνιάδου, γ. 1944*)

«Οι κοπέλλες ούλλες εργάζουνταν, εκάμναν κεντήματα. Επαίρναμεν τα στην Τζερύνειαν. Είσην μιαν Μαρίτσαν τζι έπιαννεν τα, είχαμεν τζι έναν κεντητάρη, τον Πολύβιον, που την Λάπηθον

the piece. Later, in the 1950s, when tourism developed in the area, fervolites lace was much sought after. The embroidery merchants would come and buy the doilies from the embroiderers.

They identified the good embroiderers and visited them at their homes at regular intervals. At that time fervolites lace was sold in sets. A set consisted of one large doily, six medium sized ones and six small ones. The price paid by the merchants was one and a half pounds per set».

(*Nania Charalambous-Antoniadou b. 1944*)

«All the women worked at it, they all embroidered. We used to take the embroideries to Kyrenia. A woman called Maritsa would collect the work, and there were also embroidery merchants from Lapithos – a man called Polyvios and another one called Demetris. They would come and collect it. We made 13-piece sets – one large one, 45 centimetres in diameter, six smaller ones, 25 centimetres, and six very small ones, 15 centimetres, and we received two and a half pounds».

(*Charita Vlachou-Kyrkou, b. 1928*)

τζι έναν άλλον Δημήτηρην. Έρκουνταν τζι επιάνναν τα. Εκάμναμεν δεκατρία κομμάδια, έναν 45 πόντους, έξι 'κοσπέντε πόντους τζι έξι δεκαπέντε πόντους τζι επιάνναμεν δκυόμιση λίρες».

(*Χαρίτα Βλάχου-Κύρκου, γ. 1928*)

«Έκαμνες ένα μεγάλο, με είκοσι φεγγαράδες στον γυρόν, το μεσαίον με δέκα τζαι το μικρόν εφτά. Ήταν το ίδιον σχέδιον, 'εν εκάμαν άλλον σχέδιον. Τζαι ήταν σετ. Τζεί που τα επαίρναν εθέλαν τα σετ. Ελαλούσαν ότι τα εκάμναν σετ για τσάι οι πλούσιοι, 'εν ηξέρω. Ήταν έξι μεσαία, ένα μεγάλον τζι έξι μικρά».

(*Χρυστάλλα Πολυκάρπου, γ. 1943*)

«Είχα τζι άλλες γειτόνισσες, κορούδες τζι εκαθούμασταν μαζί. Λλίον-λλίον-λλίον, διότι τότε 'εν τζι εκάμναμεν σχέδια πολλά. Ήταν σάνταρτ, ήταν σετ. Τι ήταν το σετ; Έξι μικρά, έξι μεσαία ελαλούσαμεν τζι ένα μεγάλο.

Τούτα τα σετ ήταν για πώληση. Έρκετον κεντητάρη, έρκετον τζαι μια που την Λευκωσίαν μετά τζι εγόραζε τα. Τζι εκάμνες το σετ. Το σετ μιλούμε επληρώναν το ανάλογα με τη δουλειά της καθεμιάς».

(*Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά, γ. 1945*)

«Έχω κάμει δυο τραπεζομάντηλα μεγάλα, έχω παντρέψει την κόρη μου και τα έχω δώσει δώρο ένα σε κάθε οικογένεια. Στον γάμον της κόρης μου έκαμα 130 κηροπήγια για να δώσουν δώρο».

(*Μαρούλα Λοΐζου-Καϊμάκη, γ. 1944*)

«We would make a large one with twenty moons each circle, a medium one with ten and a small one with seven. It was the same pattern, we never made a different design. It was a set. The people that bought them wanted sets. They told us that the rich people used them as sets for tea, I don't know. There were six medium-sized ones, one large one and six small ones».

(*Chrystalla Polykarpou, b. 1943*)

«There were other neighbours, young girls, and we all sat together. Little by little, because in those days we didn't make many designs. It was all standard, it was a set. What was a set? We used to say, six small, six medium and one big one. Those were the sets that were sold. An embroidery merchant would come, a woman from Nicosia would come afterwards and buy them, so we made the sets. They paid for them according to each one's work».

(*Kallistheni Koshiari-Louca, b. 1945*)

Maroulla Loizou-Kaimakki

«At my daughter's wedding I made 130 candlestick covers as gifts»

«I made two large tablecloths; when my daughter got married, I gave one to each family as a present...at my daughter's wedding I made 130 candlestick covers as gifts».

(*Maroulla Loizou-Kaimakki, 1944*)

«Έκαμνα τζαι μέχρι σήμερα κάμνω της [Υπηρεσίας] Χειροτεχνίας. Έκαμνα φερβολιτέ τζι έκαμνα τζαι τα γαζιά, τες πορτιέρες τες ελαλούσαμεν, κουρτίνες. Τζι εκάμναν τζι άλλες γεναιτζες στην γειτονιάν, εκάμναν 'που τούντα κεντήματα.»
(Χρυστάλλα Πολυκάρπου, γ. 1943)

«Έν' η μάμα μου που ασχολείται με το εμπόριον του φερβολιτέ»

«Έν' η μάμα μου που ασχολείται με το εμπόριον του φερβολιτέ. Είχαμεν μαγαζίν, επήαινα τζι εγώ κάποτε. Θυμούμαι που τα μικρά μου χρόνια που η μάμα μου έρκετον Λευκωσιάν, έπιανεν υφάσματα, είδη προικός. Τζαι οι κοπέλες του Καραβά 'εν εργάζουνταν έξω. Τζαι εφέρναν της τα πετσετάκια τον φερβολιτέ τζι επικιάνασιν τζαι ρούχα τζιεντύνουνταν, επροιτζίζουνταν.

Η μάμα μου ήταν η Αναστασία Σάββα το πατρικό της. Του [19]12, έτσι έγραφεν η ταυτότητά της. Είχασιν τζι ένα παρατσούκλι, Σοιριάρη. Έγλεπεν μιν παρτίδαν χοίρους ο παππούς μου. Από το επάγγελμά του. Έστερα επήρεν τον πατέρα μου τζι ήταν Αναστασία Θεοδώρου Μανώλη. [Με τον πατέρα μου] ασχολούνταν με το εμπόριο. Μετά τον πόλεμον του 40. Πριν ασχολούνταν η μάνα μου με την βούφαν, με το μετάξιν.

Είσην έναν που τον ελαλούσαν Απέητον εις την Τζερύνειαν τζι εφανίσκαν του πτόπια. Ανοιξαν ένα μαγαζίν τζι είχαν τζαι τα υφάσματα μέσα. Έν' σε πολλούς τόπους που 'χασιν μαγαζίν μες στον Καραβά, αλλά το τελευταίον ήταν μες στη μέσην του χωρκού, που 'ταν ο Βασίλης του

«I still make lace for the Handicraft Service. I made fervolites lace and the strips, they used to call them portieres, curtains. Other women in the neighbourhood used to make these embroideries as well».
(Chrystalla Polykarpou, b. 1943)

«It was my mother who sold fervolites lace»

«It was my mother who sold the fervolites lace. We had a shop, I used to go there sometimes. I remember when I was very young and my mother used to come to Nicosia and buy fabrics, dowry items. The women of Karavas didn't go out to work. They used to bring her the lace doilies and get clothes to wear and for their dowries.

My mother's maiden name was Anastasia Savva. On her identity card it said that she was born in 1912. They had a nickname – Shiriaris (pig farmer). My grandfather used to look after pigs. It was his job. Then she married my father and her name became Anastasia Theodorou Manoli. She and my father were in trade. After the 1940s war. Before that my mother worked with the loom, she wove silk.

There was a man called Apeitos in Kyrenia, and they would weave bolts of cloth for him. My parents set up a shop to sell the fabrics, they had shops in various places in Karavas, but the last one was in the centre of the village, opposite Vasilis. That was where the old Town

Ατσιγγανου απέναντι. Ήταν το Δημαρχείο, το παλιόν Δημαρχείο τζι είσεν μιαν κάμαρη, ήταν σαν καφενείο. Ήταν τζαι καφενείο των γεναικών κάθε μεσημβρινή αργία που εκλείαν τα καταστήματα.

Ήταν τζιαμαίτο ιατρείον, ήταν το Συνεργατικόν, ήταν ο χρυσοχόος, οι πελεκάνοι. Τζι έρκουνταν τες τρεις ώρες που ήταν η αργία, εκάθουνταν τζι οι γυναίτζες μαζίν, οι γειτόνισσες, τζιαμαί στον καφενέν.

Είσεν οχτώ ψυγεία εμπορικά ο πατέρας μου. Τζι είσεν τζαι την πραμάθειαν της η μάνα μου. Είσεν από όλα, είσεν είδη προικός. Επροιτζίζουνταν. Διότι 'εν εβκαίναν οι κοπέλες να δουλέψουν έξω. Ήταν τζαι σαν το καφενείο, ήταν τζαι μαχαζίν, ήταν που ούλλα. Επήαινεν, έφερνεν κάτι λλία ρούχα τζι αντάλασσέν τα με τον φερβολιτέν. Εδΐαν τους τα βερεσιέ τζι εκαρτέραν ένα-ένα πετσετάκι να τα μαζέψει. Σκολείον η μάμα μου Δευτέραν τάξην του Δημοτικού επήεν τζι έκαμνεν τζείν' τους λοαρκασμούς ούλλους. Διότι ήταν φτωσή οικογένεια. Που 'φύαμεν που τον Καραβάν [μετά την εισβολή] έφερνεν το βιβλίον με τα βερεσιέδκια. Τρεις σιλιάδες λίρες βερεσιέδκια! Τζι ελάεν μου, «θωρείς την τάδε;». «Σβήσε τα! Ετέλειωσεν. Έν θα σου δώκουν τίποτε, εγίνηκεν πρόσφυγες ο κόσμος. Εννά σου δώκουν τωρά και να πάει;». Εχάσαν τα τζαι τζείνες, εχάσαμεν τα τζι εμείς. Ετέλειωσεν.»

(Χρυστάλλα Πολυκάρπου, γ. 1943)

Hall was, and there was a room, it was like a coffee shop. It was a coffee shop for women as well, during the lunchtime hours when the shops were closed.

That was where the doctor's office was, the Cooperative shop, the goldsmith, the carpenters. During the three siesta hours the women all sat together, the neighbours, at the coffee shop.

My father had eight commercial refrigerators and my mother had her merchandise there. She had everything – she had dowry items, so they bought things for their dowries. Because the women didn't go out to work. It was like a café and a shop – it was everything. She would bring a few clothes and exchange them for fervolites lace. She would give the clothes to them on credit and waited to collect the doilies one at a time.

My mother had only gone to elementary school for two years but she did all the accounts. She came from a poor family. When we left Karavas [after the Turkish invasion] she took the account book with her, with all the money they owed her. Three thousand pounds on credit! And she used to say to me –«Do you see her? Cross it out! It's finished. You won't get anything, they are all refugees. They can't give you anything now. They lost everything, and so did we. It was all over».

(Chrystalla Polykarpou, b. 1943)

«Έξι χρονών, έκατσα το καλοκαίρι τζι έκαμα ένα πετσετάκι. Πρώτη του Δημοτικού λαλούμεν τζι έμαθα το καλοτζαίρι. Πριν ν' ανοίξει το σχολείο, πριν τον Σεπτέμβρη. Τζι είχαμεν στον Καραβά μιάν η οποία εγύριζεν τζι επούλεν ρούχα πά' στην αμαξού. Διάφορα. Ήταν που την Πάνω γειτονιά. Ελαλούσαμεν την Σοιριαρού. Γιατί προφανώς ο πατέρας της είσεν σοίρους, 'εν ιξέρω. Τζαι λαλώ να το δώκω της Σοιριαρούς τζαι να μου δώσει ρούχο να ράψω φουστάνι. Έρεξεν, λαλώ της «Θέλω τζι εγίω να σου πουλήσω, έκαμα πετσετάκι.» Τζι έδωσεν μου.

Είχαμεν γειτόνισσα που ήταν ράφταινα, πολλά καλή μαστόρισσα, γιατί μετά επήα τζι έμαθα τζαι κοντά της ράψιμο. Επήαινα τα καλοτζαίρκα. Επήα στη Μαρούλλα του Οδυσσή του Χατζηδαμιανού τζαι λαλώ της να μου ράψεις φουστάνι. Εφόρησα το τζείνο το φουστάνι τζαι δεν έθελα να το βγάλω, ούτε να το πλύνω, που λαλεί η ιστορία!».

(Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά, γ. 1945)

Χρυστάλλα Πολυκάρπου

«Κάθε Παρασκευήν εκάμναν γεναικοπάζαρον στην Λευκωσίαν»

«Κάθε Παρασκευήν εκάμναν γεναικοπάζαρον στην Λευκωσίαν. Δαμαί στην Λέσχην που έν' κατεχόμενα τωρά και έφερνε τα κεντήματά

«When I was six, I sat down during the summer and made a small doily. I was in my first year of primary school and I learned during the summer. Before school started, before September. There was a woman in Karavas who used to go round and sell clothes from a pram. Different things. She was from the higher part of the village. We called her Shirarou, probably because her father kept pigs, I don't know. And I thought I would give it to her and get some material to make a dress. When she came by, I said to her, 'I want to sell something to you, I made a doily'. And she gave me some material. We had a neighbour who was a seamstress, very good at it; later on I was apprenticed to her and learned how to sew. I used to go to her during the summer. I went to Maroulla Odysis Hadjidamianou and I asked her to make me a dress. I wore that dress so much, I didn't want to take it off, even to wash it!».

(Kallistheni Koshiari-Louca, b. 1945)

«Every Friday they held a women's market in Nicosia»

«Every Friday they held a women's market in Nicosia. At the club that is now in the occupied part, and she would bring the embroideries and the fervolites lace that she collected. She would sell it. There was a man called Michalakis from Omodos and he used to take the lace to Europe. Nikolis from Lapithos, the embroidery merchant, also exported it. There was someone else called Mafoutas, I think, in Famagusta, who exported the fervolites lace to Lebanon.

της τζαι τον φερβολιτέ που εμάζευκε. ΕδIAN τον. Είσην έναν Μιχαλάκη που το Όμοδος που έπαιρνέν τα στην Ευρώπη τζείνος, ο Νικολής που την Λάπηθον, ο κεντητάρης, τζαι τζείνος έκαμνέν τα εξαγωγήν. Τζι είσην έναν, ελαλούσαν τον Μαφούτα νομίζω, στην Αμμόχωστον, που έκαμνεν εξαγωγές στον Λίβανον τον φερβολιτέ. Τζι εμάζευκεν [η μάνα μου] εδIAN ρούχα τζι εμάζευκεν τον φερβολιτέν.»

«[Αθθυμούμαι] τις Τουρκούδες με τον φερετζιέ. Ήμουν πολλά μικρή! Εκράταν τες ταντέλες η μάνα μου έτσι τζαι τούτα τα πετσετάκια τα μεσαία, ελάλεν τους «πέντε σελίνια το ζευκάρι». Τζι ελάλεν τους «πες σελίν σιφτι» [beş şilin çift] «Πέντε σελίνια το ζευκάρι», ελάλεν τους τούρτζικα η μάνα μου. Τζι εκράταν τα έτσι.

Αθθυμούμαι, έφερνεν με μαζί της. Τζι είσην η Λέσχη έτσι βεράντα μακρυάν τζι εβάλλαν σαν τα τραπέζια τζαι πα΄στες κολόνες είσην σσοινούδιν που τη μIάν κολόναν στην άλλην τζι εκρεμάζαν τες ταντέλες έτσι, να φαίνονται. Τζαι κάθε δκυό κολόνες είσην μIαν πωλήτριά. Έν τζι έν΄μόνον η μάνα μου που επήαινεν. Έν΄πολλές που επηαίνναν. Είσην [τζαι] που τον Καραβάν αλλά εμεινίσκαν Λευκωσίαν. Ήταν η, ελαλούσαν την, η Μαριτσού η «Τσιουλού», η Μαρίτσα, η γιαγιά του Μασάκη.»

(Χρυστάλλα Πολυκάρπου, γ. 1943)

«Επήαινεν τζαι στα παναϋρκα η μάμμα μου τζι επήαινα μαζί της πο΄παιρνε τα κεντήματά της. Πολλά παναϋρκα που αθθυμούμαι. Στην Περιστερωνοπηγήν του Αγίου Αναστασίου,

My mother collected it in exchange for clothes».

«[I remember] the Turkish women with their veils. I was very young! My mother would hold the lace up like this and these medium sized doilies, and say 'beş şilin çift' [five shillings the pair], in Turkish. And she would hold them up like this. I remember, she used to take me with her. There was a long veranda at the club and they would set up tables, and there was a string hung up between the columns where they draped the lace to display it. There was a saleswoman for every two columns. It wasn't just my mother who went there. Many others went as well. There were also women from Karavas who lived in Nicosia. There was one called Maritsa, Matsakis's grandmother».

«My mother used to go to the fairs as well. I remember lots of fairs»

«My mother used to go to the fairs as well and I went with her when she brought her embroideries. I remember lots of fairs. At Peristeronopigi on Ayios Anastasios's name day, Ayios Jenkias at Varosi – near Tessera Mili. She used to go to Paralimni, Sotira, she used to take the clothes on foot. I got on the train – I was very young, but I can remember it.

We used to take the train to Famagusta sometimes. There used to be carriers that you paid to take your things to Nicosia. We would stop at an inn and they would come with their carts and transport the things. This was before there

στον Άη Τζεγκιά στο Βαρώσι, ήταν το Τέσσερα Μίλι τζειαμαί. Επήαινεν στο Παραλίμνι, στη Σωτήρα, έπαιρνε ρούχα περπατητή. Εμπήκα τζαι μες στο τρένον, τον σιδηρόδρομον, ήμουν πολλά μικρή, αλλά αθθυμούμαι. Επηαίνναμεν τζαι με τον σιδηρόδρομον εις την Αμμόχωστον.

Τζαι είσην κκιρατζήδες [μισθωτοί μεταφορείς] πριν, που τα εμεταφέρναν τα πράματά σου στην Λευκωσίαν. Εσταματούσαμεν σ΄έναν χάνιν τζι έρκουνταν οι κκιρατζήδες με τα αμαξούδκια τζι εμεταφέρναν της τα πράματα. Πριν να έσει αυτοκίνητα, είσην έναν μόνον αυτοκίνητον ο Καραβάς. Είσην αμάξιν ο παπάς μου με το άλογον. Τζι εγύριζεν με το αμάξιν.

Ύστερα επαραιτήσαν το αμάξιν τζι έρκετουν με το λεωφορείον εις την Λευκωσίαν. Τζαι που τζειαμαί που εκατέβαινεν, έρκουνταν οι κκιρατζήδες τζι επήαινεν εις το χάνιν στον τόπον που ΄ταν να πάει, εις το Βαρώσιν ή ποδά στο Παλιομέτοχον, επήαινεν τζαι στα χωρκά η μάνα μου. Ήταν μόνη της, κάποτε επήαινεν τζι ο παπάς μου μαζί της, κάποτε ΄εν επήαινεν.

Στον Άην Τζεγκιά επέφταν μες στην εκκλησίαν τζαι στον Άγιον Αναστάσην μες στην εκκλησίαν. Επήαινεν στην Λουρουτζιναν, εμεινίσκαμεν σε μια Τουρκούν στο σπίτιν της, αθθυμούμαι την. Είσην δκυό κόρες, ΄εν είσην άντραν, ΄εν αθθυμούμαι να ΄σεν άντρα.

Στο Παραλίμνιν είσην σπίτιν που εμεινίσκεν, που την εφιλοξενούσαν. Έκαμεν τζαι κουμέρες πολλές τζεικά΄στο Παραλίμνιν τζαι στην

were cars – there was only one car in Karavas. My father had a horse and a cart and he went around with that. He gave that up later and used to come to Nicosia by bus.

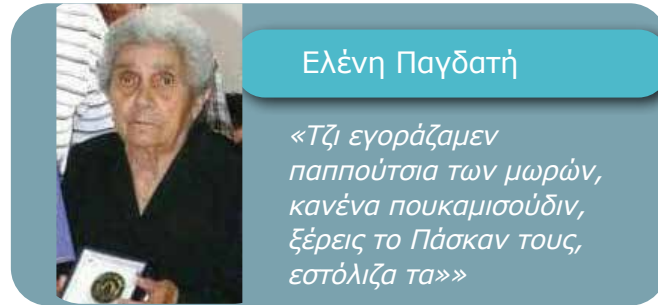
At the terminal, the carriers would come and she was going to the inn wherever she was going – either Varosi or over here at Paliometochos. My mother used to go to the villages as well. She went on her own, sometimes my father went with her and sometimes he didn't.

At Ayios Jenkias they slept in the church – at Ayios Anastasis also. She went to Louroujina, we stayed at the house of a Turkish woman – I remember her. She had two daughters, she didn't have a husband, I don't remember there being a man there.

At Paralimni there was a house she stayed at. She made many friends at whose weddings she became maid of honour in Paralimni and Sotira».

(Chrystalla Polykarpou, b. 1943)

Ελένη Παγδατή

«Τζι εγοράζαμεν παπούτσια των μωρών, κανένα πουκαμισούδι, ξέρεις το Πάσκαν τους, εστόλιζα τα»»

«Τζι έκαμα εξήντα πήχες ταντέλλα τζι επούλησα την του Νικολή του κεντητάρη, έτσι τον ελαλούσαμεν, εις την Λάπηθον τζαι της Ατσιγγάνας της κοτζιάκαρης. Έρκετουν τζι εγόραζεν. Τούτη η Ατσιγγάνα, τρούσσεσ τόσες κεντήματα, τραπεζομάντηλα έτσι που επούλαν. Εκάμαμεν τα μιτσίν, μιάλον, μιάλον. Τζι έκαμνα τζαι έναν μιάλον, τόσον! Το σέτ, το ακριβόπτερο που το έκαμνα εγώ έξι τζι έξι τζι έναν, το μιάλον, δεκατρία κομμάθκια, τριάντα λίρες, το τελευταίο που 'καμα της Ατσιγγανίνας. Έκαμα το πριν την Εισβολή. Επούλησεν το, επούλεν τα τζι έκαμμεν κιάριν [κέρδος]. Έρκετουν ο κεντητάρης τζι έπικιανεν τα.

Τζι εγοράζαμεν παπούτσια των μωρών, κανένα πουκαμισούδι, ξέρεις το Πάσκαν τους, εστόλιζα τα. Μα έκαμνα έτσι τρούσιες ούλλη μέρα! Έπρεπε να τα κάμω. Εμέτρουν, είναι ώρα ένι, Αγιά Δευτέρα; Πρέπει να τελειώσω τόσα, είτε να πάω να 'γοράσω το ρούχον των μωρών που 'θεν να ράψω πουκαμισούδκια, είτε τα παπταλονούδκια τους, είτε να τους πκιάσω μαλλίν να κάμουμεν τα τρικούδκια τους.

«And we would buy shoes for the children, a shirt or two, you know, for Easter, I would make them look nice»

«And I made sixty cubits of lace and sold it to Nikolis the embroidery merchant -kentitaris- that was what we called him, in Lapithos, and the Atsiganou from Karavas. She would come and buy the lace. We made them small, large, larger. And also a very big one – this big!

The set, the most expensive one that I made, six, six and one - 13 pieces – thirty pounds, the last one I made for her. I made it before the invasion. She sold it, she would sell them and make a profit. The embroidery merchant would come and collect them. And we would buy shoes for the children, a shirt or two, you know for Easter, I would make them look nice. But I embroidered a lot all day! I had to. I was counting – what time is it, the Monday before Easter? I have to finish this amount to go and buy the fabric for the children so I could sew their shirts or trousers, or get some wool to knit their jumpers.

This was our job, our way of earning money. We would make lace so we could buy something. Our food came from our homes – maybe a chicken, a pigeon or a rabbit».

(Eleni Pagdati, b.1931)

«I would buy clothes from making fervolites, I would make the money to dress my children. I made lace constantly. People didn't earn much money in those days. I made my own money for my expenses».

(Chrystalla Polykarpou, b. 1943)

Είχαμεν το σαν τούντη δουλειά, σαν μεροκάματο. Είθεν να κάμει κάτι τι να πκιάσει να 'γοράσει το τάδε. Το φαϊν εγιωρκούσαμεν το που το σπίτι, που την μιαν κότα, κανένα πεζούνι, κανένα κουνέλι.»

(Ελένη Παγδατή, γ.1931)

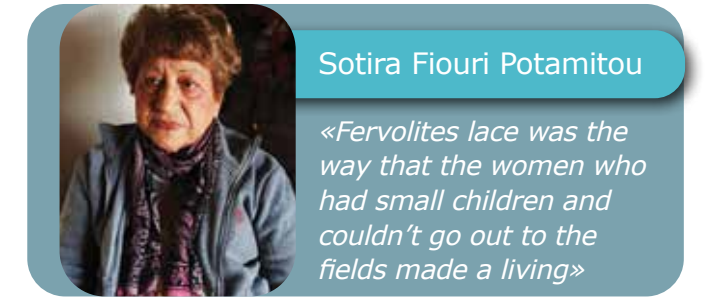
«Εντύνουμουν που τον φερβολιτέ μου, έκαμνα τα μωρά μου εγιώ, έκαμνα συνέχεια φερβολιτέ. Έν τζι επικιάναν τζαι πολύ μεροκάματον οι αθρώποι τότες. Ε, τα δικά μου έξοδα έκαμνα τα που την δουλειάν μου.»

(Χρυστάλλα Πολυκάρπου, γ. 1943)

«Ο φερβολιτές ήταν η ζήση των γυναικών που 'χαν οικογένεια τζι 'εν εβκαίναν έξω στα χωράφκια. Να τελειώσουν τη δουλειά τους, να μαειρέψουν, να κάμουν είναι 'ν' που να κάμουν τζαι να κάψουν εις τον φερβολιτέ για να βγάλουν μεροκάματον για να κάμουν τα παραπάνω έξοδα που εχρειάζουνταν, είτε για το ανάγιωμα των παιδικιών τους, είτε για τα σχολεία.

Την στετέ την Στασού αθυμούμαι την, εκάθουνταν μες στην πόρταν τζι εμάχουνταν με το μακουκούδι. Η θκειά μου η Μαρίτσα εμόρφωσε τα παιδικιά της, ούλλους δασκάλους, με τον φερβολιτέ, τζαι τη Νάνια τζαι τον Ρίκκο τζαι τον Στέλιο.»

(Σωπήρα Φιούρη-Ποταμίτου, γ. 1944)

Sotira Fiouri Potamitou

«Fervolites lace was the way that the women who had small children and couldn't go out to the fields made a living»

«Fervolites lace was the way that the women who had small children and couldn't go out to the fields made a living»

They would finish the housework, cook a meal, do whatever they had to do and then sit down and make lace in order to earn some money for their extra expenses – either for bringing up the children, or for their school. I remember the old woman, Stasou, she used to sit at the front door and work with the shuttle. My aunt Maritsa educated her children – they all became teachers, through fervolites lace – Nania, Rikkos and Stelios».

(Sotira Fiouri-Potamitou, b. 1944)

«Με τη δραστηριότητά τους αυτή οι γυναίκες του Καραβά ένωσαν ικανοποίηση, χαρά και ευχαρίστηση, γιατί, εκτός από τα πεντακάθαρα και ανθοστολισμένα σπίτια τους, τα καλομεγαλωμένα παιδιά τους, πρόσφεραν κάποια βοήθεια στον οικογενειακό προϋπολογισμό. Οι Καραβιώτισσες μάθαιναν την τέχνη του φερβολιτέ από τις μανάδες ή τις γιαγιάδες τους σε μικρή ηλικία. Εγώ έμαθα τον φερβολιτέ από τη μητέρα μου στα οκτώ μου χρόνια.»

(*Νάνια Χαραλάμπους-Αντωνιάδου, γ. 1944*)

«Έν ξεκούραση. Το παίρνω κάθε βράδυ, κάθε βράδυ θα το πικιάσω, έστω κι ένα φεγγαράκι να κάμω, είναι η ξεκούραση μου.»

(*Ανδρούλα Κουκουλίδου-Κοζάκου, γ. 1955*)

«Το να δείξεις τζέινο που ξέρεις εννά το φήσεις. Μεγαλώνομεν! Επεθάναν ούλλες!»

«Ήμουν εκπαιδύτρια στο Υπουργείο Γεωργίας. Ήρταν που το Υπουργείο [Τμήμα Γεωργίας] το 2007 τζι επροτείναν μου να κάμνουν ομάδες σε χωριά τζαι να πηαίννω μιαν εβδομάδα στο κάθε χωριό να διδάσκω φερβολιτέ. Όταν μου είπαν, είπα τους «για τον φερβολιτέ πάω τζαι στην Πάφο!» Χωρίς να ρωπήσω τον άντραν μου αν δέχεται τζι αν δεν δέχεται. Δηλαδή τόσοσ ενθουσιασμένη ήμουν. Διότι είπα να το κάμω τούντο πράμα τζι είχα το έτσι μέσα στο μυαλό μου.

Διότι εγύρεψα να γοράσω [φερβολιτέ], κάπου έθελα να στείλω τζι εν είχα έτοιμα.

Nania Charalambous Antoniadou

«*The women of Karavas learned the art of making fervolites lace from their mothers or grandmothers at a young age.*

«Through this activity, the women of Karavas acquired a feeling of satisfaction, pleasure and joy, because, in addition to their spotlessly clean homes decorated with flowers, and their well-brought up children, they contributed to the family budget. The women of Karavas learned the art of making fervolites lace from their mothers or grandmothers at a young age. I was taught how to make it by mother when I was eight».

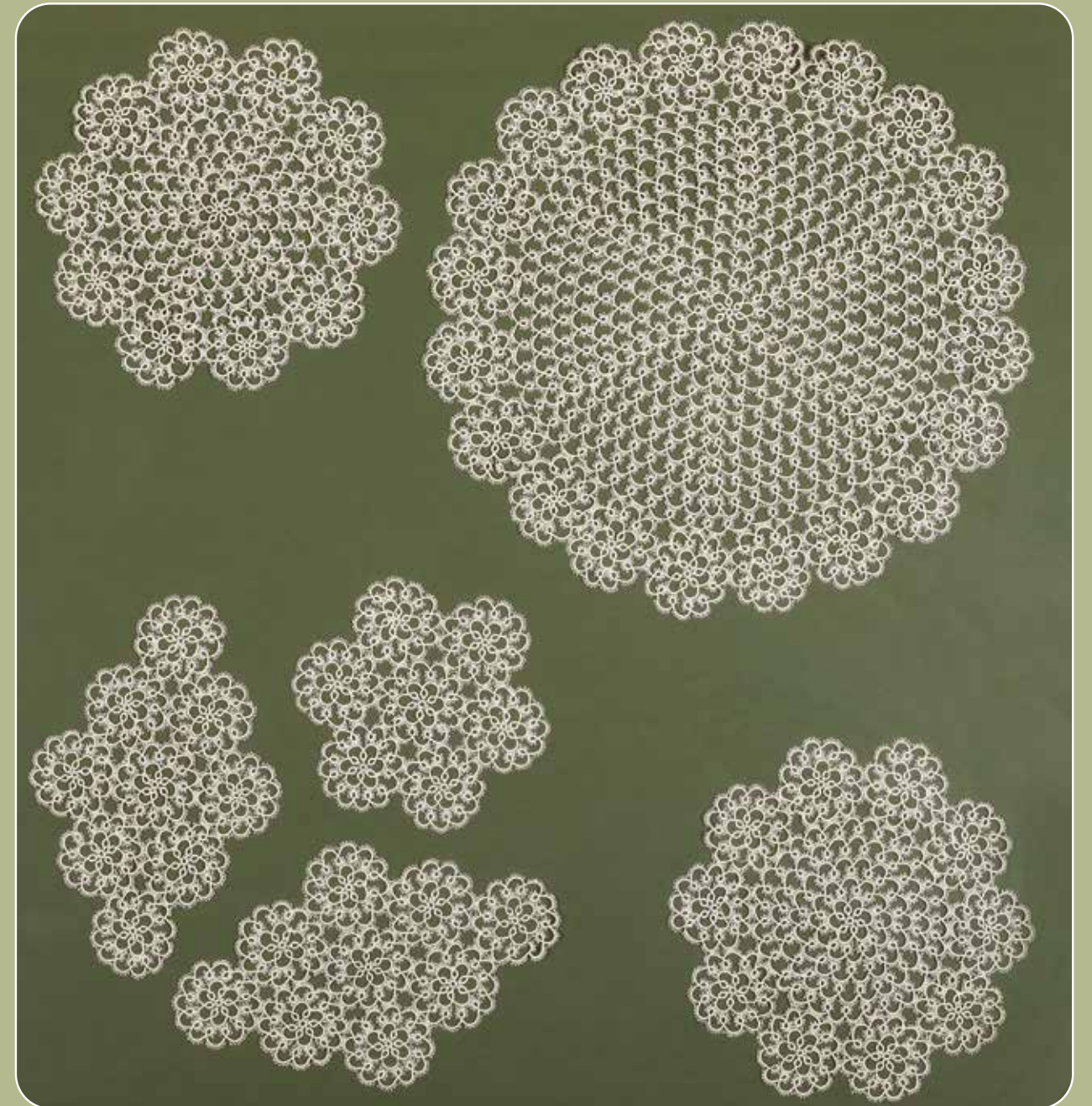
(*Nania Charalambous-Antoniadou, b. 1944*)

«It's relaxing. I pick it up every evening – every evening I will pick it up, even if it's to make just one little moon, it is my relaxation».

(*Androula Koukoulidou-Kozakou, b. 1955*)

«If you teach what you know, you hand it on. We are getting old! They are all dead!»

«I was an instructor at the Ministry of Agriculture. They came from the Ministry [Department of Agriculture] in 2007 and said they were thinking of setting up groups in different villages and proposed that I should go to each village once a week and teach them how to make fervolites lace.

Στο εξωτερικό, σε συγγενείς. Τζαι δεν έβρισκα να 'γοράσω. Τζαι λαλώ «Παναγία μου! Μα εν πράμα τούτον να το φήκουμεν να χαθεί;» Αφού οι μεγάλες επεθανίσκαν, οι νέες εδουλεύκαν, εξαπολήσαν το. Έν τζι εσύφφερεν να κάμουν φερβολιτούδιν. Επηαίναν στα εργοστάσια ο κόσμος, εδουλεύκαν.»

«Τζι εξεκίνησα [να διδάσκω φερβολιτέ]. Επέμπαν με στον Αγρόν, διότι τζει πάνω το Τμήμα Γεωργίας έσει χώρο, έσει κτήριο, που κάμνουν διάφορες εργασίες. Τζι εμεινίσκαμεν μίαν εβδομάδαν. Έμενα στον Αγρό αλλά στα άλλα χωριά επήαινα τζι έρκουμεν.»

Επληρώνουμεν σαν εκπαιδευτρια. Ακόμα τζαι τα οδοιπορικά επληρώναν μου τα. Επειδή ήταν ούλλη μέρα τζαι μια εβδομάδα συνεχόμενη, έν έρκουνταν εργαζόμενες. Έτυχε φορά να μου φέρουν δεκαεπτά κοπέλες. Έρκουνταν, ήταν δωρεάν η διαμονή τους, νομιζω εδιούσαν μίαν λίρα την ημέρα για το φαΐν τους για τη διαμονή τους, έσει ξενώνα τζειπάνω. Έκαμνα στον Αγρό, στην Μαλούντα, στο Αρεδιού, στην Φλάσου, στην Κοφίνου, στον Κόρνο, στην Αθηνού. Έχω τέσσερεις-πέντες μαθήτριες που την Γαλάτα.» Διότι η μια εθώρεν την άλλην που έκαμνεν τζι έρκετον. Μετά εσταματήσαν το [πρόγραμμα]. Εν αθθυμούμαι πότε ακριβώς. Πρέπει τέσσερα-πέντε χρόνια να 'καμνα».

«Στο Πολιτιστικό Ίδρυμα των Καραβιωτών έρκουμαι ένα πρωινό τζι ένα δειλινό. Διότι έσει κοπέλες που έν' μικρές, έν' εργαζόμενες. Οπότε έρκουμαι τη νύχτα. Οι περισσότερες έν'

When they told me, I said, «For fervolites, I will even go to Paphos!» I didn't even ask my husband if he agrees. I was so excited. Because I said I would do this thing and that was how I had it in my mind. I wanted to buy some fervolites lace, I wanted to send some to relatives abroad, and I didn't have any that I had made. And I couldn't find any to buy anywhere. And I thought, «My God, what a thing we have allowed to disappear!

The older women were dying, the young ones went out to work - they abandoned it. There was no money in making lace. People went to the factories - they went to work».

«So I started teaching them [how to make fervolites lace]. They sent me to Agros village, because the Department of Agriculture has a building there, where they do various things. And we would stay for a week. I used to stay in Agros, but I went to other villages, I was paid as an instructor. They even paid my travelling expenses.

The training was all day and for a whole week, so working women couldn't come. One time they brought me 17 women to teach. They would come there, stay there for free - I think they paid one pound a day for food and board - there was a hostel up there. I taught in Agros, Malounda, Arediou, Flasou, Kofinou, Kornos, Athienou. I had four or five students from Galata. They saw the others making lace so they would come too. Then [the programme] stopped. I can't remember exactly when. I must have taught it for four or five years».

Καραβκιωτούδες. Τζι έν' νεαρές. Έρταν κορούδες που 'ταν στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Έρτεν κορούδα μέσα στα Χριστούγεννα, η οποία έν' σε πανεπιστήμιο στην Αγγλία. Που την Λάπηθον η κορούδα. Έχω κορούδα που εσπούδασε δικηγόρος στο Πανεπιστήμιο Κύπρου τζι ήρτεν τζι έμαθεν. Τούντο πράμαν διά μου μεγάλην χαράν. Διότι μια μικρή κοπέλα εννά μάθει τζαι πάρακατω. Αφού έρκουνται κορούδες που κάμνουν οι μαμάδες τους τζαι δεν τους εμάθαν.

Οι Καραβκιώτισσες πάντα ελαλούσαν «Ού έν' δύσκολον, έν το μαθαίνεις!» Τζαι σε χωριά είπαν μου κοπέλες, μετά την προσφυγιά που εσκορπίστην ο κόσμος, «είχαμεν Καραβκιώτισσες τζι εκάμναν τζι επουλούσαν. Εχώνουνταν,» λαλεί μου, «έν εθέλαν να μας δείξουν.» Τζαι τούντο πράμαν εγώ εθεώρησα το αμαρτία. Διότι το να δείξεις τζείνον που ξέρεις εννά το φήσεις. Μεγαλώνομεν! Επεθάναν ούλλες! Τζαι δεν εμάθαν μίαν κοπέλαν».

(Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά, γ. 1945)

«Αρραβωνιάστηκα το 1976. Ο σύζυγός μου εργάζετον στο Ντουμπάι. Το 1977 επαντρευτήκαμε και επήγαμε μαζί. Μαζί εζήσαμε τέσσερα χρόνια στις Αραβικές χώρες κι επιστρέψαμεν Κύπρο. Στο Ντουμπάι εγνώρισα μίαν κοπέλα που εγνώριζεν από τον φερβολιτέ και της εζήτησα να με μάθει κι εμένα.

Μέχρι να μου στείλει [από την Κύπρο] η μάμα μου το μακουκούδι και την κουβαρίστραν έφυγεν η κοπέλα, οπότε δεν τον έμαθα. Το είχα όμως καμό! Ε και μετά όταν επέθανεν τζι ο

«I teach one morning and one afternoon at the Karavas Cultural Centre. Young women, women who go to work, attend the classes. So I teach in the evenings. Most of them are from Karavas. They are young. Young women who study at Cyprus University.

One young woman who was studying at a university in England came during the Christmas holidays. She was from Lapithos. There was another girl who was studying law at Cyprus University and she came to learn how to make fervolites lace. This makes me so happy. Because a young woman will teach fervolites to the younger generation. Young women came to me whose mothers make lace but didn't teach them.

The women of Karavas always used to say - 'It's too hard, you won't be able to learn!' At the villages, some women told me - after we became refugees and people were dispersed everywhere - 'there were women from Karavas who made lace and sold it. They used to hide', they told me - 'they didn't want to teach us'. I considered this a sin. If you teach what you know, you hand it on. We are getting old! They are all dead! And they refused to teach anyone».

(Kallistheni Koshiari-Louca, b. 1945)

«I got engaged in 1976. My husband was working in Dubai. In 1977 we got married and went there together. We lived in the Arab countries for four years and then came back to Cyprus. In Dubai I met a woman who knew how to make fervolites lace and I asked her to teach me.

σύζυγός μου, τηλεφώνησεν μου μιαν ημέραν η Καλλισθένη και μου είπε «Αντρούλα θέλω να ρθεις, κάμνω μαθήματα. Θέλω να έρθεις να σου μάθω τον φερβολιτέ».

(Ανδρούλα Κουκουλίδου-Κοζάκου, γ. 1955)

**«Υπομονή τζι υπομονή,
μόνον έτσι το μαθαίνουν»**

«Όταν επήγα να μάθω τον φερβολιτέ, πάντα όλοι ελέγαν «από μικρή το μαθαίνεις για να το καταφέρεις.» Ίσως τούτο το άγχος ότι εμεγάλωσα να το μάθω, άγχωνε με. Αλλά είχα τόσο μεγάλο πείσμα που έλεα «πρέπει να το μάθω γιατί μ' αρέσκει».

Τζαι πράγματι έμαθα το, δουλεύω το, όι τόσο γρήγορα αλλά δουλεύω το καλά τζι έκαμα ό,τι ήθελα τζαι συνεχίζω να κάμνω. Ήθελα δαντέλα πρώτα να κατασκευάσω για να κάμω ένα αμπαζούρ.

Το κατασκεύασα. Ήταν το πιό δύσκολο μου κέντημα όμως γιατί ήταν το πρώτο, ίσως να 'ταν και λλίο δύσκολο το σχέδιο που βρήκα. Όμως εκατάφερα τα. Έβαλα στόχο πότε να το τελειώσω και το ετέλειωσα. Τωρά κατασκευάζω ένα μεγάλο πετσετάκι, γιατί μικρά έχω».

(Ανδρούλα Κουκουλίδου Κοζάκου, γ. 1955)

**«Πρώτα-πρώτα πρέπει να το θέλει,
δηλαδή μέσα της να πει
«τούντο πράμα θέλω να το κάμω»**

Άμαν πεί τούτο το πράμα που τζειαμαί τζαι τζει έν' δική μου δουλειά. Θα την κάτσω κάτω, θα της μιλήσω, θα πκιάω τα σέρκα της, δηλαδή

But she left before my mother sent me a shuttle and bobbin from Cyprus, so I didn't learn. I really wanted to though! Later, when my husband died, Kallisthene called me one day and said, «Androula, I want you to come, I am giving lessons. I want you to come and learn how to make fervolites lace».

(Androula Koukoulidou-Kozakou, b. 1955)

«When I went to learn how to make the lace, everyone said, 'you need to learn how to do it when you are young, otherwise you won't be able to». Perhaps I was stressed and anxious that I was too old to learn. But I was so insistent.

**«Patience, patience;
It is the only way to learn»**

I used to say «I must learn because I like it». And I did learn. I work at it, not very fast, but I do it well, and I did what I wanted, and I still do. I wanted to make lace in order to make a lampshade. I made it. It was my most difficult embroidery because it was the first one.

Perhaps the design I found was quite hard as well. But I managed it. I set myself a target for finishing it and I succeeded. Now I am making a large doily, as I have got small ones»

(Androula Koukoulidou-Kozakou, b. 1955)

**Above all she must want it, she must say
to herself «I want to do this thing»**

After that, it's up to me. I will sit her down, talk to her, take her hands – when they are having

τζειαμαί που δυσκολεύεται κρατώ τα δάχτυλά τους, «κράτε τα δάχτυλα σου ως τζειαμαί για ναν' η κλωστή πάνω τζαι να μεν σου πέφτει» τζαι «τράβα το μακουκούδι σου να τεντώσει.» Έν' με δύο κλωστές που γίνεται ο φερβολιτέ. Η καμάρα γίνεται τζαι με την κουβαρίστρα τζαι το μακουκούδι, το γυριλλούδι γίνεται μόνο με το μακουκούδι. Αν δεν τραβήσεις το μακουκούδι σου ναν τεντωμένη η κλωστή τζαι ναν χαλαρή η κλωστή που έν' πά' στα δάχτυλα, εννά δηθεί, εννά γίνει κόμπος, Τζειαμαί έν' η δυσκολία.»

(Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά, γ. 1945)

«Δεν πρέπει να γίνεται κόμπος το μακουκούδι. Πρέπει να το κάμεις με τέτοιο τρόπο που να μπορείς μετά αν το μαζέψεις. Ε τζαι κάπου εκεί εγίνετουν κόμπος, έν' δύσκολο να το ξηλώσεις. Αλλά εντάξει, σιγά σιγά.»

(Ανδρούλα Κουκουλίδου-Κοζάκου, γ. 1955)

«Τα υλικά, όταν με πκιάσουν «είντα 'ν' που να φέρω;» «Θα φέρεις δύο κουβαρίστρες, μακουκούδι, ένα σμιλί που να περνάς που μέσα τζι ένα βελόνιν ή μιαν καρφίτσαν. Μακουκούδι έσει στην Ζάκο πλαστικά, φέρνουν που τα ίντερνετ, κάμνει η [Υπηρεσία] Χειροτεχνίας ξύλενα, κάμνει μου τζι ένας που την Λεμεσό. Η κουβαρίστρα το ντεμισέ για να κάμεις το παραδοσιακό, θα κάμεις ή το εκρού το χρώμα, το μπεζ ή το άσπρο. Τζαι είναι νούμερο τριάντα, είκοσι, σαράντα, πιο λεπτό, ανάλογα. Στην αρχή, ή τριάντα θα τους πω να φέρουν ή είκοσι. Ούτως ώστε να έν' λλίων πιο χοντρούδα [η κλωστή] να μπορέσουν να μάθουν τον πόντο, να δουλέψουν.

Πολλές φορές φέρνω τους κουβαρίστρα νούμερο δέκα, κομμάθκια [κλωστές], τζαι βάλλω τες να

difficulties I hold their fingers, «hold your fingers like that so that the thread is on top and doesn't fall down», and «pull your shuttle until it is taut». Fervolites lace is made with two strands of thread.

The arch can be made either with the bobbin or the shuttle, the circle can be made only with the shuttle. If you don't pull your shuttle so that the thread is pulled taut and the thread on your fingers is loose, it will get tied into knots. That is where the difficulty lies».

(Kallistheni Koshiari-Louca, b. 1945)

«The shuttle must not get tangled up. It must be done in such a way so that you can gather it up afterwards. If it gets tangled into knots, it is difficult to untangle. But ok, slowly-slowly».

(Androula Koukoulidou-Kozakou, b. 1955)

«When they ask me what materials to bring, I tell them, 'bring two bobbins, a shuttle, a crochet needle you can thread through, and a needle or a pin. You can buy plastic shuttles at Zako, or order them online; the Handicraft Service makes wooden ones, and someone in Limassol makes them for me too.

The DMC bobbin for making the traditional lace is ecru, beige or white. And they can be number 30, 20, 40, or finer, depending. To begin with, I will ask them to bring a 30 or 20, so that the thread is a little thicker and they can learn to make the knots and work more easily.

I often bring a number 10 bobbin and lengths of thread, and get them to learn to make the knots

μάθουν τον πόντον πρώτα με τζείνον τζαι μετά εννά πιάουν τις κουβαρίστρες τους να τυλίξουν πάνω στο μακουκούδι τους τζι εννά αρχίσουν να κάμνουν το κέντημα τους. Ξεκινούν με το παραδοσιακό το κέντημα, το στρογγυλό.

Πρώτα κάμνεις το εσωτερικό, πάνω σε τζείνο ενώνεις τον επόμενο γύρο, διά γυρόν, κάμνει τον επόμενο, τον επόμενο, ως ένα σημείο τζαι μετά βάλλει τους φεγγαράδες. Διότι πρέπει να μάθει να κάμνει μουτούδι. Για να βάλει μετά τους φεγγαράδες, να μάθει να ενώνει το ένα με το άλλο. Συνήθως το πρώτο [τους κέντημα] καδρώνουν το για να θυμούνται.

Τζαι συνεχιίζουν. Μετά, λαλεί, θέλω να κάμω μια δαντέλα, να μπει πάνω σε ύφασμα, να κάμει σιεμέ και να βάλουν την δαντέλα γυρόν. Εκάμαμεν αμπαζούρ. Βάλλει την τζαι κρέμεται στο τέλος του καπέλου [του αμπαζούρ] γυρόν. Ξέρεις τι ωραίο ένι;»

**«Ύστερα που το μαθαίνουν βάλουν με
μες στ' αγκάλια τους τζαι φιλούν με.
Έσει πιο μεγάλην ευχαρίστησην για
τούτον το πράμαν;**

Λαλώ τους «κάθε μια σας, ο κόπος που κάμνω για να μάθετε έν' σαν να γεννώ ένα μωρό, γι' αυτό θέλω να το δείχνετε τζαι αλλού. Ποττέ σας να μεν αρνηθείτε σε μιαν ποννά 'ρτει να σας πει θέλω να το μάθω.»

(Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά, γ. 1945)

«Ο φερβολιτές έν' όπως το λουλούδι»

«Όταν μικρή ασχολούμουν τα καλοκαίρια με τον φερβολιτέ, κοιτάζοντας τα μοτίβα, προσπαθούσα να μαντέψω. Ποιο λουλούδι άραγε αντιπροσώπευε το καθένα; Κάποτε

first on them before picking up the bobbins and wrapping thread on the shuttle and beginning to embroider properly. They begin with the traditional embroidery, the round one.

First you make the middle part, then you join the next circle on that, you turn it round and make the next one, and the next, up to a point, and you then add the moons. They must learn to embroider the lace into little points, in order to then add the moons; they must learn to join the pieces together. Usually they frame their first embroidery so that they can remember it. And then they go on.

Then, for example, they say I want to make some lace to sew onto a piece of material and make a runner and put lace all around. We have made lampshades. They make lace and trim the lampshades with it. Do you know how nice that looks?»

**«After they have mastered it, they put
their arms around me and kiss me. Is
there anything more satisfying than that?**

I say to them: «The work I put into teaching you is like giving birth, that's why I want you to pass on the knowledge. Never refuse anyone who comes and asks you to teach them».

(Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά, b. 1945)

«Fervolites lace is like a flower»

«When I was a child I used to make fervolites lace in the summer, looking at the patterns, and trying to guess and wondering what flower each of them represents. Sometimes I thought

έλεγα πρέπει να είναι ο ανθός της λεμονιάς. Άλλοτε το γιασεμί ή το φούλι και κατέληγα στις μαργαρίτες που φύτερωναν στην αυλή του Αγίου Ευλαλίου. Αν κοιτάξετε προσεκτικά τη δαντέλα του φερβολιτέ, θα δείτε ότι τη χαρακτηρίζει η λεπτότητα και το γούστο.

Αυτά ήταν συνταιριασμένα με τις ευαισθησίες, την καλαισθησία και την υπομονή των Καραβιώτισσων. Η μητέρα μου έλεγε συχνά ότι οι Καραβιώτισσες «έβαζαν του ψύλλου χαλινάρι», δηλαδή ότι όλα τα χειροτεχνήματά τους χαρακτηρίζονταν από πολλή λεπτότητα που συνεπάγετο υπομονή και επιμονή. Σήμερα, βλέποντας όλα τα δημιουργήματά μας στον φερβολιτέ, καταλήγω ότι ο φερβολιτές είχε σαν έμπνευση το κάθε λουλούδι του Καραβά, από το πιο λαμπρό ως το πιο ταπεινό».

(Νάνια Χαραλάμπους-Αντωνιάδου, γ. 1944)

«Το μουτούδι έν' τζείνον που στολίζει τον πόντον. Ο φερβολιτές έν' όπως το λουλούδι. Πρέπει να κάμεις πάνω τζείνον το μουπούδι που εννά του δώσει την χάρην. Όπως έσει φύλλα το λουλούδι, έν' σαν ναν το φύλλον του λουλουδιού».

(Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά, γ. 1945)

«Μπορεί να μην είναι πολλά τα σχέδια αλλά είναι τόσον όμορφο το σχέδιο που θα το 'θελε η κάθε κοπέλα να το 'χει στο σπίτι της. Πρέπει να 'σεις τζαι λλίον φαντασίαν τι θα κάμεις. Να μεν μείνεις μόνο με το πετσετάκι. Το πετσετάκι δεν έχει πολλά σχέδια. Αλλά εννά βρεις σχέδια για τη ταντέλλα, να κάμεις άλλα πράματα, προχωράς».

(Ανδρούλα Κουκουλίδου-Κοζάκου, γ. 1955)

it must be lemon blossom or jasmine or plumeria and finally decided it was the daisies that grew in the church yard at St Eulalios. If you look closely at the lace, you will see how delicate and tasteful it is. This was directly linked to the sensitivities, aesthetic levels and patience of the women of Karavas.

My mother often used to say that the women of Karavas were able to 'place a bridle on a flea', in other words that their embroideries were characterised by extreme delicacy, which meant patience and persistence. Today, when I look at all the things we have created in fervolites lace, I come to the conclusion that fervolites was inspired by all the flowers of Karavas – from the grandest to the most humble».

(Nania Charalambous-Antoniadou, b. 1944)

«The little point is what decorates the knot. Fervolites is like a flower. You have to give it that little point that will give it its grace. Just like the leaves on a flower – it is like the leaf on a flower».

(Kallistheni Koshiari-Louca, b. 1945)

«There might not be a large number of designs but it is so beautiful that all women would love to have it in their homes. You need a little imagination to know what to do. Don't just make doilies. Doilies don't have many designs. But you can find designs for the lace and make other things, and you make progress».

(Androula Koukoulidou-Kozakou, b. 1955)

«I taught classes at the adult education centers, I exhibited my work as well. I gradually

«Έκαμνα μαθήματα στα Επιμορφωτικά, έκαμνα τζαι εκθέσεις. Λλίον-λλίον εξελίχτηκα. Διότι οι κοπέλες ούλλες εμπαιναν στα ίντερνετ, εβρίσκαν σχέδια, που περιοδικά. Εγώ ούλλη νύχτα εκάθουμουν τζι έβκαλλα τα σχέδια. Μετά εμπήκα τζαι στο κόσμημα. Σαν το βρασιόλι τούτο που φορώ 'εν' φερβολιτές. Αλλά εκάμαμεν σκουραλίκια, εβρίσκαν πράματα οι κοπέλες. Τζι εβάλαν τζαι τζείνες το μυαλόν τους λλίον-λλίον, τζείνες που 'ταν τζαι πιο παλιές.»

«Θεέ μου αν τα καταφέρω τζαι μάθω κόσμο να κάμνει τούντο κέντημα τζι 'εν χαθεί, ούτε ο Καραβάς εννά χαθεί».

«Εμένα κανένας δεν μου το βκάλλει που το μυαλόν ότι θα πάμεν στον Καραβά. Τζαι θέλω να πάει στον Καραβά [ο φερβολιτές]. Αν μεν τον πάρουμεν εμείς, να το πάρουν οι Καραβικωτούδες. Θεέ μου, αν τα καταφέρω τζαι μάθω κόσμο να κάμνει τούντο κέντημα τζι 'εν χαθεί, ούτε ο Καραβάς εννά χαθεί. Τζι η ελπίδα μου ένι ότι με τη βοήθεια του Θεού θα το πάρουμεν. Έβαλα το μέσα μου τζι έβαλα πείσμα».

(Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά, γ. 1945)

«Τα χρόνια πέρασαν και οι κοπέλες και οι νέοι του 1974 που φύγαμε κυνηγημένοι από τον παράδεισό μας πατήσαμε την τρίτη ηλικία. Κάναμε παιδιά και γίναμε γιαγιάδες και παππούδες. Το χρέος μας είναι να μεταλαμπαδεύσουμε αυτή την τέχνη στα παιδιά και στα εγγόνια μας».

(Νάνια Χαράλαμπος-Αντωνιάδου, γ. 1944)

«Μέσα από τη συμμετοχή μου στη «Νεολαία Καραβά», στο χορευτικό συγκρότημα της Νεολαίας αλλά και στην Επιτροπή Διατήρησης του Φερβολιτέ

got better at it. Because all the women went online and found designs from magazines. I would sit up all night working on the patterns. Then I got into jewellery as well.

This bracelet I am wearing is made from fervolites lace. We also made earrings, the women found ideas. They started to be more imaginative – especially the ones that had been doing it longer».

«My God, if I succeed in teaching people to make this lace, and it is not lost, then Karavas will not get lost either»

«I will not let anyone tell me that we will not go back to Karavas, I want it [fervolites] to go to Karavas. Even if we can't be the ones to take it, the younger women of Karavas will.

My God, if I succeed in teaching people to make this lace, and it is not lost, then Karavas will not get lost either. I have the hope that with God's help we will succeed. I feel it strongly inside me».

(Kallistheni Koshiari-Louca, b. 1945)

«The years have gone by and the young men and women of 1974 who were driven out of our paradise are now old. We have had children and grandchildren. It is our duty to pass on this craft to our children and grandchildren».

(Nania Charalambous-Antoniadou, b. 1944)

«Through my participation in the «Karavas Youth Municipal Council», in the association's dance group, as well as the Committee for the Preservation of Fervolites Lace, I feel that I am keeping alive my father's village through the memories of my grandparents, even though I have not lived there like they did.

νώθω ότι κρατάω στη μνήμη μου ζωντανό το χωριό του πατέρα μου με τις μνήμες των παπούδων και των γιαγιάδων και ας μην το έζησα όπως αυτοί. Πιστεύω είναι σημαντικό να κρατούμε την επαφή με το χωριό μας και να παλεύουμε καθημερινά ώστε να μην χαθεί αυτή η μνήμη.

Πιστεύω οι νέοι να βγουν μπροστά και να προβάλουν τον Καραβά, τις ομορφιές του, την παράδοση του. Ένα κομμάτι του είναι και ο φερβολιτές, ένα κέντημα και μια τεχνική που για τις Καραβιώτισσες αποτελεί θησαυρό!»

(Μαρία Πατσαλοσαββή, γ. 1984)

Συμμετέχοντες

1. Απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων με Καραβιώτισσες κεντήτριες για τις ανάγκες της έκδοσης, 2020, έρευνα: Δρ Αντιγόνη Πολυνεϊκή Ελένη Παγδατή [έτος γέννησης 1931] Χρυστάλλα Πολυκάρπου (Σοιριάρη) [έτος γέννησης 1943] Σωτήρα Φιούρη Ποταμίτου [έτος γέννησης 1944] Καλλισθένη Κοσιάρη Λουκά [έτος γέννησης 1945] Ανδρούλα Κουκουλίδου Κοζάκου [έτος γέννησης 1955] Μαρία Πατσαλοσαββή [έτος γέννησης 1984]

2. Απομαγνητοφώνηση από το Αρχείο Προφορικής Παράδοσης του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, έρευνα: Καλλιόπη Πρωτοπαπά και Χρυστάλλα Χαράλαμπος Ζωή Κωνσταντίνου [έτος γέννησης 1910] Καλλιόπη Τσαγγαρίδου [έτος γέννησης 1926]

3. Απομαγνητοφώνηση από το ντοκιμαντέρ «Καραβάς, η ψυχή μας», έρευνα – σκηνοθεσία Πέτρου Ι. Πετρίδη, έκδοση του Δήμου Καραβά και του Συμβουλίου Νεολαίας Δήμου Καραβά, Κύπρος 2011 Αναστασία Χατζηστεφάνου [έτος γέννησης 1927] Χαρίτα Βλάχου-Κύρκου [έτος γέννησης 1928] Βασιλική Χριστοδουλίδου [έτος γέννησης 1930] Μαρούλα Λοΐζου-Καϊμάκη [έτος γέννησης 1944] Καλλισθένη Κοσιάρη-Λουκά [έτος γέννησης 1945] Σωτηρούλα Κίτσιου-Τσιουρούτη [έτος γέννησης 1946] Ευτέρπη Παπαϊωάννου [έτος γέννησης 1935] Μαρούλα Παγδατή-Κωνσταντίνου [έτος γέννησης 1928]

4. Αποσπάσματα από το άρθρο «Το παραδοσιακό Καραβιώτικο κέντημα φερβολιτές», έκδοση Καραβιώτικα Δρώμενα, αρ. 8, 2015, συγγραφέας: Νάνια Χαράλαμπος [έτος γέννησης 1944]

I believe it is important to keep in touch with our village and keep fighting to keep its memory alive. Young people must come forward and promote Karavas, its beauties and traditions. And a part of that is fervolites lace, an embroidery and technique that is a treasure for the women of Karavas!»

Maria Patsalosavvi, b. 1984

Interviews

1. Transcription of interviews with embroiderers from Karavas for the needs of the publication, 2020, research: Dr Antigone Polyneiki Eleni Pagdati [born 1931] Chrystalla Polykarpou (Shirari) [born 1943] Sotira Fiouri Potamitou [born 1944] Kallistheni Koshiari Louca [born 1945] Androula Koukoulidou Kozakou [born 1955] Maria Patsalosavvi [born 1984]

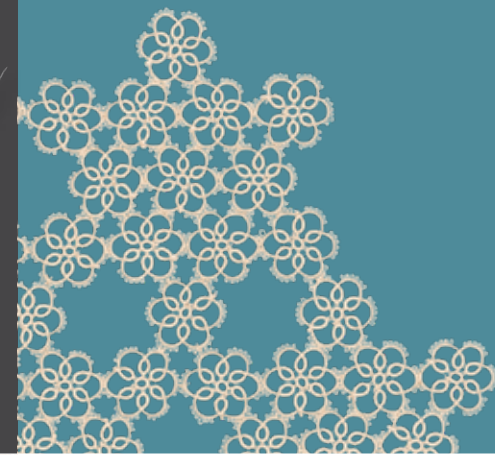
2. Transcription from the Archive of Oral Tradition of the Scientific Research Centre, research: Kalliopi Protopapa and Chrystalla Charalambous Zoe Constantinou [born 1910] Kalliopi Tsangaridou [born 1926]

3. Transcription from the documentary 'Karavas, our soul', research-direction Petros I. Petrides, published by Karavas Municipality and Youth Board of Karavas Municipality, Cyprus 2011 Anastasia Hadjistefanou [born 1927] Charita Vlachou-Kyrkou [born 1928] Vasiliki Christodoulidou [born 1930] Maroula Loizou-Kaimakki [born 1944] Kallistheni Kosiari-Louca [born 1945] Sotiroula Kitsiou-Tsiourouti [born 1946] Efterpi Papaioannou [born 1935] Maroula Pagdati-Constantinou [born 1928]

4. Excerpts from the article «The traditional fervolites embroidery of Karavas», published by Karaviotika Dromena, no. 8, 2015, author Nania Charalambous [born 1944]

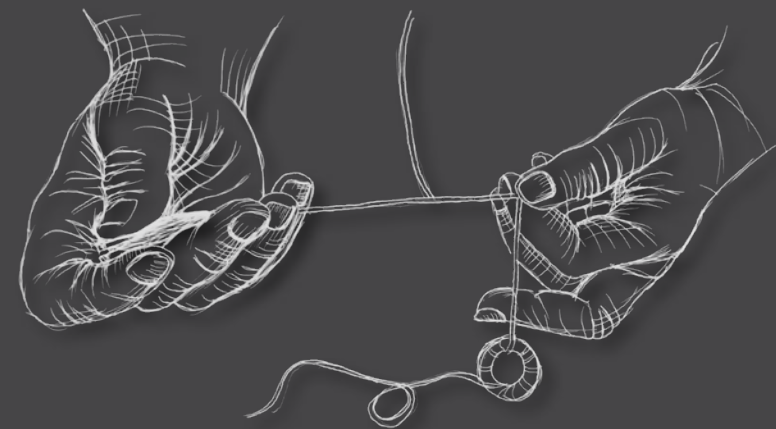

Η τεχνική, τα μοτίβα και τα παραδοσιακά σχέδια του φερβολιτέ

The technique, motifs and traditional designs of ferial lace

Η ύφανση με σαΐτα είναι η πιο παλιά μέθοδος κατασκευής της δαντέλας

Ferial lace made with a shuttle is the earliest method of creating tatted lace.

▶ Η τεχνική, τα μοτίβα και τα παραδοσιακά σχέδια του φερβολιτέ

Νάνια Χαραλάμπους, Μαρούλα Μανώλη, Καλλιόπη Πρωτοπαπά, Σωτήρα Ποταμίτου

Η δαντέλα πλέκεται στα δάκτυλα του αριστερού χεριού με μια μικρή σαΐττα, το μακουκούδι και είναι ένας συνδυασμός πόντων και θηλειών.

Τα σύνεργα

Συνήθως χρησιμοποιούμε κουβαρίστρα μεζ DMC No 40.

Γενικά χρησιμοποιούμε δυο κλωστές. Την κλωστή μιας κουβαρίστρας και κλωστή τυλιγμένη στο μακουκούδι. Χρησιμοποιούμε επίσης ένα ψαλιδάκι και ένα βελόνη.

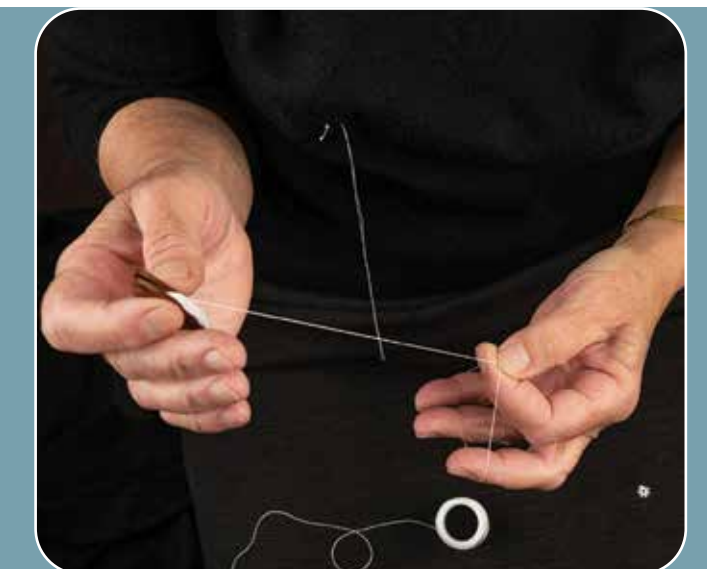
▶ The technique, motifs and traditional designs of ferial lace

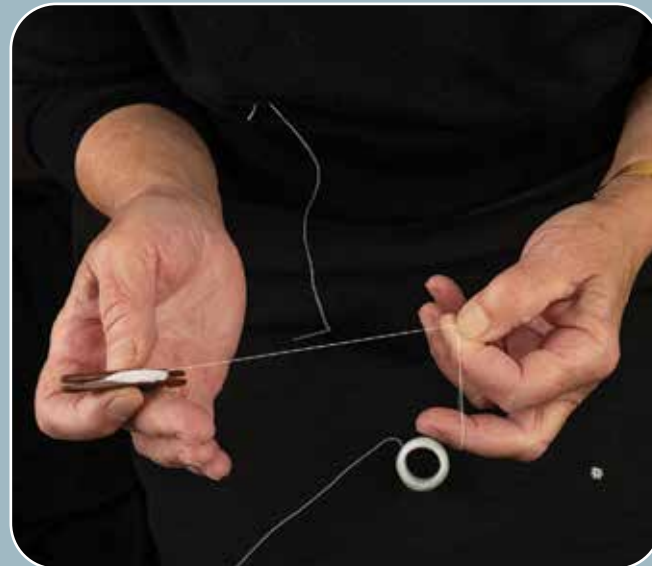
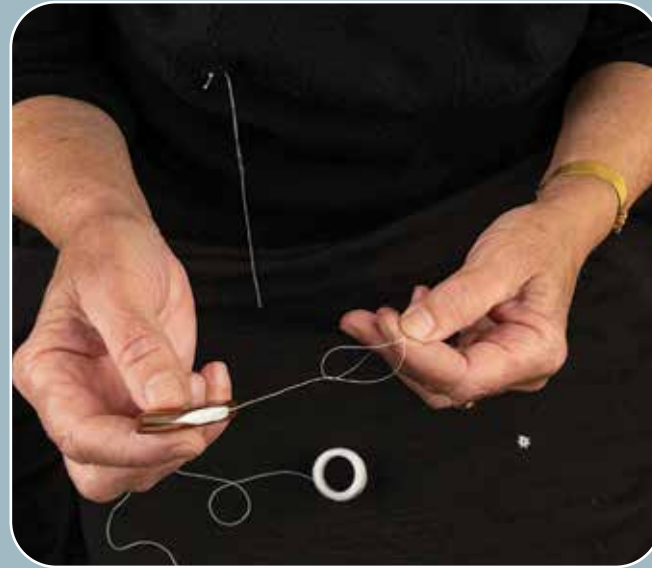
Nania Charalampous, Maroula Manoli, Kalliopi Protopapa, Sotira Potamitou

The lace is woven on the fingers of the left hand with a small shuttle or makoukoudin and is a combination of knots and loops.

The equipment

A beige bobbin DMC No 40 is generally used. Two threads are generally used. The thread of the bobbin and thread wound on the shuttle. A small pair of scissors and a needle are also used.

Βασικοί πόντοι του φερβολιτέ

Βασική πλέξη ο ειδικός κόμπος, δηλαδή το δέσιμο της κλωστής, που σχηματίζεται από δυο πόντους [α, β1] **[πρώτο στάδιο]**

Η κλωστή τυλίγεται γύρω από τα δάκτυλα του αριστερού χεριού σχηματίζοντας κύκλο και κρατάμε τη σαίττα [μακουκούδι] με το δεξί χέρι.

Πόντος α:

Για να σχηματιστεί ο ειδικός κόμπος, περνούμε το μακουκούδι μέσα από τον κύκλο της κλωστής, μεταξύ του μεσαίου δακτύλου και του παράμεσου από μέσα προς τα έξω, λυγίζοντας τα δυο τελευταία δάκτυλα.

Λυγίζουμε το μεσαίο δάκτυλο για να περάσει η θηλιά και στη συνέχεια το τεντώνουμε για να οδηγήσουμε τη θηλιά στο σημείο της ένωσης των κλωστών. Ο δείκτης και ο αντίχειρας πρέπει να κρατούν σταθερά το σημείο ένωσης των πόντων.

Ταυτόχρονα το δεξί χέρι με το μακουκούδι υψώνεται σιγά σιγά, ώστε το μακουκούδι να είναι ευθεία προς τα δεξιά.

Η κίνηση πρέπει να είναι χαλαρή, να σχηματίζεται το γ, για να μη δεθεί ο κόμπος. Ο κόμπος πρέπει να ανοίγει και να κλείνει, η κλωστή να κυλά, να κινείται.

Basic fervolites knots

The basic weave, the special knot, i.e. the tying of the thread, which is made up of two knots [a, b1] [stage one]

The thread is wound around the fingers of the left hand forming a circle and the shuttle (makoukoudin) is held in the right hand.

Knot a:

In order to form the special knot, the shuttle is passed through the circle of thread, between the middle and ring fingers from the inside in an outward direction, with the last two fingers bent.

The middle finger is bent so that the loop can pass through, and then straightened in order to lead the loop to the point where the two threads meet. The point at which the knots meet must be held steady by the index finger and thumb.

At the same time the right hand holding the shuttle is raised slowly so that the shuttle is straight and faces to the right.

The movement must be smooth and relaxed, forming c, so that the knot does not tighten. The knot must be able to open and close so that the thread can move and slide through.

Πόντος β1: Επαναλαμβάνουμε την ίδια κίνηση, περνώντας όμως το μακουκούδι από έξω προς τα μέσα, αντίθετα από την πρώτη κίνηση. Το μεσαίο δάκτυλο τεντώνει και καθοδηγεί την κλωστή, ώστε ο δεύτερος πόντος να συναντήσει τον πρώτο.

Σε αυτό το σημείο ελέγχεται αν το ζευγάρι των πόντων δέθηκε αρμονικά. Για να το ελέγξουμε, τραβούμε την κλωστή με το μακουκούδι προς τα έξω και, αν η κλωστή μετακινείται ανάμεσα στους πόντους, οπότε ανοιγοκλείνει ο κύκλος της κλωστής, το δέσιμο είναι σωστό.

Επαναλαμβάνουμε τις δυο κινήσεις, α, β1, ανάλογα με το σχέδιο.

Πόντος β2: θηλιά, το φικλούδιν [δεύτερο στάδιο]

Κάνουμε τον πόντο β2 ως εξής:
Σχηματίζουμε τρεις πόντους, όπως προηγουμένως: α, β1, α.

Δουλεύουμε όπως στον πόντο β1, αλλά αφήνουμε τον πόντο σε μια απόσταση από τον πόντο α, σχηματίζοντας θηλιά [φικλούδι]. Στη συνέχεια, κρατώντας με τα δυο δάκτυλα, τον δείκτη και τον αντίχειρα, τη θηλιά, κάνουμε έναν πόντο α και αφήνουμε τη θηλιά να κλείσει μαζί με τον πόντο, σχηματίζοντας το φικλούδι.

Knot b1: The same movement is repeated, but this time the shuttle is passed from the outside inwards, in the opposite direction from the first movement. The middle finger stretches and guides the thread until the second knot meets the first.

At this point it is important to check whether the pair of knots have been joined together harmoniously. In order to check this, the thread is pulled outwards with the shuttle and, if the thread can move between the knots and the circle can open and close, it was tied correctly.

The two movements - a, and b1 are repeated depending on the design.

Knot b2: loop (fikloudin) [stage two]

Knot b2 is made as follows:
Three knots are formed as before: a, b1, a.

Proceed as with knot b1, but leave the knot at a distance from knot a, forming a loop [fikloudi]. Then, grasping the loop between the index finger and thumb, make a knot a, and allow the loop to close together with the knot to form the fikloudi.

Φεγγάρι, η βάση του φερβολιτέ

Γενικά χαρακτηριστικά του φερβολιτέ

Βάση του φερβολιτέ είναι ένα στρογγυλό σχήμα, το λουλούδι ή φεγγάρι, που αποτελείται από τρεις επάλληλους κύκλους. Ο πρώτος μικρός κύκλος είναι το κεντρικό γυριλλίν. Με τον δεύτερο κύκλο σχηματίζεται το φεγγαρούδι και με τον τρίτο συμπληρώνεται το φεγγάρι.

A. Ο πρώτος κύκλος του φερβολιτέ, το κεντρικό γυριλλίν

Το γυριλλίν έχει έξι φικλούδκια [θηλιές]. Πλέκουμε τους πόντους α, β1, α, β2, ώσπου να σχηματιστούν έξι φικλούδκια [θηλιές]. Προσπαθούμε τα φικλούδκια να είναι μικρά, μόλις να χωρεί η μύτη του βελονιού, και ομοιόμορφα. Για το έκτο φικλούδι, κάνουμε τους πόντους β2 και α και κλείνουμε σχηματίζοντας τρεις πόντους, όπως στην αρχή, δηλαδή β1, α, β1.

Πώς κλείνουμε τον κύκλο:

Αφού ελευθερωθεί η κλωστή σιγά σιγά από τα δάκτυλα, τραβούμε την κλωστή της σαίπτας [μακουτζιού] κρατώντας με τον δείκτη και τον αντίχειρα τον φερβολιτέ, ώστε να κλείσει ο κύκλος.

Για να στερεωθεί, δένουμε τις δυο άκρες της κλωστής, δηλαδή την άκρη της κλωστής της κουβαρίστρας με την άκρη της κλωστής της σαίπτας [μακουτζιού], με δυο κόμπους σφικτούς και το κόβουμε με το ψαλιδάκι από τη βάση. Μερικές γυναίκες προτιμούσαν να σχηματίσουν πολλά γυριλλιά και να τα έχουν έτοιμα για χρήση στη συνέχεια, ανάλογα με το σχέδιο.

The fengari (moon) the basis of fervolites

General characteristics of fervolites

The basis of fervolites lace is a circular shape, the flower or moon, which is made up of three concentric circles. The first small circle is the central gyrillin. The second circle forms the fengaroudin) [little moon], and the third completes the fengari [moon].

A. The first circle of fervolites lace, the central gyrillin

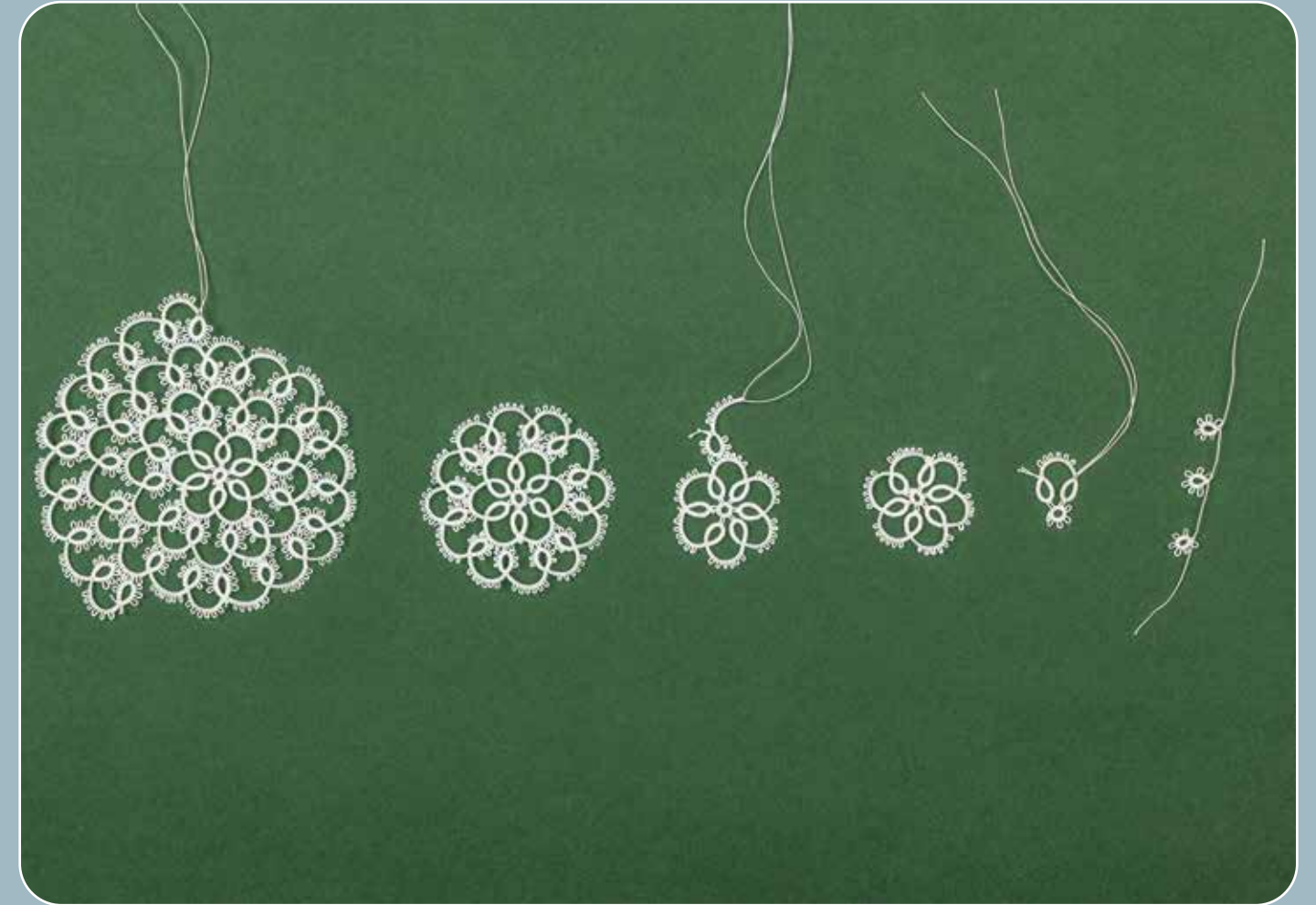
A gyrillin has six fiklouthkia [loops]. Knots a, b1, a, b2 are woven until 6 fiklouthkia [loops]. Efforts must be made to ensure that the loops are small, just big enough for the point of the needle to pass through, and uniform. For the sixth fikloutdi [loop], knots b2 and a are made and they are closed by making three knots as at the beginning – i.e. b1, a, b1. β1.

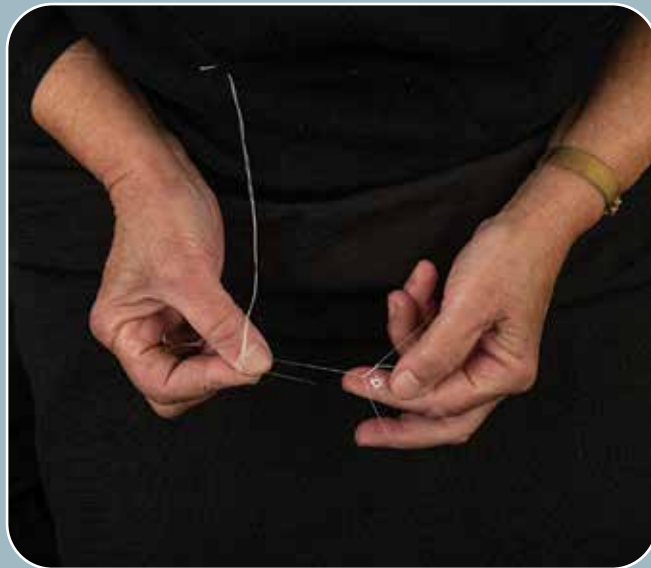
Closing the circle:

After slowly releasing the thread from the fingers, the shuttle [makoutzi] thread is pulled while holding the fervolites between index finger and thumb, so that the circle closes.

To make it fast, tie the two ends of the thread, i.e. the end of the bobbin thread to the end of the shuttle [makoutzi] thread in two tight knots and cut with scissors from the base.

Note: Some women preferred to shape several gyrillia and have them ready to use later depending on the design.

Β. Ο δεύτερος κύκλος του φερβολιτέ, το φεγγαρούδι

Γυρίζουμε στην άλλη πλευρά τον φερβολιτέ. Γενικά τα γυριλλούδκια γίνονται στη μια πλευρά και οι καμάρες στην άλλη. Για να σχηματιστεί το φεγγαρούδι πλέκουμε έξι γυριλλούδκια χωρίς φικλούδκια και έξι καμάρες.

α. Γυριλλίν, κύκλος, χωρίς φικλούδκια [τρίτο στάδιο]

Κάνουμε δέκα ζευγάρια πόντων [α, β1] και το ενώνουμε με το κεντρικό γυριλλίν.

Για να ενώσουμε πάνω στο κεντρικό γυριλλίν ένα άλλο περνούμε με το βελόνι την κλωστή που είναι γύρω από τα δάκτυλα μέσα από το πρώτο φικλούδι που βρίσκεται στο κεντρικό γυριλλίν και σχηματίζεται μια θηλιά.

Περνούμε την κλωστή με το μακουκούδι από τα μέσα προς τα έξω μέσα από τη θηλιά, κρατούμε το μακουκούδι τεντωμένο προς τα δεξιά, ο παράμεσος τεντώνει και καθοδηγεί στο κλείσιμο της θηλειάς, πάντα προσέχοντας να μη δεθούν οι κόμποι.

B. The second fervolites circle The fengaroudin [moon]

We now turn to the other side of the lace. In general gyrillouthkia were made on one side and arches on the other. In order to form the fengaroudi [small moon] six gyrillouthkia are woven without fiklouthkia [loops] and six arches.

a. Gyrillin, circle, without fiklouthkia [loops] [stage three]

Form ten pairs of knots [a, b1] and join them to the central gyrillin.

In order to join a second gyrillin [circle] to the central one, using the needle, thread the yarn that is wound round the fingers through the first loop in the central circle.

Pass the thread with the shuttle from the outside inwards through the loop, holding the shuttle stretched towards the right. The middle finger straightens and guides the thread until the loop closes, with care so that the knots do not tighten.

Συνεχίζουμε με άλλα δέκα ζευγάρια [a, β1] και κλείνουμε με τον ίδιο τρόπο, όπως προηγουμένως στο κεντρικό γυριλλίν.

Γυρίζουμε τον φερβολιτέ από την άλλη πλευρά.

Continue with another ten pairs [a, β1] and close in the same way as before on to the central gyrillin [circle].

Turn the fervolites the other side round.

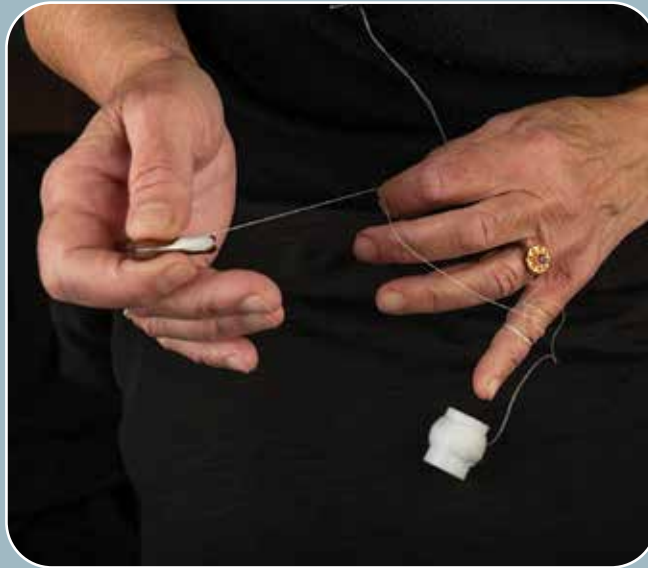

Του τόπου μας ο αέρας και των προγόνων τα γονίδια δεν μας αφήνουν ήσυχους. Η δημιουργία είναι στο μυαλό και στα χέρια μας. Η τέχνη ομορφαίνει τη ζωή και σίγουρα το φερβολιτέ την κάνει ακόμα ομορφότερη.

Τη λεπτή κλωστή σπρώχνει απαλά, ρυθμικά ο κατεβάτης και φτιάχνει καμαρούδες όμοιες με τις βουνοκορφές που χαϊδεύει, φεγγαράδες που φωτίζουν θάλασσα και φυλλωσιές δέντρων στο βουνό. Κάθε σειρά που τελειώνει κι ένα κύμα αντίκρου στο μπαλκόνι μας, όλη η σύνθεση μπουκέτο από λουλούδια της πλαγιάς και της αυλής μας, χρώματα και μυρωδιά κι αέρας της Κερύνειας και του Πενταδάκτυλου.

Καίτη Αναστασιάδου, «Η τέχνη του φερβολιτέ, Καραβιώτικα Δρώμενα, αρ. 6, 2013.

β. Καμάρα [τέταρτο στάδιο] [7 πόντοι, 6 φικλούδκια, 7 πόντοι]

Πιάνουμε κλωστή από την κουβαρίστρα, τυλίγουμε στο μικρό δάκτυλο περίπου ένα πόδι κλωστή και μένει ελεύθερη η άκρη της κλωστής.

Πιάνουμε την άκρη της κουβαρίστρας και τη βάζουμε δίπλα στην κλωστή της σαΐπας και αρχίζουμε τα ζευγάρια των πόντων, δένοντας με αυτό τον τρόπο την κλωστή της κουβαρίστρας με τον υπόλοιπο φερβολιτέ.

Κάνουμε επτά πόντους δηλαδή: α, β1, α, β1, α, β1, α.

Σχηματίζουμε το φικλούδι,. Κάνουμε έξι φικλούδκια με τον ίδιο τρόπο, όπως προηγουμένως [α, β1, α, β2] και καταλήγουμε με επτά πόντους, δηλαδή: α, β1, α, β1, α, β1, α.

Με τον τρόπο αυτό σχηματίσαμε το καππωτό μέρος της δαντέλας, την **καμάρα**.

b. Arch [stage four] [7 knots, 6 fiklouthkia [loops], 7 knots]

Take thread from the bobbin, wrap about a foot of thread around the little finger keeping the end of the thread free.

Take the end of the bobbin, place it next to the shuttle thread, and start making the pairs of knots, by tying the bobbin thread to the rest of the fervolites.

Make seven knots: a, b1, a, b1, a, b1, a.

Form a loop. Make six loops in the same way as before [a, b1, a, b2] ending with seven knots: a, b1, a, b1, a, b1, a.

In this way, the curved part of the lace is made – the **arch**.

Αφού σχηματίσουμε εναλλάξ έξι γυριλλούδικια και έξι καμάρες, τελειώνει το φεγγαρούδι και στερεώνουμε την κλωστή με τον ίδιο τρόπο, όπως προηγουμένως με το βελόνι.

Δηλαδή, βάζουμε το βελόνι μέσα από το γυριλλί, σχηματίζεται θηλιά και περνούμε μέσα από τη θηλιά, από έξω προς τα μέσα, το μακουκούδι, τραβούμε τη θηλιά και την κλείνουμε. Αυτή είναι η βάση του στερεώματος.

Σχηματίζουμε δυο κόμπους α για να είναι πιο στερεό. Κόβουμε και τις δυο κλωστές που ενώσαμε στην αρχή, με το ψαλιδάκι, από τη βάση.

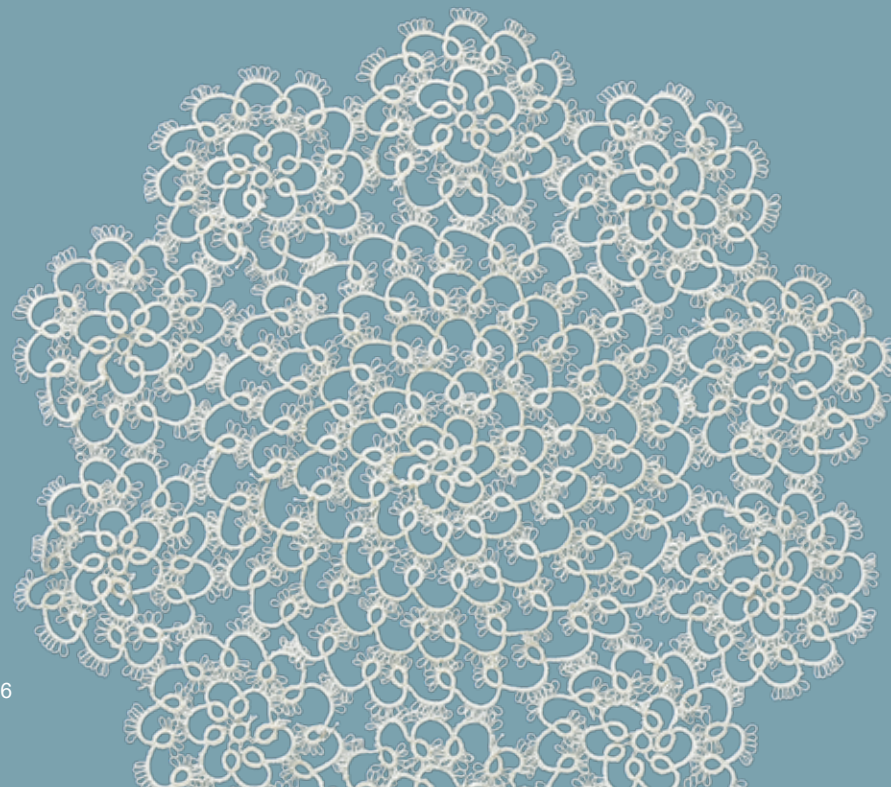
Βγάζουμε την κλωστή από το χέρι και κλείνουμε κόβοντας την κλωστή. Αναποδογυρίζουμε τη δαντέλα, κρατώντας το πάνω κάτω.

Having made alternately six circles and six arches, the fengaroudi [little moon] is completed and the thread is fastened in the same way as before with the needle.

In other words, the needle is passed through the gyrilli [circle], and a loop is formed. The bobbin is threaded through the loop, from the outside in, the loop is pulled tight. This is the basis for fastening the thread.

Two a knots are formed to make the lace firm. With scissors cut the two threads that were joined at the beginning, from the base.

Remove the thread from the fingers and close by cutting the thread. Turn the lace over so that the top is now at the bottom.

Γ. Μεγάλο φεγγάριν, το βασικό μοτίβο του καραβιώτικου φερβολιτέ

Ο τρίτος γύρος αποτελείται από 12 γυριλλιά και 12 καμάρες. Στον τρίτο γύρο τα γυριλλιά έχουν έξι φικλούδκια το καθένα, τρία και τρία.

Ξεκινούμε πάλι, βάζοντας τη δαντέλα από την ανάποδη.

Πλέκουμε τα τρία ζευγάρια και ένα μονό [α, β1, α, β1, α, β1, β2] σχηματίζοντας έτσι το πρώτο φικλούδι και κλείνουμε με τρεις πόντους [α, β1, α] και άλλο φικλούδι.

Με τον ίδιο τρόπο σχηματίζουμε τρία φικλούδκια.

Τώρα ενώνουμε πάνω στο μικρό φεγγαρούδι, στο δεύτερο φικλούδι της καμάρας, περνώντας με το βελόνι την κλωστή, όπως προηγουμένως, σχηματίζοντας μια θηλιά. Περνούμε το μακουκούδι με την κλωστή από μέσα προς τα έξω της θηλιάς. Με τη βοήθεια του μεσαίου κλείνουμε τη θηλιά.

Τώρα κάνουμε τρεις πόντους [α, β1, α] και φικλούδι. Επαναλαμβάνουμε τρεις φορές για να γίνουν τρία φικλούδκια. Μετά το τρίτο φικλούδι κάνουμε επτά πόντους: α, β1, α, β1, α, β1, α.

Βγάζουμε την κλωστή από το χέρι, την τραβούμε και κλείνουμε το γυριλλί.

C. Large fengarin [moon], the basic motif of the fervolites of Karavas

The third circle consists of 12 gyrillia and 12 arches. In the third circle, the gyrillia are made up of six fiklouthkia [loops] each.

Start again, holding the lace the other way up. Weave three pairs and one single [a, b1, a, b1, a, b1, b2] thus forming the first fiklouthkia [loop] and close with three knots [a, b1, a] and another loop.

In the same way, make three loops.

Now sew the small fengaroudi onto the second loop of the arch with needle and thread, as before, forming a loop. Pass the shuttle with the thread from the inside to the outside of the loop.

Close the loop with the help of the middle finger.

Now make three knots [a, b1, a] and a loop. Repeat three times to make three loops. After the third loop, make seven knots: a, b1, a, b1, a, b1, a.

Remove the thread from the fingers and close the circle.

Σχηματίζουμε καμάρα, όπως το 4^ο στάδιο, με τη διαφορά ότι γυρίσαμε τη δαντέλα από την ίδια πλευρά. Τυλίγουμε πάλι την κλωστή μας στο μικρό δάκτυλο, ακριβώς όπως στο 4ο στάδιο, σχηματίζοντας την ίδια καμάρα με έξι φικλούδκια. Πάντα η καμάρα, δηλαδή το καππωτό, γίνεται από την ίδια, ενώ τα γυριλλιά γίνονται από την ανάποδη της δαντέλας.

Με τον ίδιο τρόπο θα γίνουν 12 γυριλλιά με φικλούδκια και 12 καμάρες. Κλείνουμε το φεγγάρι με τον ίδιο τρόπο που κλείσαμε το μικρό φεγγαρούδι, δηλαδή σχηματίζοντας τη θηλιά και περνώντας το μακουκούδι από μέσα προς τα έξω και στερεώνοντας το φεγγάρι με δυο κόμπους. Κόβουμε και τις δυο κλωστές με το ψαλιδάκι κι έτσι έχουμε ολοκληρώσει ένα μεγάλο φεγγάρι, που είναι η βάση και το μοτίβο του παραβιώτικου φερβολιτέ.

Ορολογία

φερβολιτές είδος δαντέλας που πλέκεται στο χέρι με μια μικρή σαίττα
μακουκούδι, το μικρή σαίττα
φικλούδι, το η θηλιά
μουττούδι, το η θηλιά
καμάρα, η καμπύλο σχήμα
γυριλλίν, το κύκλος
καρτούδι, το μικρή καρδιά
καυκαρούδι, το κύκλος χωρίς θηλιές
φεγγάριν, το κύκλος, το βασικό μοτίβο του φερβολιτέ
φεγγαρούδι, το μικρό φεγγάρι
κυπαρισσωτός, ο πολλά γυριλλιά
τριγύριλλον, τρία γυριλλιά
τετραγύριλλον, τέσσερα γυριλλιά

Form an arch, as in stage 4, with the difference that the lace is now turned the right way round. Wrap the thread around the little finger again, exactly as in stage 4, forming the same arch with six circles. The arch [kappoto] is always made on the front side, and the circles are made on the reverse side of the lace.

In the same way, 12 circles with loops and 12 arches will be made. The moon is closed in the same way as the small moon was closed, i.e. forming a loop and passing the shuttle from the inside to the outside and fastening the moon with two knots. Cut both threads with scissors to complete a large moon, which is the basis and motif of fervolites lace of Karavas.

Glossary of terms

fervolites type of lace woven by hand with a small shuttle
makoukoudin small shuttle
fikloudin [fiklouthkia] loop
mouttoudin loop
kamara curved shape, arch
gyrillin circle
kartoudin small heart
kafkaroudin circle without loops
fengar circle, the basic pattern of fervolites lace
fengaroudin little moon
kyparissotos many circles
trigylliron triple circle
tetragyrillon quadruple circle

Παραδοσιακά σχέδια

Ταντέλλα της πήχης

Η πιο συνηθισμένη παλιά ήταν η «ταντέλλα της πήχης», που χρησιμοποιούσαν για μαντίλια της κεφαλής, μαντιλάκια, σεντόνια, μαξιλαροθήκες, εσώρουχα και άλλες διάφορες χρήσεις για τα είδη προίκας.

Η δαντέλα αυτή γινόταν με διάφορους τρόπους. Ο ένας ήταν η «στρατευτή», δηλαδή λωρίδες με μοτίβα του φερβολιτέ. Η απλή ήταν μονός φερβολιτές, με απλά γυριλλιά, το «μονογύριλλον». Πιο σύνθετος «καμαρωτός» φερβολιτές, συνδυασμός από γυριλλιά και καμάρες. Μπορούσε ο μονός φερβολιτές να στηρίζεται σε μια βάση, το σκαλούδι, που γινόταν με το βελονάκι.

Η «κυπαρισσωτή» δαντέλα γινόταν με τρία, τέσσερα ή περισσότερα γυριλλιά και ονομαζόταν ανάλογα τριγύριλλος, τετραγύριλλος ή πενταγύριλλος φερβολιτές.

Κυπαρισσωτός φερβολιτές για μαξιλαροθήκες

Traditional designs

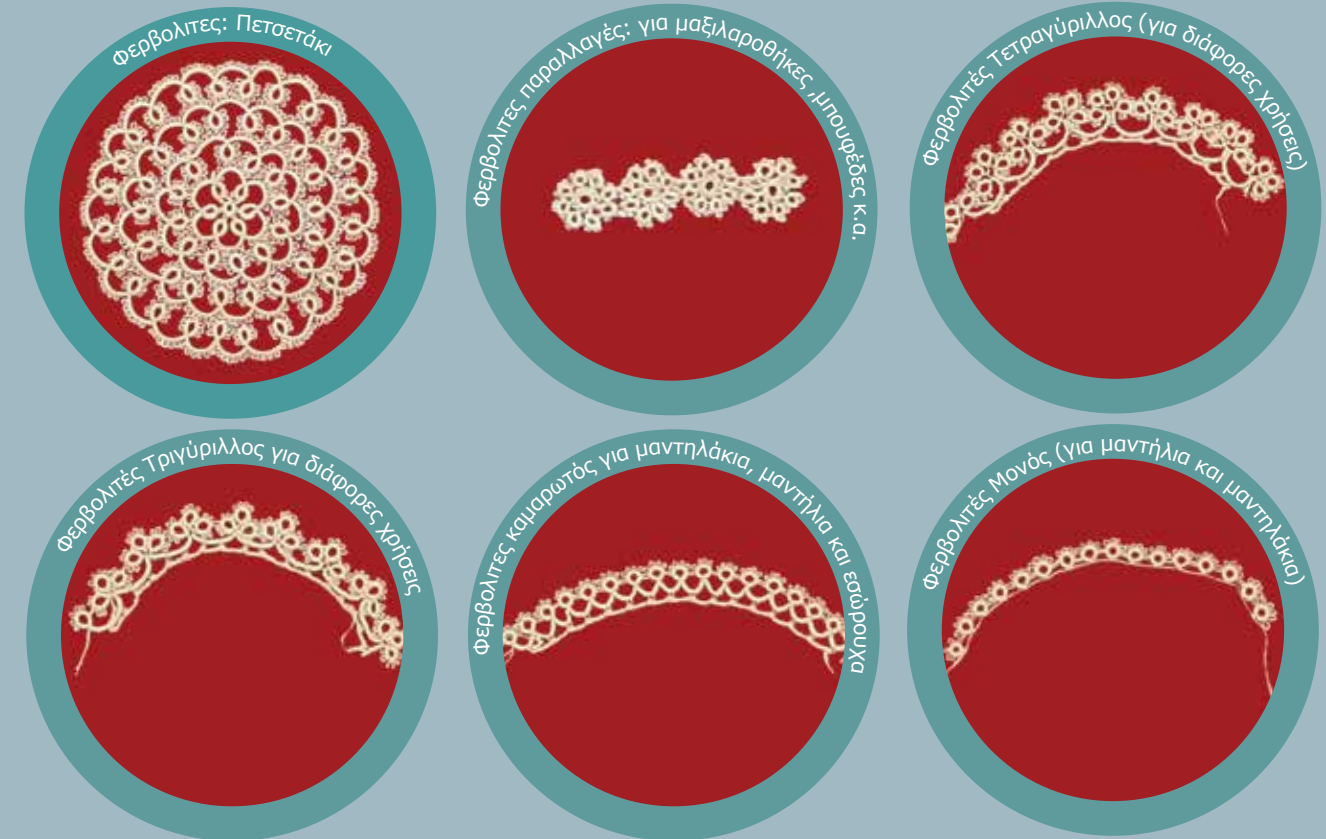
Lace by the cubit

In the past, the most common form of lace was 'lace by the cubit', used for headscarves, handkerchiefs, sheets, pillowcases, underwear and various other uses for dowry items.

This lace was made in several ways. One was the stratefti, in other words, strips with ferverolites motifs. The simple way was single ferverolites, with simple gyrillia [circles], known as monogyrilla.

The more composite kamarotos, was a combination of circles and arches. Single ferverolites could sit on a base, the skaloudi [small ladder], made with a crochet needle.

Kyparissoti lace was made with three, four or more gyrillia [circles] and was known accordingly as trigyrillos, tetragyrillos or pentagyrillos ferverolites.

Η πιο συνηθισμένη παλιά ήταν η ταντέλλα της πήχης, που χρησιμοποιούσαν για μαντιλάκια, εσώρουχα και διάφορες άλλες χρήσεις. Η δαντέλα αυτή γινόταν με τρεις τρόπους:

α. Η απλή ήταν μονός φερβολιτές, που μπορούσε να είναι μονογύριλλον ή να είναι καμαρωτός φερβολιτές. Ο μονός φερβολιτές μπορούσε να στηρίζεται σε μια βάση, το σκαλούδι.

β. Πιο σύνθετη η κυπαρισσωτή ταντέλλα που γινόταν με τρία ή τέσσερα γυριλλιά, τριγύριλλος ή τετραγύριλλος φερβολιτές.

γ. Ο άλλος τρόπος ήταν ο φερβολιτές με φεγγαρούδκια ή αστεράκια. Ανάλογα με το μέγεθος που είχαν τα φεγγαρούδκια, ο φερβολιτές ήταν «ψιντρός» ή κανονικός.

Δειγματολόγιο: Αναστασίας Χατζηστεφάνου

Ο άλλος τρόπος ήταν μια σειρά με φεγγαρούδκια. Ανάλογα με το μέγεθος που είχαν τα φεγγαρούδκια, ο φερβολιτές ήταν φιντρός ή κανονικός. Μπορούσε κι εδώ να στηρίζονται τα φεγγάρια σε σκαλούδκια. Συνηθισμένο είδος φερβολιτέ κυρίως τα χρόνια του μεσοπολέμου ήταν οι κολλάροι και τα μανικέττα για τα φορέματα.

Another way was to make a row of fengarouthkia [small moons] or stars. Depending on the size of the moons, the lace would be either fine or regular. Here too, the moons could be set on skalouthkia [small ladders]. A common type of fervolites lace, chiefly in the period between the wars, were collars and cuffs for dresses.

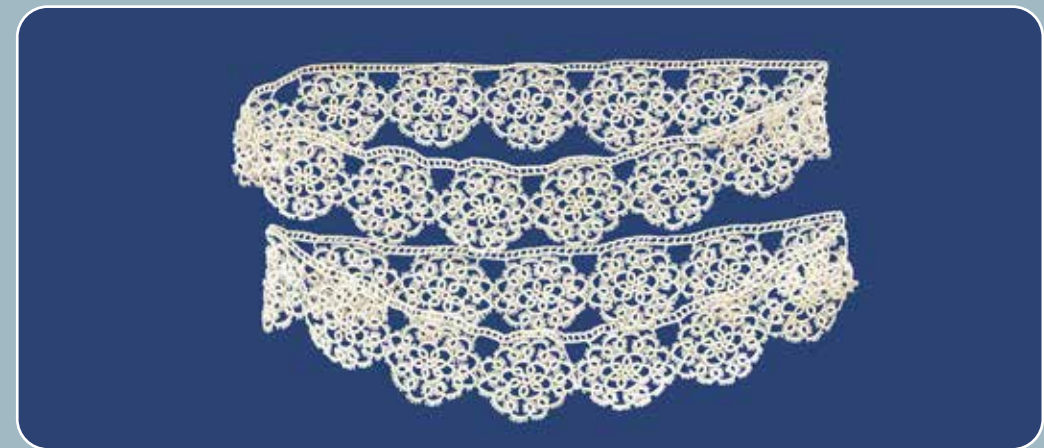
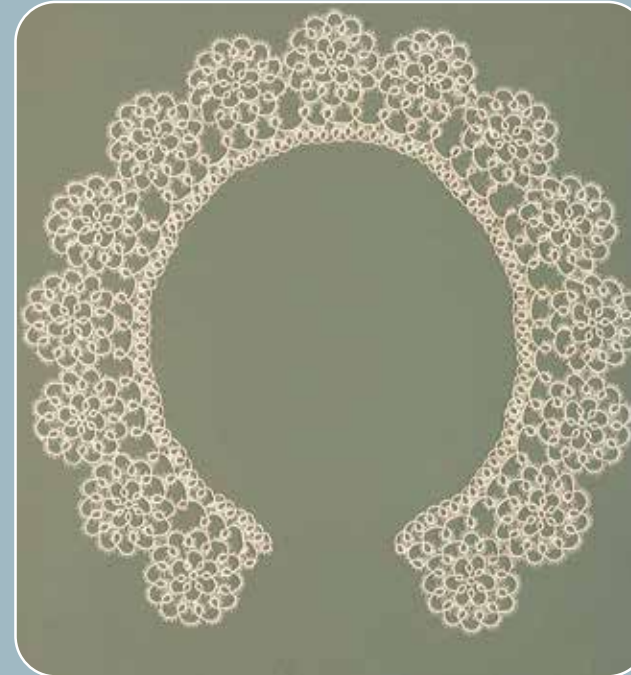
Τραπεζομάντιλο από μετάξι και βαμβάκι [1920] με διακόσμηση φερβολιτέ [1970]

Μεταξωτό σκέπασμα με φερβολιτέ

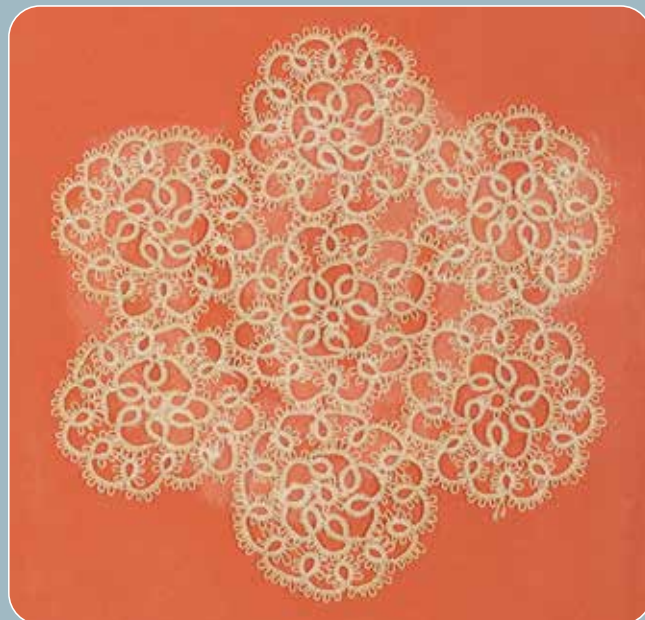
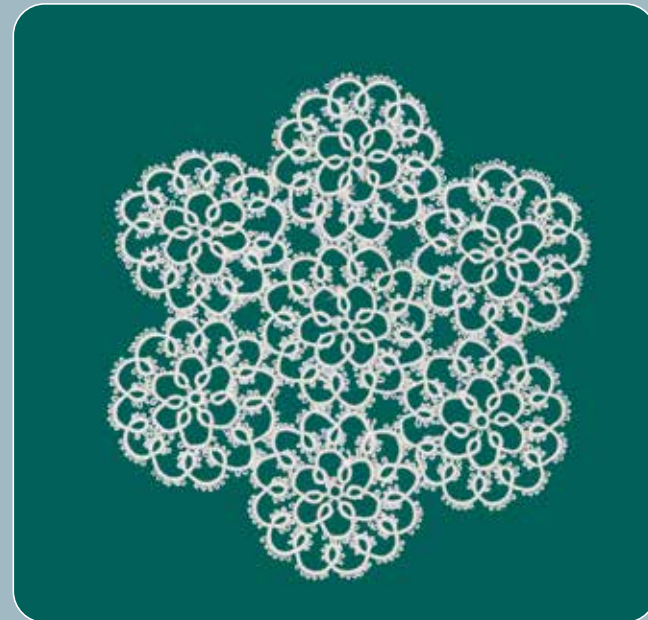
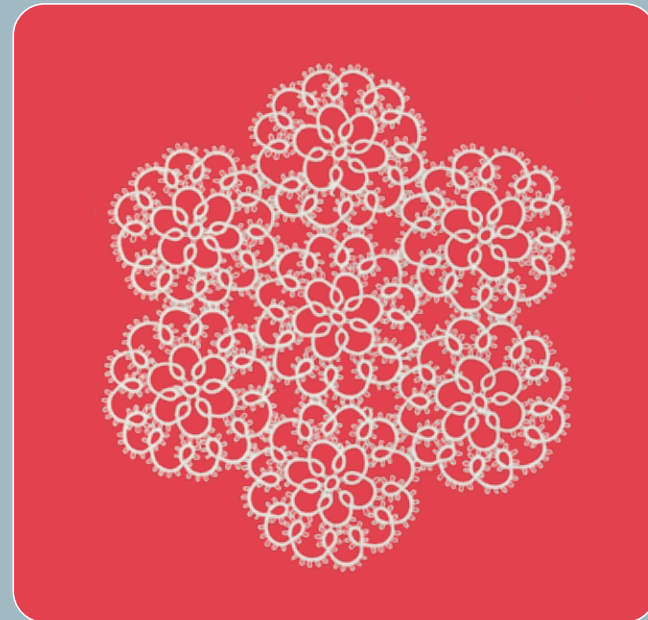
Μαξιλαροθήκη με γαζί και φερβολιτέ

Ταντέλλα της πήχης - Lace by the cubit

Φερβολιτές για γιακάδες και μαξιλαροθήκη

Σχέδια με φεγγάρια

Στην πορεία επικράτησαν τα πετσετάκια σε διαφορετικά μεγέθη και σχήματα για διακόσμηση του σπιτιού.

Το πιο συνηθισμένο σχέδιο έχει ένα φεγγάρι στη μέση και γύρω άλλα έξι.

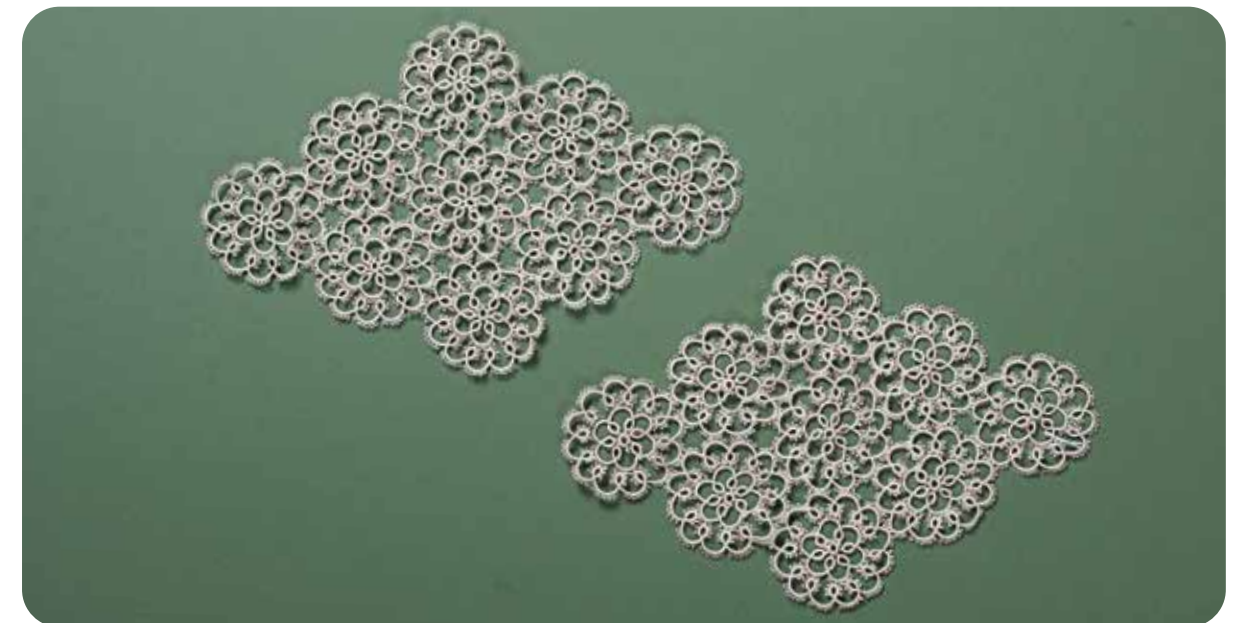
Ανάλογα με τους σχηματισμούς που μπαίνουν τα φεγγάρια, δημιουργούνται ρόμβοι, τετράγωνα ή ορθογώνια πετσετάκια. Για να σχηματίσουμε ρόμβο, ξεκινούμε από το μέσο, κάνοντας τέσσερα φεγγάρια στη γραμμή και προσθέτουμε τρία, δύο, ένα στη μια πλευρά και τρία, δύο, ένα στην άλλη πλευρά.

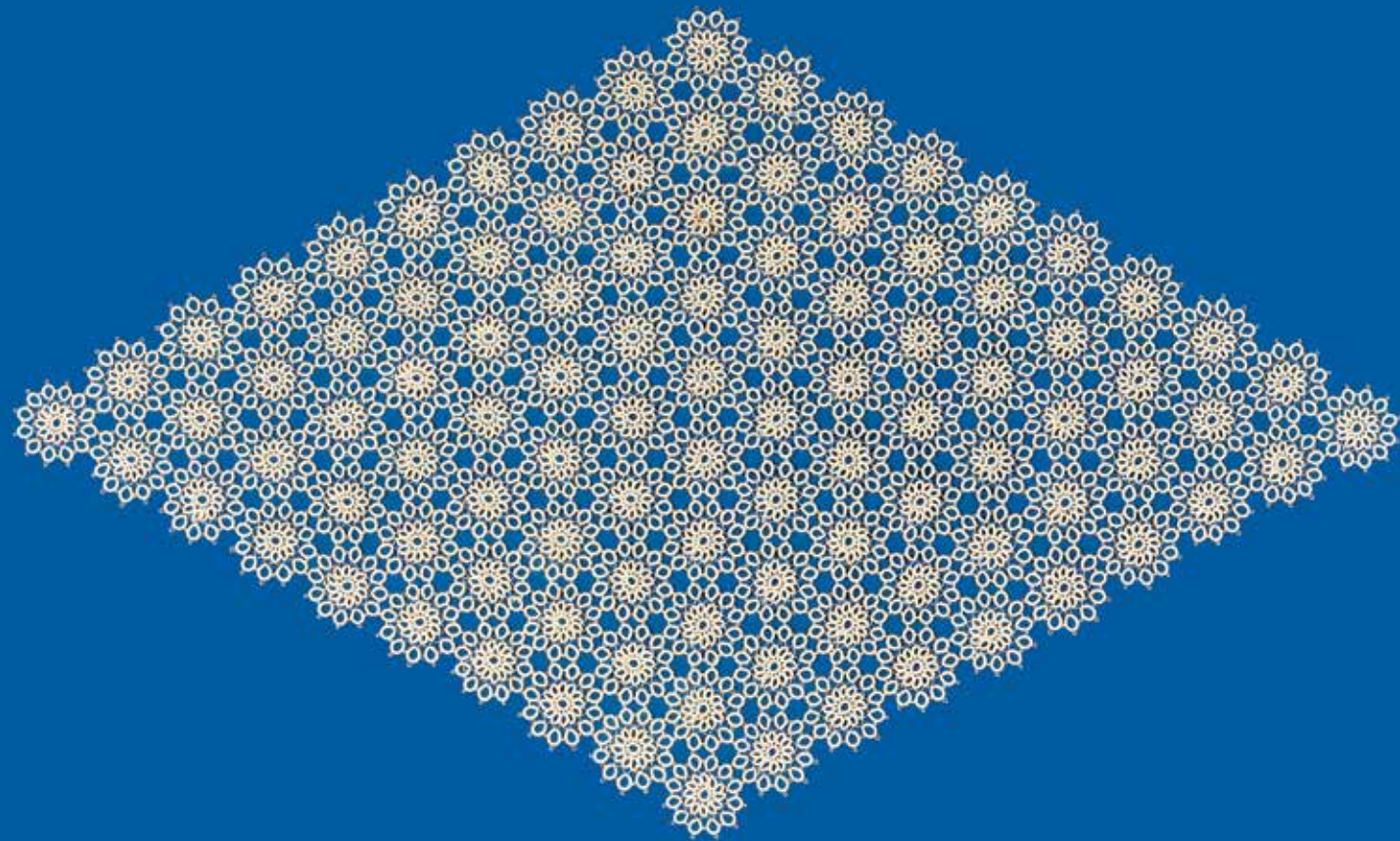
Patterns with fengarka [moons]

Later more common were the doilies in different sizes and shapes for home decoration.

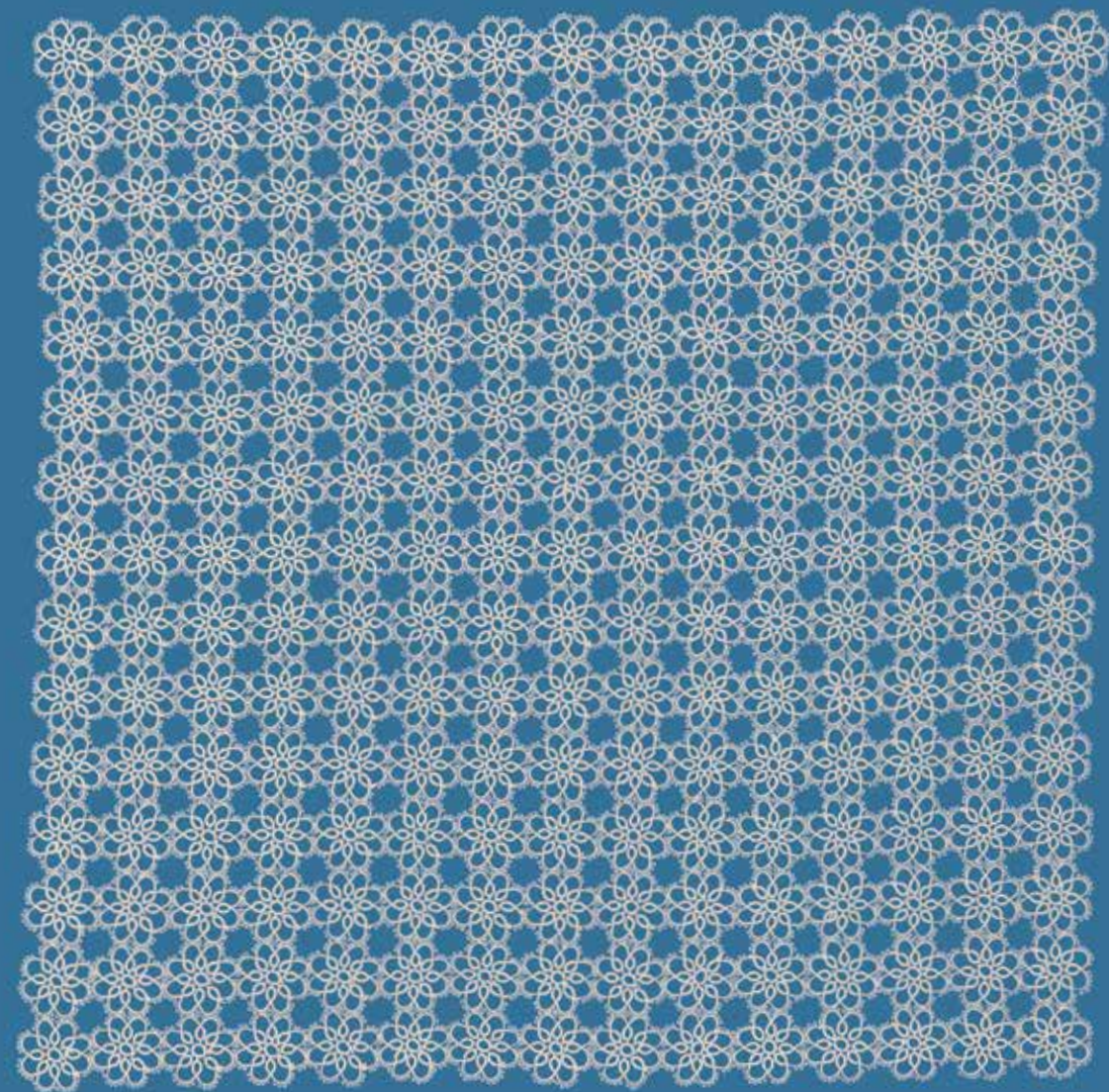
The most common design has a fengari [moon] at the centre surrounded by six more. Depending on the formations in which the moons are placed, rhomboid, square, or rectangular doilies are formed.

In order to form a rhombus, start from the middle, making four moons in a row, and then add three, two, one on one side and three, two, one on the other.

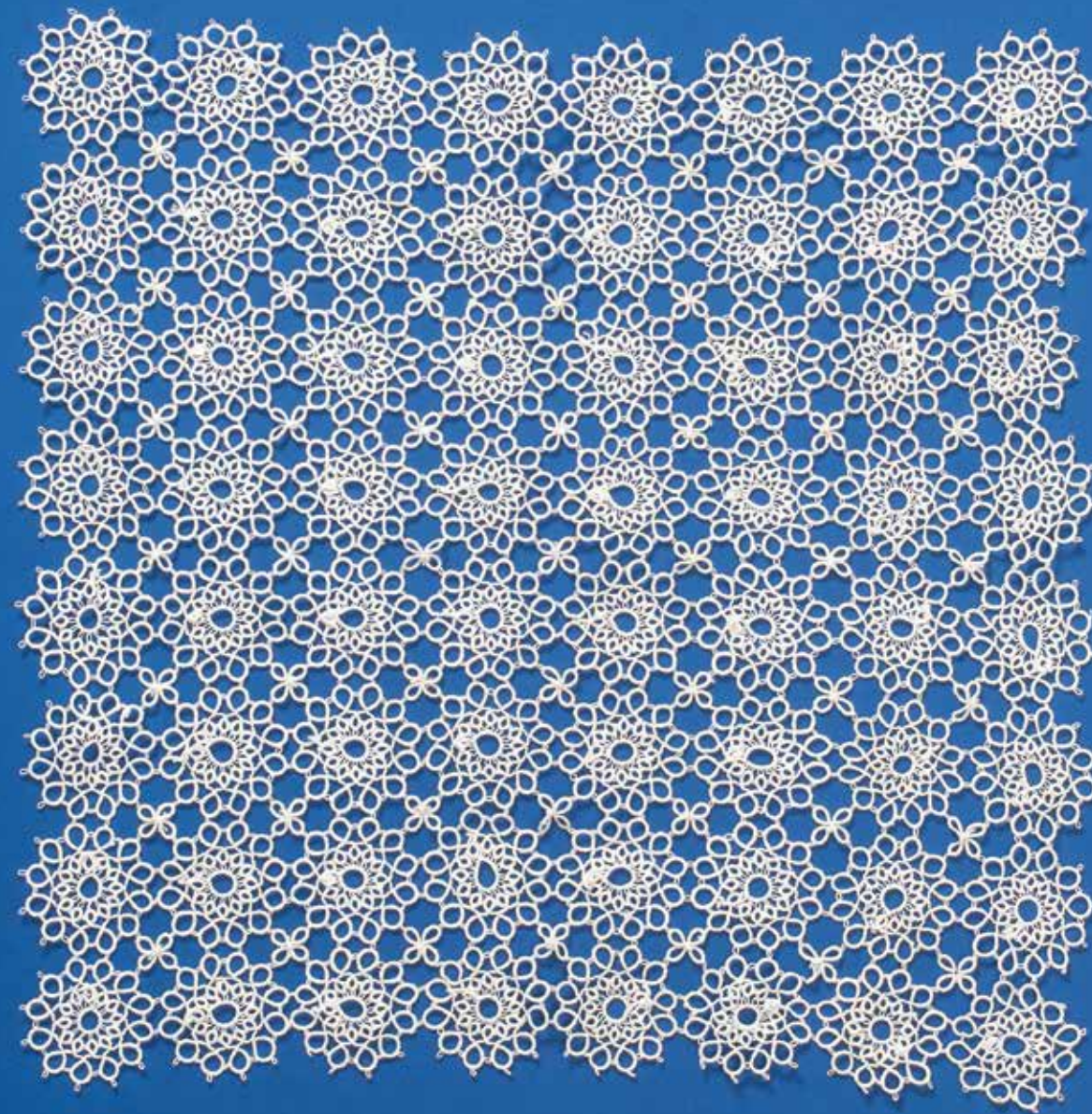
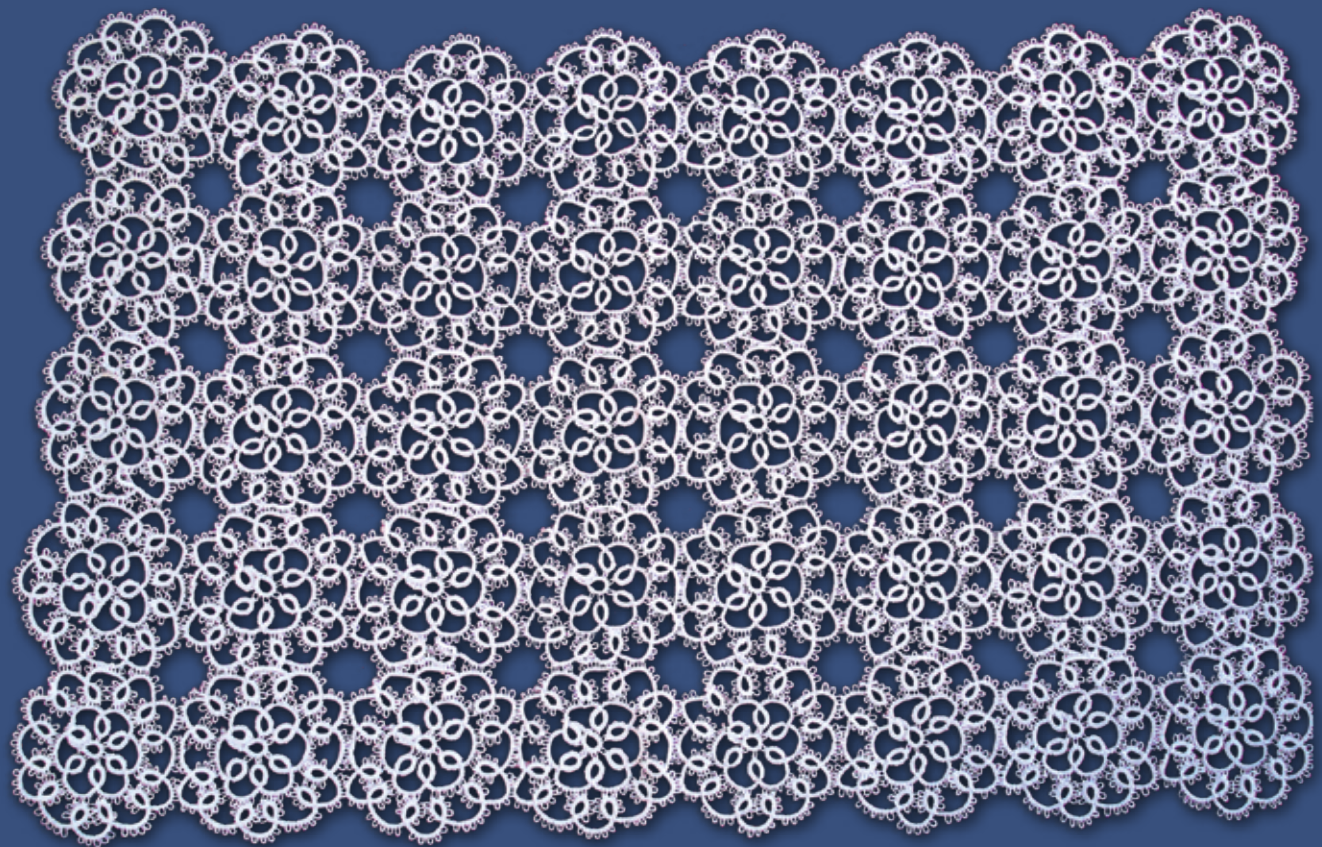

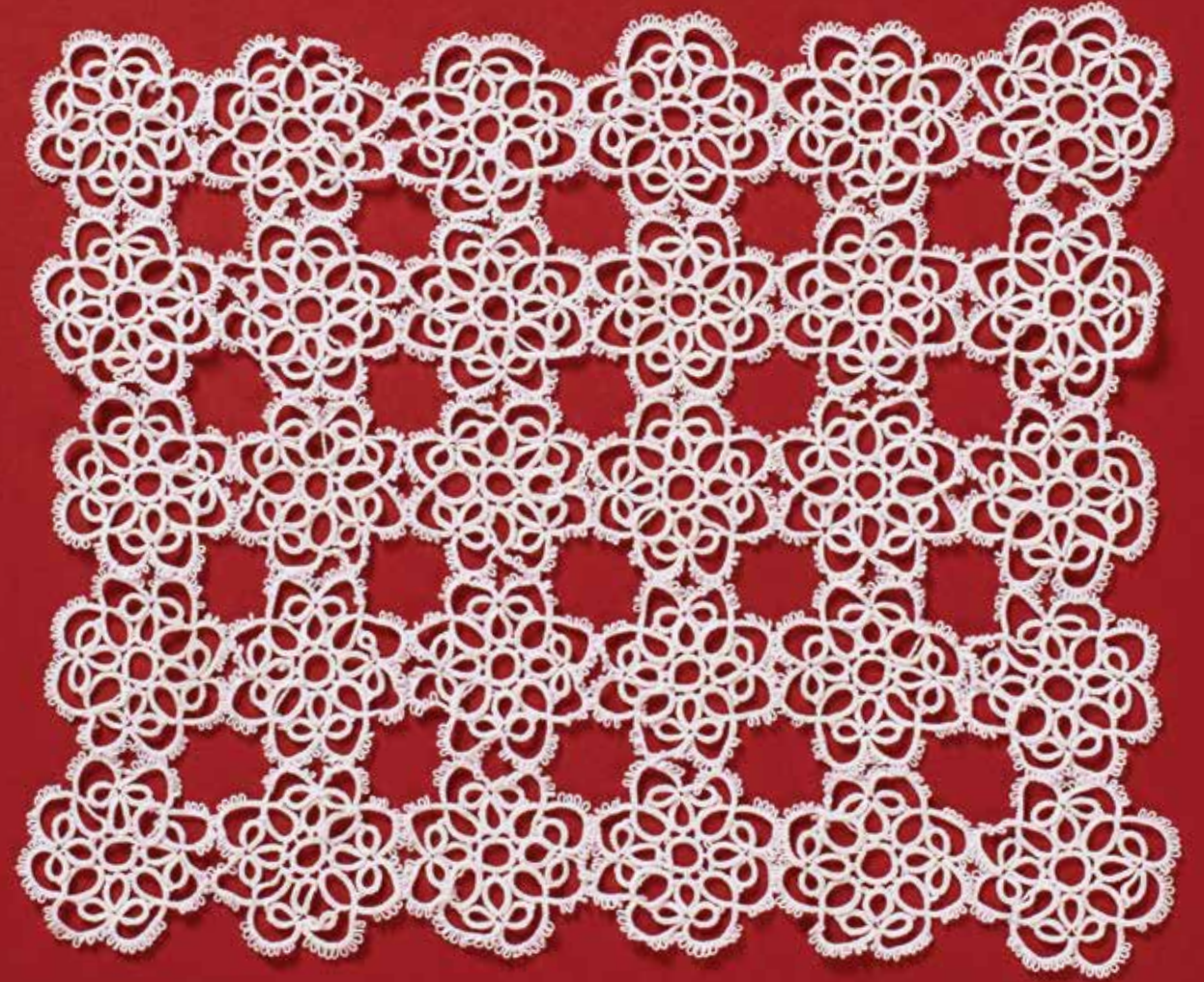
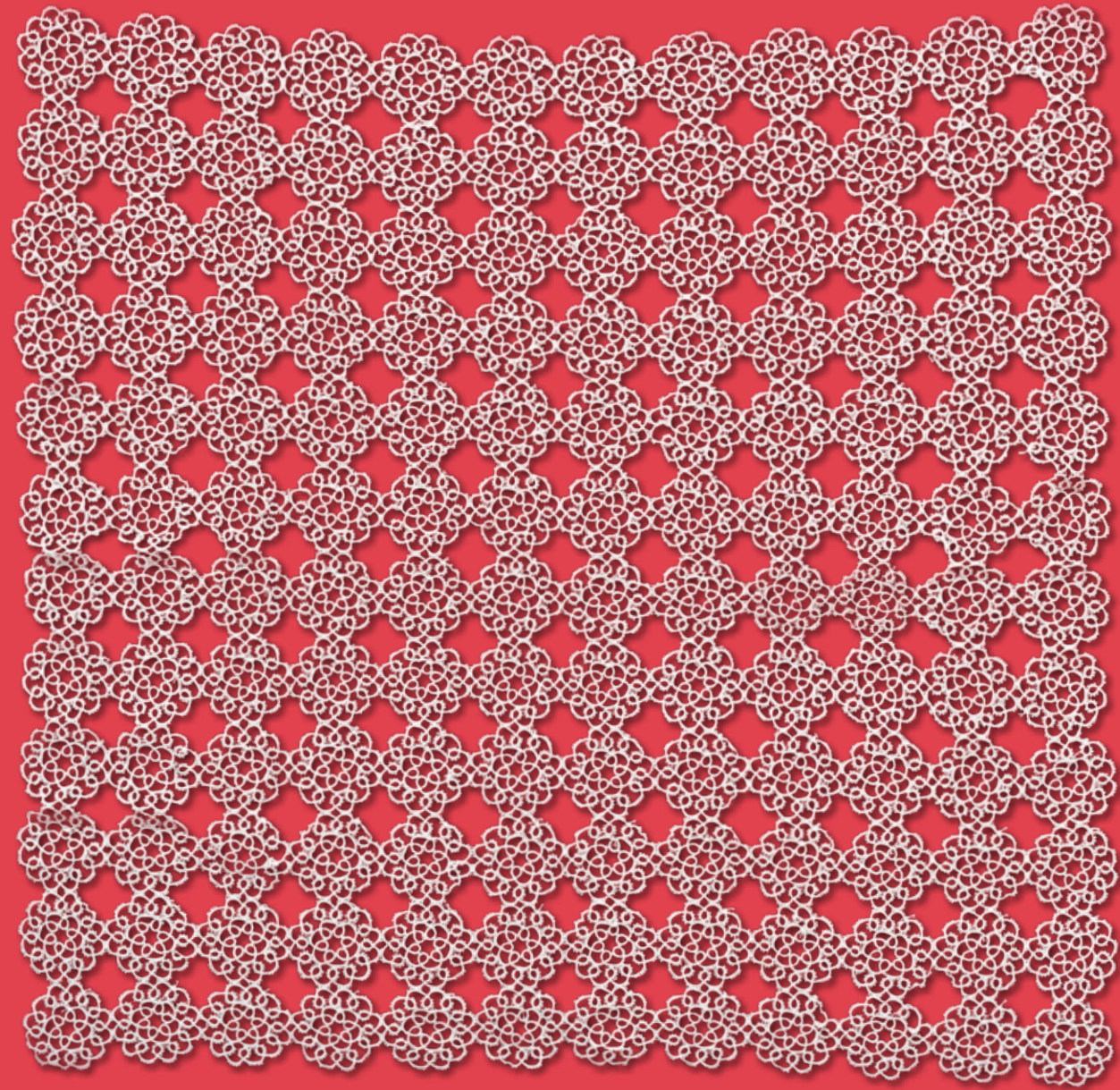

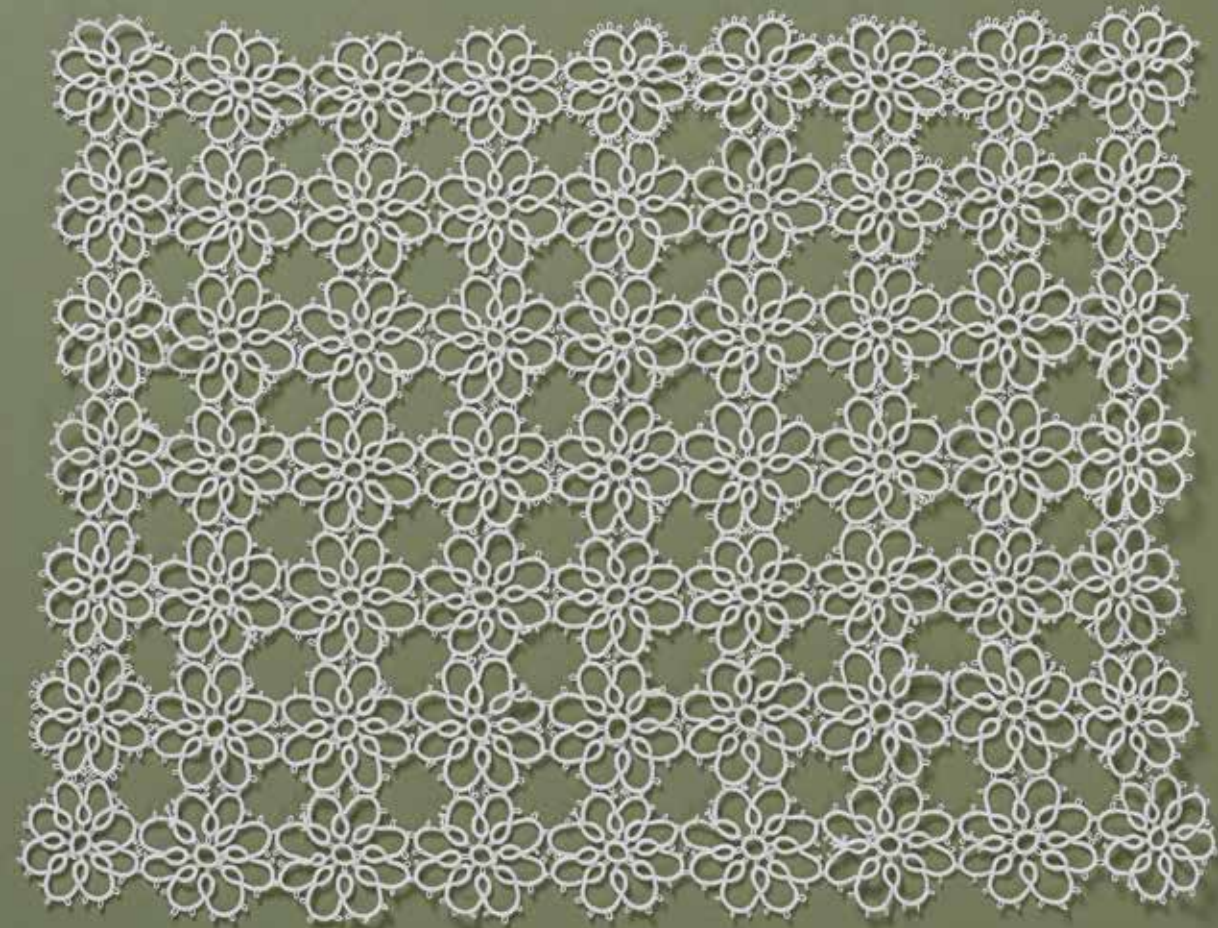
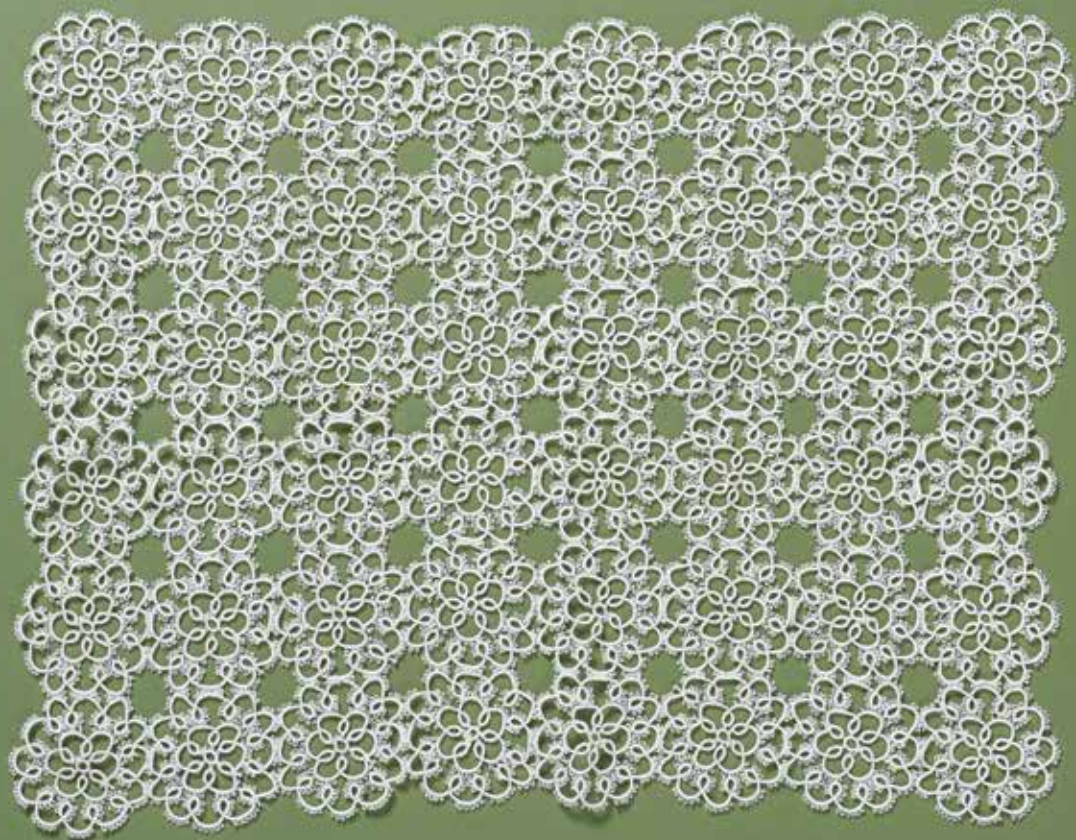
*Έργο της Μαρίας Τσίμον.
Το έπλεξε όταν ήταν εγκλωβισμένη το 1974 στο
ξενοδοχείο Ντόουμ της Κερύνειας*

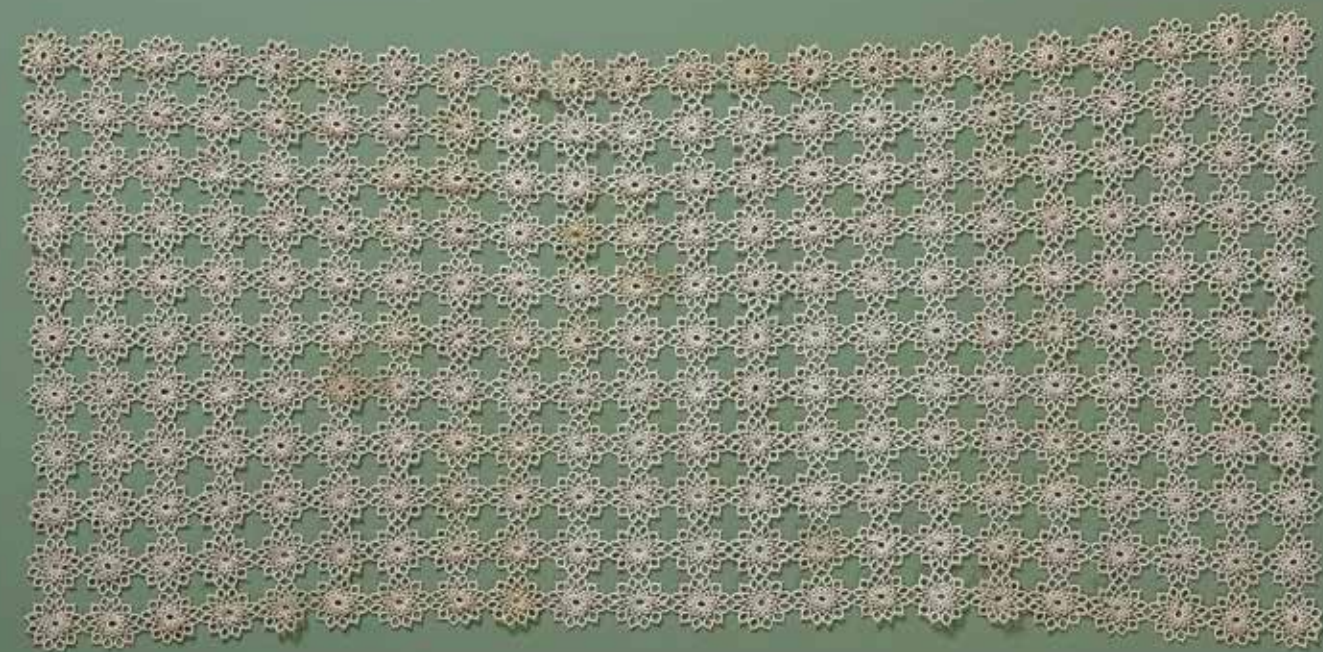
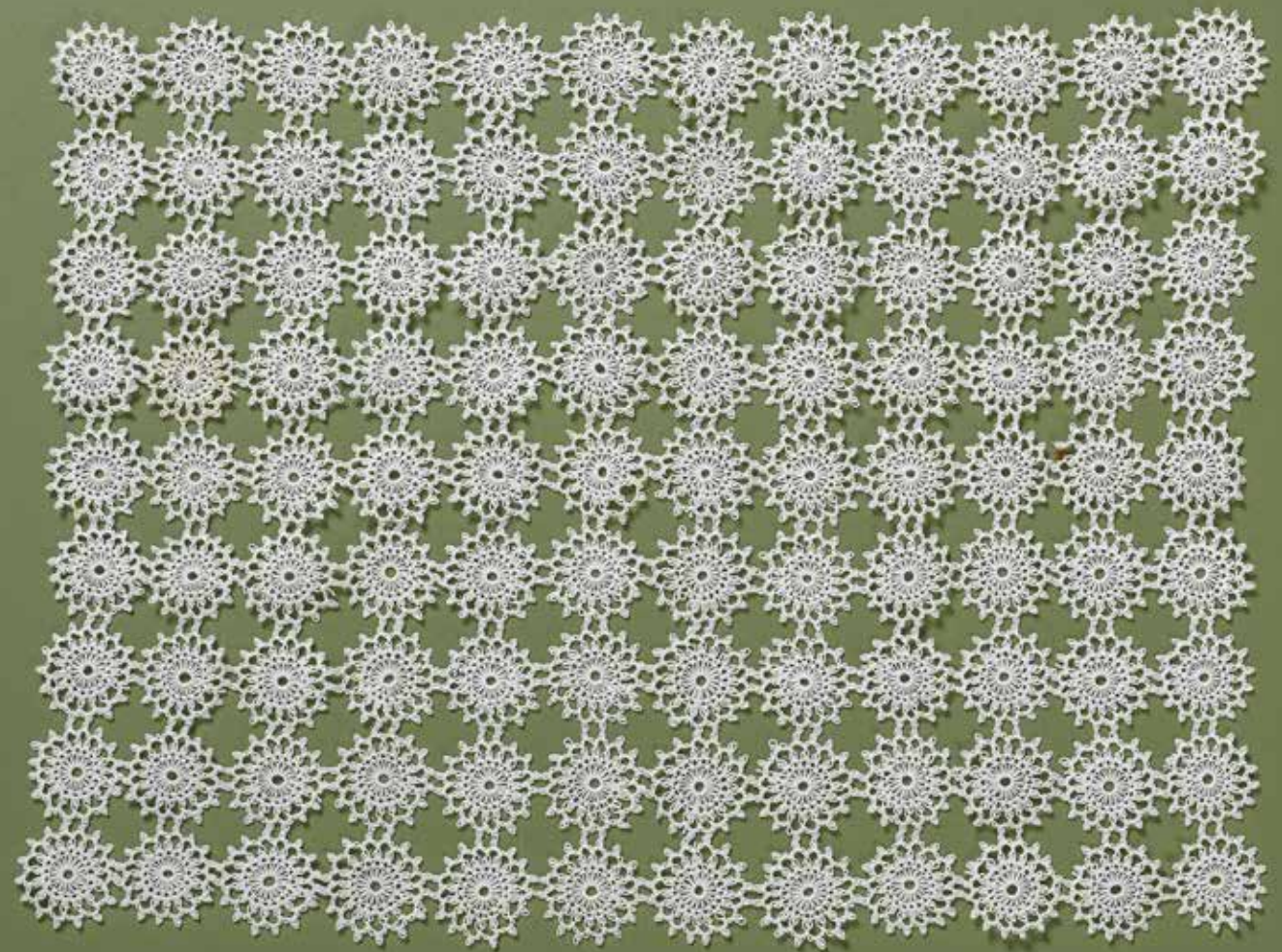

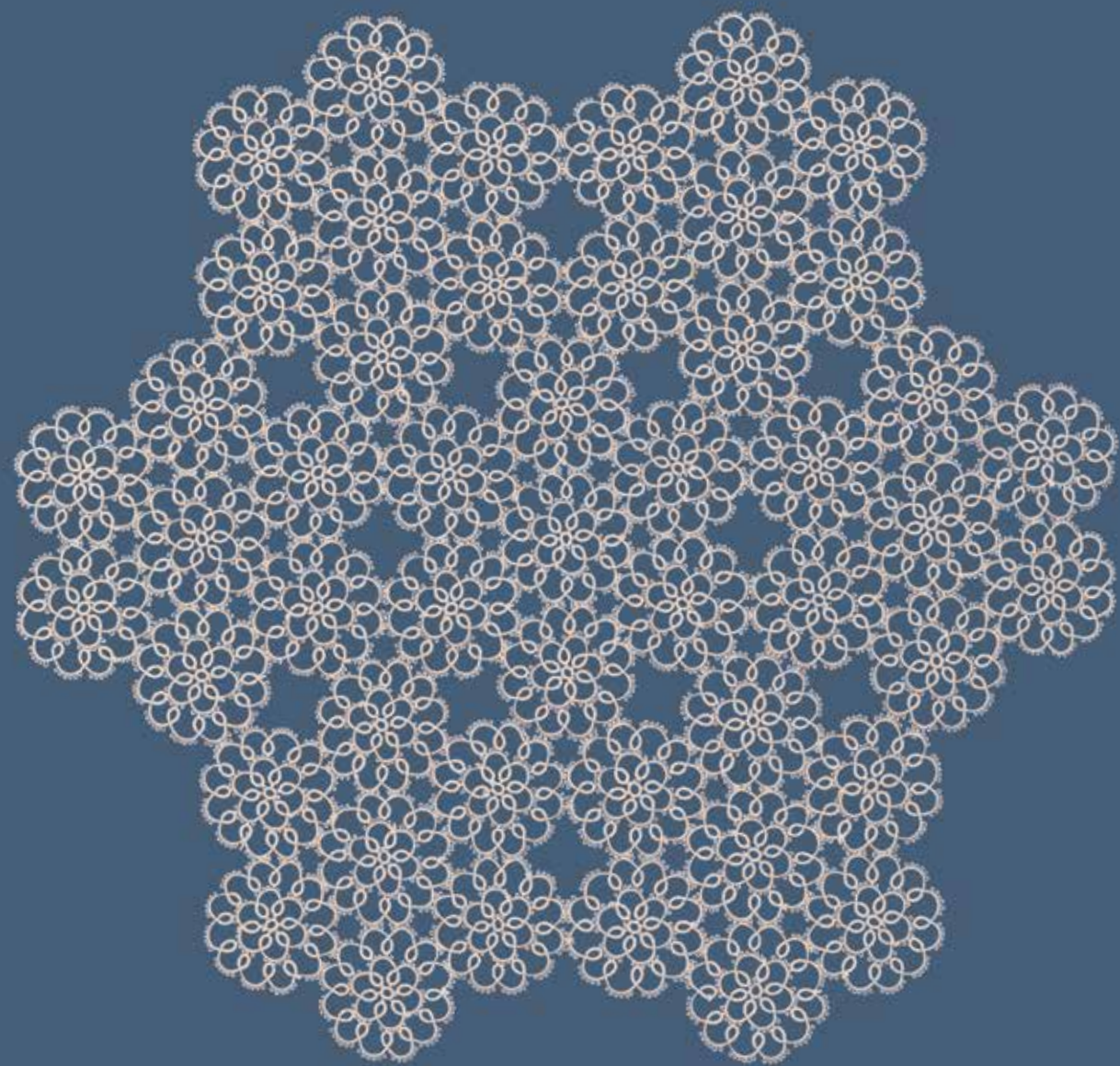
Σύνθεση με μικρά φεγγάρια που έχουν οκτώ καμάρες

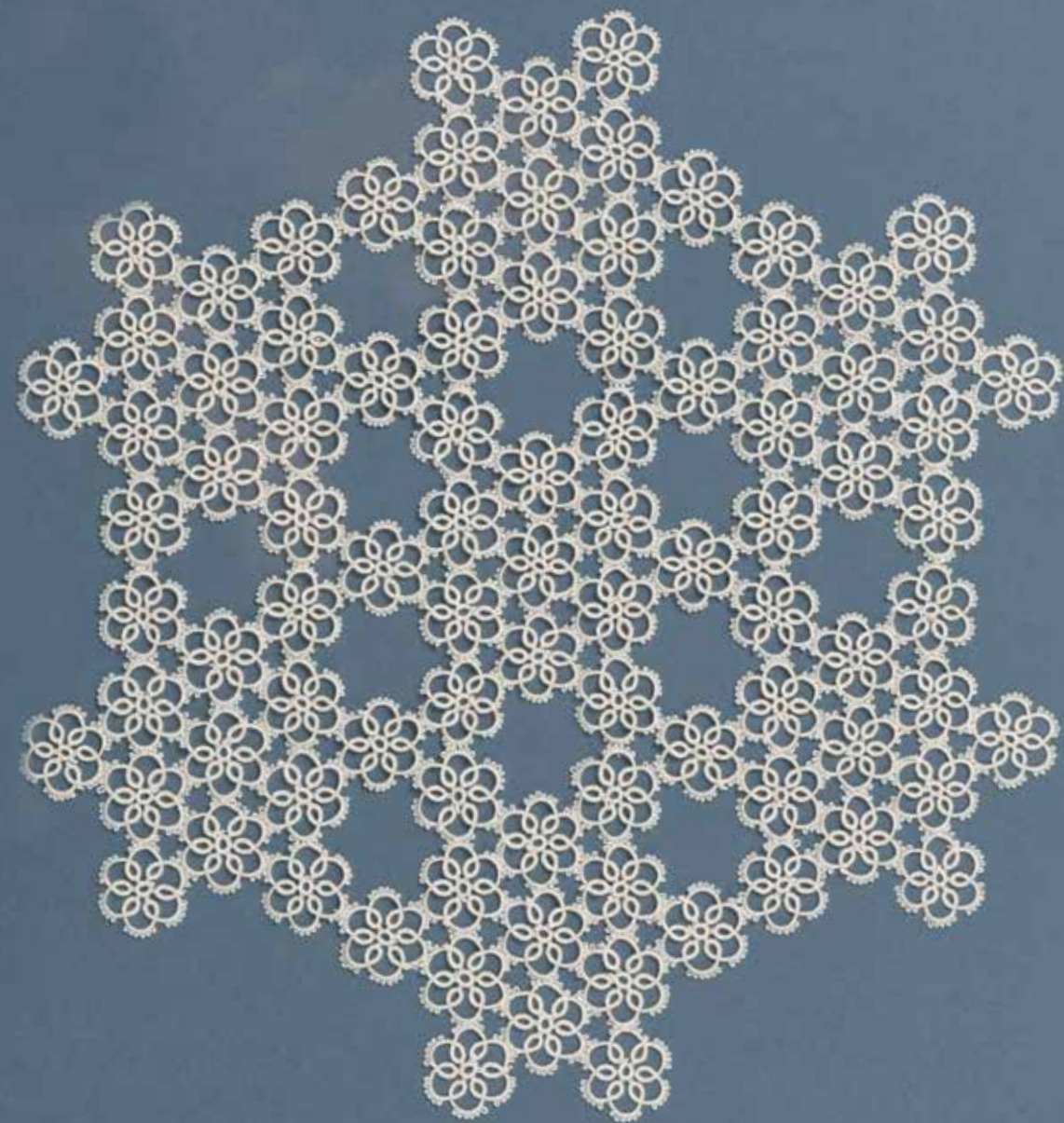

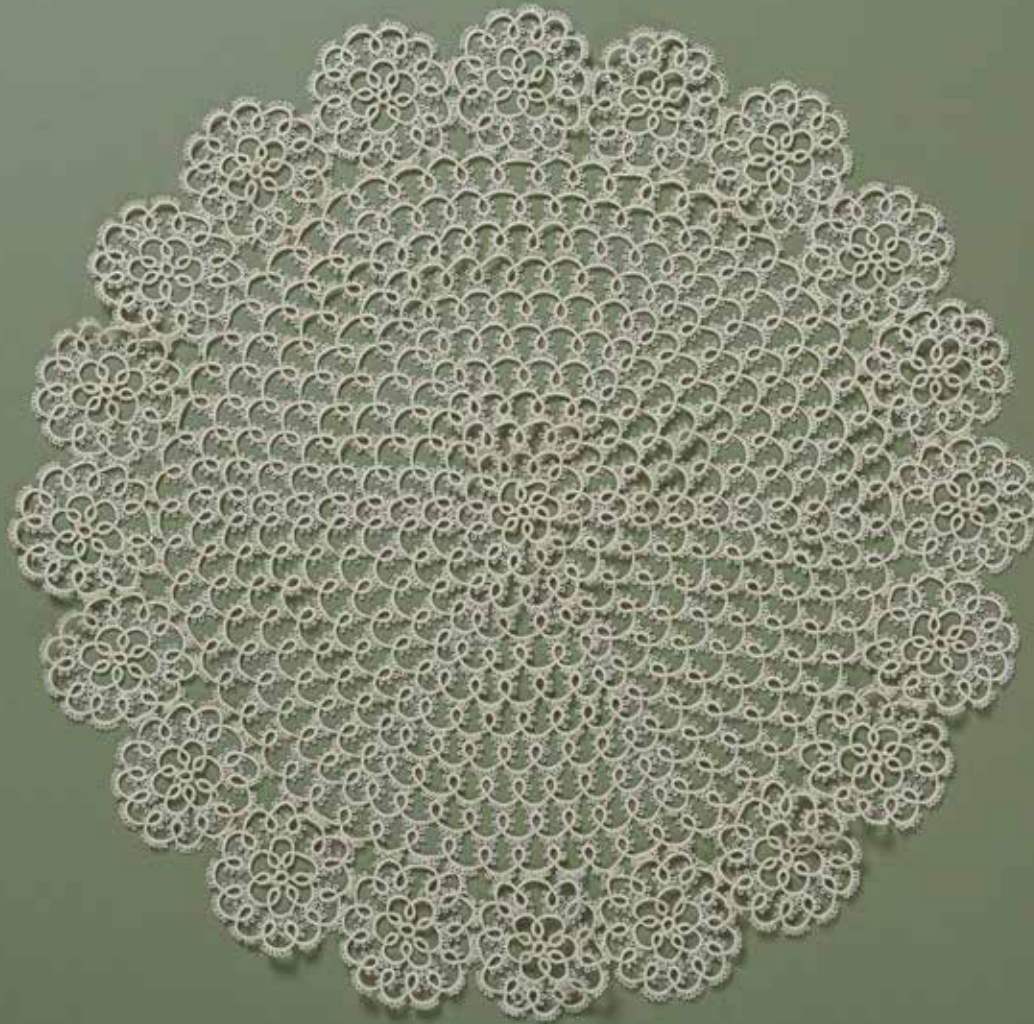

Πετσετάκι με μεγάλα φεγγάρια

Πετσετάκι με μικρά φεγγάρια

Καππωτά σχέδια

Ένα φεγγάρι στη μέση, καππωτά μοτίβα – καμάρες-και γύρω φεγγάρκα. Αυτό γίνεται σε διαφορετικά μεγέθη. Τα καππωτά μπορούν να επαναληφθούν όσο χρειάζεται για να συμπληρωθεί το επιθυμητό μέγεθος.

Για να σχηματιστεί το σχέδιο και να είναι επίπεδο, πρέπει να μετράς τις καμάρες. Στη δεύτερη σειρά πάνω από κάθε καμάρα πρέπει να γίνονται δυο καμάρες. Στον τρίτο γύρο στη μια καμάρα έχει δυο γυριλλιά και στην επόμενη ένα γυριλλί. Κι αυτό το μοτίβο πρέπει να επαναλαμβάνεται. Δηλαδή 2, 1, 2, 1.

Στον τέταρτο γύρο σε μια καμάρα γίνονται δυο γυριλλιά και μετά ένα και ένα, δηλαδή το μοτίβο είναι 2, 1, 1, 2, 1, 1, 2 κ.ο.κ.

Στον πέμπτο γύρο το μοτίβο είναι 2,1,1,1,1,2,1,1,1,1,2 κ.ο.κ.

Σε μια παραλλαγή διαγράφονται έξι ακτίνες. Σχηματίζονται όταν πάνω σε μια καμάρα αντί ένα γυριλλί γίνονται δυο, οπότε γίνεται πιο πυκνή η πλέξη.

C. Kappota [arched] patterns

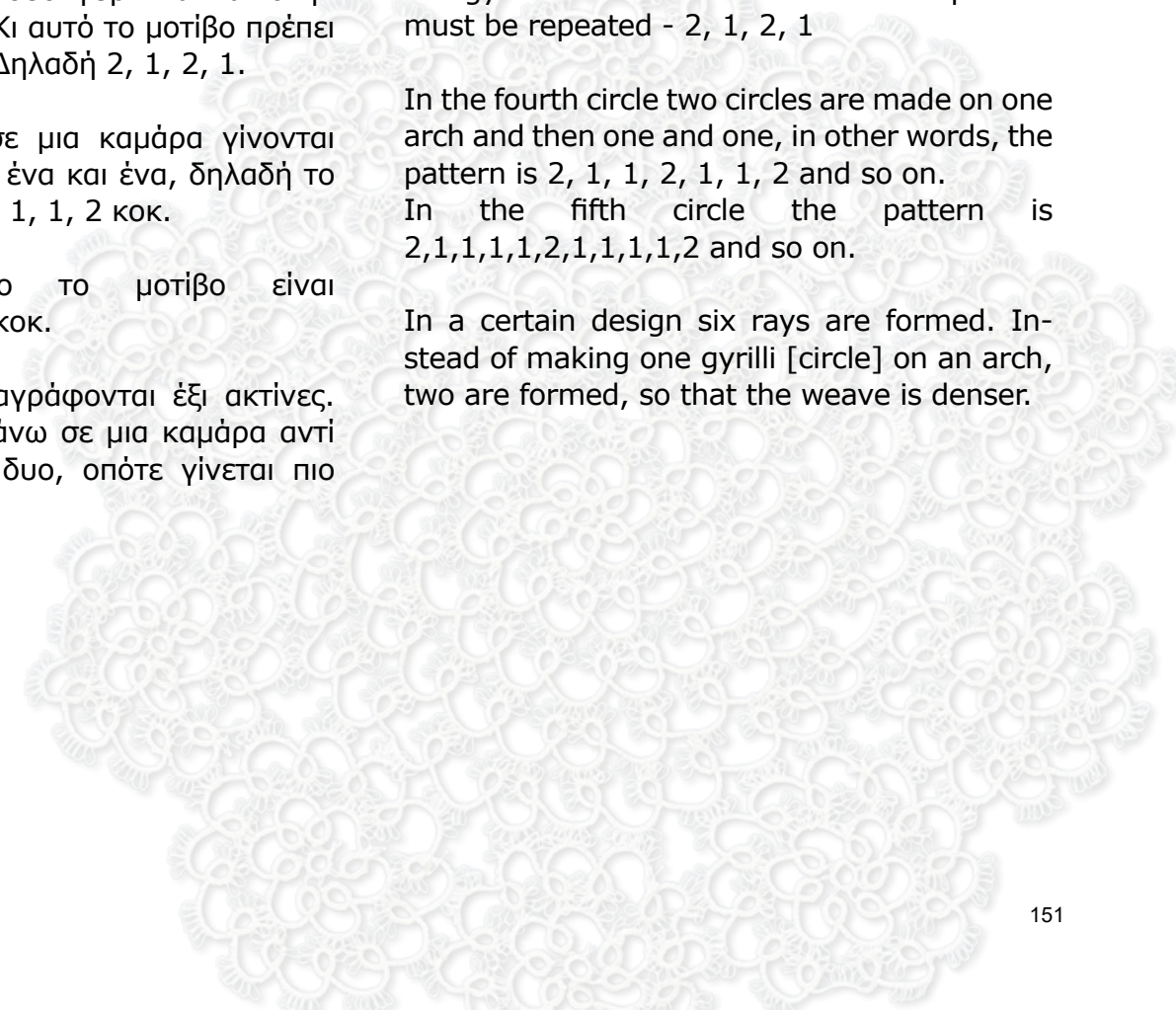
A moon at the centre, kappota [arched] patterns, and small moons around. This was made in different sizes. The arches can be repeated as many times as is needed to arrive at the desired size.

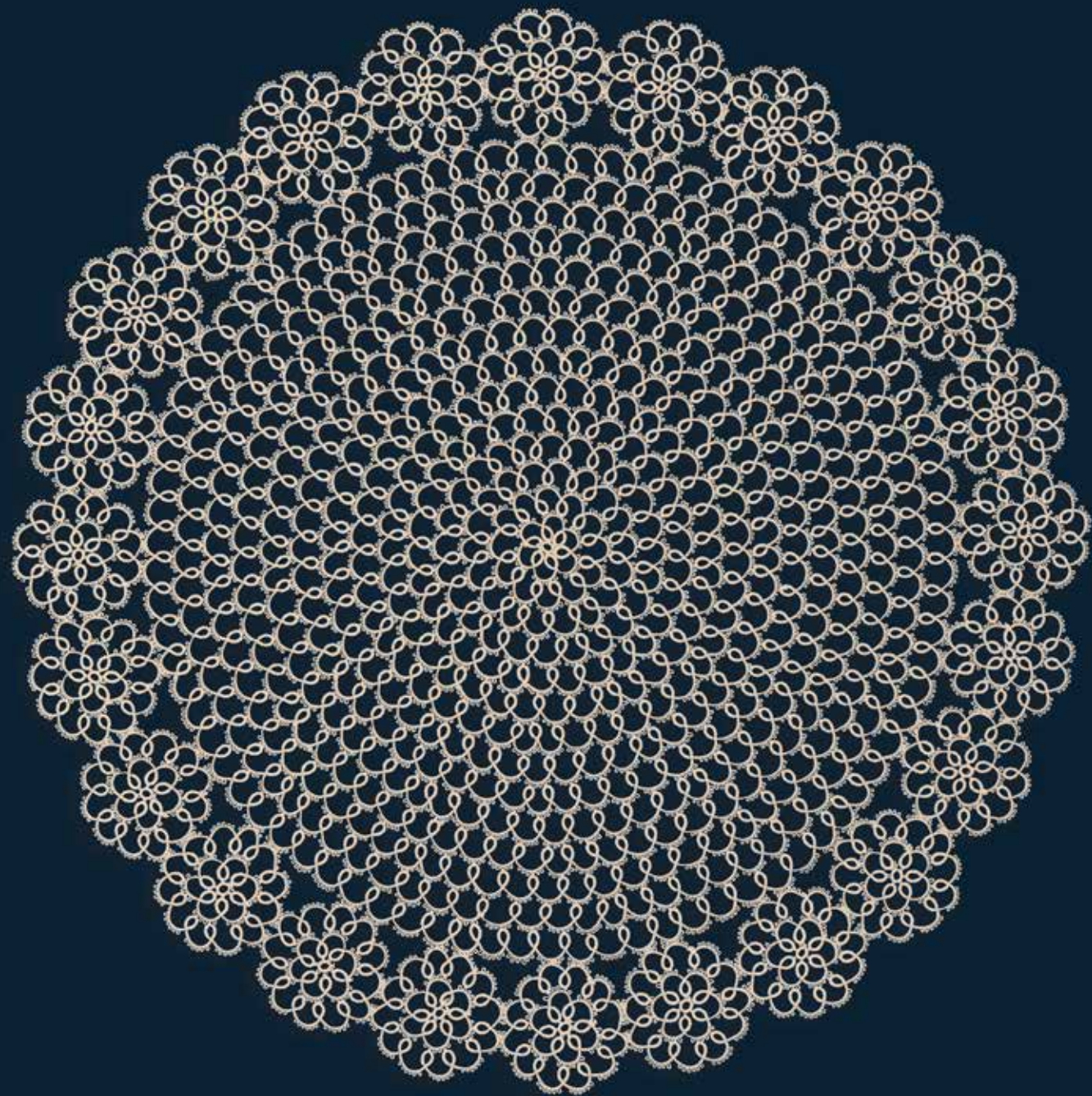
In order to form the pattern and ensure that it is level, the arches must be counted. Two arches must be made in the second row above each arch. In the third circle, one arch has two gyrillia and the next has one. This pattern must be repeated - 2, 1, 2, 1

In the fourth circle two circles are made on one arch and then one and one, in other words, the pattern is 2, 1, 1, 2, 1, 1, 2 and so on.

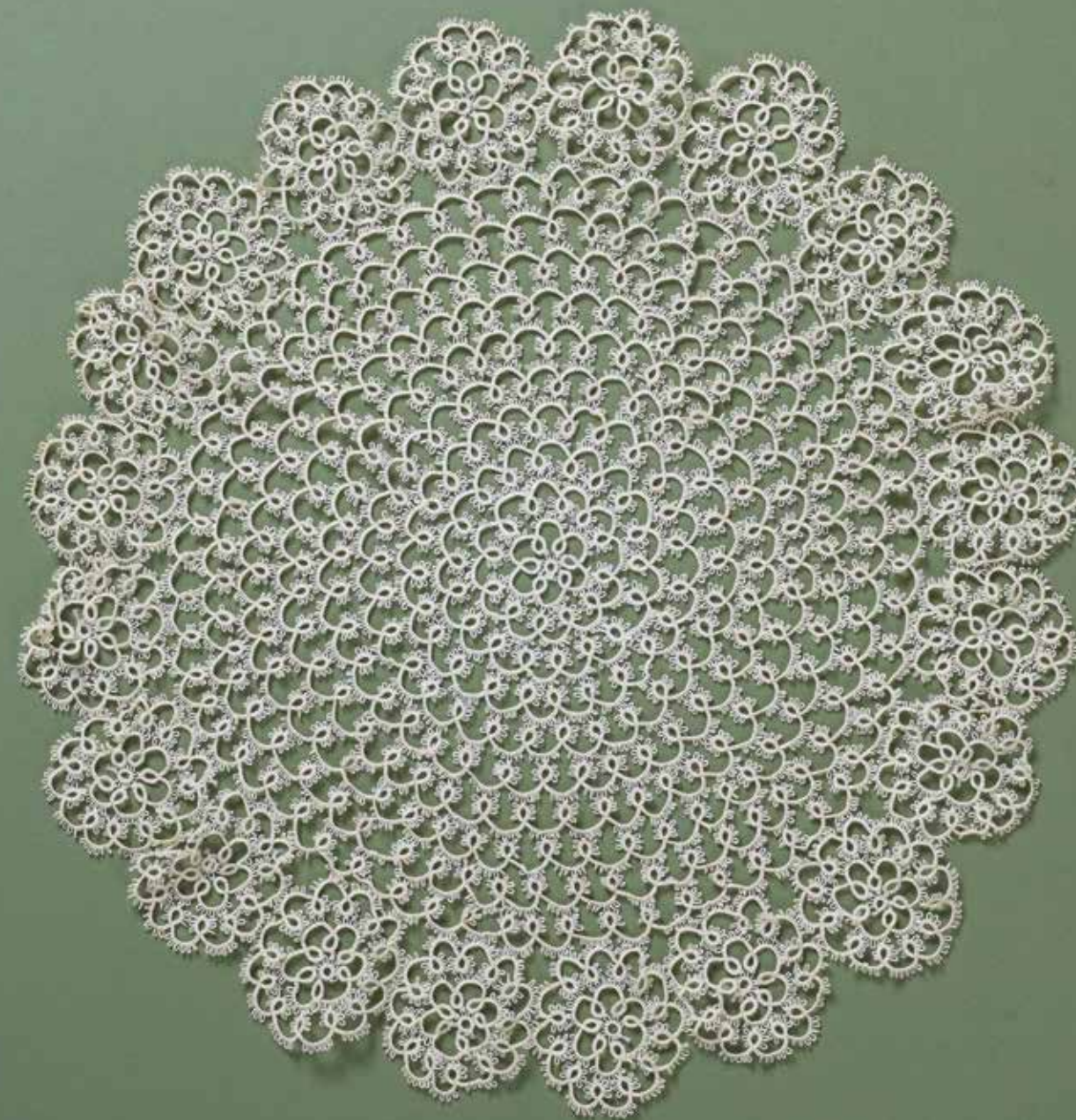
In the fifth circle the pattern is 2,1,1,1,1,2,1,1,1,1,2 and so on.

In a certain design six rays are formed. Instead of making one gyrilli [circle] on an arch, two are formed, so that the weave is denser.

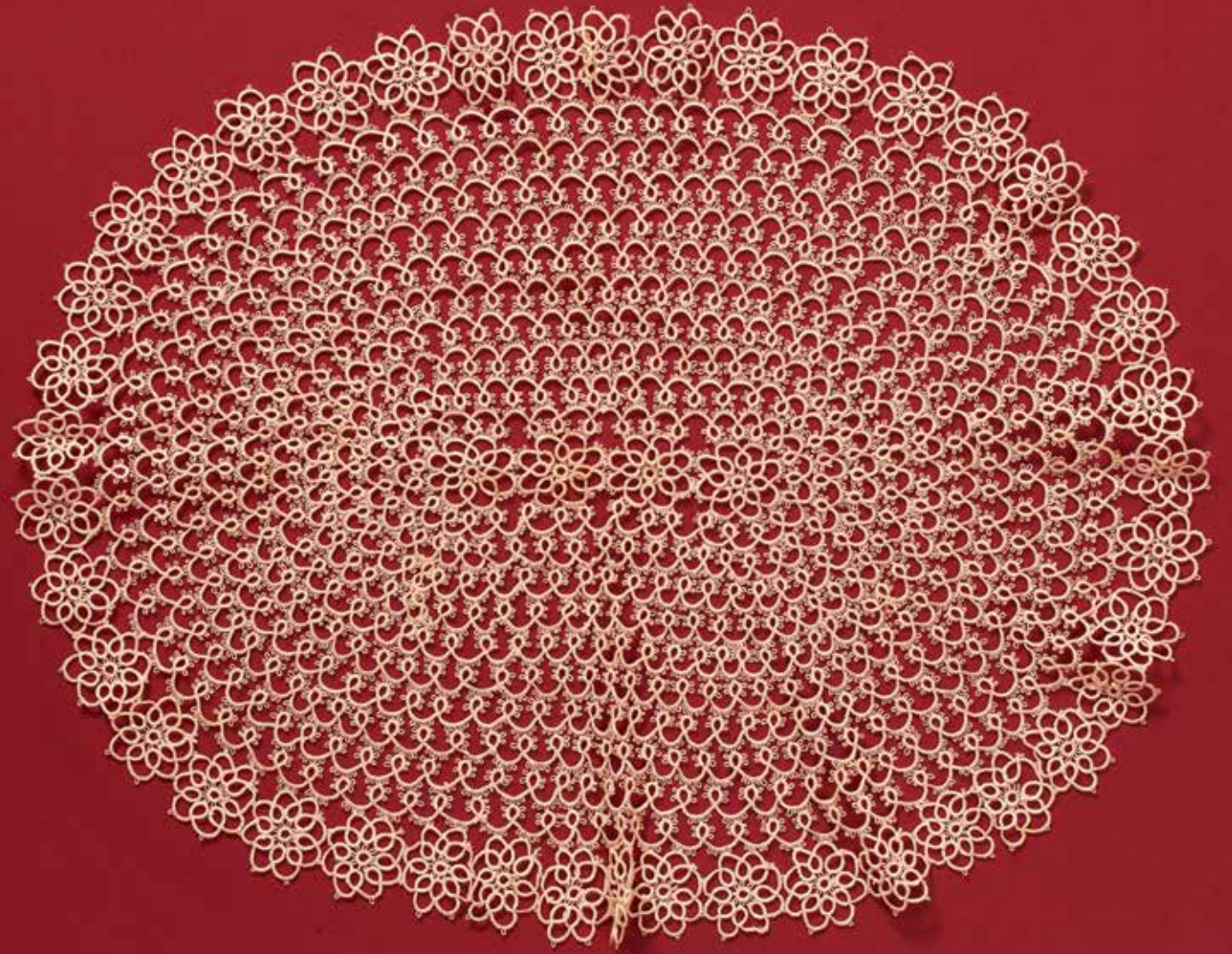
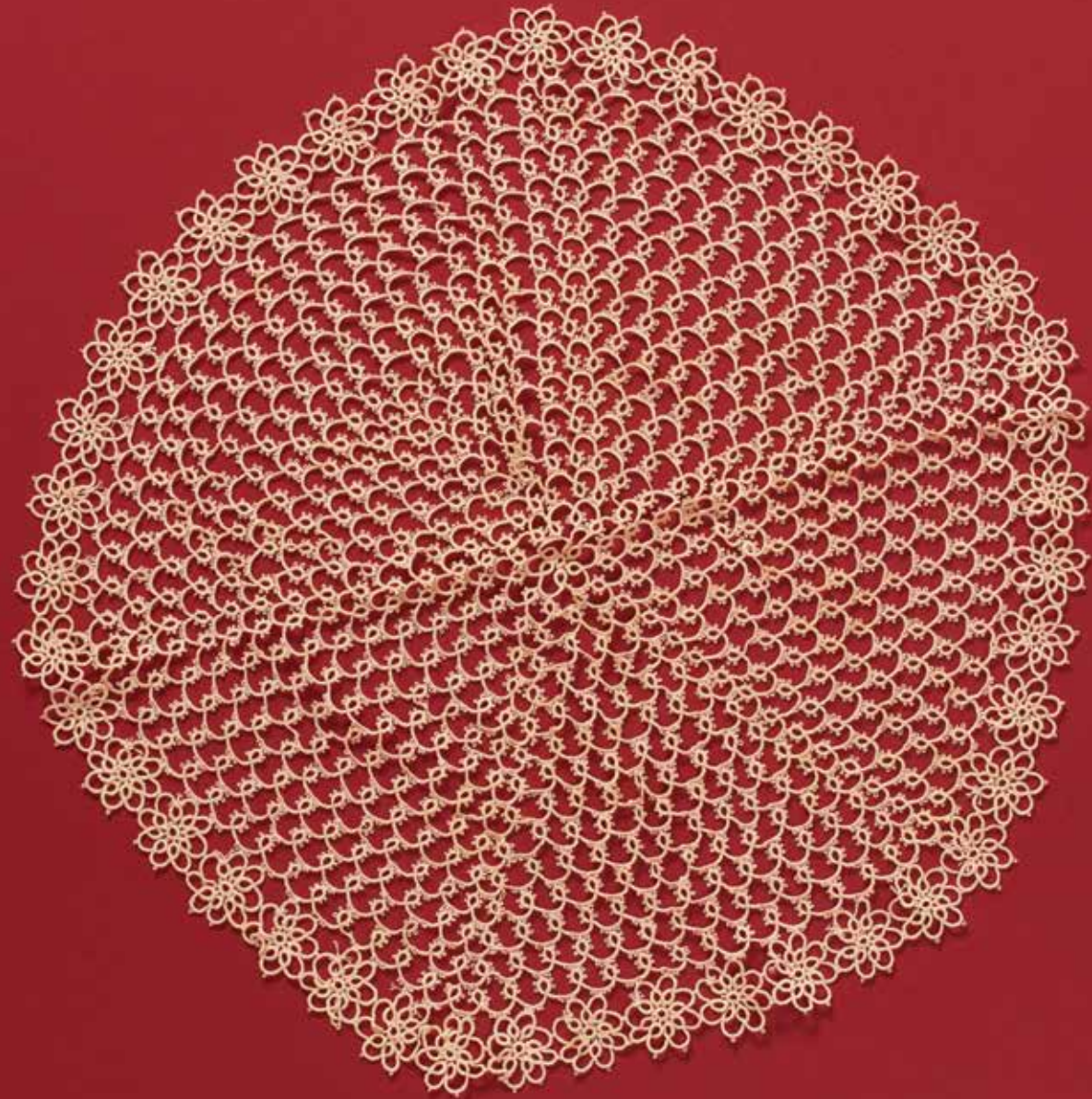

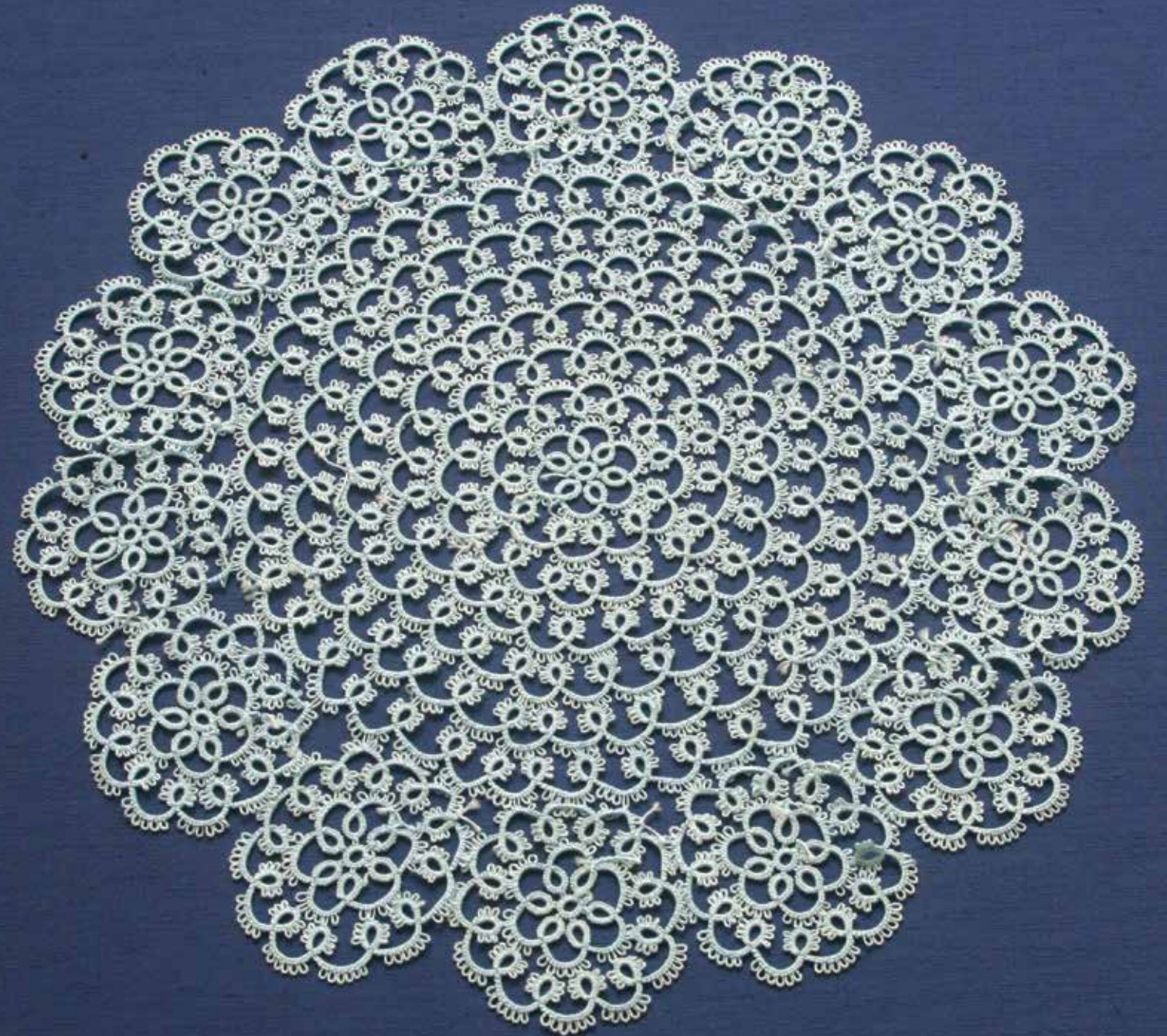
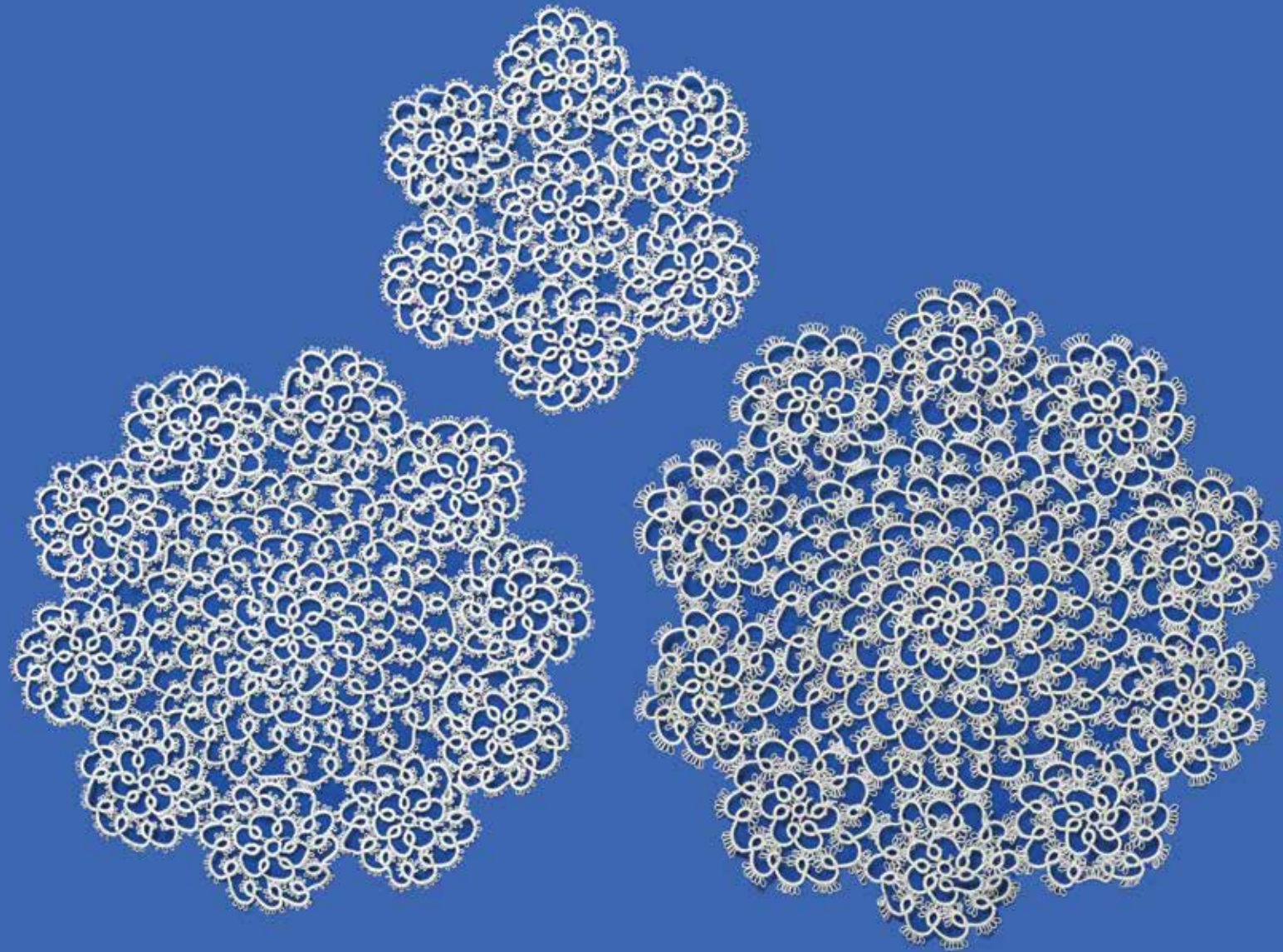

Μεγάλο πετσετάκι καπνωτό με 24 στρογγυλά

Η «καρδιά» στο μέσο, καπνωτά γύρω γύρω και 20 στρογγυλά, «μούτρες»

Η εμπορευματοποίηση οδήγησε στην τυποποίηση των σετ. Ένα μικρό σετ αποτελείται από τρία πετσετάκια, ένα μεγάλο και δυο μικρότερα και το μεγαλύτερο σετ το αποτελούσαν ένα μεγάλο και έξι μικρότερα πετσετάκια.

Τα πετσετάκια που αγόραζαν οι έμποροι συνήθως είχαν καθορισμένο μέγεθος. Το πιο συνηθισμένο είδος ήταν ένα σετ με 13 κομμάτια. Ένα μεγάλο πετσετάκι με διάμετρο 45 πόντους, έξι μικρότερα πετσετάκια διαμέτρου 25 πόντους και έξι ακόμη πιο μικρά, 15 πόντους διάμετρο. Η τιμή του σετ, ανάλογα με την εποχή, ήταν μιάμιση ή δυόμιση λίρες τη δεκαετία 1950-1960.*

Ένα άλλο σετ περιλάμβανε ένα μεγάλο πετσετάκι και δυο μικρότερα σε σχήμα ρόμβου. Το αγόραζε ο κεντητάρης μισή λίρα, 0.500 μιλς.

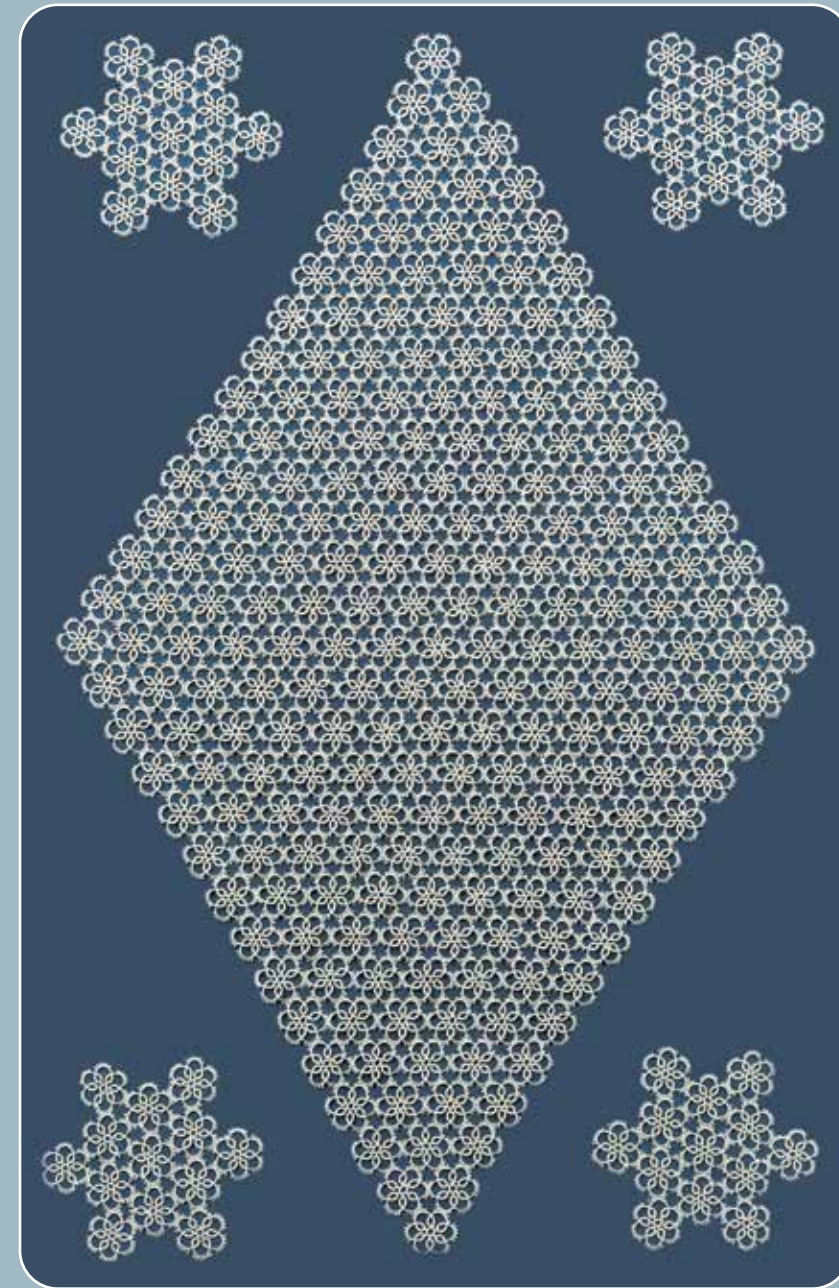
*Νάνια Χαραλάμπους-Αντωνιάδου, «Το παραδοσιακό Καραβιώτικο κέντημα «φερβολιτές», Καραβιώτικα Δρώμενα αρ. 8, 2015 και Χαρίτα Βλάχου Κύρκου, Καραβάς η Ψυχή μας.

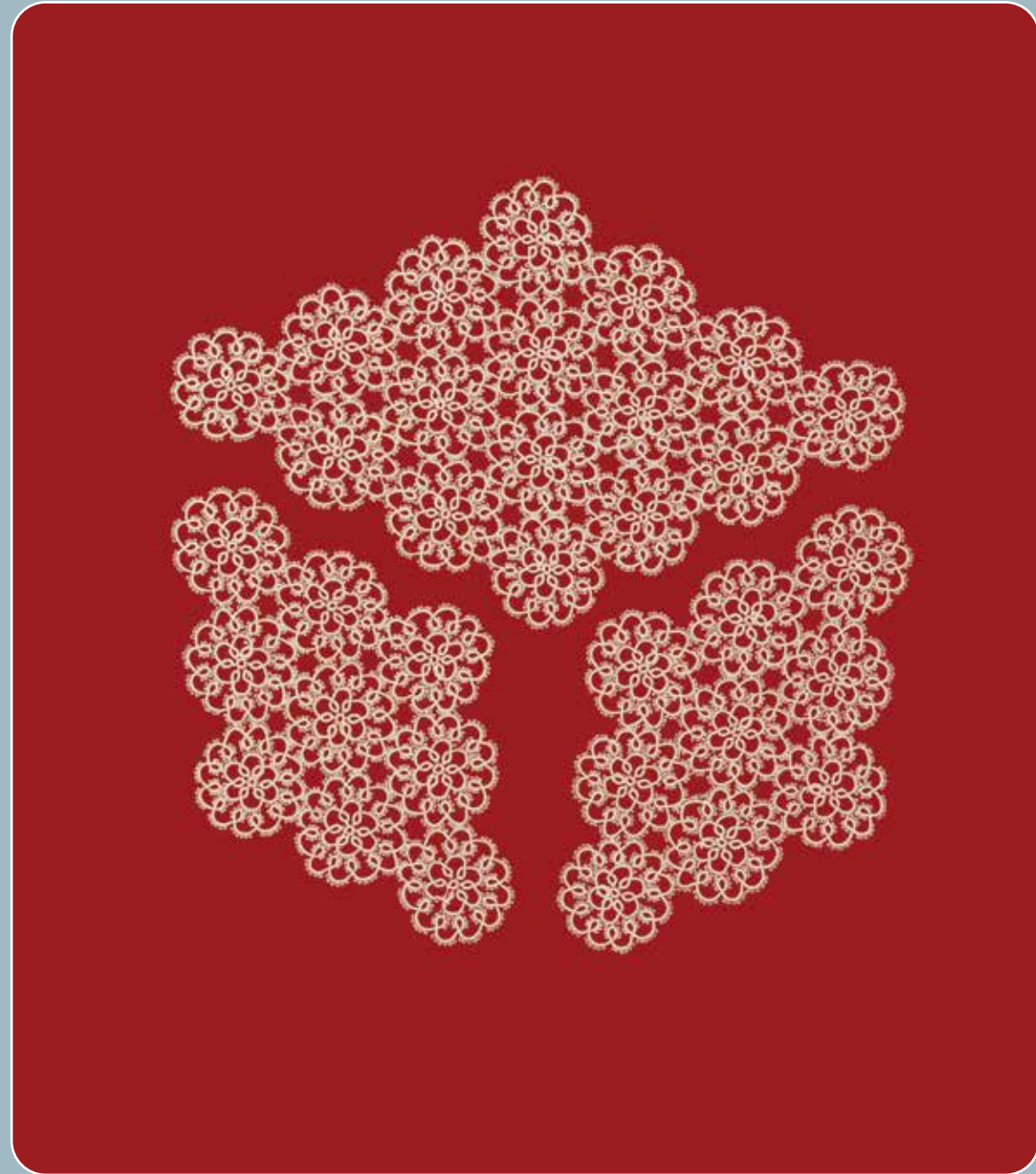
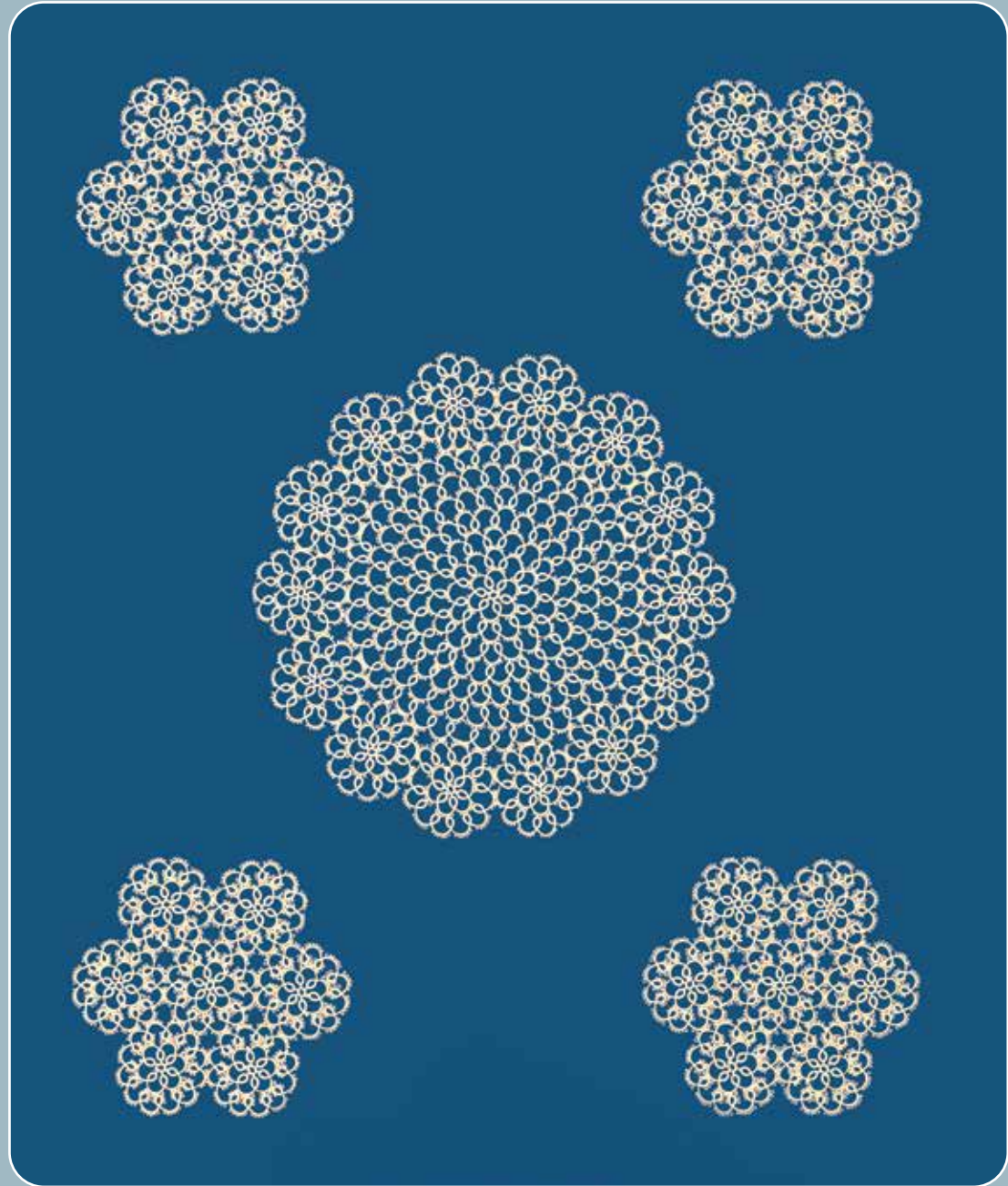
The trading lead to the standardization of the sets. A small set was consisted of a big one and six smaller doilies.

The doilies purchased by the merchants were usually of a standard size. The most common was the 13-piece set. One large doily, with a diameter of 45 cm, six smaller ones, 25 cm diameter, and six even smaller, 15 cm diameter. The price of the set, depending on the time of year, was one and a half or two pounds during the 1950s.*

Another set included a large doily and two smaller ones in the shape of a rhombus. The embroidery merchant would buy this for half a pound, 0.500 mils.

*Nania Charalambous-Antoniadou, «Το παραδοσιακό Καραβιώτικο κέντημα «φερβολιτές» [Traditional fervervolites lace of Karavas], Καραβιώτικα Δρώμενα no. 8, 2015 and Charita Vlachou Kyrkou, Καραβάς η Ψυχή μας [Karavas, our Soul].

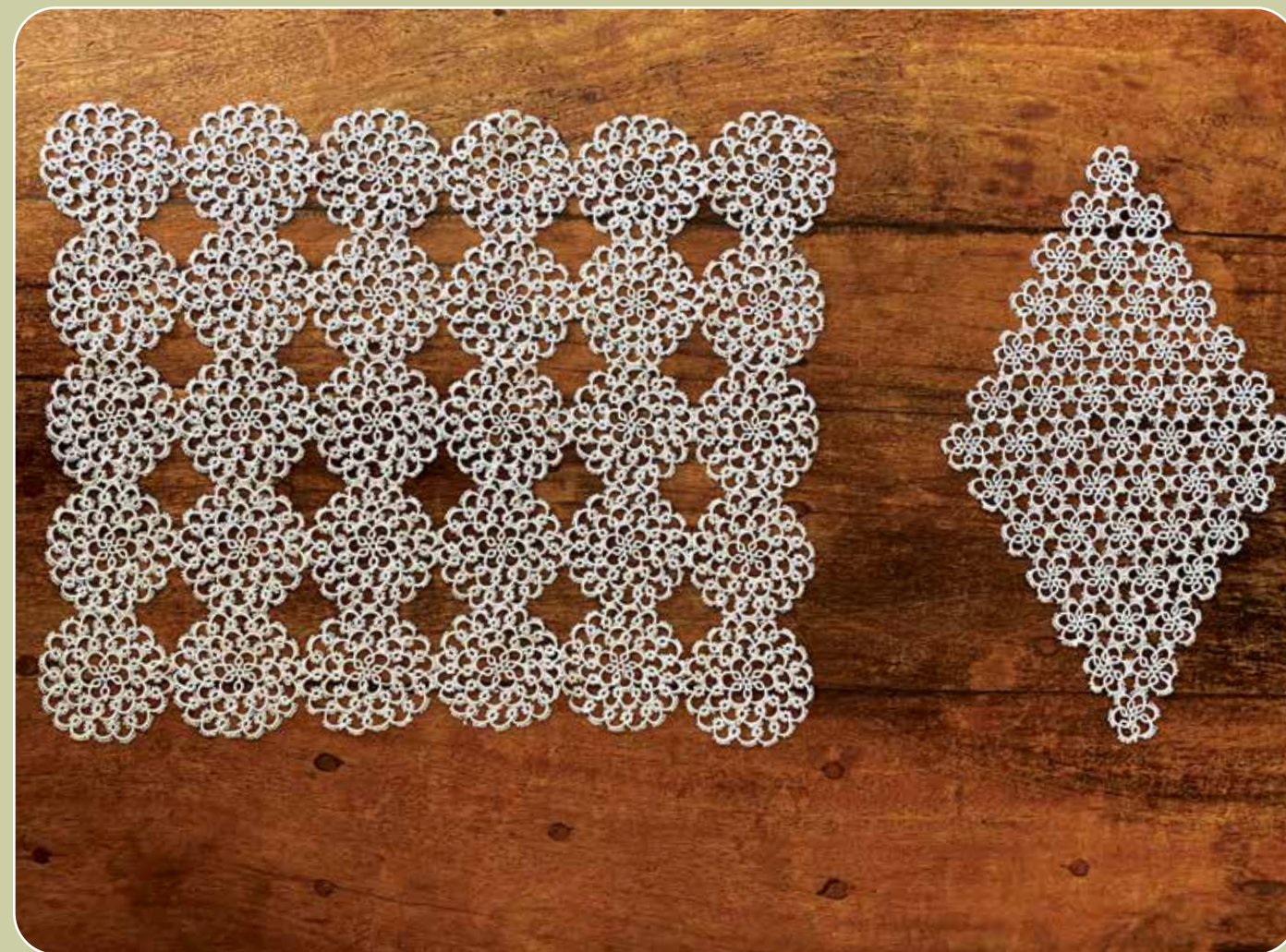

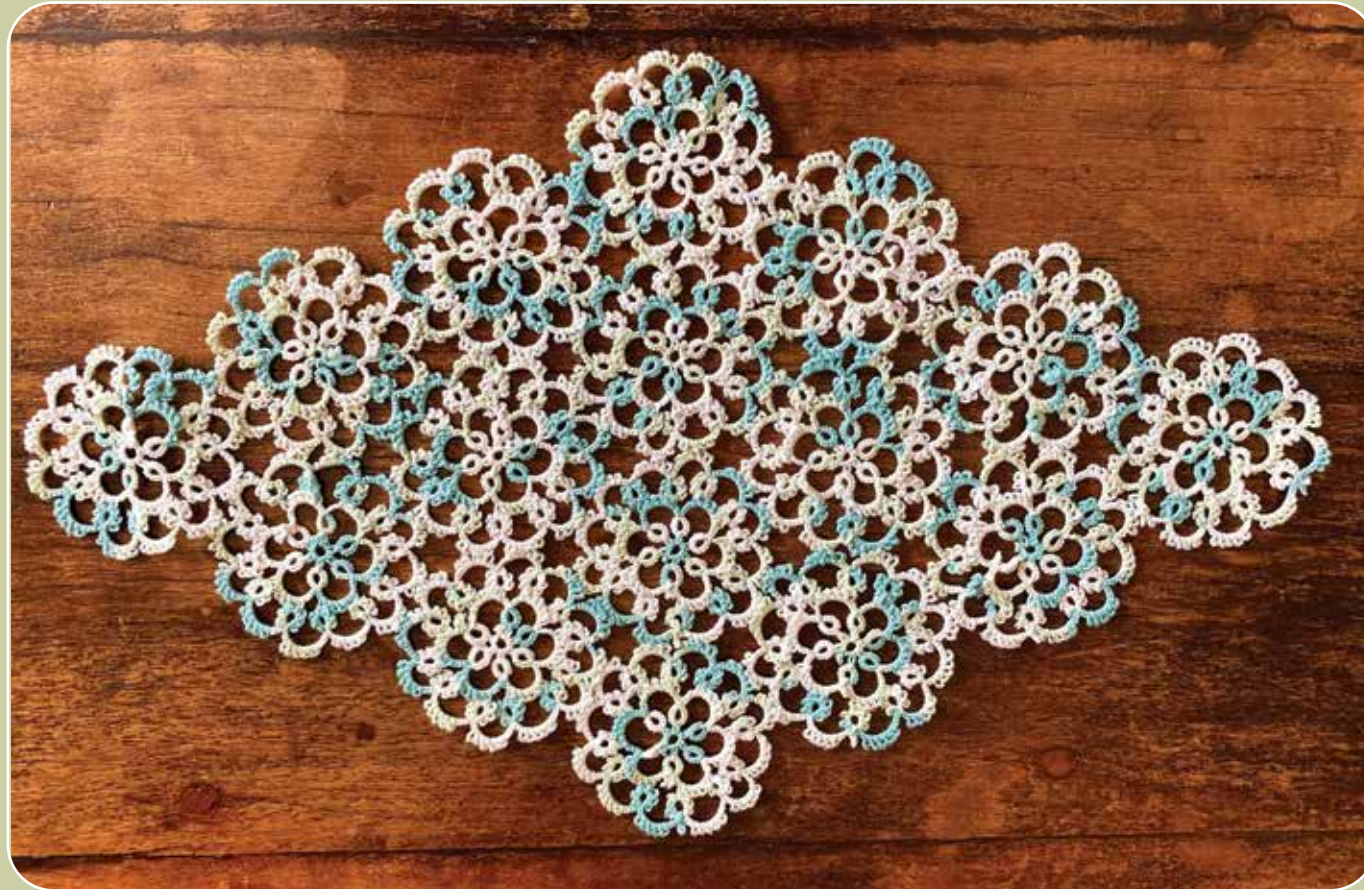
Διακόσμηση των σπιτιών

House decoration

Οι Καραβιώτισσες, συνεχίζοντας την τοπική παράδοση, διακοσμούν τα σπίτια τους με δαντέλες φερβολιτέ. Με γούστο και δεξιοτεχνία δημιουργούν ένα Καραβιώτικο περιβάλλον στο σπιτικό τους, εκφράζοντας την ασίγη αγάπη για τον γενέθλιο τόπο.

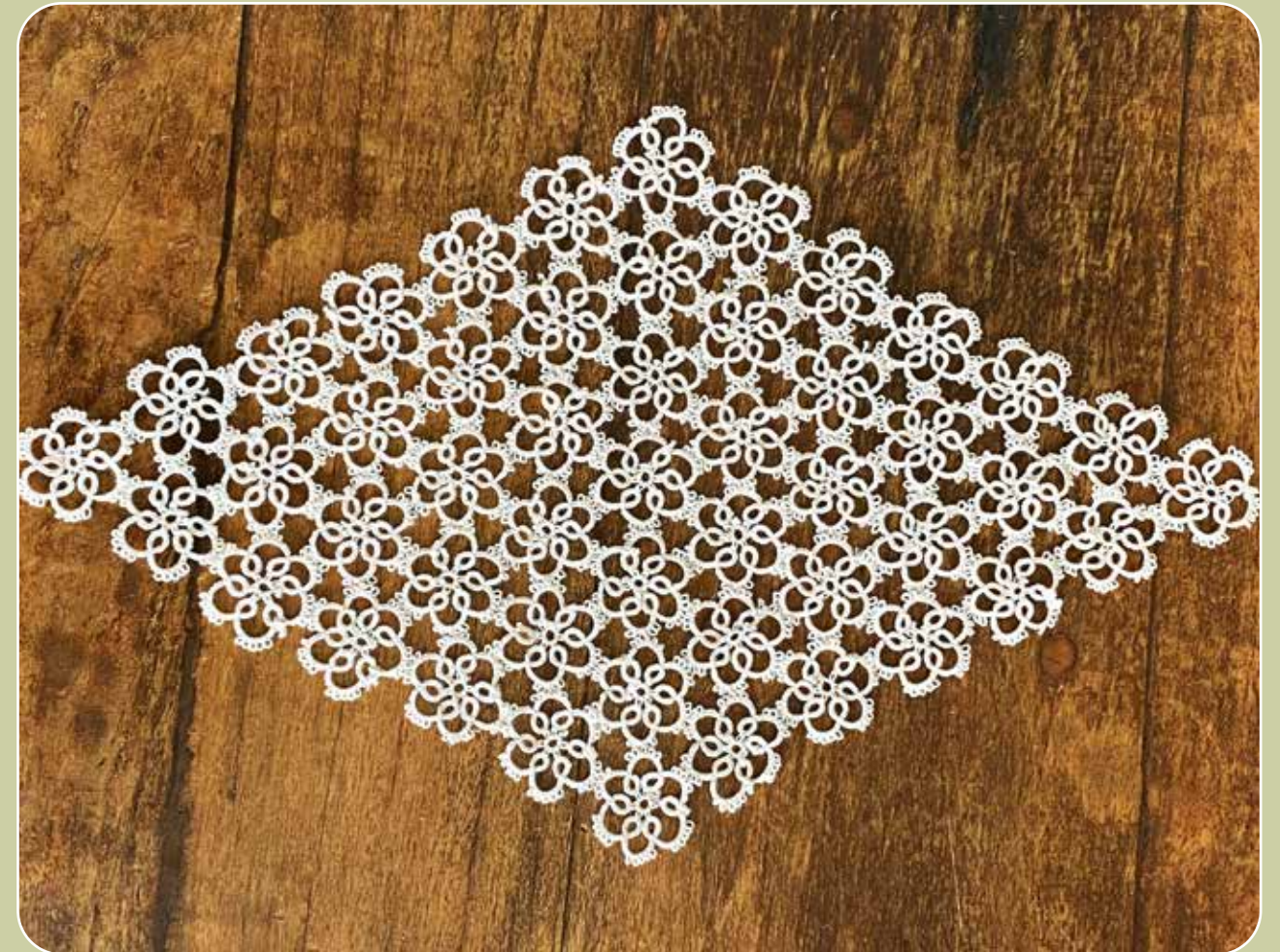
Women of Karavas, carrying the local tradition, decorate their houses with fervolite lace. With skill and good taste they create in their homes an environment reminiscent of Karavas, thus expressing their undying love for the place of their birth

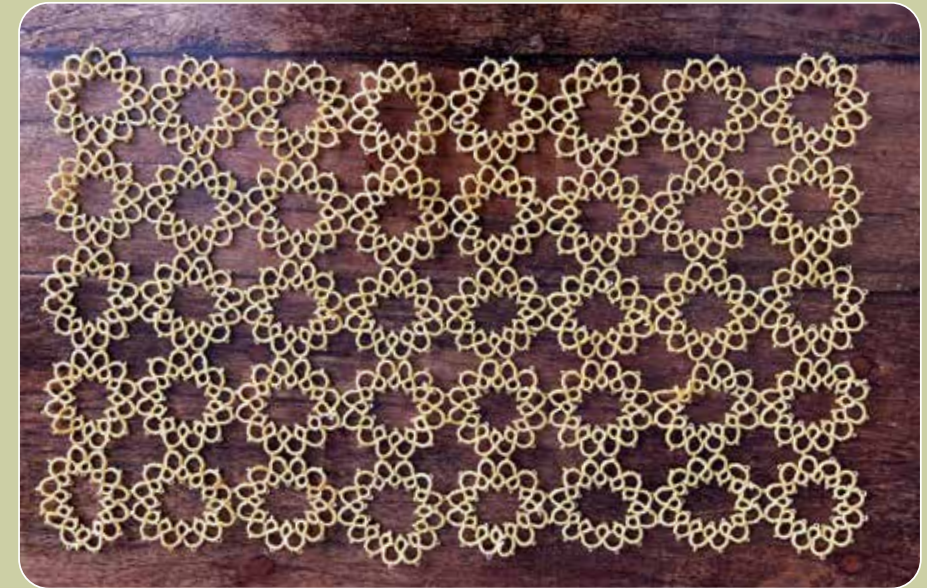
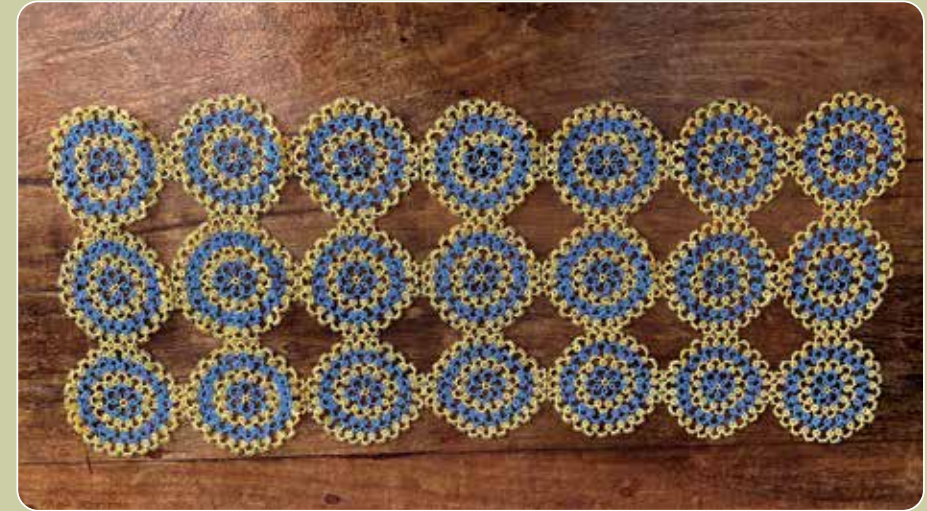
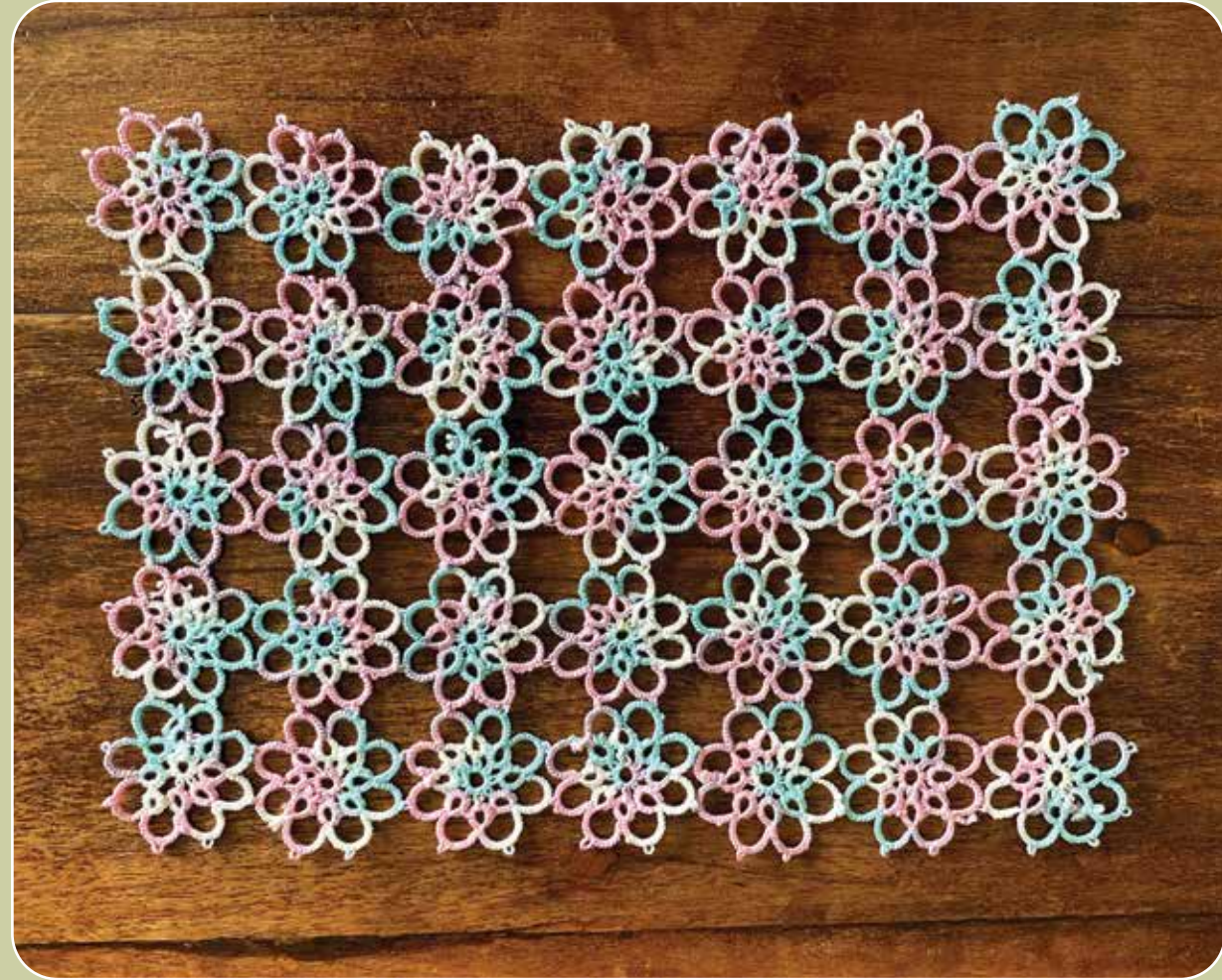

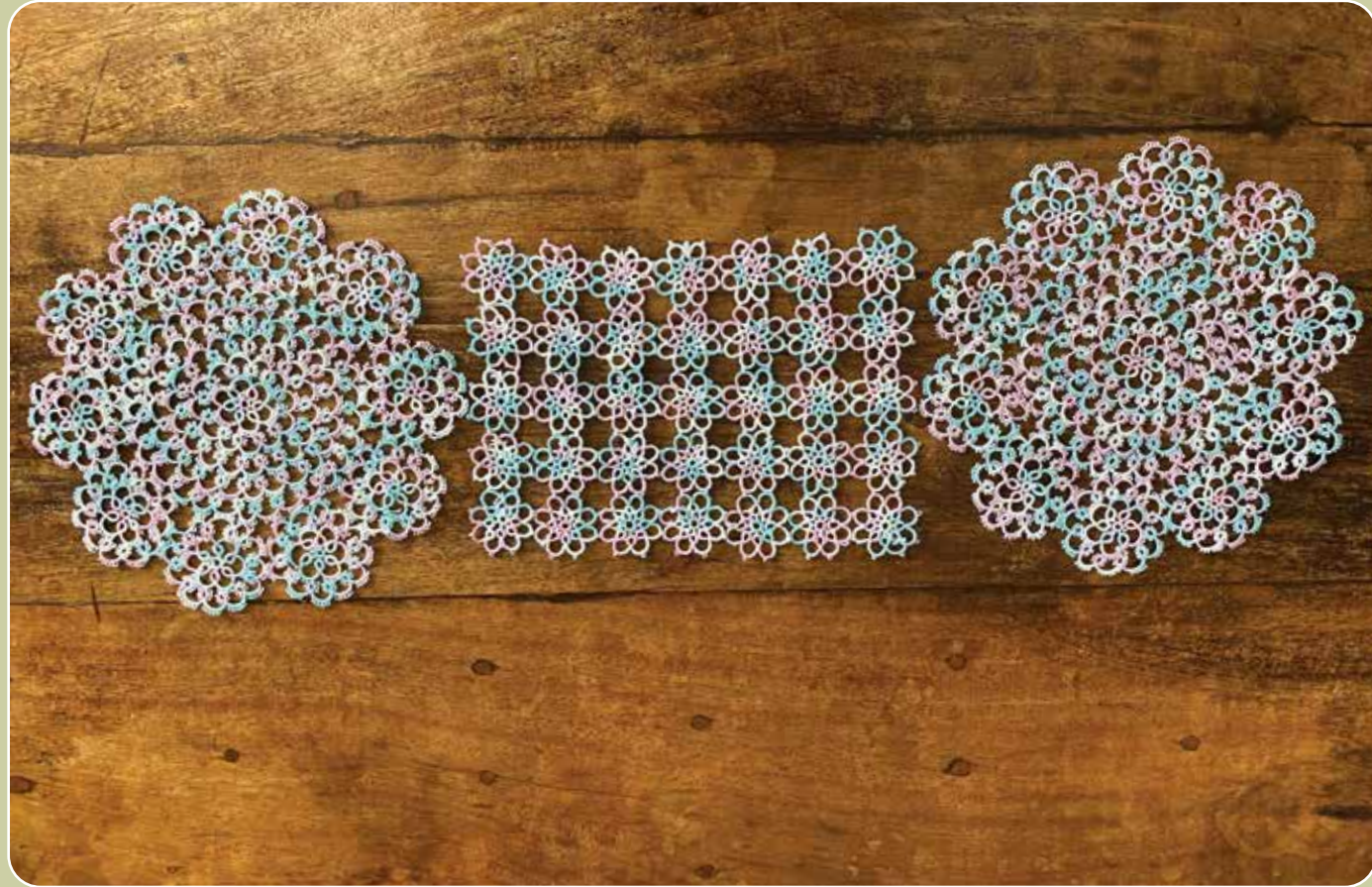

Οι Καραβιώτισσες ένωσαν ξεχωριστή περηφάνεια για τον φερβολιτέ τους. Σχεδόν σε όλα τα Καραβιώτικα σπίτια στην προσφυγιά ο επισκέπτης θα προσέξει πετσετάκια φερβολιτέ να στολίζουν σαν προθήκες, τραπεζάκια και άλλες γωνιές του σπιτιού. Είναι η καραβιώτικη ταυτότητα που μας δένει με τις ρίζες και τη λαϊκή παράδοση της πατρικής γης.

Γιάννης Παπαϊωάννου

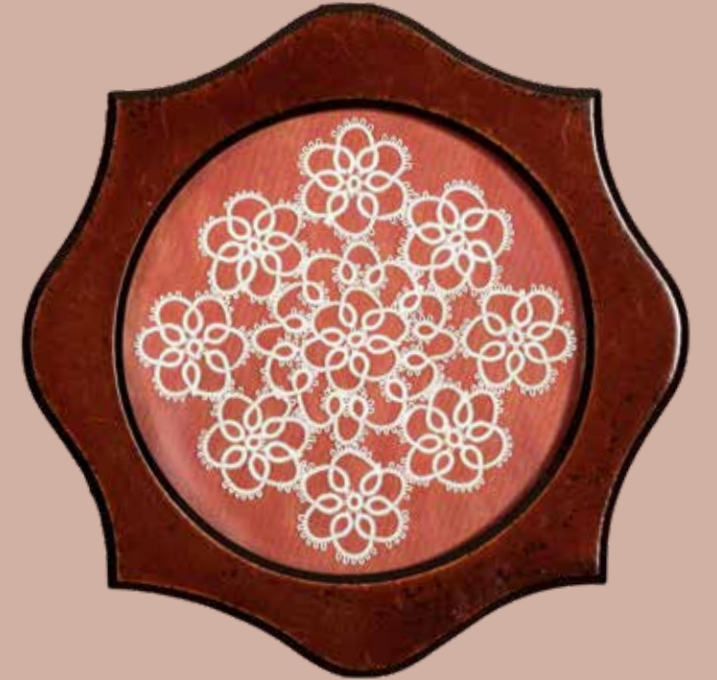
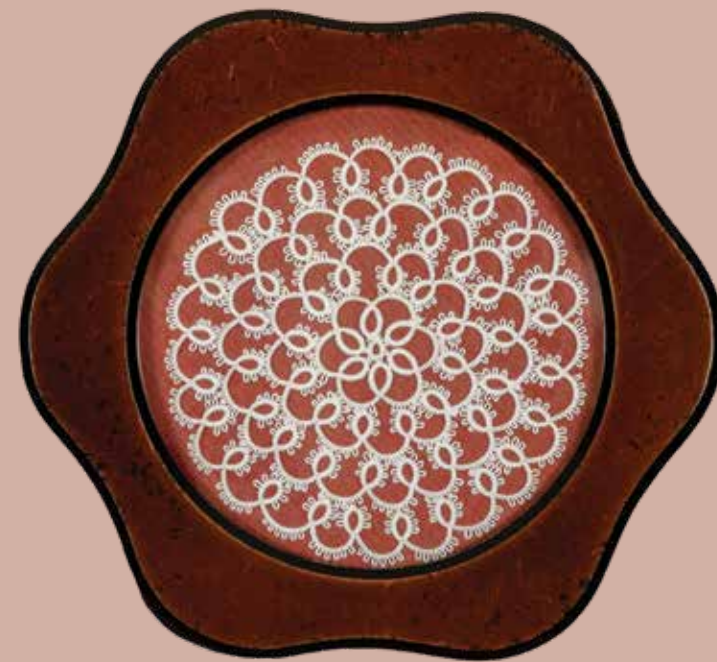
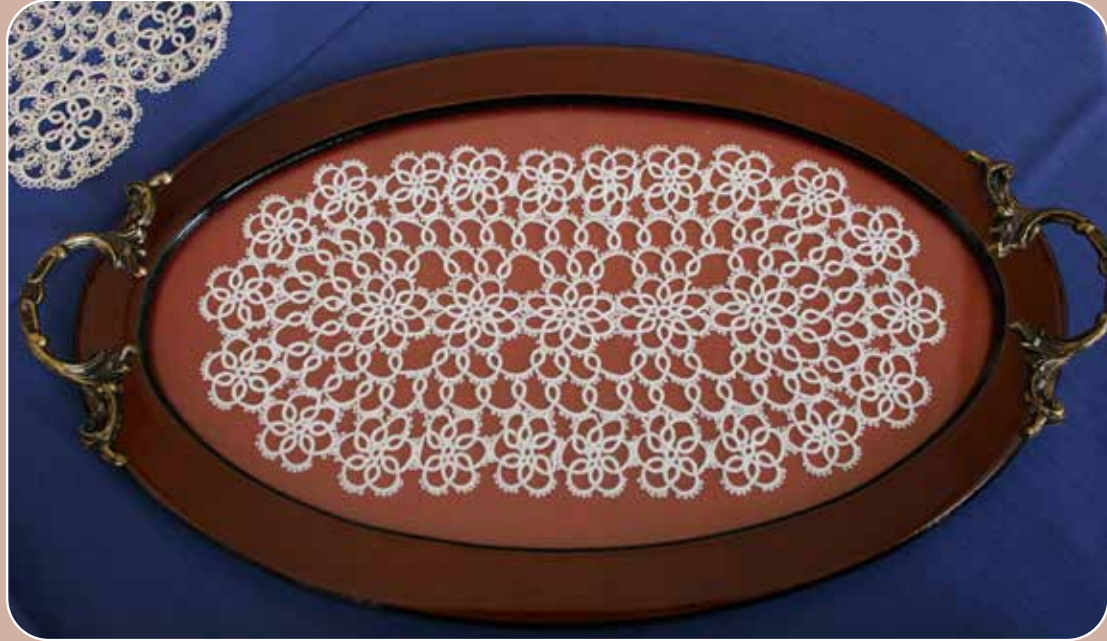
Δίσκοι και Κάδρα

Trays and frames

*Πεταετάκια φερβολιπέ κοσμούν
δίσκους σερβιρίσματος και κάδρα*

Fervolites lace also decorates trays and frames

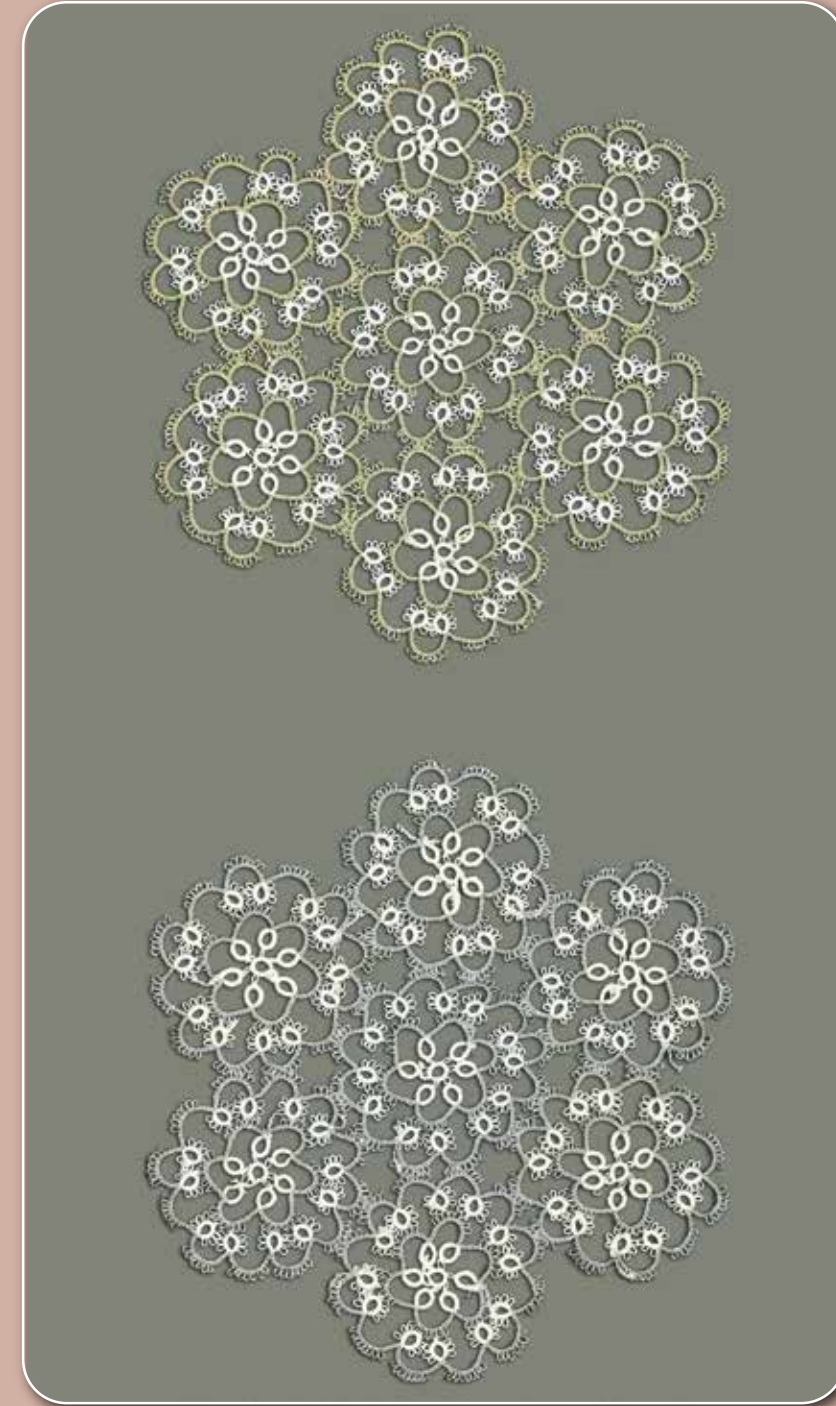
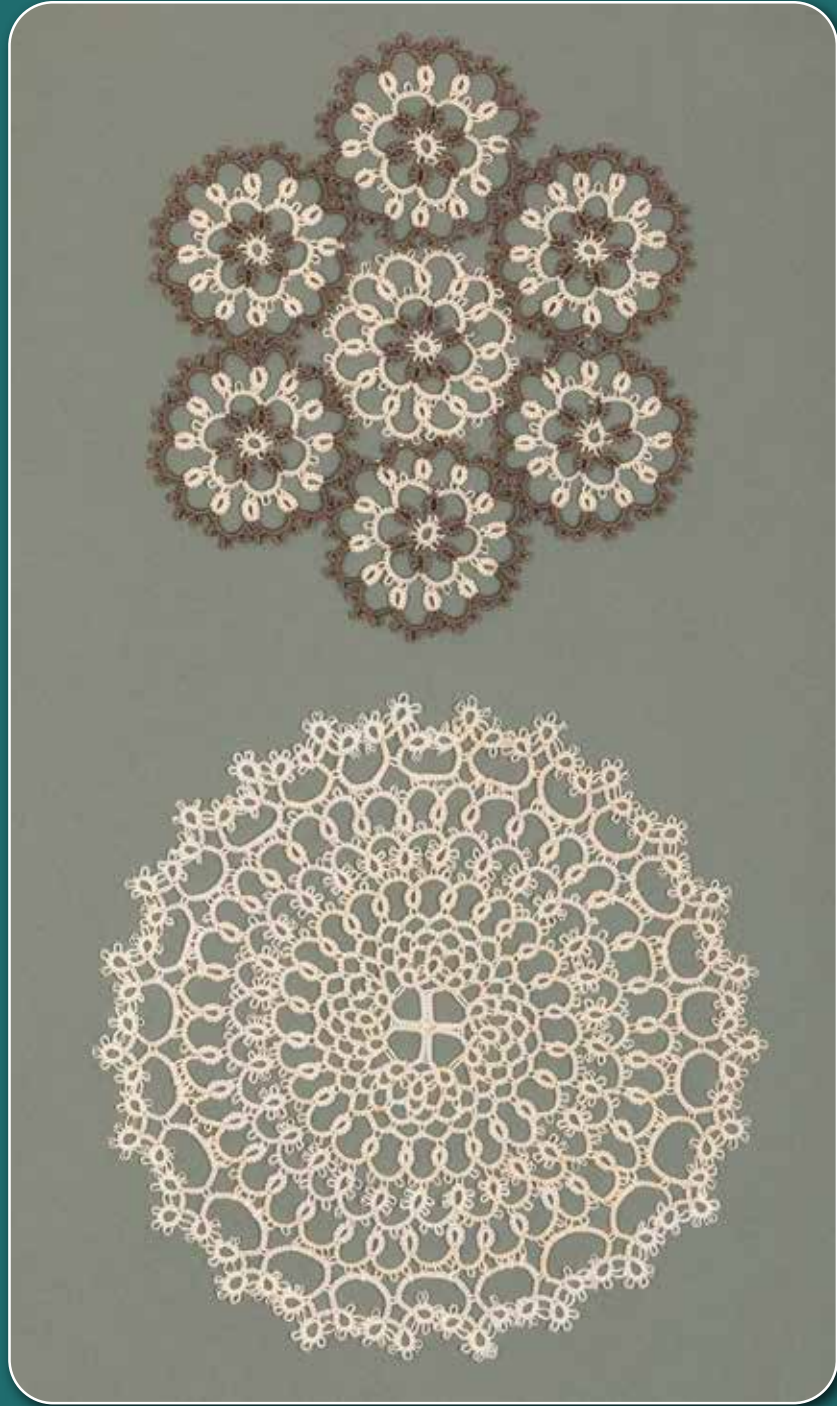
Νεώτερα σχέδια

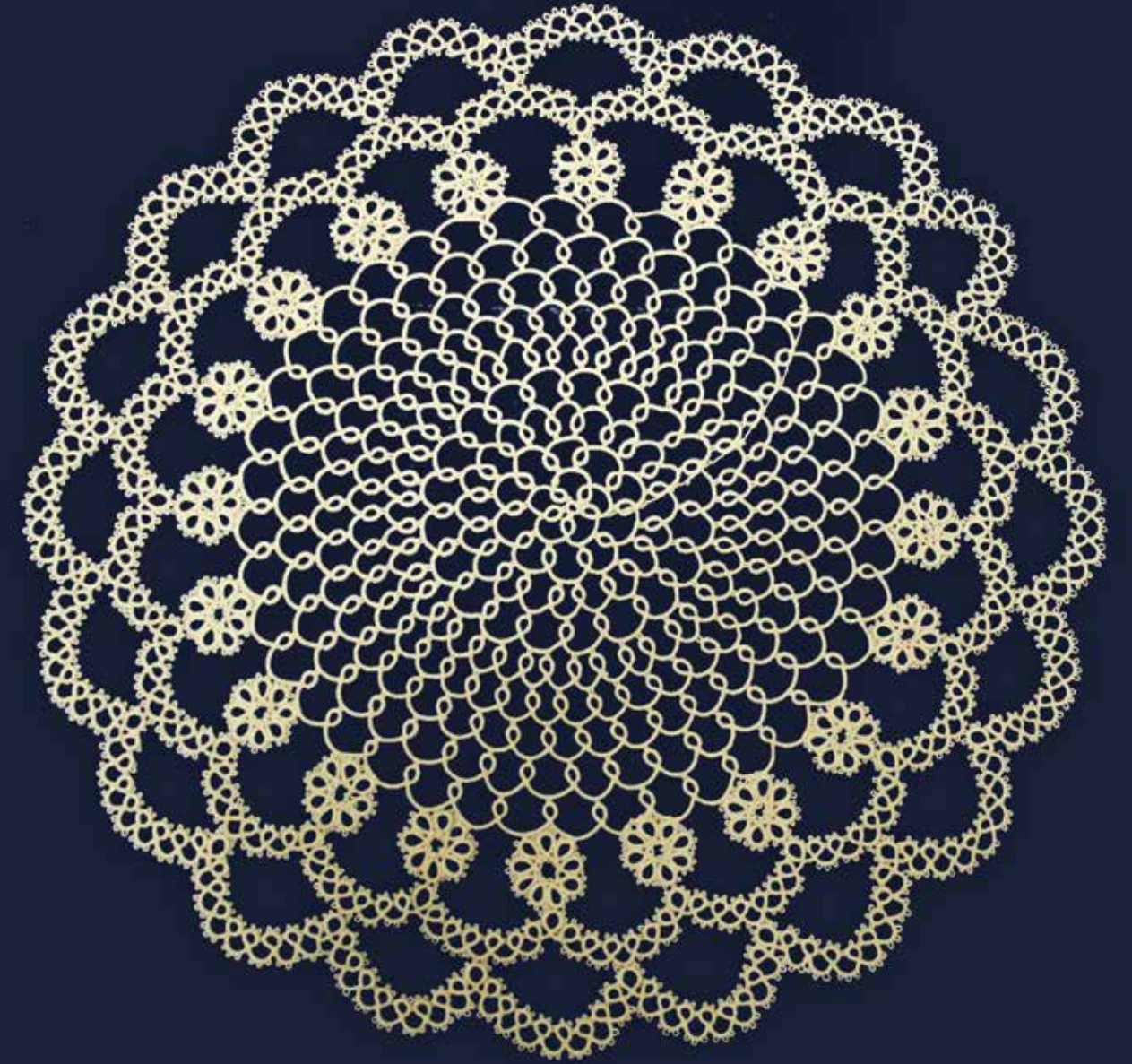
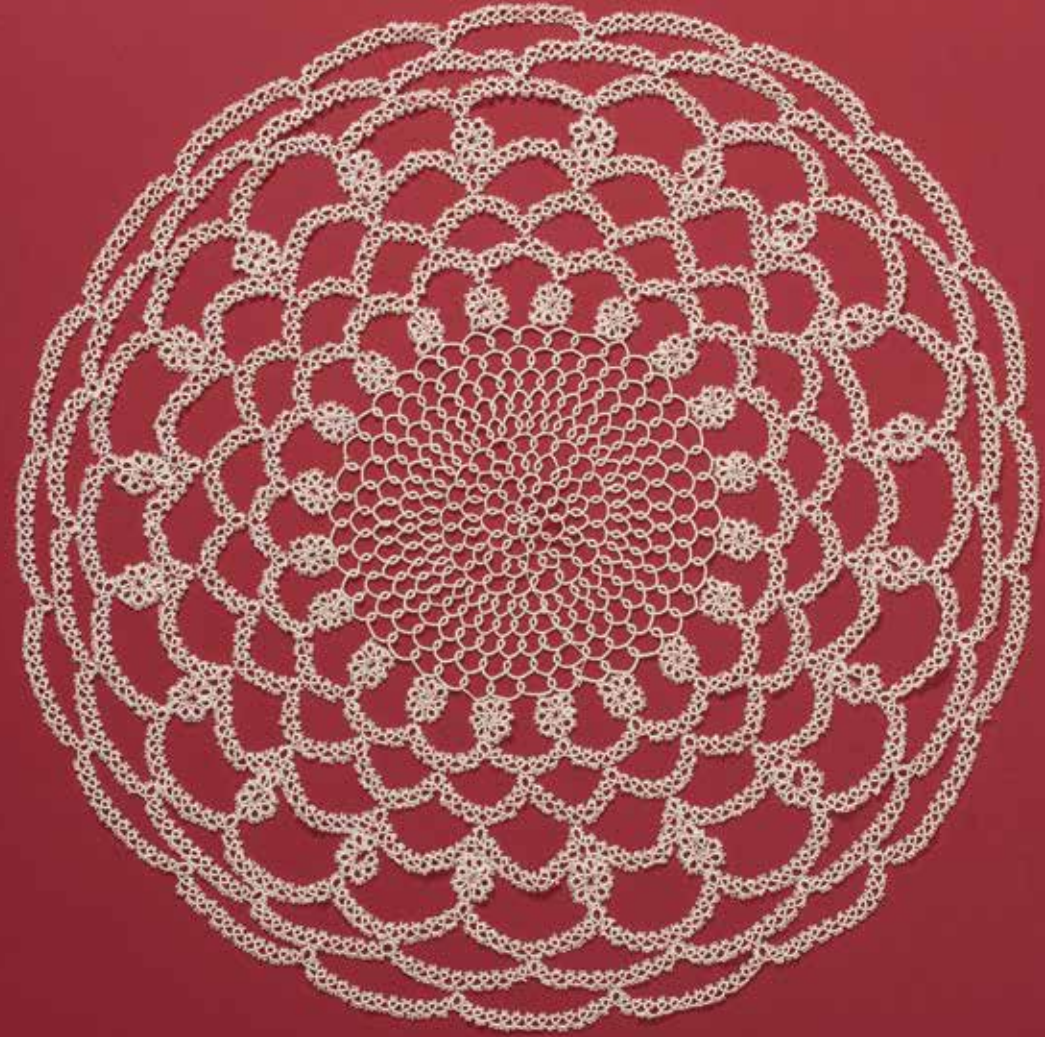
Newer designs

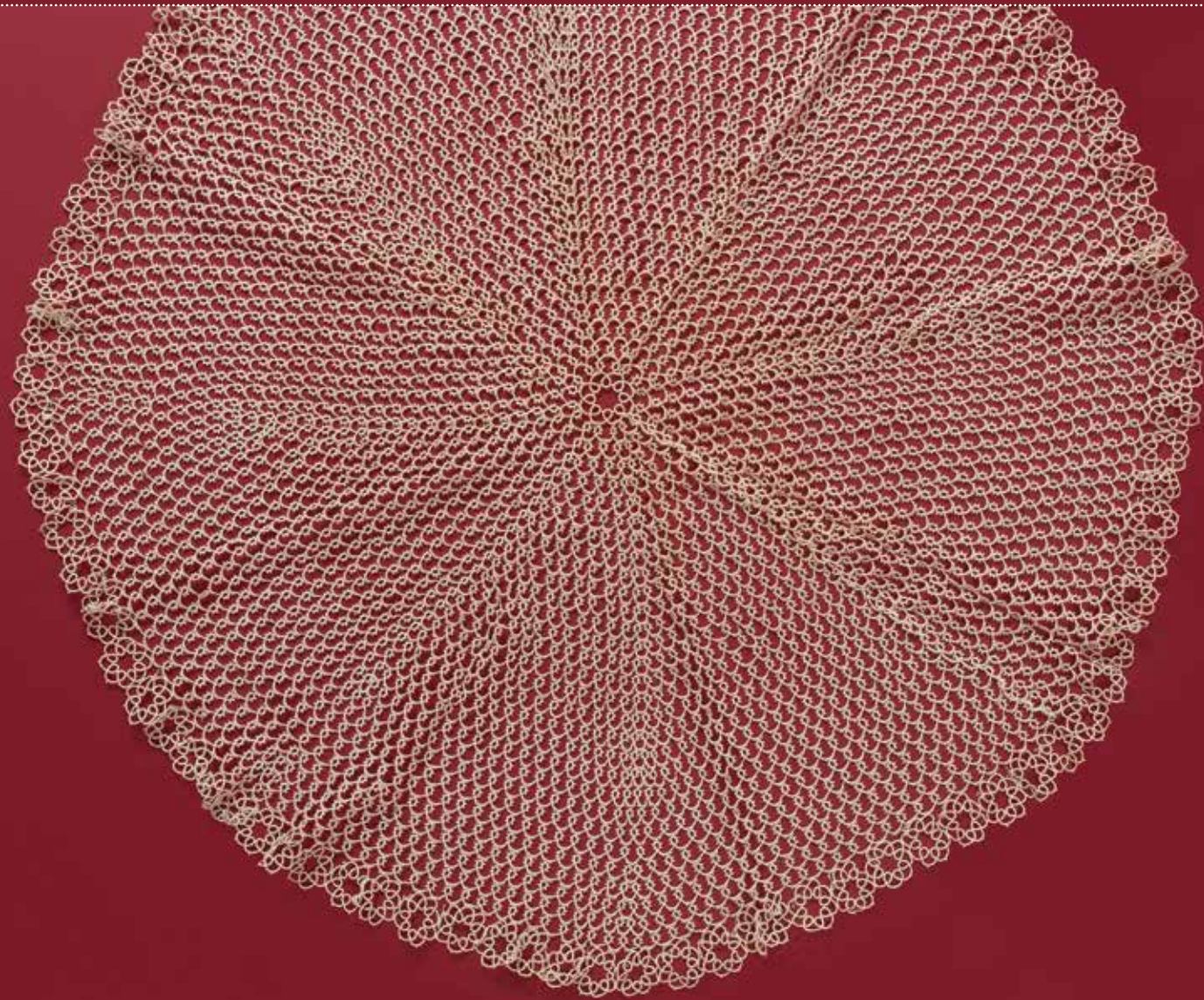
Ακολουθώντας τις σύγχρονες τάσεις, οι τεχνίτριες του φερβολιτέ δημιουργούν κοσμήματα-δακτυλίδια, βραχιόλια, περιδέραια, καρφίτσες, τσάντες αλλά και μπομπονιέρες για γάμους και βαφτίσεις.

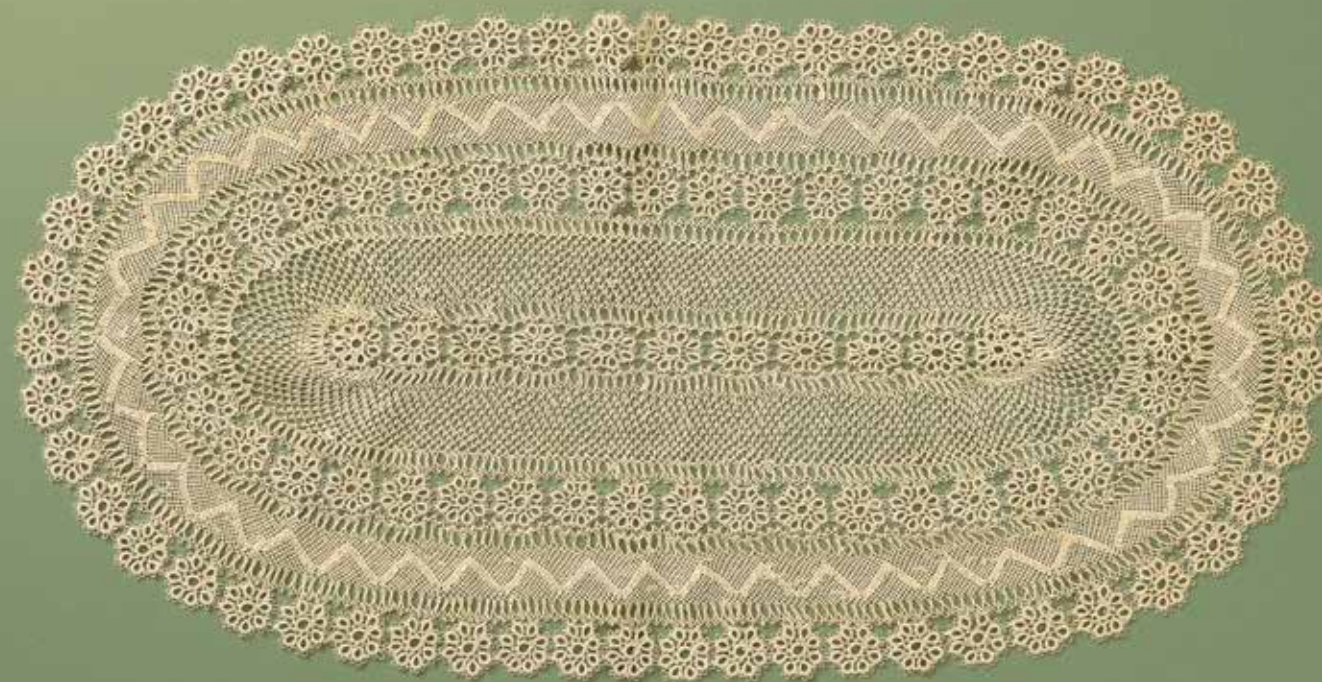
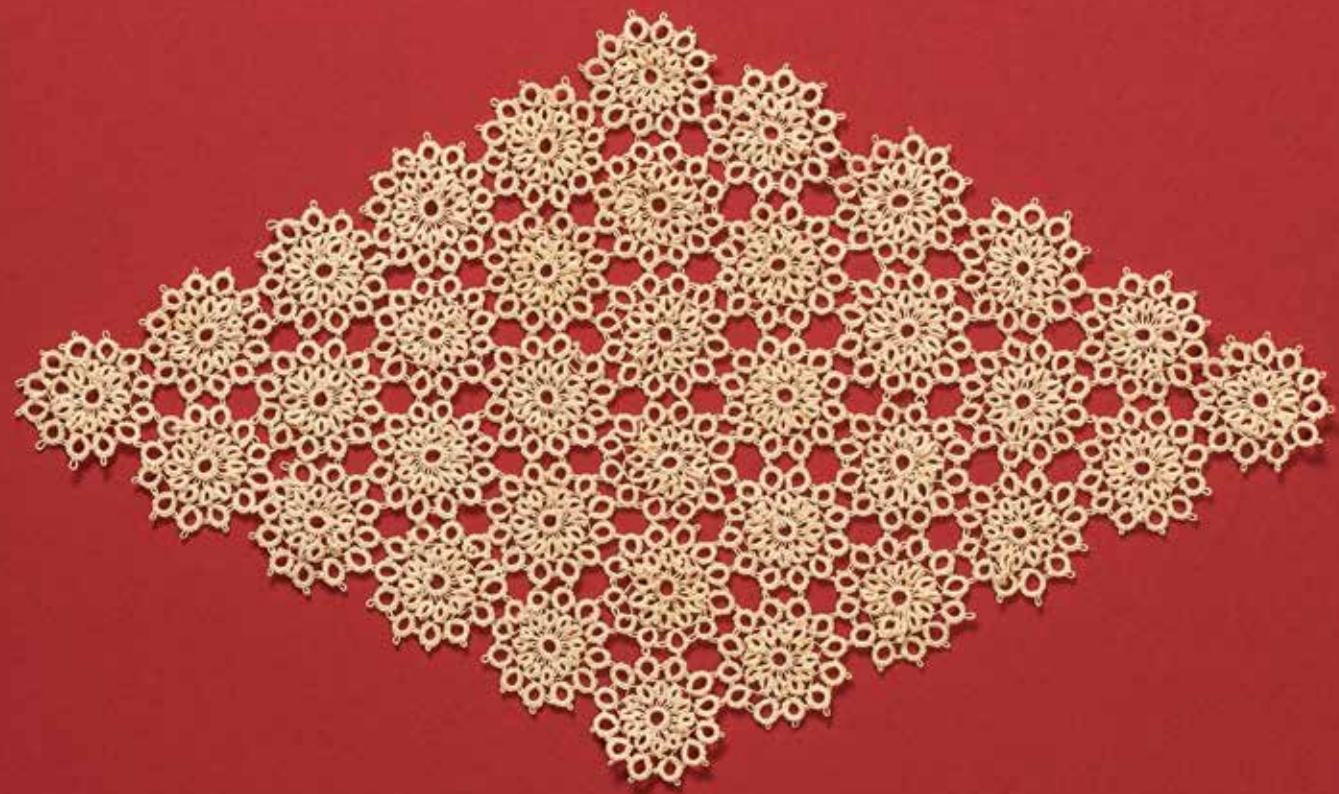
In modern time fervolites experts create rings, bracelets, necklaces, handbags and gifts for marriage and christenings.

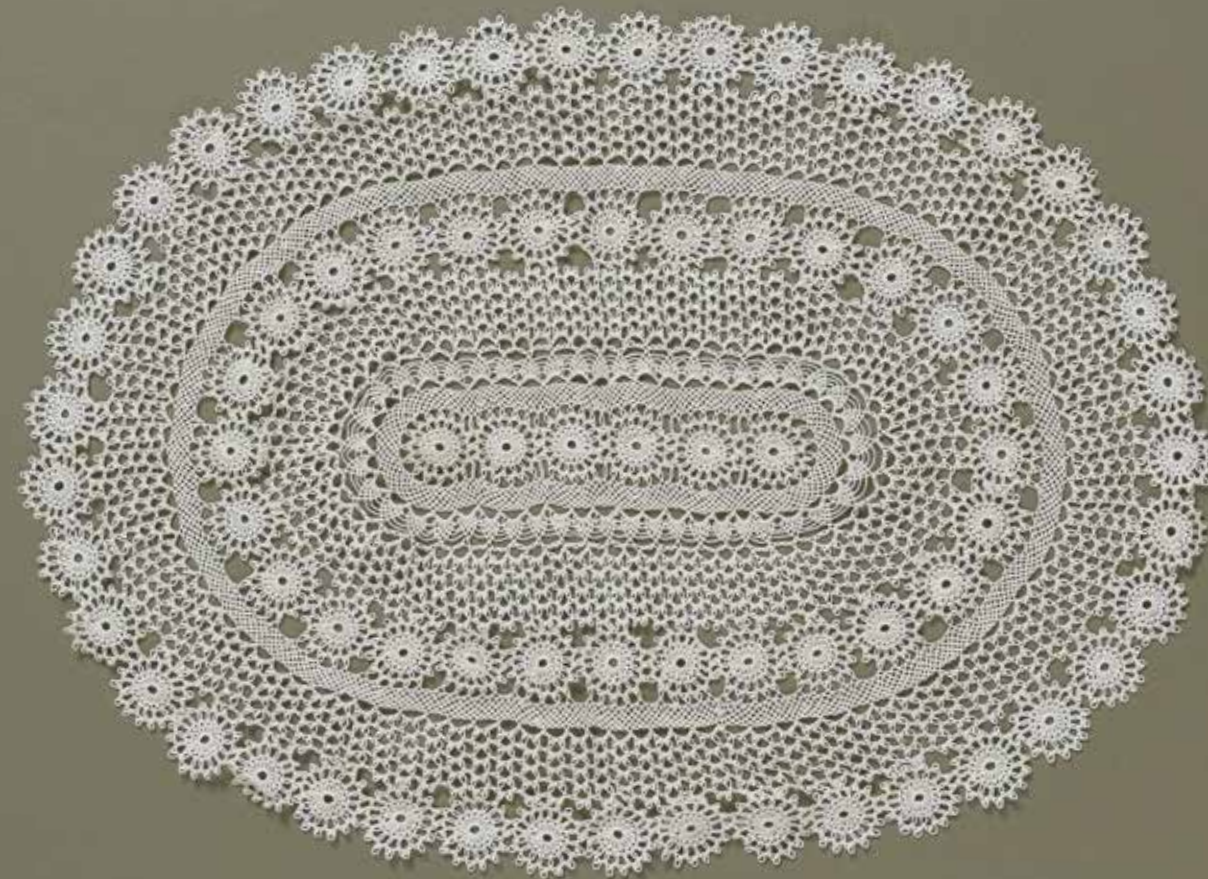
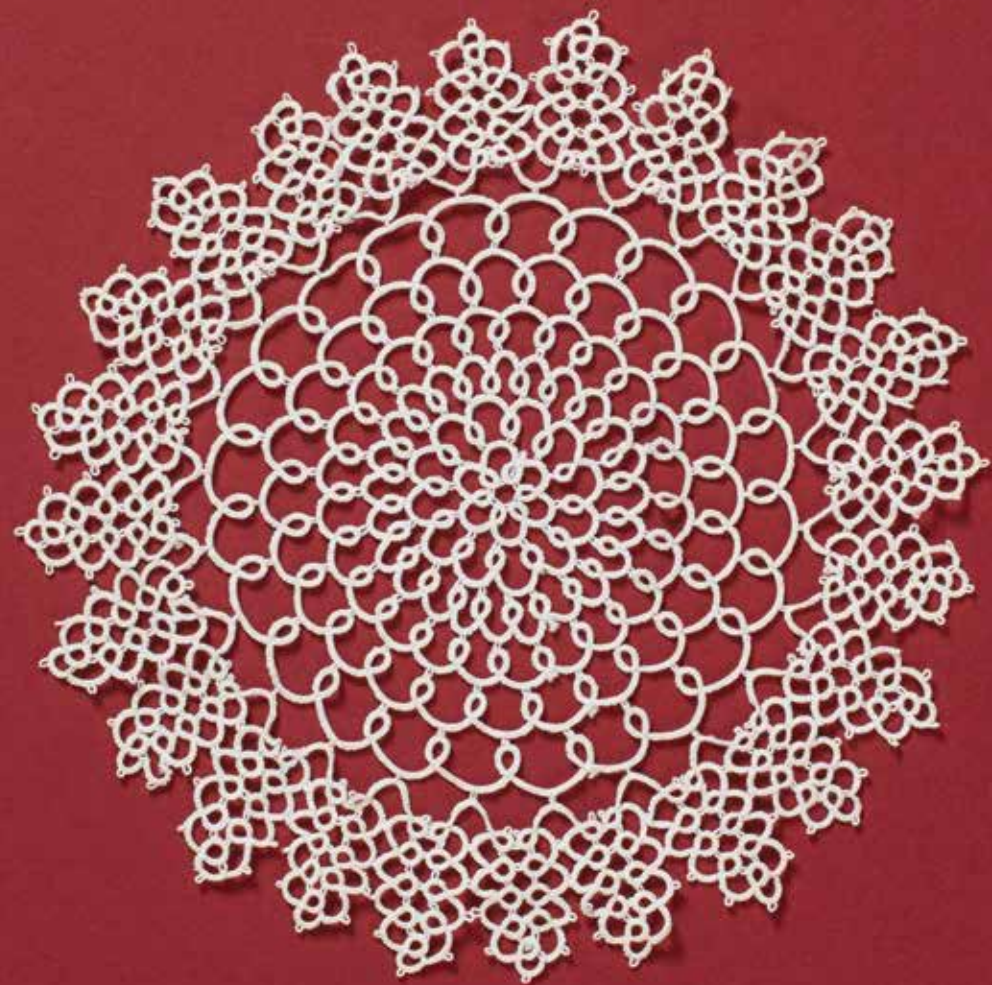

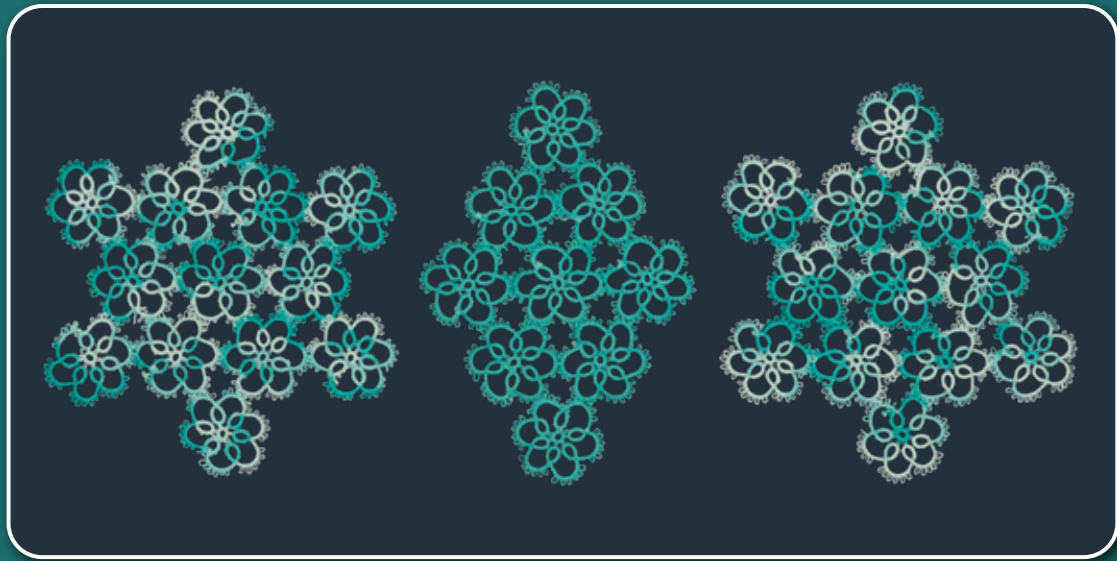
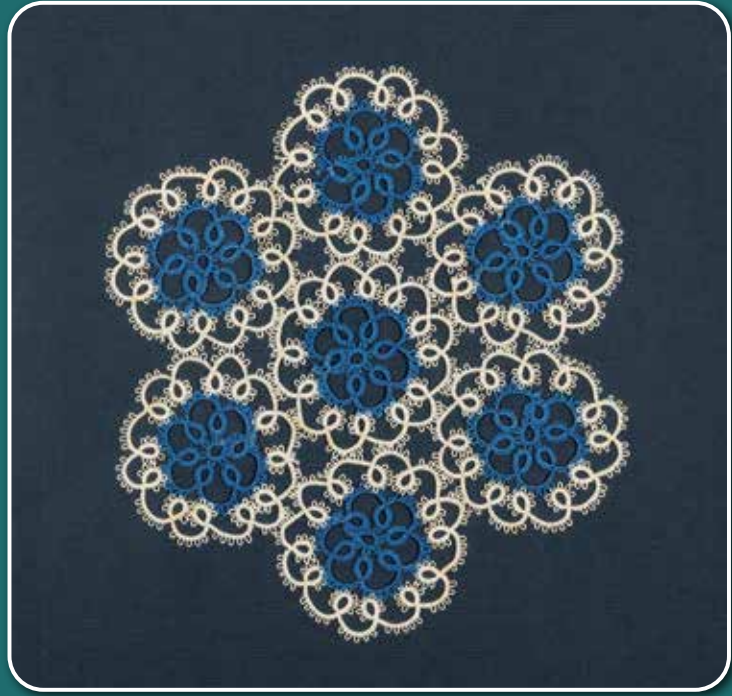

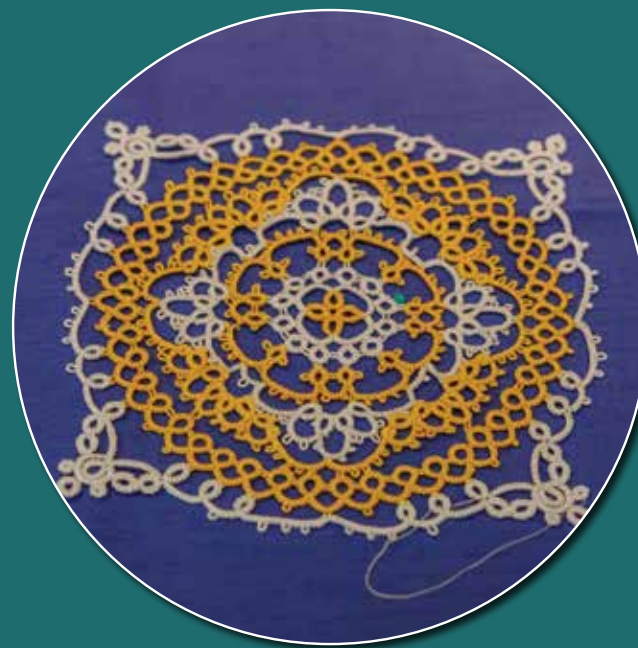
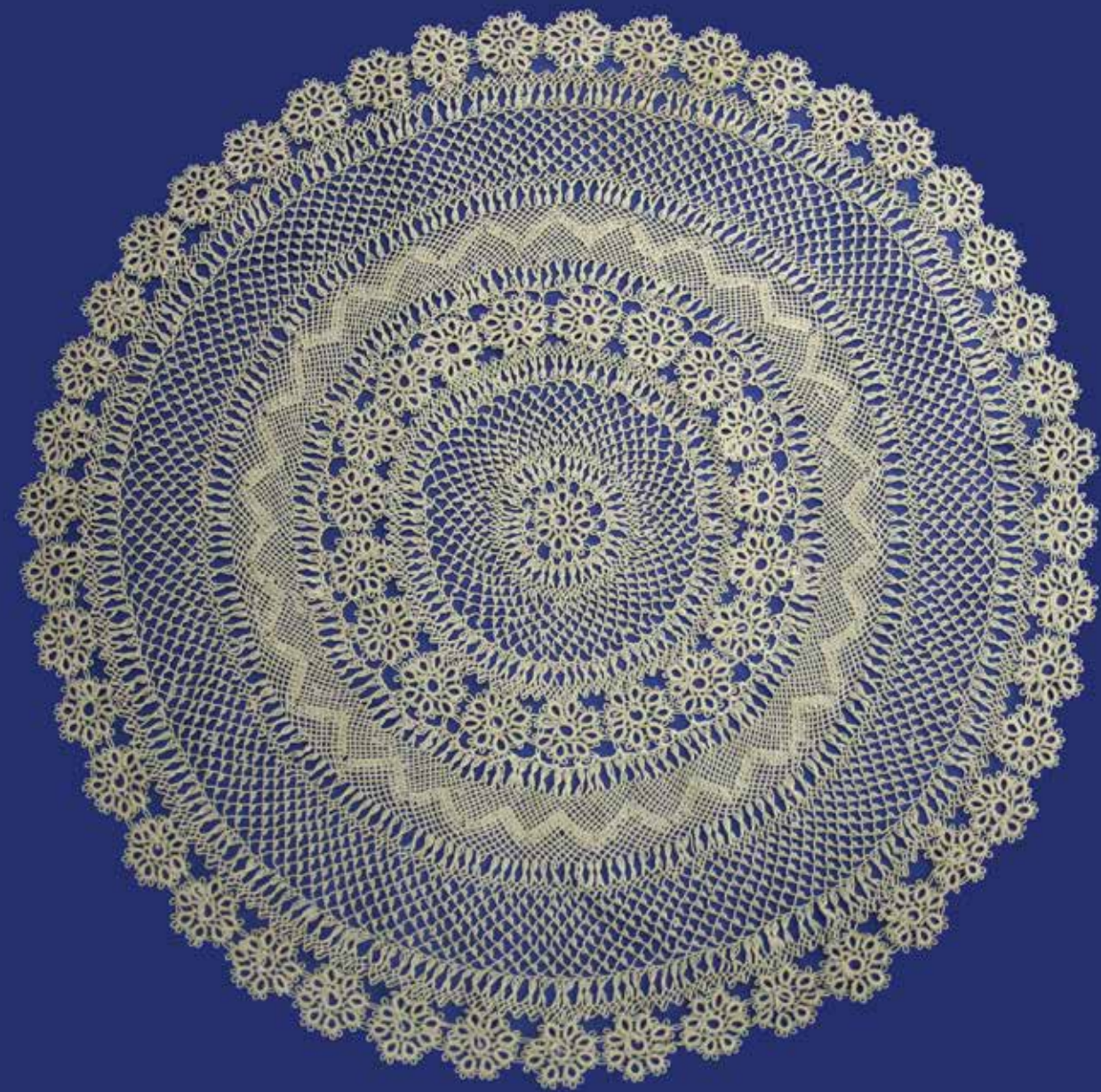

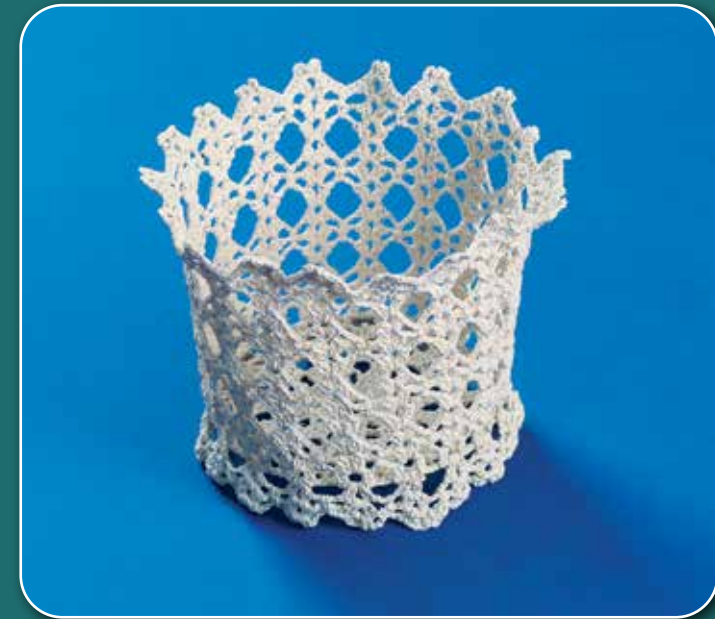

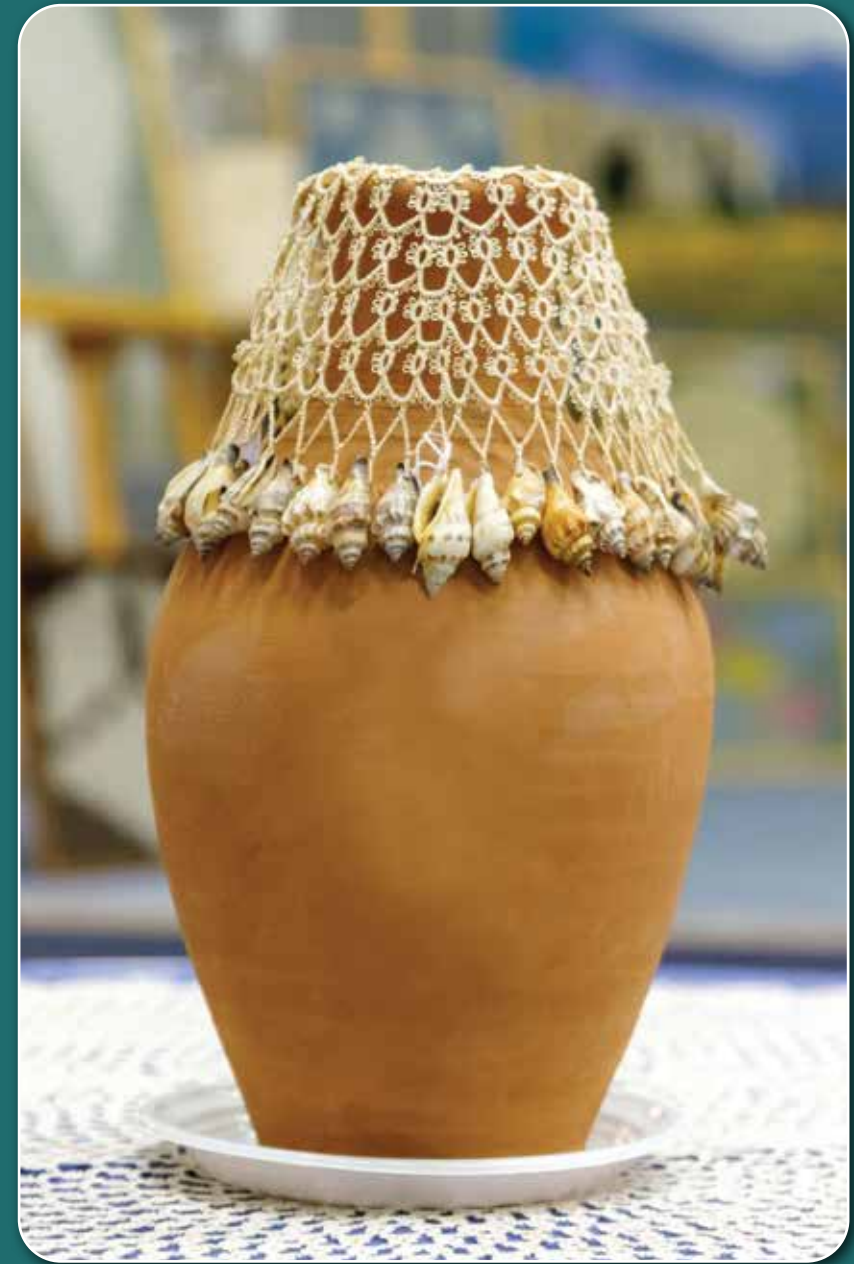

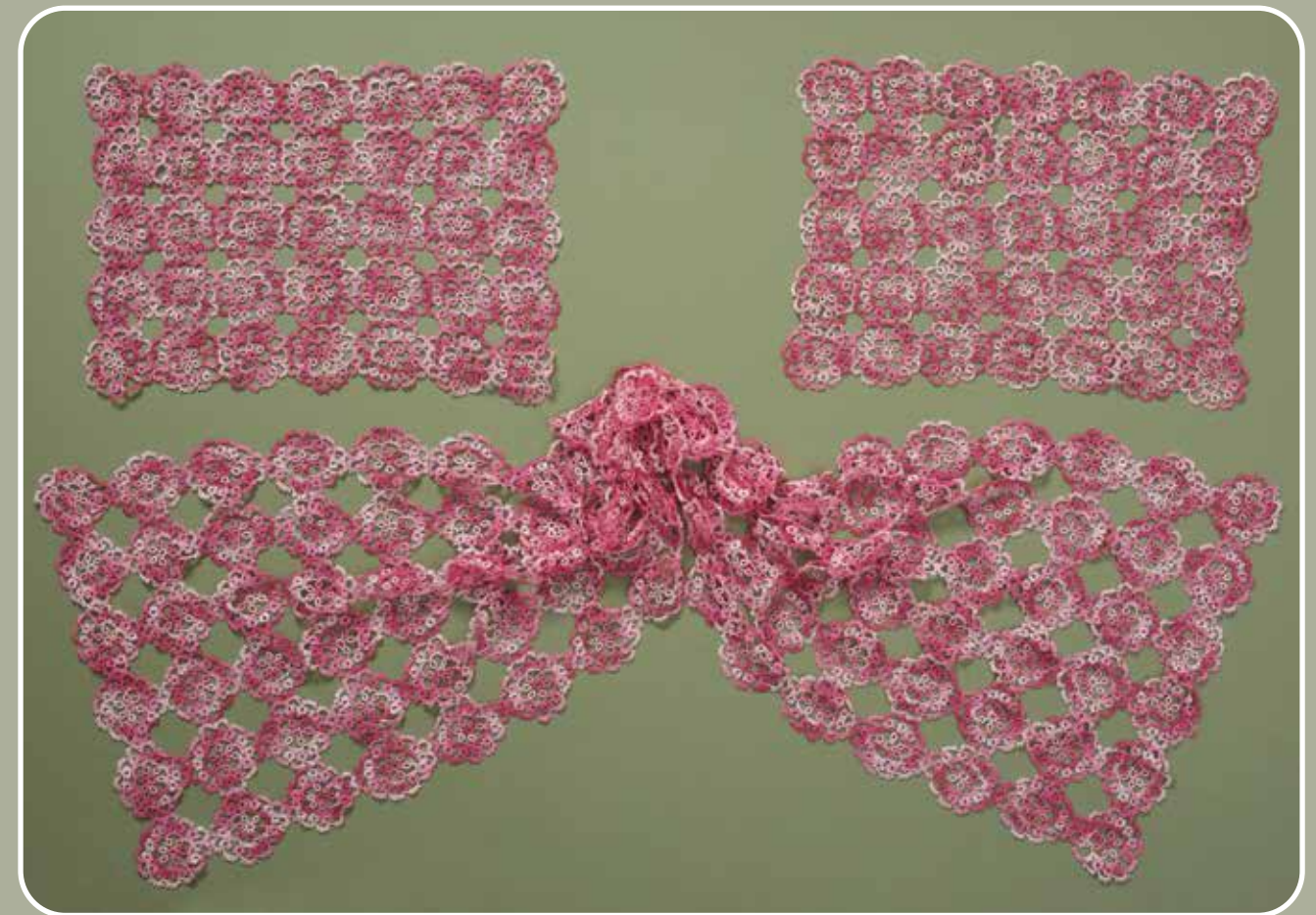

Οι Καραβιώτισσες εξακολουθούν να φτιάχνουν με περηφάνεια τον φερβολιτέ τους, ένα κομμάτι του Καραβά, την Άυλη κληρονομιά τους. Μαζί με τον φερβολιτέ συντηρείται η μνήμη στη νέα γενιά με κάτι χειροποίητό που τις ενώνει με τον παράδεισό τους.

With lots of love women of Karavas, continuing fervolite lace, feel that they continue a precious part of Karavas intangible tradition.

*Γυναίκες του Καραβά που δίνετε πνοή
ράβετε πληγές, σχεδιάζετε προοπτικές
στηλώνετε βομβαρδισμένες εκκλησίες,
πόλεις, δέντρα, καρδιές, μόνο με λίγο νήμα.*

Αλεξάνδρα Ζαμπά

Ευρετήριο

Οι τεχνίτριες των έργων φερβολιτέ

Αναστασία Θεοδώρου: σ. 132
Αναστασία Πισιαλή σ. 197
Αναστασία Χατζηστεφάνου: σ. 73, 133, 135γ
Ανδρούλα Κοζάκου σ. 134β
Ειρήνη Φιούρη: σ. 182, 188
Ειρηνούλα Ιακώβου Κτωρίδου σ.77, 99,163-169
Ελπίδα Λάμπρου: σ. 134γ
Ευανθία Στυλιανού: σ. 178
Ευτέρπη Παπαϊωάννου: σ. 135α, 147, 153
Ευτυχία Μανώλη σ. 142, 154, 155, 185
Θεοφάνα Κληρίδου: σ. 183
Καίτη Αριστοφάνους: σ. 140, 143, 170, 184
Καλλισθένη Λουκά: σ. 79, 180, 187, 195
Μαρία Τσίμον: σ. 138
Μαρίτσα Νικόλα Πατέρα: σ. 156
Μαρούλα Λοΐζου Καϊμάκκη: σ. 141, 181β, 193β
Μαρούλα Μανώλη: σ. 101,134α,193α
Νάνια Χαραλάμπους Αντωνιάδου:σ. 113-131, 139, 148, 149, 152, 157, 159-161, 171-173
Νούλα Στυλιανού: σ. 186, 189-191, 192β, 194β
Παναγιώτα Τσέντα: σ. 95
Πόλυ Κότσαπα Χειμώνα σ. 176
Σωτηρούλα Τσιουρούτη σ. 144, 146, 150
Φλωρεντία Φακούρα Γιουτανή σ. 177
Χαρίτα Κύρκου: σ. 181α
Χρυστάλλα Πολυκάρπου: σ. 103, 137, 161

Index

Fervolites embroiderers

Anastasia Theodorou p. 132
Anastasia Pisiali p.197
Anastasia Hadjistephanou p. 73, 133, 135γ
Androula Kozakou 134b
Irene Fiouri σ. 182, 188
Irene Iakovou Ctoridou p. 77, 99, 163-169
Elpida Lamprou p. 134c
Evanthia Stylianou p. 178
Efterpi Papaioannou p.135a, 147, 153
Eftyhia Manoli p. 142, 154, 155, 185
Theofana Kleridou p. 183
Keti Aristofanous p. 140, 143, 170, 184
Kallistheni Louka p. 79, 180, 187, 195
Maria Tsimon p. 138
Maritsa N. Patera p. 156
Maroula Loizou Kaimakki p. 141, 181β, 193β
Maroula Manoli p. 101,107, 134a, 193a
Nania Charalampous Antoniadou p. 113-131, 139, 148, 149, 152, 157, 159-161, 171-173
Noula Stylianou p. 186, 189-191, 192β, 194β
Panayiota Tsenta p. 95
Poli Kotsapa Himona p. 176
Soteroula Tsiourouti p.144, 145, 146, 150
Florentia Fakoura Yioutani p. 177
Chrystalla Polykarpou p. 103, 137, 161
Harita Kirkou p. 181α

